

ΧΡΙΣΤΟΥ ΜΑΛΛΙΑΡΟΥ

Επιμνησ

μαρτυρ

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΩΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΛΑΩΝ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΑΠΟ ΤΩΝ ΜΗΔΙΚΩΝ ΠΟΛΕΜΩΝ
ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ ΤΟΥ
ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

ΔΙΑ ΤΗΝ Β' ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΒΕΑΤΑΙΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑΙ 1949.

Βιβλιοθήκη Δ. Γεωργίου

Λεγάτος Λέπουρας

42148

12-6-2007

Μαργαρίτα

Κερραιφίνα

Διφ.
μαθ.

Γιανοί > n

Δ! πεί?

Η! Γυφ.

Αδμοί

Μολοφία

Ι Σ Τ Ο Ρ Ι Α

ΧΡΙΣΤΟΥ ΜΑΛΛΙΑΡΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΩΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΛΑΩΝ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΑΠΟ ΤΩΝ ΜΗΔΙΚΩΝ ΠΟΛΕΜΩΝ
ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ ΤΟΥ
ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

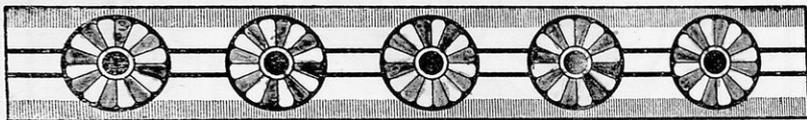
ΔΙΑ ΤΗΝ Β' ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΕΣΑΤΑΞΙΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑΙ 1949

Μηνιά = 4
Βενιζελός
1956-57
Επιχειρήσεις

6

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄ ΟΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΙ ΛΑΟΙ

~~1~~ Ο ΑΡΧΑΙΟΤΕΡΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Ὁ πρῶτος πολιτισμός, ὁ ὁποῖος ἐνεφανίσθη εἰς ἑλληνικὰς χώρας, εἰς τὰς νήσους καὶ τὰ παράλια τοῦ Αἰγαίου πελάγους μὲ κέντρον τὴν Κρήτην, εἶναι ὁ πολιτισμὸς τῶν Αἰγαιῶν.

Ἄλλὰ καὶ οἱ Αἰγαῖοι δὲν ἀντιπροσωπεύουν τὸν ἀρχαιότερον πολιτισμὸν. Πολὺ πρὸ αὐτῶν ἀνέπτυξαν σπουδαῖον πολιτισμὸν ἄλλοι λαοί, οἱ ὅποιοι ἔζησαν εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ εἰς τὰς χώρας τῆς νοτιοανατολικῆς Μεσογείου θαλάσσης. Οὗτοι ὀνομάζονται Ἀνατολικοὶ Λαοί. Ἐξ αὐτῶν σπουδαιότεροι εἶναι οἱ Αἰγύπτιοι, οἱ Φοίνικες, οἱ Ἑβραῖοι, οἱ Βαβυλώνιοι, οἱ Ἀσσύριοι, οἱ Χετταῖοι καὶ οἱ Πέρσαι.

Ὁ ἀρχαιότερος πολιτισμὸς εἶναι ἰδικόν των ἔργον, ἡ δὲ ἐπίδρασις του εἰς τὸν πολιτισμὸν τῶν Αἰγαιῶν καὶ κατόπιν τῶν Ἑλλήνων ὑπῆρξε μεγάλη. Διὰ τοῦτο εἶναι ἀνάγκη νὰ γνωρίσωμεν τοὺς λαοὺς αὐτοὺς καὶ τὸν πανάρχαιον καὶ λαμπρὸν πολιτισμὸν των.

ΟΙ Αἰγύπτιοι

Ἡ Αἴγυπτος καὶ ὁ Νεῖλος.

Ἡ Αἴγυπτος εἶναι χώρα μὲ πολὺ παλαιὰν ἱστορίαν καὶ σπουδαιότατον καὶ ἀρχαιότατον πολιτισμὸν. Γνωρίζομεν, ὅτι οἱ Ἀχαιοὶ μὲ τὰς ἐπίδρομάς των εἶχον φθάσει μέχρι τῆς Αἰγύπτου. Ἄλλὰ καὶ ἐκ τῆς ἱερᾶς ἱστορίας ἡ Αἴγυπτος μᾶς εἶναι γνωστή. Παρουσιάζει λοιπὸν ἐξαιρετικὸν ἐνδιαφέρον.

ΑΡΧΑΙΑ ΑΙΓΥΠΤΟΣ

Ἡ Αἴγυπτος κατέχει τὴν βορειοανατολικὴν γωνίαν τῆς Ἀφρικῆς. Εἶναι μία μεγάλη στενόμακρος πεδιάς καὶ περιβάλλεται ἀπὸ ἐρήμους. Ἡ Αἴγυπτος δὲν θὰ διέφερεν ἀπὸ τὰς πέριξ ἐρήμους, ἂν ἔλειπεν ὁ ποταμὸς Νεῖλος, ὁ ὁποῖος τὴν διαρρέει ἀπὸ τὸ ἔν ἄκρον ἕως τὸ ἄλλο.

Ὁ Νεῖλος εἶναι ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους ποταμοὺς τοῦ κόσμου. Ἐχει τὰς πηγὰς του εἰς τὴν κεντρικὴν Ἀφρικὴν καὶ χύνεται εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν. Κάθε χρόνον ἀπὸ τὸν Ἰούλιον μέχρι τέλους Ὀκτωβρίου πλημμυρίζει καὶ τότε σκεπάζει μὲ τὰ νερά του τὴν χώραν. Αἱ πλημμυραὶ τοῦ Νεῖλου εἶναι πολὺ ὠφέλιμοι. Ἡ λάσπη, τὴν ὁποῖαν ἀφήνουν τὰ νερά, ὅταν ἀποσύρονται, κάμνει τὸ ἔδαφος γονιμώτατον. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ὁ Ἡρόδοτος ὀνομάζει τὴν Αἴγυπτον ὄρωρον τοῦ Νεῖλου.

Οἱ κάτοικοι ἐφρόντισαν ἀπὸ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους νὰ χρησιμοποιήσουν κατὰ τὸν καλύτερον τρόπον τὰ νερά τοῦ ποταμοῦ. Διὰ νὰ διοχετεύεται τὸ ὕδωρ εἰς ὅσον τὸ δυνατόν μεγαλυτέραν ἔκτασιν, κατεσκεύασαν ὑδραυλικά ἔργα, τὰ ὁποῖα προκαλοῦν τὸν θαυμασμόν. Πελώρια δεξαμεναὶ ἐχρησίμουν διὰ τεχνητὰς πλημμύρας κατὰ τὰ ἔτη τῆς ξηρασίας. Ἐπίσης κατεσκεύασαν ὕδατοφράκτας καὶ διώρυγας εἰς πλεῖστα μέρη διὰ τὴν κανονικὴν διανομὴν τῶν ὑδάτων. Ἐκαλλιέργουν δύο φορὰς τὸ ἔτος δημητριακὰ καὶ λαχανικὰ. Πολλὰ ὀπωροφόρα δένδρα καθὼς καὶ σπάνια φυτὰ, ὅπως ὁ λωτὸς καὶ ὁ πάπυρος, εὐδοκιμοῦν εἰς τὴν χώραν. Καὶ ἡ κτηνοτροφία ἦτο ἐξ ἴσου ἀνεπτυγμένη. Ἀγέλαι βοῶν καὶ προβάτων ἔβοσκον εἰς τὰ ἀπέραντα λιβάδια.

Οἱ κάτοικοι. Ἡ αἰγυπτιακὴ κοινωμία.

Οἱ Αἰγύπτιοι ἦσαν σημίται. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἦλθον ἀπὸ τὴν Ἀσίαν διὰ τοῦ Ἰσθμοῦ τοῦ Σουέζ. Τοὺς προσεῖλκυσε ὁ πλοῦτος τῆς χώρας. Εἶχον τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς σημιτικῆς φυλῆς, δηλαδὴ ἦσαν μελαχροinoί, μετρίου ἀναστήματος, μὲ πλατεῖς ὤμους καὶ μαῦρα καὶ σγουρὰ μαλλιά. Ὁμοίαζον πρὸς τοὺς σημερινοὺς Φελλάχους, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἀπόγονοί των.

Κύριον ἐπάγγελμα εἶχον τὴν γεωργίαν. Ἦσαν ἔξυπνοι, ἐργατικοὶ καὶ δραστήριοι καὶ διὰ τοῦτο προώδευσαν πολὺ. Ἀνέ-

πτυξαν τὸ ἐμπόριον. Κατεσκεύασαν πλεῖστα ἀντικείμενα χρήσιμα εἰς τὴν καθημερινὴν ζωὴν καὶ ἔργα μὲ καλλιτεχνικὴν ἀξίαν. Ἦσαν προσέτι φιλόθρησκοι καὶ φιλειρηνικοί.

Οἱ Αἰγύπτιοι εἶχον κοινωνικὴν ὀργάνωσιν. Τὴν ἀριστοκρατίαν ἀπετέλουν οἱ μεγάλοι γαιοκτῆμονες. Οἱ γεωργοὶ ἦσαν δουλοπάροικοι εἰς τὰ κτήματα τῶν γαιοκτημόνων καὶ ἀνήκον εἰς τὴν τελευταίαν τάξιν. Οἱ ἱερεῖς ἦσαν ἄνδρες σοφοὶ μὲ μεγάλην θέσιν εἰς τὴν κοινωνίαν καὶ ἀπετέλουν ἰδιαιτέραν τάξιν.

Ἀνώτατος ἄρχων ἦτο ὁ βασιλεὺς, ὁ ὅποιος ἐθεωρεῖτο ὡς θεὸς μὲ ἀνθρωπίνην μορφήν. Ὁ βασιλεὺς ἐκυβέρνησε τὸ κράτος ὡς ἀπόλυτος μονάρχης καὶ ὠνομάζετο Φαράω.

Αἰγύπτιος.
(ξύλινος ἀνδρῆς)

Ἱστορικαὶ πηγαί. Τὰ ἱερογλυφικά.

Ὁ Ἡρόδοτος περιηγήθη τὴν Αἴγυπτον κατὰ τὸν 5ον π. Χ. αἰῶνα. Εἰς τὰς περασμένας ἐποχὰς τὸ βιβλίον, τὸ ὅποιον ἔγραψε, καθὼς καὶ ἡ Παλαιὰ Διαθήκη ἦσαν αἱ μόναι πηγαὶ διὰ τὴν ἀρχαίαν ἱστορίαν τῆς Αἰγύπτου.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς ὄμως τοῦ 19ου αἰῶνος Γάλλοι σοφοὶ κατῴρθωσαν νὰ ἀναγνώσουν τὴν γραφὴν τῶν ἀρχαίων Αἰγυπτίων. Ἡ γραφὴ αὕτη εἶναι παρὰδοξος, διότι ὡς γράμματα ἐχρησιμοποιοῦν εἰκόνας. Οἱ Αἰγύπτιοι παρί-

στανον μὲ εἰκόνας τὰ ἴδια πράγματα, τὰ ὅποια ἤθελον νὰ φανερώσουν. Τὰ γραπτὰ αὐτὰ μνημεῖα ὠνομάσθησαν ἱερογλυφικά.

Τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἱερογλυφικῶν κατέστησε δυνατὴν ἡ ἀνακάλυψις (1799) εἰς τὴν Ροζέττην τῆς Αἰγύπτου (παρὰ τὰς

ἐκβολὰς τοῦ ὀμωνύμου βραχίονος τοῦ Νείλου) στήλης μὲ ἐπιγραφὴν εἰς γλῶσσαν αἰγυπτιακὴν (ιερογλυφικὴν καὶ δημοτικὴν) καὶ εἰς ἑλληνικὴν. Τὴν τρίγλωσσον αὐτὴν ἐπιγραφὴν, ἣ ὁποία συνετάχθη τὸ 186 π.Χ. πρὸς τιμὴν Πτολεμαίου τοῦ Ἐπιφανοῦς, κατῶρθωσε μετὰ δύο καὶ πλέον δεκαετηρίδας ἀπὸ τῆς ἀνακα-

Ἱερογλυφικά.

Εἰκόνες ἐγγάρακτοι ἢ ἀνάγλυφοι ἀποτελοῦν τὴν ἱερογλυφικὴν γραφὴν. Ἐδῶ σημαίνουν: Ἀλέξανδρος, Βερενίκη, Κλεοπάτρα.

λύσεώς τῆς νὰ ἀναγνώση ὁ γάλλος ἀρχαιολόγος Champollion.

Πλείοται ἐπιγραφαὶ εὑρέθησαν εἰς ἀρχαῖα αἰγυπτιακὰ μνημεῖα. Ἡ ἀνάγνωσις τῶν ἐπιγραφῶν αὐτῶν, καθὼς καὶ τὰ πλοῦσια ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν εὐρήματα διεφώτισαν πολὺ τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν ζωὴν τῆς ἀρχαίας Αἰγύπτου.

Ἱστορία τῆς Αἰγύπτου.

Ἡ Αἴγυπτος κατ' ἀρχὰς ἦτο διηρημένη εἰς πολλὰ κρατίδια. Μὲ τὸν καιρὸν τὰ μικρὰ αὐτὰ κράτη συνηνώθησαν εἰς δύο βασιλεια, τὸ βασιλεῖον τῆς κάτω Αἰγύπτου καὶ τὸ βασιλεῖον τῆς ἄνω Αἰγύπτου. Τέλος τὰ δύο αὐτὰ βασιλεια συνεχωνεύθησαν εἰς ἓν καὶ τοιουτοτρόπως ἐσχηματίσθη τὸ ἀρχαιότερον κράτος τοῦ κόσμου. Τὴν ἔνωσιν ὀλοκλήρου τῆς Αἰγύπτου εἰς ἓν κράτος ἐπέτυχον οἱ βασιλεῖς τῆς Μέμφιδος, ἣ ὁποία ἔκειτο βορειοδυτικῶς τοῦ σημερινοῦ Καΐρου.

Πρώτη πρωτεύουσα τῶν Αἰγυπτίων μετὰ τὴν ἔνωσιν τῶν εἰς ἓν κράτος ἦτο ἡ Μέμφις. Εἰς αὐτὴν εἶχον τὴν ἔδραν τῶν οἱ παλαιότεροι βασιλεῖς, οἱ ὅποιοι ἦσαν ἱκανοὶ καὶ δραστήριοι ἡγεμόνες. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν ἐβασίλευσεν ἡ εἰρήνη καὶ ἡ χώρα ἔφθασεν εἰς μεγάλην ἀκμὴν. Ἐφρόντισαν διὰ τὴν γεωργίαν καὶ τὴν βιομηχανίαν καὶ ἠύξησαν τὸν πλοῦτον τοῦ κράτους. Οἱ ἴδιοι ἦσαν δυνατοὶ καὶ πλούσιοι, ὅπως ἀποδεικνύουν οἱ σωζό-

μενοι πλησίον τῆς Μέμφιδος βασιλικοί τάφοι τῆς ἐποχῆς αὐτῆς, αἱ περίφημοι Πυραμίδες. Ἀπὸ τοὺς ἰσχυροτέρους καὶ σπουδαιοτέρους Φαραῶ τῶν χρόνων αὐτῶν ἦτο ὁ Χέοψ.

Τὸ παλαιότερον αὐτὸ βασίλειον τῆς Αἰγύπτου ὠνομάσθη ἀρχαῖον κράτος τῆς Μέμφιδος.

Περὶ τὸ 2100 π. Χ. ὁ ἄρχων τῶν Θηβῶν εἰς τὴν ἄνω Αἴγυπτον ἔγινεν ἀνεξάρτητος καὶ κατῴρθωσε νὰ ἐνώσῃ τὴν ἄνω καὶ κάτω Αἴγυπτον ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του. Πρωτεύουσα τῆς Αἰγύπτου ἔγιναν αἱ Θῆβαι καὶ τὸ κράτος, τὸ ὁποῖον ἰδρῦθη, ὠνομάσθη μέσον κράτος τῶν Θηβῶν.

Οἱ βασιλεῖς τῶν Θηβῶν εἶχον δύναμιν καὶ πλοῦτον, διεξήγαγον νικηφόρους πολέμους καὶ ἔκτισαν μεγαλοπρεπῆ οἰκοδομήματα.

Αἱ πυραμίδες καὶ ἡ μεγάλη Σφίγξ.

Διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν ἐχρειάσθησαν δεκάδες ἑτῶν καὶ ἐργάσθησαν χιλιάδες ἀνθρώπων. Τὸ ὕψος τῆς μεγάλης Πυραμίδος εἶναι 150 μ. καὶ τῆς κεφαλῆς τῆς Σφιγγὸς 5 μ.

Ἄλλὰ περὶ τὸ 1800 π. Χ. οἱ Ὑκσῶς, λαὸς νομαδικός, ὁ ὁποῖος ἦλθεν ἀπὸ τὴν Ἀσίαν, ὑπέταξαν τὴν Αἴγυπτον καὶ ἐκυριάρχησαν εἰς αὐτὴν ἐπὶ δύο περίπου αἰῶνας. Οἱ ὑποτελεῖς εἰς τοὺς Ὑκσῶς ἡγεμόνες τῶν Θηβῶν κατῴρθω-

σαν μετὰ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου νὰ γίνουιν ἀνεξάρτητοι καὶ εἰς τὸ τέλος ἐξεδίωξαν τοὺς κατακτητὰς (1530 π. Χ.).

Αἱ Θῆβαι ἔγιναν πάλιν πρωτεύουσα τοῦ κράτους. Τοιοῦτοτρόπως ἰδρῦθη τὸ νέον κράτος τῶν Θηβῶν. Ἡ περίοδος αὐτὴ τῆς ἀρχαίας Αἰγύπτου εἶναι ἡ λαμπροτέρα. Κατ' αὐτὴν ἡ δύναμις τῶν Φαραῶ μετὰ τὰς μεγάλας κατακτήσεις εἰς τὴν Ἀσίαν ἦτο μεγίστη. Ἐνδοξότερος ἐξ ὅλων εἶναι ὁ Ραμσής Β' (1292 - 1225), τὸν ὁποῖον οἱ Ἕλληνες ὠνόμασαν Σέσωστριν. Ἐπ' αὐτοῦ τὸ νέον κράτος τῶν Θηβῶν ἔφθασεν εἰς μεγάλην ἀκμὴν.

Μετὰ τὸν Ραμσὴν Β' ἡ δύναμις τῆς Αἰγύπτου καταπίπτει.

Οἱ ἱερεῖς ἀπέκτησαν μεγάλην ἐπιρροήν καὶ μετέβαλον τοὺς βασιλεῖς εἰς ὄργανα τῆς τάξεώς των. Τέλος ὁ ἀρχιερεὺς τοῦ Ἄμμωνος ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον.

Ἀπὸ τότε ἤρχισεν ἐποχὴ παρακμῆς. Ἡ χώρα ἐξησθένησεν ἀπὸ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους καὶ ὑπετάχθη εἰς τοὺς Ἀσσυρίους (670 π.Χ.). Μετ' ὀλίγον ὁ Ψαμμήτιχος, ἡγεμὼν τῆς Σάιδος εἰς τὸ Δέλτα τοῦ Νείλου, ἐξεδίωξε τοὺς Ἀσσυρίους καὶ ἀνεκηρύχθη βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου. Πρωτεύουσα τοῦ κράτους ἔγινεν ἡ Σάις. Ὁ σπουδαιότερος ἀπὸ τοὺς διαδόχους του, ὁ Ἄμμασις, ἔδειξε μεγάλην εὐνοίαν πρὸς τοὺς Ἕλληνας. Ἐπὶ τῆς βασιλείας του ἐκτίσθη εἰς τὴν Αἴγυπτον πόλις ἑλληνικὴ, ἡ Νάυκρατις. Ἡ δύναμις ὅμως τῶν Φαραῶ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς δὲν ἦτο μεγάλη. Δι' αὐτὸ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἀντισταθοῦν εἰς τὴν κατακτητικὴν ὁρμὴν τῶν Περσῶν. Ὁ βασιλεὺς τῆς Περσίας Καμβύσης ὑπέταξε τὴν Αἴγυπτον, ἡ ὁποία παρέμεινεν ὑπὸ τὴν περσικὴν κυριαρχίαν μέχρι τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. 525 π. Χ.

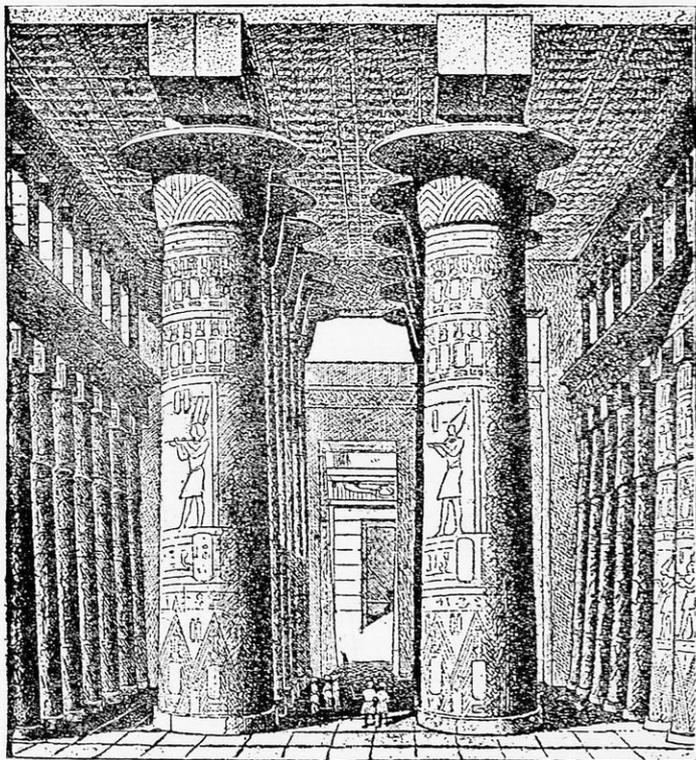
§ Η Θρησκεία.

Οἱ Αἰγύπτιοι εἶχον πολλοὺς θεοὺς. Ἐλάτρευον τὸν Νεῖλον καὶ διάφορα ζῶα, ἰδίως τὸν ταῦρον. Πρὸ πάντων ὅμως ἔθεοποίησαν τὰς φυσικὰς δυνάμεις. Ἀνώτατος θεὸς των ἦτο ὁ ἥλιος, ὁ Ρᾶ, εἰς τὸν ὅποιον ἦσαν ἀφιερωμένοι οἱ ὀβελίσκοι. Μεγάλοι θεοὶ ἐπίσης ἦσαν ὁ Φθαῖ ("Ἡφαιστος), ὁ ὁποῖος ἐλατρεύετο ἰδιαιτέρως εἰς τὴν Μέμφιν, καὶ ὁ Ἄμμων (Ζεὺς), ὁ θεὸς τῶν Θηβῶν, μὲ περίφημον μαντεῖον εἰς θελκτικὴν ὄασιν τῆς λιβυκῆς ἐρήμου.

Μεταξὺ τῶν ἄλλων θεῶν ἐλατρεύοντο πολὺ ὁ Ὅσιρις καὶ ἡ σύζυγός του Ἴσις, οἱ ὅποιοι ἐσυμβόλιζον τὸν θάνατον καὶ τὴν ἀναγέννησιν τῆς φύσεως. Πολλοὶ μῦθοι συνεδέοντο μὲ αὐτούς.

Οἱ Αἰγύπτιοι ἐλάτρευον καὶ τοὺς νεκροὺς των καὶ ἐφρόντιζον νὰ διατηροῦνται ἄφθαρτα τὰ νεκρὰ σώματα. Διὰ τὴν ψυχὴν, τὴν ὁποίαν ἐθεώρουν ὁμοίωμα τοῦ ἀνθρώπου, ἐπίστευον, ὅτι ἐξακολουθεῖ νὰ ὑπάρχη, ἐφόσον τὸ σῶμα δὲν καταστρέφεται. Ὁ νεκρὸς ἔπρεπε νὰ μείνῃ ἄφθαρτος, διὰ νὰ ζήσει καὶ ἡ ψυχὴ, ἡ

ὅποια περιπλανᾶται εἰς ἄλλα σώματα ζῶων ἢ ἀνθρώπων καὶ κατόπιν ἐπιστρέφει εἰς τὸ παλαιὸν σῶμα. Ὁ αἰγυπτιακὸς λαὸς δηλαδὴ πρῶτος ἐπίστευσεν εἰς τὴν λεγομένην μετεμψύχωσιν. Τὰ σώματα ἐταριχεύοντο καὶ διετηροῦντο ὡς μούμια εἰς

Ἵπόστυλος αἴθουσα τοῦ ναοῦ τοῦ Καρνάκ (ἀναπαράστασις).

Ἡ αἴθουσα ἔχει 134 κίονας, τῶν ὁποίων τὰ κιονόκρνα ὁμοιάζουν μὲ ἄνη παπύρου.

ἀσφαλεῖς τάφους. Πολλοὶ τοιαῦται μούμια ἀνευρέθησαν μέχρι σήμερον κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς ἀρχαίων αἰγυπτιακῶν τάφων.

Μαζὶ μὲ τοὺς νεκροὺς ἔθαπτον καὶ τὰ ἀντικείμενα, τὰ ὅποια μετεχειρίζοντο εἰς τὴν ζωὴν τῶν. Ἐπίστευον, ὅτι ἡ ψυχὴ δια-

τηρεῖ τὰς ὑλικὰς ἀνάγκας τοῦ ἀνθρώπου. Εἰς τὴν πίστιν αὐτὴν ὀφείλεται ὁ πλοῦτος, τὸν ὅποιον εὐρίσκομεν εἰς τοὺς αἰγυπτιακοὺς τάφους. Ὁ τελευταῖος ἀνακαλυφθεὶς τάφος τοῦ βασιλέως Τοῦταγχάμων (1350 π. Χ.) προεκάλεσε τὸν θαυμασμόν ὄλων διὰ τὴν λαμπρότητα καὶ τὴν πολυτέλειάν του. X

~~Τ~~ὰ μνημεῖα. (6)

Ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν Αἴγυπτον ἐσώθησαν πολλὰ μνημεῖα ἀρχιτεκτονικῆς, γλυπτικῆς καὶ ζωγραφικῆς. Οἱ τάφοι, οἱ ναοὶ καὶ τὰ ἀνάκτορα εἶναι κτίρια τεράστια. Εὐρέθησαν καὶ ἀγάλματα κολοσσιαῖα. Ἐξ ὄλων αὐτῶν φαίνεται ἡ ἀγάπη τοῦ αἰγυπτιακοῦ λαοῦ πρὸς τὰς ὀγκώδεις διαστάσεις.

Εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ ἀρχαίου κράτους ἀνήκουν οἱ κολοσσιαῖοι λίθινοι τάφοι, αἱ Πυραμίδες. Τὰ πελώρια αὐτὰ λίθινα μνημεῖα ὑψώνονται ὡς ὄρη εἰς τὴν ἔρημον καὶ ρίπτουν ἐπὶ τῆς ἄμμου τὴν κωνικὴν των σκιάν. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῶν Πυραμίδων ὑπῆρχε σειρὰ διαδρόμων καὶ δωμάτων διὰ τοὺς τάφους τοῦ βασιλέως καὶ τῆς βασιλίσσης.

Εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τὰς Πυραμίδας ὑπάρχει ἓν ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα μνημεῖα τῆς αἰγυπτιακῆς γλυπτικῆς. Ἐσκάλισαν ἓνα πελώριον βράχον, εἰς τὸν ὅποιον ἔδωσαν σχῆμα καθήμενου λέοντος μὲ κεφαλὴν γυναικός. Τὸ κολοσσιαῖον αὐτὸ ἔργον εἶναι ἡ Μεγάλῃ Σφίγγι.

Εἰς τὸ κράτος τῶν Θηβῶν ἀνήκουν τὰ μεγαλοπρεπῆ ἐρεί-

Ἀμένεμετ Γ'.

(ἀνδριάς ἐξ ἀσβεστολίθου)

Ἀπὸ τοὺς σπουδαιότερους Φαραῶν τοῦ μέσου κράτους τῶν Θηβῶν.

πλα τῶν ναῶν τοῦ Λοῦξορ καὶ τοῦ Καρνάκ. Ὁ ναὸς τοῦ Ἄμμωνος εἰς τὸ Καρνάκ τῶν Θεῶν ἀποτελεῖται ἀπὸ σειρὰν αἰθουσῶν. Ἡ πρώτη ὑπόστυλος αἰθουσα περιλαμβάνει δάσος κίωνων. Εἶναι ἡ μεγαλύτερα εἰς τὸν κόσμον αἰθουσα μὲ κίονας. Τὰ χρώματα, ὁ χρυσοῦς καὶ ὁ ἄργυρος ἔδιδον εἰς τὴν αἰθουσαν αὐτὴν ἐξαιρετικὴν λαμπρότητα.

Οἱ Φαραῶ ἔκαμαν καὶ ἄλλα μεγάλα ἔργα. Μεταξὺ αὐτῶν περίφημον ἦτο ἐν τεράστιον οἰκοδόμημα νοτίως τῆς Μέμφιδος, τὸ ὁποῖον εἶχε 3000 δωμάτια καὶ πολλοὺς διαδρόμους. Οἱ Ἕλληνες τὸ ὠνόμασαν Λαβύρινθον.

Ἐπιγραφαί, ἀγάλματα, ἀνάγλυφα καὶ τοιχογραφίαι στολίζουν τὰ αἰγυπτιακὰ μνημεῖα. Τὰ ἀγάλματα εἶναι γεμᾶτα ἔκφρασιν καὶ ἀπεικονίζουν τὰς πραγματικὰς μορφὰς τῶν προσώπων. Τὰ ἀνάγλυφα καὶ αἱ τοιχογραφίαι παριστάνουν τὴν ζωὴν τῶν ἀρχαίων Αἰγυπτίων, αἱ δὲ ἐπιγραφαὶ ἐξιστοροῦν τὰ κατορθώματα τῶν Φαραῶ. Ὅλα τὰ σφζόμενα ἔργα τῶν ἀρχαίων Αἰγυπτίων προξενοῦν ἐπιβλητικὴν ἐντύπωσιν καὶ παρέχουν εἰς ἡμᾶς ζωηρὰν εἰκόνα τοῦ παναρχαίου ἐκείνου πολιτισμοῦ.

Βιοτεχνία καὶ ἐπιστήμαι.

Εἰς τὴν Αἴγυπτον ὑπῆρχον σπουδαῖοι τεχνίται, οἱ ὅποιοι εἰς πολλὰς πρακτικὰς τέχνας ἔγιναν διδάσκαλοι τῶν ἄλλων λαῶν. Μεγάλῃ ὑπῆρξεν ἡ πρόοδος τῶν εἰς τὴν ὑφαντικὴν, τὴν βαφικὴν, τὴν μεταλλουργίαν, τὴν ὑαλουργίαν.

Ἄλλὰ καὶ εἰς τὰς ἐπιστήμας, τὴν ἰατρικὴν, τὴν ἀστρονομίαν καὶ τὰ μαθηματικά, δὲν ὑστέρησαν οἱ Αἰγύπτιοι. Εἶχον εἰδικοὺς ἰατροὺς τῶν διαφόρων ἀσθενειῶν (ὀδοντιάτρος, ὀφθαλμολόγος κλπ.). Ἀνεκάλυψαν τὴν γραφὴν, τὸ ἡλιακὸν ἔτος τῶν 365 ἡμερῶν, τὸν τρόπον διὰ τὴν καταμέτρησιν τοῦ γεωγραφικοῦ πλάτους.

Ἡ ἀρχαία Ἑλλάς πολλὰ ἐδιδάχθη ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον. Περίφημοι Ἕλληνες σοφοί, ὅπως ὁ Σόλων, ὁ Πυθαγόρας, ὁ Πλάτων, ἐπεσκέφθησαν τὴν χώραν τῶν Αἰγυπτίων, διὰ νὰ συμπληρώσουν τὰς γνώσεις τῶν καὶ διὰ νὰ γνωρίσουν τὸν πολυθρύλητον αἰγυπτιακὸν πολιτισμόν.

ΟΙ ΦΟΙΝΙΚΕΣ

Χώρα καὶ κάτοικοι.

Φοινίκη ὠνομάζετο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἡ στενὴ λωρὶς γῆς, ἡ ὁποία ἐκτείνεται μεταξὺ τῆς παραλίας τῆς Συρίας καὶ τῆς δασώδους ὄροσειρᾶς τοῦ Λιβάνου. Ἡ Φοινίκη εἶναι πλουσία εἰς λιμένας. Σπουδαιότεραι πόλεις τῆς χώρας ἦσαν ἡ Σιδῶν, ἡ Βηρυτός, ἡ Βύβλος, ἡ Ἄραδος καὶ ἡ Τύρος.

Οἱ Φοινίκες ἀνήκον εἰς τοὺς σημίτας. Ἡ φύσις τῆς χώρας τοὺς ἔκαμε νὰ γίνουιν περίφημοι ναυτικοὶ καὶ ἔμποροι. Ἦσαν εὐφυεῖς, ἀλλὰ πονηροὶ καὶ φιλάργυροι καὶ ἐταξίδευον χάριν τοῦ κέρδους. Διὰ τὴν κατασκευὴν πλοίων ἀρίστην καὶ ἄφθονον ξυλείαν εὕρισκον εἰς τὸ ὄρος Λίβανον.

Οἱ Φοινίκες ἐλάτρευσαν τὰ οὐράνια σώματα. Κυριώτεροι θεοὶ τῶν ἦσαν ὁ Βάαλ (Ἡλιος), θεὸς τοῦ φωτός, καὶ ἡ Ἀστάρτη (Σελήνη), θεὰ τῆς γονιμότητος, τὴν ὁποίαν οἱ Ἕλληνες ἐταύτιζον μὲ τὴν Ἀφροδίτην. Ἡ λατρεία τῶν Φοινίκων ἦτο βάρβαρος, διότι ἐξιλέωνον τοὺς θεοὺς μὲ τὴν θυσίαν τῶν τέκνων τῶν.

Ἡ Φοινίκη οὐδέποτε ἀπετέλεσεν ἐνιαῖον κράτος ὅπως ἡ Αἴγυπτος. Αἱ πόλεις τῆς ἔμειναν αὐτόνομοι καὶ ἐκυβερνῶντο κατ' ἀρχὰς ἀπὸ βασιλεῖς καὶ ἀργότερα ἀπὸ πλουσίους ἐμπόρους. Δύο ἐξ αὐτῶν ἀνεδείχθησαν περισσότερο ἀπὸ τὰς ἄλλας, ἡ Σιδῶν καὶ ἡ Τύρος.

Κατ' ἀρχὰς ἀνεπτύχθη ἡ Σιδῶν (1100 π. Χ.). Τὰ πλοῖα τῆς ἐταξίδευσαν εἰς τὴν Αἴγυπτον, περιέπλευσαν τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἔφθασαν εἰς τὸν Εὐξείνιον Πόντον. Ἀπὸ ὅλα αὐτὰ τὰ μέρη μετέφερον εἰς τὴν Σιδῶνα πολυτίμα ἐμπορεύματα. Ἡ Σιδῶν ἔγινε σπουδαία ἐμπορικὴ ἀγορὰ καὶ ἀπέκτησε μέγαν πλοῦτον.

Πολὺ περισσότερο ἀπὸ τὴν Σιδῶνα ἀνεδείχθη ἀργότερα ἡ Τύρος. Οἱ κάτοικοί τῆς διηυθύνθησαν πρὸς τὴν δυτικὴν Μεσόγειον. Ἐκεῖ ἵδρυσαν πολυαριθμοὺς ἀποικίας, τῶν ὁποίων τὰ προϊόντα μετέφερον εἰς τὴν πατρίδα τῶν. Οἱ Τύριοι ἔγιναν πλουσιώτατοι. Κατὰ τὸν 8ον π. Χ. αἰῶνα ἡ Τύρος ἔφθασεν εἰς τὴν μεγίστην ἀκμὴν τῆς.

Η θαλασσοκρατορία τῶν Φοινίκων.

Οἱ Φοῖνικες ἔμαθον τὴν ναυτικὴν τέχνην ἀπὸ τοὺς Κρήτας. Μετὰ τὴν κάθοδον τῶν Δωριέων εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐκυριάρχησαν εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν καὶ ἀνεδειχθησαν εἰς ἀπὸ τοὺς σπουδαιότερους ἀποικιακοὺς λαοὺς τοῦ κόσμου.

Κατ' ἀρχάς, περὶ τὸ 1100 π.Χ., κατέλαβον τὴν Κύπρον, τὴν νῆσον τοῦ χαλκοῦ, ὅπου ἴδρυσαν ἀποικίας. Κατὰ τοὺς ἴδιους χρόνους ἔγιναν κύριοι τῆς Ρόδου καὶ ἦλθον εἰς ἐμπορικὰς σχέ-

σεις με τοὺς Ἕλληνας. Διήλθον τὸν Ἑλλησποντον καὶ τὸν Βόσπορον καὶ ἐπροχώρησαν, ὅπως εἶδομεν, μέχρι τοῦ Εὐξείνου Πόντου.

Οἱ Φοίνικες ἐστράφησαν πρὸς τὴν δυτικὴν Μεσόγειον κατὰ τὴν περίοδον τῆς Τύρου. Ἦλθον εἰς τὴν Σικελίαν, ἐπροχώρησαν εἰς τὰς Βαλεαρίδας νήσους καὶ ἔφθασαν μέχρι τῶν Ἑρακλείων στηλῶν (Γιβραλτάρ). Παντοῦ ἵδρυσαν ἐμπορικοὺς σταθμοὺς καὶ ἀποικίας. Πολλὰς ἀποικίας ἐγκατέστησαν ἰδίως εἰς τὰ παράλια τῆς βορείου Ἀφρικῆς. Ἐδῶ, πλησίον τῆς σημερινῆς Τύνιδος, ἐκτίσθη ἡ σπουδαιότερα ἐξ ὄλων τῶν ἀποικιῶν τῆς Φοινίκης, ἡ Καρχηδῶν (800 π.Χ.).

Τολμηροὶ θαλασσοπόροι οἱ Φοίνικες ἐπέρασαν τὸν πορθμὸν τοῦ Γιβραλτάρ καὶ ἔφθασαν μέχρι τῆς μεγάλης Βρετανίας. Ἀπὸ Φοίνικας ναυτικοὺς ἐγένεν ὁ περίπλους τῆς Ἀφρικῆς κατὰ παραγγελίαν τοῦ Φαραῶ Νεκῶ.

Ἐμπόριον — Βιομηχανία — Τέχνη.

Οἱ Φοίνικες ὑπῆρξαν ὁ μεγαλύτερος ἐμπορικὸς λαὸς τοῦ ἀρχαίου κόσμου. Ἀπὸ τὸν Εὐξείνου Πόντον μέχρι τοῦ Γιβραλτάρ ἐγέμισαν ὅλα τὰ παράλια καὶ πολλὰς νήσους με ἀποικίας καὶ ἐμπορικοὺς σταθμοὺς. Οἱ ἐμπορικοὶ σταθμοὶ ἦσαν θέσεις ὠχυρωμένοι πλησίον τῆς ἀκτῆς φυσικοῦ λιμένος. Ἐκεῖ ἐξεφόρων τὰ ἐμπορεύματά των, οἱ δὲ ἰθαγενεῖς ἔφερον τὰ προϊόντα των καὶ ἐγένετο ἀνταλλαγὴ.

Ἐμπόριον ἔκαμνον οἱ Φοίνικες καὶ κατὰ ξηρὰν. Μὲ καρβάνια συνεκέντρωνον εἰς τὴν χώραν των ὅλα τὰ προϊόντα τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Ἀσίας.

Σπουδαία ἐπίσης ἦτο καὶ ἡ βιομηχανία τῶν Φοινίκων. Κατεσκεύαζον διάφορα εἶδη χρήσιμα εἰς τὴν ζωὴν, οἰκιακὰ σκευῆ, πήλινα ἀγγεῖα, μικρὰ ἀγάλματα καὶ λεπτὰ ὑφάσματα, τὰ ὅποια ἐζητοῦντο πολὺ. Ἐπειδὴ μάλιστα ἡ συνεχὴς ζήτησις ἐπέβαλε τὴν αὐξησιν τῆς παραγωγῆς, ἵδρυσαν πολυάριθμα ἐργαστήρια, εἰς τὰ ὅποια εἰργάζοντο πολλοὶ καὶ ἔμπειροι τεχνῖται. Τὰ ἐργαστήρια αὐτὰ ἦσαν πραγματικὰ ἐργοστάσια. Οἱ Φοίνικες διέπρεψαν ἰδίως εἰς τὴν κατεργασίαν τῶν μετάλλων, τῆς ὑάλου

καὶ εἰς τὴν κατασκευὴν τῆς πορφύρας. Ἡ πορφύρα ἦτο κόκκινον χρῶμα, τὸ ὁποῖον ἐξήγετο ἀπὸ ἓν κογχύλιον μὲ τὸ ἴδιον ὄνομα. Τοιαῦτα κογχύλια ὑπῆρχον ἄφθονα εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Φοινίκης. Τὰ πολυτελέστερα ὑφάσματα ἐβάφοντο μὲ τὸ χρῶμα τῆς πορφύρας.

Εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν καὶ τὴν γλυπτικὴν δὲν ἀνέπτυξαν ἰδικόν των σχέδιον, ἀλλ' ἐδέχθησαν τὴν ἐπίδρασιν τῶν γειτονικῶν χωρῶν. Εἶχον ὅμως σπουδαίους καλλιτέχνας. Εἶναι γνωστόν, ὅτι Φοινικεὶς τεχνῖται κατεσκεύασαν διὰ τὸν Σολομῶντα τὸν περίφημον ναὸν εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ. >

Ἰουδαῖοι Ἑβραῖοι

Ἡ χώρα καὶ κάτοικοι.

Οἱ Ἑβραῖοι εἶναι μία ἀπὸ τὰς σημιτικὰς φυλάς τῆς Μεσοποταμίας. Περί τὸ 2000 π.Χ. ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Παλαιστίνην, τὴν Γῆν Χαναάν ἢ τὴν τῆς Ἑπαγ- 2000 π.Χ. γελίας, ὅπως τὴν ὀνομάζει ἡ Γραφή.

Ἡ Παλαιστίνη εἶναι μικρὰ χώρα. Κεῖται εἰς τὸ ἄκρον τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου θαλάσσης, μεταξὺ τῆς Συρίας καὶ τῆς Αἰγύπτου. Φυσικῶς χωρίζεται εἰς τρία μέρη: τὴν παραλιακὴν πεδιάδα, τὸ ὄροπέδιον τῆς Χαναάν πρὸς δυσμὰς τοῦ Ἰορδάνου καὶ τὴν κοιλάδα τοῦ Ἰορδάνου. Εἶναι χώρα ὀρεινὴ μὲ πολλὰς κοιλάδας. Λόγω τῶν ἐδαφικῶν αὐτῶν διαφορῶν παρουσιάζει μεγάλην ποικιλίαν κλίματος. Τὰ ὄρη τῆς εἶναι συνέχεια τοῦ Ἀντιλιβάνου, ἀπὸ τὸν ὁποῖον πηγάζει ὁ Ἰορδάνης ποταμὸς. Ὁ Ἰορδάνης διασχίζει τὴν ἐξ αὐτοῦ ὀνομαζομένην κοιλάδα τοῦ Ἰορδάνου καὶ φθάνει εἰς τὴν λίμνην τῆς Γενησαρέτ. Ἀπὸ ἐκεῖ προχωρεῖ ὀρμητικὸς καὶ χύνεται εἰς τὴν Νεκρὰν Θάλασσαν, ἡ ὁποία εἶναι λίμνη 394 μ. ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Τὰ ὕδατά τῆς ἔχουν ἄφθονον ἄλας καὶ πίσσαν. Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη μᾶς διηγεῖται, ὅτι εἰς τὴν παραλίαν τῆς εὐρίσκοντο αἱ πόλεις Σόδομα καὶ Γόμορρα, τὰς ὁποίας κατέκαυσεν ὁ Θεὸς διὰ τὰς πολλὰς ἀμαρτίας τῶν κατοίκων.

Οἱ Ἑβραῖοι ἐδημιούργησαν τὴν μονοθεϊστικὴν θρησκείαν, ἡ ὁποία ἔχει μεγάλην σημασίαν δι' ὅλους τοὺς λαοὺς. Ἦσαν

ἄνθρωποι μυστικοπαθεῖς καὶ εὐφάνταστοι. Αὐτὸ ὀφείλεται εἰς τὴν φύσιν τῆς χώρας των. Τὰ γραφικὰ τοπία, αἱ εὐφοροὶ πεδιάδες καὶ τὰ βαθύσκια ὄρη ἐξήσκουν μεγάλην ἐπίδρασιν εἰς τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν των. Μὲ τὴν θρησκείαν καὶ τὸν ἰδιόρρυθμον πολιτισμὸν των κατέλαβον σπουδαίαν θέσιν εἰς τὴν Ἱστορίαν.^{9/21}

^{10/11} Ἱστορία τῶν Ἑβραίων.

Πηγὴ τῆς ἐβραϊκῆς ἱστορίας εἶναι ἡ Παλαιὰ Διαθήκη, ἡ ὁποία ἀποτελεῖται ἀπὸ 49 βιβλία διαφόρων ἐποχῶν μὲ ποικίλον περιεχόμενον. Ἄλλα εἶναι ἱστορικά, ἄλλα περιέχουν ψαλμούς, δηλαδὴ ὕμνους πρὸς τὸν Θεόν, τὸν δημιουργὸν τοῦ κόσμου, ἄλλα περιλαμβάνουν τὴν νομοθεσίαν τῶν Ἑβραίων.

Τὰ βιβλία αὐτὰ ἔχουν μεγάλην ἱστορικὴν καὶ φιλολογικὴν ἀξίαν. Ἀπὸ αὐτὰ μανθάνομεν, ὅτι οἱ Ἑβραῖοι ἐξεκίνησαν ἀπὸ τὴν Μεσοποταμίαν. Ἐκεῖ ἔζων βίον νομαδικὸν διηρημένοι εἰς φυλάς. Ὁ ἀρχηγὸς ἐκάστης φυλῆς ἐλέγετο Πατριάρχης. Πρῶτος καὶ σπουδαιότερος ἀπὸ τοὺς πατριάρχας ὑπῆρξεν ὁ Ἀβραάμ, ὁ ὁποῖος ἔφυγε μὲ τὴν φυλὴν του ἀπὸ τὴν Μεσοποταμίαν καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὴν γῆν Χαναάν. Τὴν χώραν αὐτὴν μὲ τὰς φυσικὰς καλλονάς, τὴν πλουσίαν βλάστησιν καὶ γονιμότητα περιγράφει ἡ Παλαιὰ Διαθήκη ὡς πραγματικὸν παράδεισον.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀβραάμ οἱ Ἑβραῖοι ἐπανήρχισαν τὴν παλαιὰν νομαδικὴν ζωὴν. Μετὰ πολλὰς περιπλανήσεις κατέληξαν εἰς τὴν Αἴγυπτον. Οἱ Φαραῶ ἐδείχθησαν πολὺ σκληροὶ εἰς αὐτούς. Εἰς τὴν δυστυχίαν των ἀνεφάνη τότε ὡς σωτὴρ ὁ Μωυσῆς, ὁ ὁποῖος τοὺς ἔσωσεν ἀπὸ τὰς πληγὰς τῶν Φαραῶ. Ὁ Μωυσῆς ἐξήγαγε τοὺς Ἑβραῖους ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον καὶ τοὺς ὠδήγησε διὰ μέσου τῆς ἐρήμου ἕως τὰ σύνορα τῆς Χαναάν. Ἐκεῖ καὶ ἀπέθανεν. Ὁ Μωυσῆς ὑπῆρξε μέγας νομοθέτης. Ἔθεσε σοφοὺς νόμους, οἱ ὁποῖοι ἐρρῦθμιζον τὴν κοινωνικὴν συμβίωσιν τῶν Ἑβραίων. Ἴδου μερικοὶ ἀπὸ τοὺς περιφήμους νόμους τοῦ Μωυσέως:

Ἐάν κανεὶς κάμη ζημίαν εἰς ξένον χωράφι ἢ εἰς ξένον ἀμπέλι, νὰ τὴν πληρῶσῃ μὲ τὸν καλύτερον καρπὸν ἀπὸ τὰ χωράφια του ἢ τὸ ἀμπέλι του.

Χήραν καὶ ὄρφανόν νά μὴ στενοχωρήσης.
 Νά μὴ καταπατήσης τὸ δίκαιον τοῦ πτωχοῦ.
 Νά μὴ γίνῃς αἰτία νά τιμωρηθῇ ἀθῶος.
 Ὅποιοι καταρασθῆν τὸν πατέρα του ἢ τὴν μητέρα του ἢ ὅποιοι
 τοὺς κτυπήσῃ ἐξάπαντος νά θανατωθῆ.

Οἱ Ἑβραῖοι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μωυσέως ἐπέρασαν τὸν Ἰορδάνην ὑπὸ ἄλλους ἀρχηγούς καὶ κατέλαβον εὐκόλως τὴν Παλαιστίνην. Μέγιστον κίνδυνον διέτρεξαν ἀπὸ τὸν πολεμικὸν λαὸν τῶν Φιλισταίων, οἱ ὅποιοι κατεῖχον τὴν νοτίαν παραλίαν. Μετὰ μακροὺς πολέμους ἐνίκησαν τοὺς Φιλισταίους καὶ συνέτριψαν τὴν δύναμίν των. Τοῦτο ἐπέτυχεν ὁ σπουδαιότερος ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς τῶν Ἑβραίων, ὁ Δαβίδ. Οὗτος ἐξέτεινε τὰ σύνορα τοῦ κράτους καὶ ἔκτισε τὴν Ἱερουσαλήμ, τὴν ὅποιαν κατέστησε πρωτεύουσαν. Ὁ Δαβίδ ἦτο καὶ ἕξοχος ποιητής, ὅπως δεικνύουν οἱ ἐμπνευσμένοι ψαλμοὶ του.

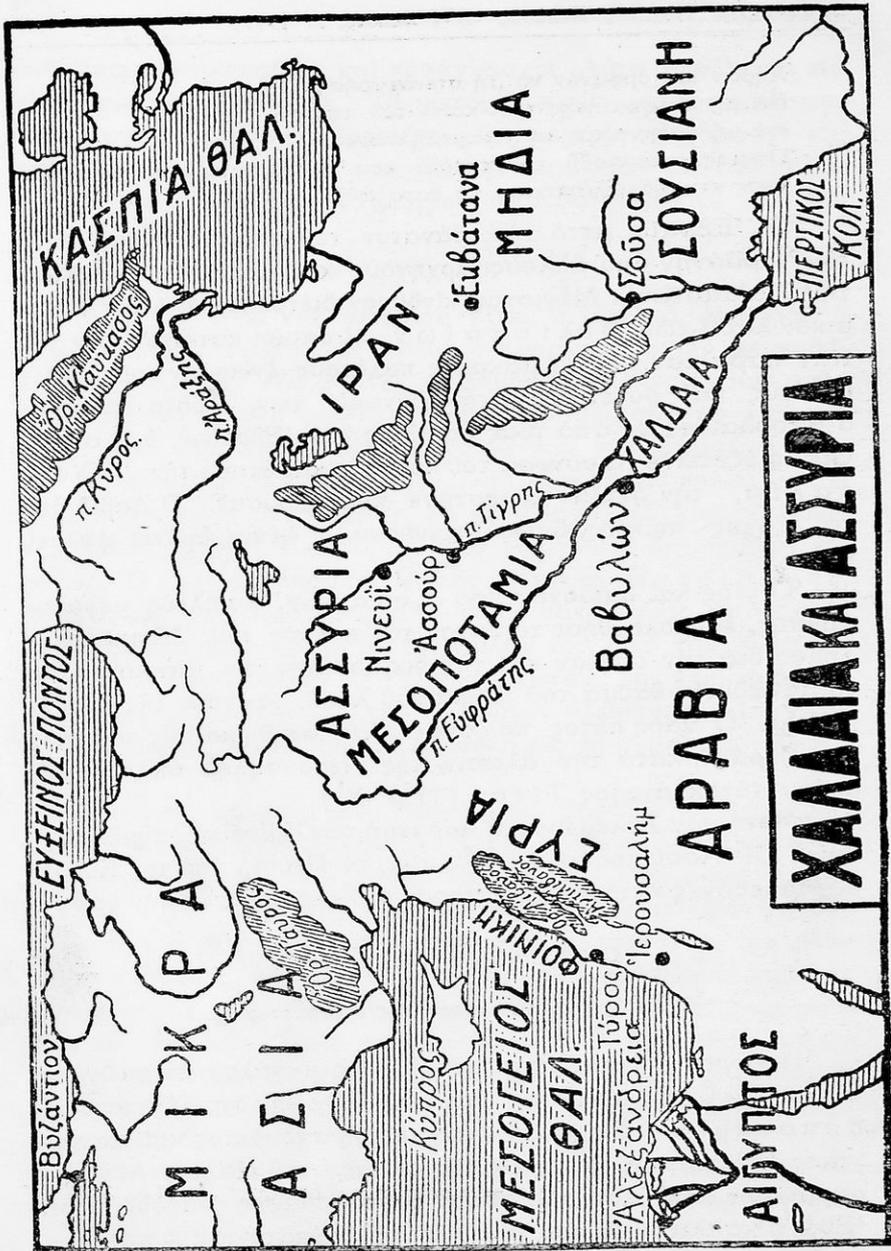
Ὁ υἱὸς καὶ διάδοχός του Σολομών, βασιλεὺς μεγαλοπρεπῆς, ἐξηκολούθησε τὸ ἔργον τοῦ πατρός του. Ἐγινε περίφημος διὰ τὴν σοφίαν καὶ τὴν δικαιοσύνην του. Κατεσκεύασε τὸ μοναδικὸν θαῦμα τοῦ Ἑβραϊκοῦ λαοῦ, τὸν ναὸν τῆς Ἱερουσαλήμ. Ὁ ναὸς οὗτος πολλακίς ἐλεηλατήθη καὶ εἰς τὸ τέλος κατεστράφη κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Ἱερουσαλήμ ὑπὸ τοῦ ρωμαίου αὐτοκράτορος Τίτου (71 μ. Χ.)

Μετὰ τὸν Σολομῶντα ἡ παρακμὴ τῶν Ἑβραίων ὑπῆρξε ραγδαία. Οἱ Ἀσσύριοι, οἱ Βαβυλώνιοι, οἱ Πέρσαι ὑπὸ τὸν Κύρον, οἱ Μακεδόνες κατόπιν κατέκτησαν ἀλληλοδιαδόχως τὴν χώραν. δα

13/ Οἱ ΒΑΒΥΛΩΝΙΟΙ ΚΑΙ Οἱ ΑΣΣΥΡΙΟΙ

Οἱ ἀρχαιότεροι λαοὶ τῆς Μεσοποταμίας.

Ἡ χώρα, ἡ ὅποια εἶναι μεταξὺ δύο μεγάλων ποταμῶν τῆς Ἀσίας, τοῦ Εὐφράτου καὶ τοῦ Τίγρητος, λέγεται Μεσοποταμία. Εἰς αὐτὴν ἀνεπτύχθη σπουδαῖος καὶ πανάρχαιος πολιτισμός, ὅπως εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Νείλου. Αἱ πλήμυραι τῶν δύο ποταμῶν ἔκαμνον τὸ ἕδαφος εὐφορώτατον. Ἐδῶ ἡ καλλιέργεια τοῦ σίτου ἀπέδιδεν ἑκατονταπλάσια.

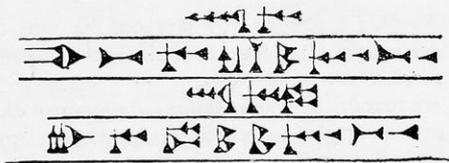

Ἀρχαιότεροι λαοὶ τῆς Μεσοποταμίας ἦσαν οἱ Βαβυλώνιοι καὶ οἱ Ἀσσύριοι, σημιτικῆς καταγωγῆς. Οἱ Βαβυλώνιοι, οἱ ὁποῖοι ἐλέγοντο καὶ Χαλδαῖοι, ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰ νότια μέρη πλησίον τῶν ἐκβολῶν τοῦ Εὐφράτου καὶ τοῦ Τίγρητος. Οἱ Ἀσσύριοι ἐξηπλώθησαν πρὸς βορρᾶν, εἰς τὴν ὄρεινὴν χώραν τῶν σημερινῶν Κούρδων. Τοιουτοτρόπως ἐσηματίσθησαν εἰς τὴν βόρειον Μεσοποταμίαν ἡ Ἀσσυρία καὶ εἰς τὴν νότιον ἡ Βαβυλωνία ἢ Χαλδαία.

72/ Ἱστορικαὶ πηγαί. Σφηνοειδῆς γραφή.

Οἱ Ἀσσύριοι καὶ οἱ Βαβυλώνιοι ἦσαν λαοὶ συγγενεῖς καὶ ἤλθον ἐκ δυσμῶν, πιθανῶς ἀπὸ τὴν Ἀραβίαν. Διὰ τοὺς λαοὺς αὐτοὺς αἱ παλαιότεραι γνώσεις μας περιωρίζοντο εἰς ὄσα γράφει ὁ Ἡρόδοτος καὶ ἡ Παλαιὰ Διαθήκη. Κατὰ τὰ μέσα ὅμως τοῦ περασμένου αἰῶνος Εὐρωπαῖοι σοφοὶ κατῴρθωσαν νὰ ἀναγνώσουν τὴν περίεργον καὶ πολὺ δύσκολον γραφὴν των.

Οἱ Βαβυλώνιοι καὶ οἱ Ἀσσύριοι ἐχάρασσαν τὰ γράμματα

Σφηνοειδῆς γραφή.

των μὲ ὄξυ ἐργαλεῖον ἐπάνω εἰς χλωρὰς πλίνθους. Αἱ πλίνθοι κατόπιν ἐψήνοντο καὶ τὰ γράμματα ἔμενον ἀνεξάλειπτα. Τὰ γράμματα αὐτὰ ὁμοιάζουν μὲ σφῆνας καὶ διὰ τοῦτο ἡ γραφὴ τοῦ εἴδους αὐτοῦ ὠνομάσθη σφηνοειδῆς. Βιβλιοθηκαὶ ὀλόκληροι εὐρέθησαν ἀπὸ πλίνθους μὲ σφηνοειδῆ γράμματα. Ἡ ἀνάγνωσις τῆς σφηνοειδοῦς γραφῆς καὶ αἱ ἀνασκαφαὶ μᾶς ἀπεκάλυψαν τὴν ζωὴν καὶ τὸν σπουδαῖον πολιτισμὸν τῶν δύο αὐτῶν λαῶν.

14/ Τὸ ἀρχαῖον βαβυλωνιακὸν κράτος.

Οἱ Βαβυλώνιοι ὅταν ἤλθον εἰς τὸν κάτω Εὐφράτην, ἵδρυσαν εἰς τὰς ὄχθας τοῦ τῆν Βαβυλωνῶνα, ἡ ὁποία μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου ἔλαβε τεραστίαν ἀνάπτυξιν. Ἀπὸ τὴν Βαβυλωνῶνα ἐξεκίνησαν καὶ κατέλαβον ὀλόκληρον τὴν 2000 π.Χ. νότιον Μεσοποταμίαν. Τοιουτοτρόπως ἰδρύθη τὸ ἀρχαῖον βαβυλωνιακὸν κράτος.

Μέγας βασιλεὺς τοῦ κράτους αὐτοῦ ὑπῆρξεν ὁ Χαμμουραμπὶ (1958—1917). Οὗτος ἤνωσεν ὅλας τὰς πόλεις τῆς Βαβυλωνίας ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του καὶ ἔγινεν ὁ πραγματικὸς ἰδρυτὴς τοῦ ἀρχαίου κράτους τῆς Βαβυλωνίας. Ἡ φροντίς του ἐστράφη κυρίως εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ὀργάνωσιν καὶ τὸν πολιτισμὸν τῆς χώρας. Ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερον ἔργον τοῦ Χαμμουραμπὶ εἶναι ἡ νομοθεσία του, ἡ ὁποία εὐρέθῃ χαραγμένη ἐπάνω εἰς λιθίνην στήλην. Οἱ νόμοι, τοὺς ὁποίους ἔθεσε, φαγερόνουν ἀνωτέραν περὶ δικαιοσύνης ἀντίληψιν διὰ τὴν ἐποχὴν του. Διὰ τοῦτο ὁ βασιλεὺς οὗτος θεωρεῖται ἐκ τῶν μεγαλυτέρων νομοθετῶν τοῦ κόσμου, ὅπως ὁ Μωυσῆς. Αἱ διατάξεις τῆς νομοθεσίας του ἦσαν πολὺ αὐστηραί. Ἴδου μερικαὶ ἀπὸ αὐτάς :

Ἄν υἱὸς ἐκτύπησε τὸν πατέρα, θά τοῦ ἀποκόψουν τὰς χεῖρας.

Ἄν κανεὶς ἐξώρυξε τὸν ὀφθαλμὸν ἐλευθέρου ἀνθρώπου, θά τοῦ ἐξορύξουν τὸν ἰδικόν του.

Ἄν ἰατρός τις ἐνοσήλευσεν ἄνθρωπον ἐλεύθερον, πάσχοντα ἀπὸ βαρεῖαν πληγὴν, μὲ χαλκοῦν ἐργαλεῖον καὶ ἐπέφερε τὸν θάνατόν του, θά τοῦ ἀποκόψουν τὰς χεῖρας.

Ἄν ἀξιωματικὸς ἢ στρατιώτης, διαταχθεὶς νὰ μεταβῇ εἰς τὸν στρατόν, δὲν μετέβῃ, καὶ ἂν ἀκόμη ἔστειλεν ὡς ἀντικαταστάτην του μισθοφόρον, ὁ ἀξιωματικὸς ἢ στρατιώτης θεωρεῖται ἔνοχος θανάτου. Ὁ ἀντικαταστάτης θά λάβῃ τὴν οἰκίαν του.

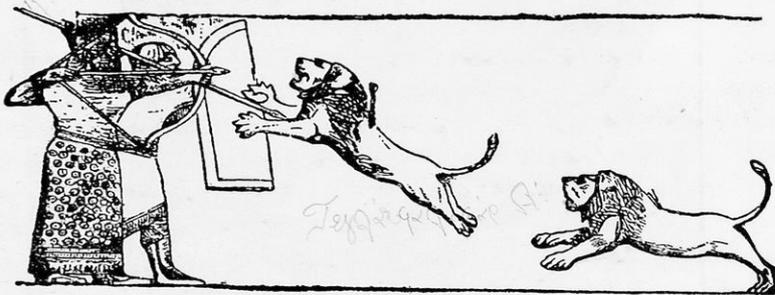
Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Χαμμουραμπὶ τὸ κράτος παρήκμασε καὶ ἐν τέλει κατελύθη ἀπὸ τοὺς Χετταίους, οἱ ὁποῖοι κατῆλθον ἀπὸ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ ἐκυρίευσαν τὴν Βαβυλωνῶνα.

15/ Τὸ ἀσσυριακὸν κράτος.

Οἱ Ἀσσύριοι εἶχον τὴν ἰδίαν γλῶσσαν, τὴν ἰδίαν γραφὴν καὶ τὸν ἴδιον πολιτισμὸν μὲ τοὺς Βαβυλωνίους. Ἐπειδὴ ἡ χώρα,

εἰς τὴν ὁποίαν ἔζων, ἦτο ὀρεινὴ, ἡσχολοῦντο περισσότερο μὲ τὴν κτηνοτροφίαν καὶ μὲ τὸ κυνήγιον. Οἱ Ἀσσύριοι ἦσαν καὶ καλοὶ πολεμισταί.

Κατ' ἀρχὰς οἱ Ἀσσύριοι ἔγιναν ὑπήκοοι τῶν Βαβυλωνίων. Ἀργότερα ἡ δύναμις τῶν ἠυξήθη καὶ τότε ἀπέκτησαν τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν. Πρῶτος μέγας κατακτητὴς βασιλεὺς τῶν Ἀσσυρίων ὑπῆρξεν ὁ Τεγλατφαλασάρ Α' περὶ τὸ 1100 π. Χ. Οὗτος ἐνίκησεν εἰς τὸν ἄνω Εὐφράτην τοὺς ἐχθρούς του καὶ τοὺς κατεδίωξε μέχρι τοῦ Εὐξεινοῦ Πόντου. Κατόπιν ἐνίκησε τοὺς Βαβυλωνίους, κατέλαβε τὴν Βαβυλῶνα καὶ ὑπέταξε τὴν χώραν τῶν. Πρὸς δυσμὰς ἐπροχώρησε μέχρι τῆς Φοινίκης, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπέβαλε τὴν κυριαρχίαν του. Τὸ μέγα ἄσσυριακὸν

Κυνήγιον λεόντων (ἄσσυριακὸν ἀνάγλυφον).

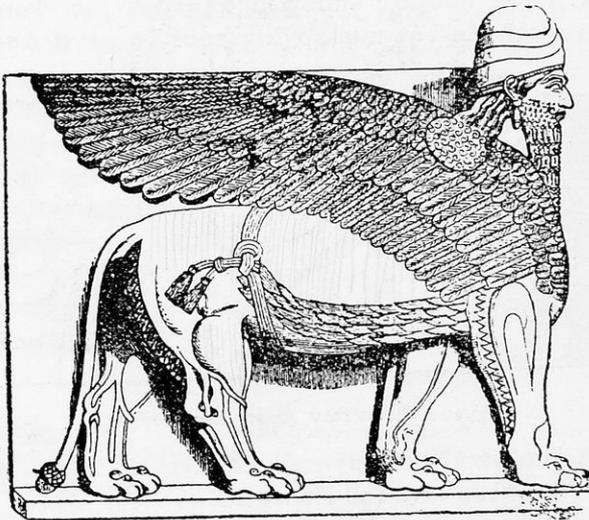
κράτος, τὸ ὁποῖον ἐδημιούργησεν, ἔφθανεν ἀπὸ τὴν Ἀρμενίαν μέχρι τῆς Αἰγύπτου καὶ τοῦ Περσικοῦ κόλπου.

Ἄλλ' ἡ μεγαλυτέρα ἀκμὴ τῆς ἄσσυριακῆς αὐτοκρατορίας συμπίπτει μὲ τὴν βασιλείαν τοῦ Ἀσσοουρμπανιμπάλ (668—626). Τὸν βασιλέα αὐτὸν οἱ Ἕλληνες ὠνόμασαν Σαρδανάπαλλον καὶ ἔπλασαν πολλοὺς μύθους διὰ τὴν τρυφηλὴν ζωὴν του. Ὁ Ἀσσοουρμπανιμπάλ ὑπῆρξε μέγας πολεμιστὴς καὶ προστάτης τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν. Ὑπέταξε τὴν Αἴγυπτον καὶ ἔκαμε πολλοὺς νικηφόρους πολέμους. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του ἡ ἄσσυριακὴ αὐτοκρατορία ἔλαβε τὴν μεγαλυτέραν ἔκτασιν. Ὅταν συνεπλήρωσε τὸ πολεμικὸν του ἔργον, ἐστόλισε τὴν πρωτεύουσαν τοῦ κράτους Νινεὺς με λαμπροὺς ναοὺς

καὶ ἀνάκτορα. Τὴν ἀγάπην του πρὸς τὰ γράμματα ἔδειξε μὲ τὴν ἴδρυσιν τῆς περιφήμου βιβλιοθήκης τῶν ἀνακτόρων, ἡ ὁποία ἀπετελέσθη ἀπὸ χιλιάδας πλίνθων μὲ σφηνοειδῆ γράμματα.

16 Τὸ νέον βαβυλωνιακὸν κράτος.

Μετὰ τὸν Ἀσσορμπανιμπάλ τὸ ἀσσυριακὸν κράτος παρήκμασε. Τοῦτο ἐπωφελήθησαν οἱ Βαβυλώνιοι καὶ ἀπέκτησαν τὴν ἀνεξαρτησίαν των. Ἰδρυσαν τότε τὸ λεγόμενον νέον βαβυλωνιακὸν κράτος. Ὁ βασιλεὺς τῶν Μήδων Κυαξάρης,

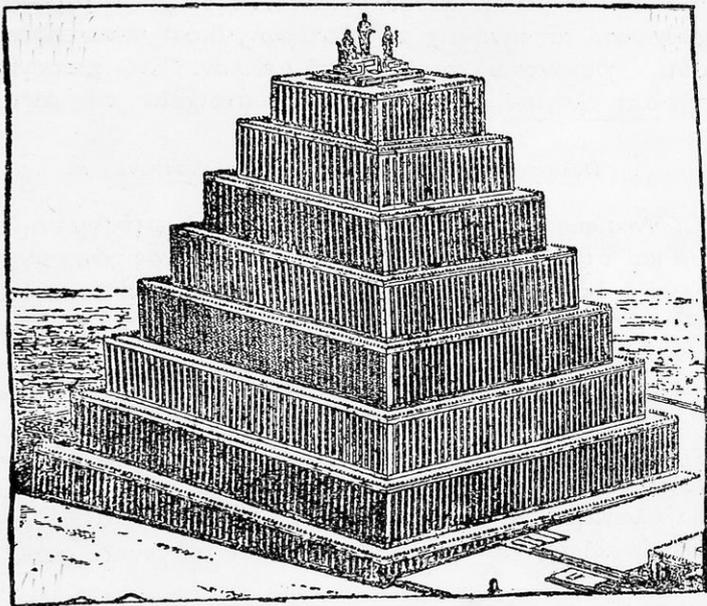
Πτερωτὸς ταῦρος.

Κολοσσιαῖον ἄγαλμα μὲ μορφήν ἀσσυρίου βασιλέως, ὁ ὁποῖος φορεῖ τιάραν καὶ ἔχει γενειάδα. Οἱ πτερωτοὶ ταῦροι ἐτοποθετοῦντο πρὸ τῶν πυλῶν τῶν ἀνακτόρων ὡς φρουροί.

μὲ τὸν ὁποῖον ἦσαν σύμμαχοι οἱ Βαβυλώνιοι, κατέλυσε τὸ κράτος τῶν Ἀσσυρίων καὶ κατέστρεψε τὴν Νινευῖ (612 π.Χ.).

Περίφημος βασιλεὺς τοῦ νέου βαβυλωνιακοῦ κράτους ὑπῆρξεν ὁ Ναβουχοδονόσωρ (604—561). Οὗτος ἐνίκησε τὸν Φαραῶ Νεκῶ πλησίον τοῦ Εὐφράτου, ὑπέταξε τὴν Τύρον μετὰ

πολυετῆ πολιορκίαν, ἐκυρίευσεν τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ ἀπήγαγεν τοὺς Ἑβραίους εἰς τὴν ἑβδομηκονταετῆ βαβυλωνίαν αἰχμαλωσίαν. Ἐστόλισεν τὴν Βαβυλώνα με μεγαλοπρεπῆ ἀνάκτορα καὶ ἄλλα σπουδαῖα μνημεῖα καὶ τὴν ὠχύρωσεν με τείχη. 539 π.Χ.

Ἀσσυριακὸς ναός.

Πύργος με πολλὰ πατώματα. Εἰς τὴν κορυφὴν ἐτοποθετοῦντο τὰ ἀγάλματα τῶν θεῶν.

Τὸ νέον βαβυλωνιακὸν κράτος ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ Ναβουχοδονόσορος παρήκμασεν καὶ τὸ 539 π.Χ. κατελύθη ἀπὸ τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν Κύρον.

Ἱερωθεοκρατία.

Ἡ θεοθεοκρατία τῶν Βαβυλωνίων καὶ Ἀσσυρίων ἦτο κυρίως ἀστρολατρεία. Ἀνώτατος θεὸς τῶν ἦτο ὁ Βῆλος (Ἡλιος), ὁ κύριος τοῦ κόσμου, ἡ δὲ Μύλιττα, γυναικεία θεότης

(Ἄφροδίτη), τὸ σύμβολον τῆς γονιμότητος. Πρὸς τιμὴν τοῦ Βήλου κατεσκεύασαν μεγάλους ναοὺς καὶ ὑψηλοὺς πύργους. Ναὸς τοῦ θεοῦ τούτου ἦτο ὁ πύργος τῆς Βαβέλ. Ἐθνικὸς θεὸς τῶν Ἀσσυρίων, κυρίως δὲ θεὸς τοῦ πολέμου, ἦτο ὁ Ἀσσοῦρ.

Οἱ ἱερεῖς τῶν Βαβυλωνίων (Χαλδαίων) ὠνομάζοντο μάγοι καὶ ἠσυχολοῦντο μὲ τὴν ἀστρολογίαν. Παρετήρουν δηλαδὴ τὴν ἐμφάνισιν καὶ τὰς κινήσεις τῶν ἀστέρων, διότι ἐπίστευον, ὅτι δι' αὐτῶν ἠδύναντο νὰ προῖδουν τὸ μέλλον. Ἐνῶ κατεγίνοντο εἰς τὴν ἀστρολογίαν, εὔρον τὰ πρῶτα στοιχεῖα τῆς ἀστρονομίας.

Polιτισμὸς τῶν Ἀσσυρίων καὶ Βαβυλωνίων.

Οἱ Ἀσσύριοι καὶ οἱ Βαβυλώνιοι εἶχον ἀνεπτυγμένην διοικητικὴν καὶ στρατιωτικὴν ὀργάνωσιν. Ἀνώτατος ἄρχων ἦτο ὁ βασιλεὺς, ὁ ὁποῖος ἐθεωρεῖτο ἀντιπρόσωπος τοῦ θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς. Ὁ στρατὸς ἀπετέλει τὸ στήριγμα τοῦ βασιλέως εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας.

Τὰ σπουδαιότερα ἀξιώματα καὶ τὰ μεγάλα κτήματα κατεῖχον οἱ εὐγενεῖς. Ἐκτὸς τῶν εὐγενῶν μεγάλην δύναμιν εἶχον οἱ ἱερεῖς, οἱ ὁποῖοι ἠσυχολοῦντο καὶ μὲ τὴν μαντικὴν. Εὐγενεῖς καὶ ἱερεῖς ἦσαν αἱ ἀνώτεροι κοινωνικαὶ τάξεις τῶν Ἀσσυρίων καὶ Βαβυλωνίων. Εἰς τὴν τελευταίαν τάξιν ἀνήκεν ὁ λαός, ὁ ὁποῖος εἰργάζετο διὰ τὸν βασιλέα, τοὺς εὐγενεῖς καὶ τοὺς ἱερεῖς.

Οἱ Βαβυλώνιοι ἢ Χαλδαῖοι προώδευσαν πολὺ εἰς τὰ ἔργα τῆς εἰρήνης. Ἀπὸ τὰς ἐπιστήμας ἐκαλλιέργησαν τὴν ἀστρονομίαν καὶ τὰ μαθηματικά. Ἡ καταμέτρησις τῶν γαιῶν, τὸ ἐμπόριον, ἡ παρατήρησις τῶν ἀστέρων τοὺς ἠνάγκασαν εἰς τοῦτο. Ἐγνώριζον τὴν διαφορὰν τοῦ σεληνιακοῦ ἔτους ἀπὸ τὸ ἡλιακὸν καὶ σύμφωνα μὲ τὰς γνώσεις των αὐτὰς ἐκανόνιζον τὸ ἡμερολόγιον. Αὐτοὶ ὥρισαν ὡς μίαν τῶν διαιρέσεων τοῦ χρόνου τὴν ἑβδομάδα. Εἰς αὐτοὺς ἐπίσης ὀφείλεται ἡ διαίρεσις τῆς ὥρας εἰς 60' καὶ τοῦ λεπτοῦ εἰς 60''.

Ἄλλὰ καὶ ὡς ἔμποροι οἱ Βαβυλώνιοι διεκρίθησαν πολὺ. Ἡ πρωτεύουσά των, ἡ Βαβυλὼν, ὑπῆρξε τὸ σπουδαιότερον κέντρον τοῦ Ἀσσυροβαβυλωνιακοῦ πολιτισμοῦ. Κειμένη εἰς τὸ μέ-

σον τῆς ὁδοῦ, ἡ ὁποία φέρει ἀπὸ τὴν Μεσόγειον εἰς τὰς Ἰνδίας, ἔγινε μέγα ἐμπορικὸν κέντρον καὶ ἐστολίσθη μὲ ὠραῖα κτίρια καὶ ἐπιβλητικὸς ναοὺς. Ἡ Βαβυλὼν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀκμῆς ἦτο ἡ πολυανθρωποτέρα πόλις τοῦ κόσμου, ὀνομαστὴ διὰ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν βιομηχανίαν τῆς. Ἐκ τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων ἐθαυμάζοντο ἰδίως τὰ λινὰ καὶ ἐριούχα ὑφάσματα. Τὰ ἔστελλον εἰς τὰ παράλια τῆς Συρίας καὶ ἐκεῖ τὰ ἐπώλουν εἰς τοὺς Φοίνικας.

Οἱ Ἀσσύριοι ἠσχολήθησαν περισσότερον μὲ τοὺς πολέμους. Ἡ σκληρότης τῶν ἦτο μεγάλη. Εἰς τὰς ἐπιγραφὰς οἱ βασιλεῖς τῶν ἀναφέρουν μὲ ὑπερηφάνειαν τὰς πόλεις, τὰς ὁποίας ἔκαυσαν, καὶ τοὺς αἰχμαλώτους, τοὺς ὁποίους ἐφόνευσαν. Εἰς τὰ ἀνάγλυφά τῶν παριστοῦν σκηνὰς πολεμικὰς. Πρῶτοι αὐτοὶ κατεσκεύασαν πολεμικὰ ἄρματα καὶ πολεμικὰς μηχανὰς.

Ἐν τούτοις διεκρίθησαν καὶ ὡς τεχνῖται. Περίφημοι ἦσαν οἱ κεντητοὶ τάπητές τῶν μὲ τὰ ἄγρια θηρία καὶ τὰ φανταστικὰ τέρατα.

Ὁ καλλιτεχνικὸς πολιτισμὸς τῶν Ἀσσυρίων καὶ Βαβυλωνίων φανερῶνεται κυρίως εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν καὶ τὴν γλυπτικὴν. Οἱ Χαλδαῖοι κατεσκεύαζον τὰ κτίριά τῶν μὲ πλίνθους, διότι ἡ χώρα τῶν εἶναι ἀμμώδης. Οἱ Ἀσσύριοι τοὺς ἐμιμήθησαν.

Μνημεῖα τῆς τέχνης τῶν εἶναι ναοί, ἀνάκτορα καὶ τείχη. Οἱ ναοὶ καὶ τὰ ἀνάκτορα ἦσαν κτίρια κολοσσιαῖα μὲ παχεῖς τοίχους. Ἀπὸ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν τῶν λείπει ὁ κίων λόγῳ τοῦ μαλακοῦ οἰκοδομικοῦ ὑλικοῦ τῶν πλίνθων. Ἄλλ' ἔκαμαν μίαν σπουδαίαν καινοτομίαν. Πρῶτοι αὐτοὶ κατεσκεύασαν θόλους καὶ ἀψίδας.

Εἰς τὴν γλυπτικὴν ἀνέπτυξαν πρωτοτυπίαν καὶ διεκρίθησαν εἰς τὴν παράστασιν τῶν θηρίων καὶ ἰδίως τοῦ ἰσχυροτέρου καὶ ὠραιοτέρου ἐξ αὐτῶν, τοῦ λέοντος. Οἱ βασιλεῖς ἐστόλισαν τὰ ἀνάκτορά τῶν μὲ πολλὰ ἀγάλματα καὶ ἀναγλύφους παραστάσεις.

Οἱ ΧΕΤΤΑΙΟΙ

➤ Ἀπὸ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην πληροφορούμεθα περὶ τοῦ λαοῦ τῶν Χετταίων. Αἱ πληροφορίες αὐταὶ ἐπεβεβαιώθησαν ἀπὸ νεώτερα σπουδαῖα εὐρήματα καὶ ἀπὸ ἐπιγραφὰς τῶν Ἀσ-

συρίων, τῶν Βαβυλωνίων καὶ τῶν ἰδίων τῶν Χετταίων. Ἐκ τούτων μανθάνομεν, ὅτι οἱ Χετταῖοι ἦσαν ἀρχαῖος ἀνατολικὸς λαὸς μὲ ἀξιόλογον καὶ ἰδιόρρυθμον πολιτισμόν. Ὁ λαὸς αὐτὸς ἔζησεν εἰς τὴν ἀνατολικὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ τὴν Συρίαν καὶ οἱ ἀρχαιότεροι βασιλεῖς του φθάνουν 2000 π. Χ. ἕως τὸ 2000 π.Χ. Οἱ Χετταῖοι δὲν ἀνήκουν εἰς τοὺς σημίτας οὔτε εἰς τοὺς Ἰνδοευρωπαίους, ἀλλὰ προῆλθον ἀπὸ τὴν ἀνάμειξιν λαῶν σημιτικῆς καὶ Ἰνδοευρωπαϊκῆς καταγωγῆς.

Πρωτεύουσα τοῦ κράτους τῶν Χετταίων ἦτο ἡ Χαττοῦσα, ἡ ὁποία ἔκειτο εἰς τὸ σημερινὸν χωρίον Μπογάζκιοῖ ἐπὶ τοῦ Ἄλυος ποταμοῦ. Τὸ Χετταϊκὸν κράτος ἐξηπλώθη εἰς ὀλόκληρον τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ ἔγινε μεγάλη δύναμις. Κατὰ τὸν 14ον αἰῶνα ἔφθασεν εἰς ἐξαιρετικὴν ἀκμὴν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν οἱ Χετταῖοι ἦλθον εἰς σχέσεις μὲ τοὺς λαοὺς τῆς Μεσογείου θαλάσσης. Εὐρέθη σχέδιον ἐπιστολῆς, τὴν ὁποίαν ὁ τότε βασιλεὺς των ἔστειλεν εἰς τὸν βασιλέα τῶν Μυκηνῶν. Ἡ ἐπιστολὴ ἀπέβλεπεν εἰς τὸν διακανονισμόν διαφόρων πολιτικῶν ζητημάτων.

Τὸ μέγα κράτος τῶν Χετταίων διελύθη περὶ τὸ 1200 π. Χ.

90/ ΜΗΔΟΙ ΚΑΙ ΠΕΡΣΑΙ

Τὸ ὄροπέδιον τοῦ Ἰράν. Οἱ λαοὶ τοῦ δυτικοῦ Ἰράν.

Ἀνατολικῶς τῆς Μεσοποταμίας καὶ παραλλήλως τοῦ ποταμοῦ Τίγρητος ὑψώνεται τὸ ὄρος Ζάγγρος, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὰ δυτικὰ ὄρια τοῦ ὄροπέδιου τοῦ Ἰράν. Τὸ ὄροπέδιον τοῦτο καταλαμβάνει τεραστίαν ἔκτασιν. Φθάνει πρὸς ἀνατολὰς μέχρι τοῦ ποταμοῦ Ἰνδοῦ, πρὸς βορρᾶν μέχρι τῆς Κασπίας θαλάσσης καὶ τῆς λίμνης Ἀράλης καὶ πρὸς νότον μέχρι τοῦ Ἰνδικοῦ Ὠκεανοῦ καὶ τοῦ Περσικοῦ κόλπου. Ὅλη ἡ χώρα τοῦ Ἰράν λέγεται Ἀριανή.

Τὸ κέντρον τοῦ Ἰράν εἶναι ἀκατοίκητος ἔρημος, ἡ ὁποία ἐκτείνεται μέχρι τῆς θαλάσσης. Τὸ πρὸς δυσμὰς τῆς ἐρήμου μέρος ἔχει γόνιμον ἔδαφος μὲ πλουσίαν βλάστησιν καὶ ἀποτελεῖ τὸ δυτικὸν Ἰράν. Τὸ βόρειον τμήμα τοῦ δυτικοῦ Ἰράν κατέχει ἡ Μηδία καὶ τὸ νότιον ἡ Περσία. Ἡ Μηδία εἶναι χώρα πλήρης

ἀγρίων ὀρέων μὲ πολλὰς εὐφόρους κοιλάδας. Ἡ Περσία, ὀρεινὴ καὶ αὐτὴ, ἔχει μεγάλας πεδιάδας, αἱ ὁποῖαι ποτίζονται ἀπὸ πολλοὺς ποταμοὺς καὶ εἶναι εὐφορώταται.

Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς μεγάλης μεταναστεύσεως τῶν Ἰνδοευρωπαϊῶν λαοὶ ἀνήκοντες εἰς τὴν μεγάλην αὐτὴν ὁμοεθνίαν κατῆλθον πρὸς νότον ἀπὸ τὰς ρωσικὰς στέππας. Ἀπὸ αὐτοὺς ἓν τμῆμα, τὸ ὁποῖον ἀπετέλουν οἱ Μῆδοι καὶ οἱ Πέρσαι, ἐγκατεστάθη εἰς τὸ δυτικὸν Ἰράν καὶ ἓν ἄλλο εἰσέβαλεν εἰς τὰς Ἰνδίας. Οἱ Μῆδοι, οἱ Πέρσαι καὶ οἱ Ἴνδοι ἀποτελοῦν ἓνα κλάδον τῆς μεγάλης Ἰνδοευρωπαϊκῆς οἰκογενείας λαῶν, τοὺς λεγομένους Ἀρίους.

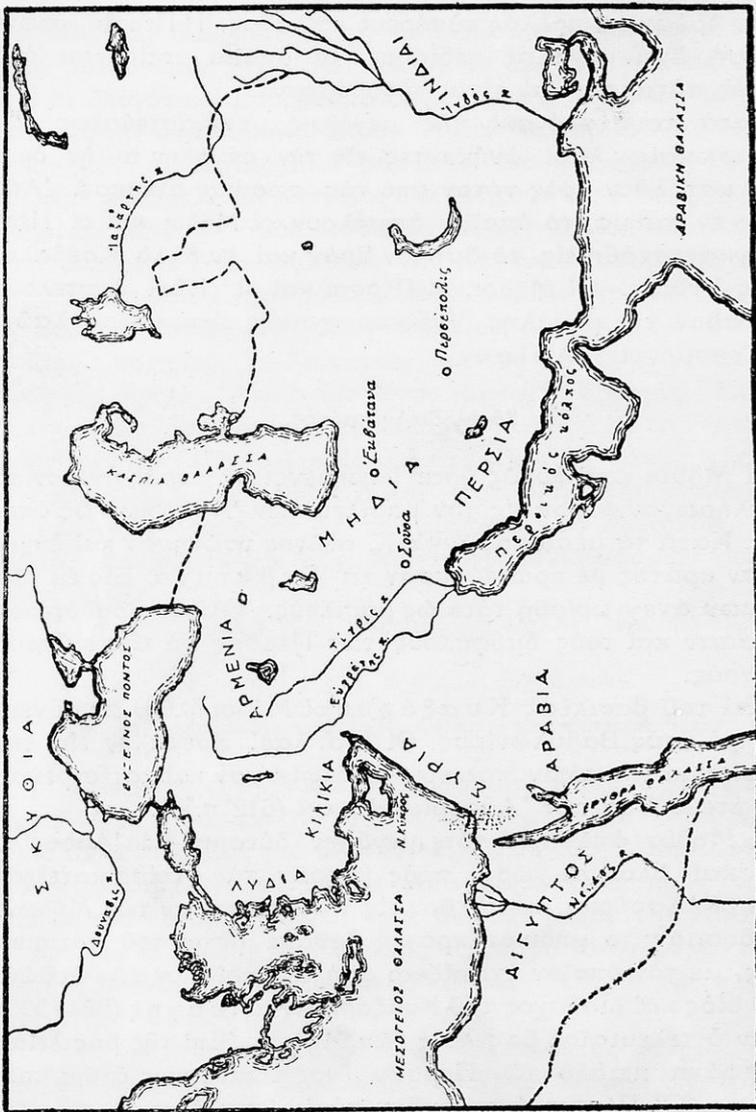
21/ Τὸ Μηδικὸν κράτος.

Οἱ Μῆδοι κατ' ἀρχὰς ἦσαν διηρημένοι εἰς μικρὰς ἡγεμονίας καὶ ἐπλήρωνον φόρον εἰς τὸν βασιλέα τῶν Ἀσσυρίων ὡς ὑποτελεῖς. Κατὰ τὰ μέσα τοῦ 7^{ου} π.Χ. αἰῶνος ἠνώθησαν καὶ ἐσημάτισαν κράτος μὲ πρωτεύουσαν τὰ Ἐκβάτανα. Εἷς ἐκ τῶν ἡγεμόνων ἀνεγνωρίσθη τότε ὡς βασιλεὺς. Ὀλίγον βραδύτερον ἠνάγκασαν καὶ τοὺς ὁμοφύλους τῶν Πέρσας νὰ ὑπακούσουν εἰς αὐτούς.

Ἐπὶ τοῦ βασιλέως Κυαξάρου οἱ Μῆδοι ἦλθον εἰς συνενόησιν μὲ τοὺς Βαβυλωνίους. Οἱ δύο λαοὶ εἰσέβαλον εἰς τὴν Ἀσσυρίαν καὶ κατόπιν πολιορκίας ἐκυρίευσαν καὶ κατέστρεψαν τὴν πρωτεύουσαν τῶν Ἀσσυρίων Νινευῖ (612 π.Χ.).

Ἡ Μηδία ἀπέκτησε τότε μεγάλην δύναμιν. Ἡ Ἀσσυρία, καθὼς καὶ ὅλαι αἱ χώραι πρὸς βορρᾶν, τὰς ὁποίας κατεῖχον ἄλλοτε οἱ Ἀσσύριοι, περιῆλθον εἰς τὴν κυριαρχίαν τῶν Μήδων. Πρὸς δυσμὰς τὸ μηδικὸν κράτος ἔφθασε μέχρι τοῦ ποταμοῦ Ἄλυος, μὲ τὸν ὁποῖον ἐχωρίζετο ἀπὸ τὸ βασιλεῖον τῶν Λυδῶν.

Ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ Κυαξάρου Ἀστυάγης (584 - 550) ὑπῆρξεν ὁ τελευταῖος βασιλεὺς τῶν Μήδων. Ἐπὶ τῆς βασιλείας του ἀνεφάνη μετὰξὺ τῶν Περσῶν ἓνας ἐξαιρετικὸς ἄνθρωπος, ὁ Κῦρος. Οἱ Πέρσαι ἀνεκήρυξαν αὐτὸν βασιλέα, 550 π. Χ. ἐπανεστάτησαν κατὰ τῶν Μήδων καὶ κατέλυσαν τὴν ἐξουσίαν τῶν Μήδων καὶ Πέρσων συνεχωνεύθησαν,

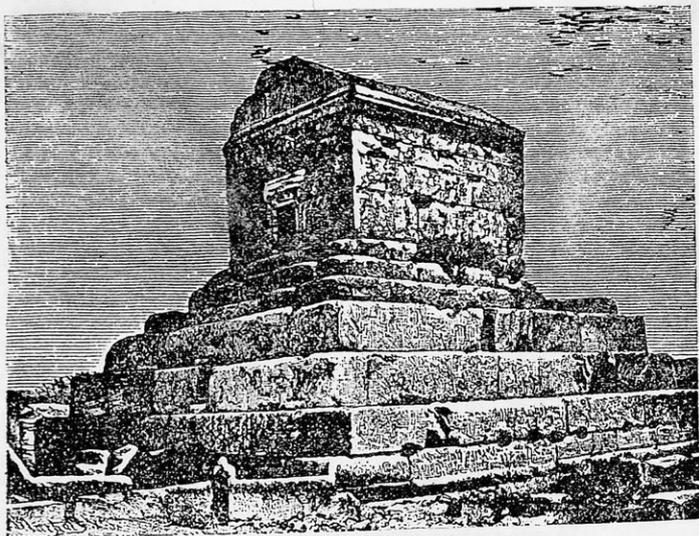

Χάρτης του περσικού κράτους επί Δαρείου Α'

τὸ δὲ κράτος, εἰς τὸ ὁποῖον ἔζησαν ἠνωμένοι, ὠνομάσθη ἀδιαφόρως μηδικὸν ἢ περσικὸν κράτος.

99 / Κύρος ὁ ἰδρυτὴς τοῦ περσικοῦ κράτους.

Ὁ βασιλεὺς Κύρος (550—528) μὲ τὴν ἔνωσιν τῶν δύο συγγενῶν λαῶν, τῶν Μήδων καὶ τῶν Περσῶν, ἔγινεν ὁ ἰδρυτὴς τοῦ μεγάλου περσικοῦ κράτους. Ἀρχαιοτέρα πρωτεύουσα τοῦ κράτους ἦσαν αἱ Πασαργάδαι. Κατόπιν ἔγινε πρωτεύουσα ἡ Περσέπολις, τὴν ὁποῖαν ἀργότερα ἀντικατέστησαν τὰ Σοῦσα.

Ὁ τάφος τοῦ Κύρου εἰς τὰς Πασαργάδας.

Ὁ Κύρος ἀφοῦ ὑπέταξε τοὺς Μήδους, ἐστράφη κατὰ τοῦ ἰσχυροτέρου ἐκ τῶν λαῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τῶν Λυδῶν. Βασιλεὺς τῆς Λυδίας ἦτο ὁ περίφημος διὰ τὸν πλοῦτόν του Κροῖσος. Οὗτος εἶχεν ἐνώσει ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του ὅλην σχεδὸν τὴν Μικρὰν Ἀσίαν μὲ τὰς ἐκεῖ ἑλληνικὰς πόλεις.

Οἱ στρατοὶ τῶν δύο ἀντιπάλων Κύρου καὶ Κροίσου συνην-

τήθησαν εἰς τὴν Καππαδοκίαν. Ἐκεῖ συνήφθη αἱματηρὰ μάχη, κατὰ τὴν ὁποίαν ἠττήθη ὁ Κροῖσος καὶ ὑπεχώρησεν εἰς τὴν πρωτεύουσάν του, τὰς Σάρδεις. Ὁ Κῦρος 546 π. Χ. ἐκυρίευσεν τὰς Σάρδεις καὶ συνέλαβε τὸν Κροῖσον αἰχμάλωτον. Τὸ πλούσιον βασιλεῖον τῶν Λυδῶν, καθὼς καὶ ὅλη ἡ Μικρὰ Ἀσία μὲ τὰς ἑλληνικὰς πόλεις περιῆλθον εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Περσῶν.

Μετὰ τὴν κατάκτησιν τοῦ λυδικοῦ κράτους ὁ Κῦρος ἐξεστράτευσε κατὰ τῶν Βαβυλωνίων καὶ κατέλαβε τὴν Βαβυλῶνα ἀμαχητί. Τότε αἱ ἄλλαι ἐπαρχίαι τοῦ 538 π. Χ. βαβυλωνιακοῦ κράτους μέχρι τῆς Αἰγύπτου παρεδόθησαν εἰς τὸν Κῦρον. Εἰς τοὺς Ἑβραίους, οἱ ὁποῖοι τὸν ἐχαιρέτισαν ὡς ἐλευθερωτὴν, ἐπέτρεψε νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὴν πατρίδα των καὶ νὰ ἀνοικοδομήσουν τὴν Ἱερουσαλήμ. Ὁ Κῦρος ἀνέβαλε τὸν ἀγῶνα κατὰ τῆς Αἰγύπτου καὶ ἐβάδισε πρὸς ἀνατολάς. Ἀλλὰ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου, τὸν ὁποῖον 528 π. Χ. ἐπεχείρησεν ἐναντίον λαῶν τῆς Σκυθίας, ἀπέθανε.

Τὰ ἱστορικὰ γεγονότα καὶ αἱ παραδόσεις διὰ τὴν ζωὴν καὶ τὸ ἔργον του μαρτυροῦν, ὅτι ὁ Κῦρος ὑπῆρξε μέγας στρατηγός, ἔξοχος πολιτικός καὶ φιλόανθρωπος πρὸς τοὺς ἠττημένους ἔχθρους του.

Ὁ νεκρὸς τοῦ Κύρου ἐτέθη εἰς τάφον, τὸν ὁποῖον ὁ ἴδιος εἶχεν ἀνεγείρει εἰς τὰς Πασαργάδας. Ὁ τάφος αὐτὸς σώζεται μέχρι σήμερον. Ἐπ' αὐτοῦ ὑπάρχει ἐπιγραφή μὲ σφηνοειδῆ γράμματα, ἡ ὁποία λέγει: «Ἐγὼ ὁ Κῦρος, βασιλεὺς τῶν Ἀχαιμενιδῶν»

23/

Τὸ περσικὸν κράτος μετὰ τὸν Κῦρον.

Τὸ ἔργον τοῦ Κύρου συνεπλήρωσεν ὁ υἱὸς του Καμβύσης (528—521). Ὁ ἡγεμὼν οὗτος ὑπέταξε τὴν Αἴγυπτον, τὴν Λιβύην καὶ τὴν Κυρηναϊκὴν.

Ἐν τῷ μεταξύ ἐπανάστασις ἐξερράγη εἰς τὴν Περσίαν. Ὁ Καμβύσης ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ ἀπὸ τὴν ἐκστρατεῖαν τῆς Ἀφρικῆς εἰς τὴν χώραν του, καθ' ὁδὸν ὅμως ἀπέθανεν αἰφνιδίως. Μετὰ τὸν Καμβύσην ὀνομαστὸς βασιλεὺς τῶν Περσῶν

ὑπῆρξεν ὁ Δαρείος Α' (521—485) ὁ Ὑστάσπου, ὅπως τὸν ἀναφέρουν οἱ παλαιοί. Εἰς αὐτὸν τὸ περσικὸν κράτος ὀφείλει τὴν διοικητικὴν του ὀργάνωσιν, τὴν ἐπέκτασιν τῶν ὀρίων του, τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν δύναμίν του. Ἄλλ' αἱ ἀτυχεῖς ἐκστρατεῖαι του κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐσκίασαν τὴν δόξαν του.

Ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ Δαρείου Ξέρξης μὲ τὴν ἀπόφασίν του νὰ συνεχίσῃ τὴν προσπάθειαν τοῦ πατρὸς του διὰ τὴν ὑποδούλωσιν τῆς Ἑλλάδος ἐπεσώρευσε εἰς τὴν χώραν του συμφοράς. Αἱ καταστρεπτικαὶ ἦτται τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου του ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας ἔγιναν αἰτία νὰ ἀρχίσῃ ἐπὶ τῆς βασιλείας του ἡ κατάρρευσις τῆς τεραστίας περσικῆς δυνάμεως.

Τὸν Ξέρξην διεδέχθη ὁ Ἀρταξέρξης Α' καὶ αὐτὸν ὁ Δαρείος Β'. Οὗτος ἀπέκτησεν ἐκ τῆς συζύγου του Παρυσάτιδος δύο υἱούς, τὸν Ἀρταξέρξην Β', ὁ ὁποῖος ἔγινε βασιλεὺς, καὶ τὸν Κύρον τὸν νεώτερον.

Τὸν Ἀρταξέρξην Β' διεδέχθη εἰς τὸν θρόνον ὁ υἱὸς του Ἀρταξέρξης Γ', ὁ ὁποῖος κατῶρθωσε νὰ καταστείλῃ πολλὰς ἐπαναστάσεις εἰς τὸ βασίλειόν του.

Ἄλλ' ἡ μοιραία ὥρα διὰ τὴν κατάλυσιν τῆς μεγάλης αὐτοκρατορίας ἐπλησίαζεν. Ὁ διάδοχος τοῦ Ἀρταξέρξου Γ' Δαρείος Γ' ὁ Κοδομανὸς (336—330) ὑπῆρξεν ὁ τελευταῖος βασιλεὺς τῆς δυναστείας τῶν Ἀχαιμενιδῶν. Ἐπ' αὐτοῦ τὸ 330 π. Χ. περσικὸν κράτος κατελύθη ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου.

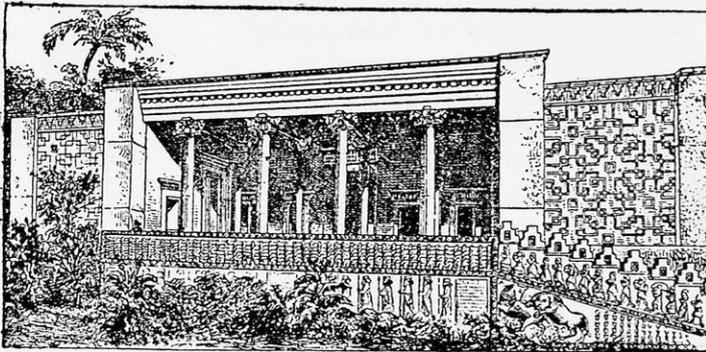
Ο πολιτισμὸς τῶν Περσῶν.

Οἱ Πέρσαι ὡς Ἰνδοευρωπαῖοι εἶχον τὰ χαρίσματα τῶν λαῶν τῆς μεγάλης αὐτῆς ὁμοεθνίας. Διεκρίνοντο διὰ τὴν δεξιάν ἀντιληψιν, τὸ ἀνήσυχον πνεῦμα καὶ τὴν ἀγάπην των πρὸς τὸ ὄρατον. Ἀπὸ τοὺς διαφόρους λαούς, τοὺς ὁποῖους κατέκτησαν, παρέλαβον ὅ,τι ἦτο χρήσιμον εἰς αὐτούς.

Εἰς τὴν θρησκείαν διαφέρουν ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀνατολικούς λαούς. Πιστεύουν, ὅτι ὁ κόσμος εἶναι ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν δυνάμεων τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, αἱ ὁποῖαι εὕρισκονται εἰς αἰώνιον πόλεμον μεταξύ των. Ὁ θεὸς τοῦ ἀγαθοῦ, ὁ Ἄχουρα Μάσδα, εἶναι ὁ πλάστης τοῦ κόσμου καὶ ἔχει ὡς

βοηθούς τοὺς ἀγγέλους καὶ τοὺς ἐναρέτους ἀνθρώπους. Ὁ θεὸς τοῦ κακοῦ, ὁ Ἄριμάν, ἀκολουθεῖται ἀπὸ πῆλθος πονηρῶν πνευμάτων καὶ προσπαθεῖ νὰ καταστρέψῃ τὸν κόσμον. Νικητὴς ἀπὸ τὴν πάλην αὐτὴν θὰ ἐξέλθῃ ὁ θεὸς τοῦ ἀγαθοῦ.

Κύριον στοιχεῖον τῆς λατρείας τῶν εἶναι τὸ πῦρ καὶ διὰ τοῦτο ἡ θρησκεία αὐτὴ ὠνομάσθη Πυρολατρεία. Οἱ θεοὶ τῶν δὲν εἶχον ναοὺς καὶ ἀγάλματα. Αἱ προσευχαὶ ἐγίνοντο εἰς τὸ ὑπαιθρον ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν ὀρέων. Ἰδρυτὴς τῆς θρησκείας εἶναι ὁ Ζαρατούστρας (Ζωροάστρης, 7ος π.Χ. αἰών), ἡ δὲ διδα-

Περσικὸν ἀνάκτορον (ἀναπαράστασις).

Μία πρόσοψις ἀπὸ τὰ ἀνάκτορα τῶν Σούσων. Οἱ ὑψηλοὶ καὶ λεπτοὶ κίονες δίδουν εἰς τὸ οἰκοδόμημα κομψότητα καὶ ἐλαφρότητα.

σκαλία του περιέχεται εἰς τὸ ἱερὸν βιβλίον τῶν Περσῶν, τὴν Ζένδ - Ἀβέσταν.

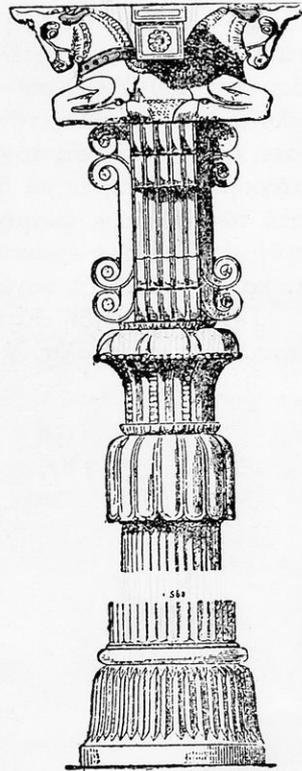
Οἱ Πέρσαι ἦσαν διηρημένοι εἰς δύο κοινωνικὰς τάξεις, τοὺς γαιοκτῆμονας εὐγενεῖς καὶ τοὺς δουλοπαροίκους γεωργούς. Ἡ πρώτη τάξις ἦτο προνομιοῦχος καὶ κατελάμβανεν ὅλας τὰς ἀνωτέρας θέσεις. Ἐξ ἄλλου μεγάλην δύναμιν εἶχον οἱ ἱερεῖς, οἱ ὅποιοι ὠνομάζοντο μάγοι. Ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν ἦτο ἀπόλυτος μονάρχης καὶ εἶχε τὴν ἀπαίτησιν νὰ τὸν προσκυνοῦν οἱ ὑπῆκοοί του.

Ὅσα ἀρχιτεκτονικὰ μνημεῖα διεσώθησαν μᾶς ἐκπλήσσουν μὲ τὴν μεγαλοπρέπειάν των. Θαυμάσιαι αἴθουσαι τελετῶν καὶ ὑποδοχῶν, ἀνάγλυφοι παραστάσεις, πλήθος κομψῶν κιόνων, πλουσία διακόσμησις μαρτυροῦν τὸν πλοῦτον, τὴν δύναμιν καὶ τὸ μεγαλεῖον τῶν περσῶν βασιλέων.

Ἡ σημασία τῶν ἀνατολικῶν λαῶν.

Ἐγνωρίσαμεν εἰς τὰ προηγούμενα τοὺς σπουδαιότερους λαοὺς τοῦ ἀρχαίου ἀνατολικοῦ κόσμου. Εἶδομεν τὴν καταγωγὴν, τὴν πρόοδον καὶ τὴν παρακμὴν των. Πρῶτοι αὐτοὶ ἀνέπτυξαν κοινωνίαν μὲ σαφῶς διακρινομένης τάξεις. Πρῶτοι ἐδημιούργησαν κράτη μεγάλα καὶ ἰσχυρά. Εἰς τὰς τέχνας, τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν προώδευσαν σημαντικῶς. Πολλὰ στοιχεῖα τῆς ἐπιστήμης ὀφείλονται εἰς αὐτούς. Ἐν τούτοις δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἐπιζήσουν καὶ νὰ δημιουργήσουν ἕνα ἀνώτερον καὶ μόνιμον πολιτισμόν. Τοῦτο συνέβη, διότι τὰ κράτη αὐτὰ πολιτικῶς καὶ κοινωνικῶς παρέμειναν στάσιμα. Διετήρησαν μέχρι τέλους τὸ ἀπολυταρχικὸν πολιτεῖμα καὶ τὴν ἴδιαν κοινωνικὴν ὀργάνωσιν. Ὁ βασιλεὺς εἶχεν ἀπόλυτα δικαιώματα ἐπὶ τῆς ζωῆς καὶ τῆς περιουσίας τῶν ὑπηκόων του. Οἱ γαιοκτῆμονες εὐγενεῖς ἐπλέζον τὸν λαόν καὶ ὁ κληρὸς περιώριζε τὴν ἐλευθέραν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν.

Οἱ ἀνατολικοὶ λαοὶ δὲν εἶχον ἀποκτήσει συνείδησιν τῆς

Περσικὸς κίων.

(ἀπὸ τὰ ἀνάκτορα τῶν Σούσων)

Ἐχει ὕψος 20 μ. Τὸ κιονόκρανον εἶναι δύο μέτρων ὕψους καὶ κοσμεῖται μὲ δύο ταύρους ἠνωμένους.

ἀξίας των καὶ τῆς ἀξίας τῆς ἐθνικῆς ἐλευθερίας. Τὸ φρόνημά των παρέμεινε πολὺ χαμηλόν. Ὁ πολιτισμὸς των μόνον πρακτικὰς ἀνάγκας ἐξυπηρετεῖ. Ἦτο ἐπομένως φυσικὸν νὰ ἐκλείψη μαζί με τὸν κόσμον, ὁ ὁποῖος τὸν ἐδημιούργησε.

Τὸ ἀντίθετον συνέβη ἀργότερα με τοὺς Ἕλληνας. Ὁ πολιτισμὸς των ἦτο ἀποτέλεσμα τῆς μεγάλης πνευματικῆς προόδου καὶ τοῦ ἐλευθέρου πολιτικοῦ βίου των. Δι' αὐτὸ τόσον πολὺ συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν φυσικῶν ἀρετῶν των, ὥστε, ὅταν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 5ου αἰῶνος εὐρέθησαν εἰς τὴν ἀνάγκην οἱ Ἕλληνες νὰ διεξαγάγουν ἀγῶνα φοβερὸν καὶ ἄνισον κατὰ τῶν Περσῶν, ἔκαμαν ἀληθινὰ θαύματα. Κατέφεραν συντριπτικὸν κτύπημα ἐναντίον των, ἀπὸ τὸ ὁποῖον οὐδέποτε κατόπιν κατάρθωσαν νὰ συνέλθουν.

Τὴν μεγαλειώδη αὐτὴν καὶ τιτανικὴν πάλην Ἕλλήνων καὶ Περσῶν θὰ παρακολουθήσωμεν εἰς τὰ ἐπόμενα μαθήματα. *302*

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄

ΑΚΜΗ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΣΩΝ

Ἡ σημασία τῶν περσικῶν πολέμων.

Μὲ τοὺς περσικοὺς πολέμους ἀρχίζει ἡ λαμπροτέρα περίοδος τῆς ἐθνικῆς μας ἱστορίας. Οἱ μεγάλοι πρόγονοί μας μὲ τὴν ἀποφασιστικότητά καὶ τὸν ἀπαράμιλλον ἥρωισμόν των ἔσωσαν τότε τὴν πατρίδα καὶ ὅλην τὴν Εὐρώπην ἀπὸ τὸν ἀσιατικὸν κατακλυσμὸν. Διὰ τοῦτο ἡ ἐποχὴ αὐτὴ δὲν ἔχει μόνον δι' ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας ἐξαιρετικὴν σημασίαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν κόσμον ὁλόκληρον. Τὰ μεγάλα γεγονότα, τὰ ὁποῖα συνέβησαν κατ' αὐτὴν, ἀποτελοῦν σπουδαῖον μέρος τῆς παγκοσμίου ἱστορίας.

Ἡ τύχη τοῦ κόσμου θὰ ἦτο διαφορετικὴ, ἂν οἱ Ἕλληνες δὲν κατῴρθωνον νὰ ἀναχαιτίσουν τοὺς Πέρσας.

Ἡ Ἑλλάς πρὸ τῶν περσικῶν πολέμων.

Γνωρίζομεν, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες εἶχον συνείδησιν, ὅτι ἀποτελοῦν ἓνα λαὸν καὶ μάλιστα ἀνώτερον ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους, τοὺς ὁποίους ἀδιακρίτως ὠνόμαζον βαρβάρους. Ἐν τούτοις δὲν κατῴρθωσαν νὰ ἐνωθοῦν, ἀλλὰ παρέμειναν διηρημένοι εἰς μικρὰ καὶ ἀνεξάρτητα κρατίδια. Κάθε πόλις ἀπετέλει καὶ ἓν κράτος.

Παρ' ὅλην ὁμῶς αὐτὴν τὴν διαίρεσιν ἰσχυροὶ ἠθικοὶ καὶ κοινωνικοὶ δεσμοὶ ἐκράτουν τοὺς Ἕλληνας ἠνωμένους μεταξύ των. Τοιοῦτοι δεσμοὶ ἦσαν ἡ ἰδία γλώσσα, ἡ ἰδία θρησκεία, τὰ ἴδια ἦθη καὶ ἔθιμα καὶ οἱ Πανελλήνιοι Ἀγῶνες.

Ἀπὸ τὰ πολυάριθμα ἑλληνικὰ κράτη δύο ἦσαν τὰ μεγαλύτερα καὶ σπουδαιότερα, τὸ κράτος τῆς Σπάρτης καὶ τὸ κράτος τῶν Ἀθηνῶν μὲ διαφορετικὴν πολιτικὴν καὶ κοινωνικὴν ὀργάνωσιν.

Τὸ κράτος τῆς Σπάρτης ἦτο στρατιωτικὸν μὲ πολίτευμα ὀλιγαρχικόν. Ἀπέβλεπε μόνον εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν συμφερόντων τῆς πολιτείας καὶ δὲν ἐνδιεφέρετο διὰ τὴν πνευματικὴν ἐξύψωσιν καὶ τὴν ἄνετον ζωὴν τῶν πολιτῶν του. Ἡ Σπάρτη μὲ τὴν ὀργάνωσίν της αὐτὴν ἔγινεν ἡ μεγαλύτερα στρατιωτικὴ δύναμις εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἡ πελοποννησιακὴ συμμαχία, ἡ ὁποία ἐσχηματίσθη ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῆς Σπάρτης κατὰ τὸν 6ον π.Χ. αἰῶνα, ἦτο ἡ μόνη ὀργανωμένη σοβαρὰ δύναμις, ὅταν παρουσιάσθη ὁ περσικὸς κίνδυνος.

Τὸ κράτος τῶν Ἀθηνῶν διέφερεν ἀπὸ τὸ κράτος τῆς Σπάρτης. Χωρὶς νὰ παραμελῇ τὰ συμφέροντα τῆς πολιτείας, ἐφρόντιζε διὰ τὴν πνευματικὴν ἐξύψωσιν τῶν πολιτῶν του καὶ ἐπέτρεπεν εἰς αὐτοὺς νὰ ζοῦν χωρὶς περιορισμούς. Διὰ τοῦτο εἰς τὰς Ἀθήνας ἀνεπτύχθη τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα. Τὸ πολίτευμα τοῦτο μὲ τὴν μεταρρύθμισιν τοῦ Κλεισθένου (507 π. Χ.) ἔλαβε τὴν πλήρη καὶ τελειωτικὴν μορφήν του καὶ εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἀνύψωσιν τοῦ φρονήματος τοῦ ἀθηναϊκοῦ λαοῦ καὶ τὴν ἐνίσχυσιν τῆς φιλοπατρίας του.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς μακρᾶς καὶ πεισματώδους πάλης μεταξύ Ἑλλήνων καὶ Περσῶν πρωτηγωνίστησαν οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Σπαρτιάται. Μὲ αὐτοὺς συνετάχθησαν ὅλοι σχεδὸν οἱ ἄλλοι Ἕλληνες καὶ τοιοῦτοτρόπως κατάρθωσαν νὰ νικήσουν τοὺς Ἀσιάτας.

Οἱ Πέρσαι κατὰ τὸ τέλος τοῦ 6ου π.Χ. αἰῶνος.

Δαρεῖος.

Τὸ περσικὸν κράτος ἦτο ἀπέραντον, ὅταν ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ Δαρεῖος Α'. Ἀπὸ τὰ σύνορα τῶν Ἰνδιῶν ἔφθανε μέχρι τοῦ Αἰγαίου πελάγους, τῆς Μεσογείου θαλάσσης καὶ τῆς λιβυκῆς ἐρήμου. Ὁ Δαρεῖος ὑπῆρξεν ὁ ὀργανωτὴς τοῦ ἀχανοῦς κράτους του. Διήρσεν αὐτὸ εἰς εἴκοσι διοικητικὰς περιφερείας,

αὶ ὅποια ἐλέγοντο σατραπείαι. Εἰς ἑκάστην σατραπείαν διώριζε τὸν διοικητὴν, τὸν σατράπην, εἰς τὸν ὅποιον ἔδωκε μεγάλα δικαιώματα. Ἐφῆρμωσε δηλαδὴ τὸ σύστημα διοικήσεως, τὸ ὅποιον σήμερον λέγομεν ἀποκεντρωτικόν. Ὁ σατράπης ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ συν-αθροίσῃ καὶ νὰ ἀποστέλλῃ εἰς τὰ Σούσα τοὺς φόρους, τοὺς ὁποίους ἐπλήρωνον οἱ πολῖται διὰ τὸν βασιλέα. Ἄλλο σοβαρὸν καθήκον τοῦ σατράπου ἦτο νὰ ἔχῃ πάντοτε ἔτοιμον στρατὸν εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ αὐθέντου του. Αἱ παράλιοι πόλεις ὑπεχρεοῦντο νὰ ἔχουν ἔτοιμον ναυτικόν. Φοινικικά, αἰγυπτιακά καὶ πλοῖα τῶν ἑλληνικῶν πόλεων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἀπετέλουν τὸν ἰσχυρὸν στόλον, ὁ ὁποῖος ἦτο ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ Πέρσου μονάρχου.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Δαρείου ἡ διοίκησις τοῦ κράτους ἦτο θαυμαστή. Εἶχε καθιερώσει τὸ σύστημα τῶν ἐπιθεωρητῶν, οἱ ὅποιοι περιώδευον εἰς τὰς σατραπείας καὶ κατόπιν ἔδιδον ἀνα-

Δαρείος
Α':
(ἀπὸ θερμοῦ ἀνάγλυφου).

Δαρείος Α' (ἀπὸ περσικῶν ἀνάγλυφου).
Δαρείος Α' (ἀπὸ θερμοῦ ἀνάγλυφου).

φορὰν εἰς τὸν βασιλέα περὶ τῆς διοικήσεως τῶν σατραπῶν. Οἱ ἐπιθεωρηταὶ αὐτοὶ ἦσαν καὶ ἐλέγοντο «ὁ φθαλμοὶ τοῦ βασιλέως». Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ βασιλεὺς τῆς Περσίας εἶχε πάντοτε πλήρη καὶ πραγματικὴν εἰκόνα τῆς καταστάσεως τοῦ κράτους του.

Ἄλλὰ καὶ διὰ τὴν συγκοινωνίαν τῆς χώρας πρῶτος ἐφρόντισεν ὁ Δαρεῖος, οἱ δὲ διάδοχοί του τὸν ἐμιμήθησαν. Διὰ στρα-

Πέρσαι πολεμισταί.

*Παράστασις ἐπὶ βερονικωμένων πλίνθων
εἰς τὰ ἀνάκτορα τῶν Σούσων.*

μάζοντο δαρεικοί.

Ὁ Δαρεῖος ὑπῆρξεν ὁ σπουδαιότερος βασιλεὺς τῆς Περσίας μετὰ τὸν Κύρον. Ἐπὶ τῆς βασιλείας του ἡ Περσία ἦτο ἡ μεγαλύτερα καὶ ἰσχυροτέρα δύναμις. Δι' αὐτὸ οἱ Ἕλληνες ὠνόμασαν τὸν Δαρεῖον «μέγαν βασιλέα», ἐξηκολούθησαν δὲ νὰ ὀνομάζουν τοιοῦτοτρόπως ὅλους τοὺς μετ' αὐτὸν πέρσας βασιλεῖς.

τιωτικὸς καὶ διοικητικὸς σκοποὺς κατεσκεύασεν ὁδοὺς, αἱ ὁποῖαι συνέδεον τὴν πρωτεύουσαν Σούσα μὲ τὰς σατραπείας. Κατὰ μῆκος τῶν ὁδῶν καὶ εἰς ὠρισμένας ἀποστάσεις ὑπῆρχον καταλύματα, οἱ λεγόμενοι σταθμοί. Εἰς αὐτοὺς ἔμενον πάντοτε ὑπάλληλοι τοῦ κράτους, εἶδος ταχυδρόμων, οἱ ὅποιοι μετέδιδον τὰς διαταγὰς τοῦ βασιλέως.

Διὰ νὰ διευκολύνη τὸ ἐμπόριον, ἔκοψε χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ νομίσματα. Μεγάλην κυκλοφορίαν εἶχον καὶ μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων τὰ χρυσᾶ νομίσματα, τὰ ὁποῖα ἔφερον τὴν προτομὴν τοῦ Δαρείου καὶ διὰ τοῦτο ὠνο-

300 Α' Ἰωνικαὶ πόλεις ὑπὸ τοὺς Πέρσας.

Αἱ Ἰωνικαὶ πόλεις, καθὼς εἶδομεν, μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Λυδίας ὑπὸ τῶν Περσῶν ἔγιναν καὶ αὐταὶ ὑπήκοοί των. Ἦκμαζον τότε εἰς τὸ ἐμπόριον, εἰς τὰς τέχνας καὶ εἰς τὰ γράμματα. Μεταξὺ αὐτῶν διεκρίνοντο ἡ Φώκαια, ἡ Ἐφεσος, ἡ Μίλητος καὶ ἡ Σμύρνη.

Οἱ Ἕλληνες τῶν Ἰωνικῶν πόλεων ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ Κροΐσου εἶχον αὐτονομίαν, διότι ὁ Κροΐσος ἐξετίμα αὐτοὺς διὰ τὸν πολιτισμὸν των. Ὄταν ὑπετάχθησαν εἰς τοὺς Πέρσας, αἱ πόλεις των ἀπετέλεσαν μετὰ τῆς Λυδίας μίαν σατραπείαν μὲ πρωτεύουσαν τὰς Σάρδεις καὶ εἶχον τὰς ἰδίας ὑποχρεώσεις μὲ τὰς ἄλλας ἐπαρχίας τοῦ περσικοῦ κράτους. Τοιοῦτοτρόπως ἔχασαν τὴν αὐτονομίαν των, τὴν ὅποιαν εἶχε σεβασθῆ ὁ Κροΐσος, καὶ ὑπεχρεώθησαν νὰ ζοῦν σύμφωνα μὲ τοὺς περσικοὺς νόμους.

Ὁ Δαρεῖος διώρισεν εἰς τὰς ἑλληνικὰς πόλεις ἐμπίστους τοῦ Ἑλλήνας ὡς διοικητὰς μὲ ἀπόλυτον ἐξουσίαν, οἱ ὅποιοι ἐλέγοντο τύραννοι. Οὗτοι διὰ νὰ διατηροῦν τὰς θέσεις των, ἐφρόντιζον νὰ ἐκτελοῦν τυφλῶς τὰς ἐντολάς τοῦ μεγάλου βασιλέως καὶ νὰ ἐξυπηρετοῦν τὰ συμφέροντά του. Διὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς αἱ Ἰωνικαὶ πόλεις ἔφερον βαρέως τὸν περσικὸν ζυγὸν καὶ ἐζήτουν εὐκαιρίαν νὰ τὸν ἀποτινάξουν.

Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Δαρείου κατὰ τῶν Σκυθῶν.

310 Ἡ Ἰωνικὴ ἐπανάστασις.

Ὁ Δαρεῖος δὲν περιορίσθη μόνον εἰς τὴν ὀργάνωσιν καὶ τὴν καλὴν διοίκησιν τοῦ ἀπεράντου κράτους του, ἀλλ' ἐπεχείρησε νὰ τὸ ἐπεκτείνῃ μὲ νέας κατακτήσεις. Κατὰ τὸ ἔτος 514 π. Χ. ἐξεστράτευσεν ἐναντίον τῶν Σκυθῶν, οἱ ὅποιοι 514 π. Χ. ἔζων πέραν τοῦ Δουνάβειος εἰς τὴν σημερινὴν νότιον Ρωσίαν, ἀλλ' ἠναγκάσθη νὰ ἀποχωρήσῃ ἄπρακτος. Τὸν ἐβοήθησαν τότε πολὺ οἱ τύραννοι τῶν Ἰωνικῶν πόλεων, οἱ ὅποιοι τὸν συνώδευσαν μὲ τοὺς στόλους των.

Μεγάλας ὑπηρεσίας προσέφεραν εἰς τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν κατὰ τὴν ἐκστρατείαν αὐτὴν ὁ τύραννος τῆς Μιλήτου

Ἴστυαῖος. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἐκέρδισε τὴν εὐνοίαν τοῦ Δαρείου. Ἐπειδὴ ὅμως κατόπιν ἐθεωρήθη ὑποπτος ἕνεκα τῆς μεγάλης δυνάμεως, τὴν ὁποίαν ἀπέκτησεν, ὁ Δαρείος τὸν ἐκάλεσεν εἰς τὰ Σοῦσα. Ἐκεῖ τὸν ἐκράτησε, διὰ νὰ τὸν ἔχη δῆθεν σύμβουλον του. Κατὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ Ἰστυαίου ἐκυβέρνησα τὴν Μίλητον ὡς ἐπίτροπος ὁ γαμβρὸς του Ἀρισταγόρας.

Ὁ Δαρείος κατὰ συμβουλήν τοῦ νέου τυράννου τῆς Μιλήτου ἐπεχείρησεν ἐκστρατεῖαν, διὰ νὰ ὑποτάξῃ τὴν Νάξον, ἀλλ' ἀπέτυχε. Κατόπιν αὐτοῦ ὁ Ἀρισταγόρας περιῆλθεν εἰς τὴν δυσμένειάν του καὶ διὰ τοῦτο ἐσκέφθη νὰ ἐξεγείρῃ τοὺς Ἴωνας εἰς ἐπανάστασιν. Εἰς τὰς σκέψεις του αὐτὰς τὸν ἐνίσχυσε καὶ ὁ πενθερὸς του Ἴστυαῖος μὲ μυστικὴν ἐντολήν. Ἐπεισε λοιπὸν τὰς Ἴωνικὰς πόλεις νὰ ἐπαναστατήσουν. Κατὰ συμβουλήν του ἐξεδίωξαν τοὺς τυράννους καὶ ἤρχισαν νὰ ἐτοιμάζουσαν στρατόν. Κατόπιν ὁ Ἀρισταγόρας μετέβη εἰς τὴν Ἑλλάδα, διὰ νὰ ζητήσῃ βοήθειαν. Οἱ Σπαρτιάται ἠρήθησαν. Οἱ Ἀθηναῖοι ὡς ὁμόφυλοι μὲ τοὺς Ἴωνας καὶ ὡς φίλοι καὶ ὑπερασπισταὶ τῆς ἐλευθερίας ἔστειλαν εἰς βοήθειάν των 20 πλοῖα μὲ ὀλίγον στρατόν. Εἰς αὐτὰ προσέθεσαν ἄλλα 5 οἱ Ἐρετριεῖς τῆς Εὐβοίας.

Οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Ἐρετριεῖς ἦλθον εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ ἠνώθησαν μὲ τοὺς ἐπαναστάτας. Ὅλοι μαζί ἐβάδισαν κατὰ τῶν Σάρδεων, τῆς πρωτεύουσας τῆς σατραπείας, καὶ τὰς ἐκυρίευσαν εὐκόλως. Ἡ ἀκρόπολις ὅμως ἀντέστη καὶ οἱ ἐπαναστάται τὴν ἐπολιόρκησαν. Ἀλλὰ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς πολιορκίας αἰφνιδίᾳ πυρκαϊὰ κατέκαυσε τὴν πόλιν.

Οἱ Ἴωνες μὲ τοὺς συμμάχους των ἠναγκάσθησαν νὰ ἀποχωρήσουν. Κατὰ τὴν ἀποχώρησίν των ἐνικήθησαν πλησίον τῆς Ἐφέσου ἀπὸ τοὺς Πέρσας. Τότε οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Ἐρετριεῖς ἐγκατέλειψαν τοὺς Ἴωνας, οἱ ὁποῖοι ἐξηκολούθησαν τὸν ἀγῶνα μόνοι.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ ἐπανάστασις εἶχεν ἐπεκταθῆ εἰς τὰς ἑλληνικὰς πόλεις τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ τῆς Προποντίδος μέχρι τοῦ Βυζαντίου. Ἄλλ' οἱ Πέρσαι ἔλαβον δραστήρια μέτρα. Ἰσχυρὸς περσικὸς στόλος συνήντησε τὸν Ἴωνικὸν παρὰ τὴν νῆσον Λάδην πλησίον τῆς Μιλήτου καὶ τὸν

κατέστρεψε. Μετ' ὀλίγον οἱ Πέρσαι ἐκυρίευσαν τὴν Μίλητον, τὴν ὁποίαν ἔκαυσαν. Ἡ λύπη τῶν Ἀθηναίων διὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς Ἴωνικῆς ἐπαναστάσεως καὶ τὴν καταστροφὴν τῆς Μιλήτου ὑπῆρξε μεγάλη. Ὅταν ἀργότερα ἐπαίχθη εἰς τὸ θέατρον τὸ δράμα τοῦ ποιητοῦ Φρυνίχου «Μιλήτου ἄλωσις», ἡ συγκίνησις των ὑπῆρξε τόση, ὥστε ὅλοι ἀνελύθησαν εἰς δάκρυα. Μετὰ τὴν Μίλητον οἱ Πέρσαι ἐκυρίευσαν καὶ τὰς ἄλλας ἑλληνικὰς πόλεις, τὰς ὁποίας ἐτιμώρησαν σκληρῶς.

Τοιοῦτον θλιβερὸν τέλος εἶχεν ἡ Ἴωνικὴ ἐπανάστασις. Κατέστρεψε τὰς ἑλληνικὰς πόλεις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, αἱ ὁποῖαι ἤκμαζον ἕως τότε, καὶ ἔγινεν ἡ ἀφορμὴ τῶν περσικῶν πολέμων.

31/ Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Μαρδονίου κατὰ τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ Δαρεῖος ὠργίσθη πολὺ ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων καὶ ἰδιαιτέρως τῶν Ἀθηναίων διὰ τὴν βοήθειαν, τὴν ὁποίαν ἔδωκαν εἰς τοὺς Ἴωνας. Τόση μάλιστα ἦτο ἡ ὀργή του, ὅπως ἀναφέρει ὁ Ἡρόδοτος, ὥστε διέταξεν ἕνα δοῦλον νὰ λέγῃ εἰς αὐτὸν τρεῖς φορὰς κατὰ τὴν ὥραν τοῦ δείπνου: «Δέσποτα, μέμνησο τῶν Ἀθηναίων». Ἀλλὰ καὶ ὁ ἔκπτωτος τύραννος τῶν Ἀθηναίων Ἴππίας, ὁ ὁποῖος εὐρίσκετο εἰς τὴν αὐλήν του καὶ ἐφρόντιζε νὰ ἐπανεέλθῃ εἰς τὰς Ἀθήνας, διηγείρε συνεχῶς τὸ πάθος τοῦ μεγάλου βασιλέως. Ἐκτὸς τῶν ἄλλων παρουσίαζεν εἰς τὸν Δαρεῖον ὡς εὐκολὸν ἐπιχείρησιν τὴν ὑποδούλωσιν τῆς Ἑλλάδος, ἡ ὁποία θὰ τὸν ἀπήλλασσεν ἀπὸ κάθε μελλοντικῆν ἀνησυχίαν.

Ὁ Δαρεῖος λοιπὸν ἀπεφάσισε νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Τοιουτοτρόπως ἤρχισεν ὁ μέγας ἀγὼν μεταξύ Περσῶν καὶ Ἑλλήνων, ὁ ὁποῖος εἶναι γνωστὸς μὲ τὸ ὄνομα Περσικοὶ ἢ Μηδικοὶ πόλεμοι.

Τὸ 492 π.Χ. ὁ Δαρεῖος ἔστειλε τὸν γαμβρὸν του Μαρδόνιον μὲ ἰσχυρὸν στρατὸν καὶ στόλον κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Μαρδόνιος ἐπέρασε τὸν Ἑλλήσποντον καὶ ὑπέταξε τὴν Θράκην καὶ τὴν Μακεδονίαν. Ὁ στόλος του ἔπλεε 492 π.Χ. πλησίον τῆς παραλίας. Εἰς τὴν χερσόνησον τοῦ Ἄθω ὅμως (ὅπου σήμερον τὰ μοναστήρια τοῦ Ἁγίου Ὄρους) κατελήφθη ἀπὸ σφοδρὰν τρικυμίαν καὶ ἔπαθε μεγάλην καταστρο-

φήν. Τὰ περισσότερα πλοῖα μὲ τὰ πληρώματά των συνετρίβησαν ἐπὶ τῶν ἀποκρήμων βράχων τῆς χερσονήσου. Ὡς ἐκ τού-

του ὁ Μαρδόνιος ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ ὀπίσω ἄπρακτος, διότι ἐκτὸς τοῦ στόλου καὶ ὁ στρατὸς εἶχεν ὑποστῆ σοβαρὰς ἀπωλείας εἰς τὴν Μακεδονίαν.

32/ Ἐκστρατεία τοῦ Δάτιδος καὶ τοῦ Ἀρταφέρνηου.

Ὁ Δαρεῖος δὲν ἔχασε τὸ θάρρος του μὲ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐκστρατείας τοῦ Μαρδονίου. Κατενόει, ὅτι, ἐν ὄσῳ ὑπῆρχεν Ἑλλάς ἐλευθέρα, δὲν θὰ ἠσύχαζον αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἐπέμεινε λοιπὸν εἰς τὴν πραγματοποιήσειν τῶν σχεδίων του νὰ ὑποτάξῃ τὴν Ἑλλάδα.

Πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν διέταξε νὰ ἐτοιμασθῇ νέος στρα-

τὸς καὶ στόλος. Συγχρόνως ἔστειλε, κατὰ περσικὴν συνήθειαν, κήρυκας εἰς τὴν Ἑλλάδα, διὰ νὰ ζητήσουν γῆν καὶ ὕδωρ ὡς ἡμεῖον ὑποταγῆς. Πολλοὶ ἑλληνικαὶ πόλεις ἀπὸ φόβον συνεμορφώθησαν μὲ τὴν ἀπαίτησιν τοῦ Δαρείου. Οἱ Ἀθηναῖοι ὁμως καὶ οἱ Σπαρτιᾶται ἐξεδίωξαν τοὺς κήρυκας.

Ἐν τῷ μεταξύ ὁ μέγας βασιλεὺς συνήθροισεν ἰσχυρὸν στρατόν, τὸν ὅποιον ἐπεβίβασεν εἰς 600 πλοῖα τὴν ἄνοιξιν τοῦ 490 π. Χ. Ἀρχηγὸς τῆς ἐκστρατείας διώρισεν τὸν Δᾶτιν καὶ τὸν Ἄρταφέρνην. Αὐτοὶ ἠκολούθησαν διαφοροτικὴν ὁδὸν ἀπὸ τὸν Μαρδόνιον. Ἐπλευσαν διὰ τοῦ Αἰγαίου πελάγους καὶ τῶν ἑλληνικῶν νήσων καὶ ἔφθασαν εἰς τὴν Εὐβοίαν. Μαζί των εἶχον τὸν γέροντα Ἴππιαν ὡς σύμβουλον καὶ σύμμαχον, διότι ἐστηρίζοντο πολὺ εἰς τὴν ἐξέγερσιν τῶν ὀπαδῶν του.

Εἰς τὴν Εὐβοίαν οἱ Πέρσαι ἐκυρίευσαν τὴν Κάρυστον μετὰ μικρὰν ἀντίστασιν καὶ κατόπιν διηθύνθησαν πρὸς τὴν Ἐρέτριαν. Οἱ Ἐρετριεῖς ἀντέστησαν ἐπὶ τινὰς ἡμέρας, ἀλλ' εἰς τὸ τέλος ὑπέκυψαν. Οἱ Πέρσαι ἔκαυσαν τοὺς ναοὺς καὶ συνέλαβον τοὺς κατοίκους τῆς Ἐρετρίας, τοὺς ὁποίους ἔστειλαν ὡς δούλους εἰς τὸν Δαρείον. Ὑστερον ἔπλευσαν πρὸς τὴν Ἀττικὴν. Κατὰ συμβουλήν τοῦ Ἴππίου ἀπεβίβασαν τὸν στρατὸν εἰς τὸν ὄρμον τοῦ Μαραθῶνος.

33 Ἡ μάχη τοῦ Μαραθῶνος.

Οἱ Ἀθηναῖοι μόλις ἔμαθον, ὅτι οἱ Πέρσαι ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὸν Μαραθῶνα, ἠτοιμάσθησαν νὰ τοὺς ἀποκρούσουν. Ἐστειλαν ἀμέσως τὸν ταχυδρόμον Φειδιππίδην εἰς τὴν Σπάρτην, διὰ νὰ ζητήσῃ βοήθειαν. Φειδιππίδης ἔφθασεν ἐκεῖ ἐντὸς 48 ὥρων καὶ παρουσιάσθη εἰς τοὺς ἐφόρους. Ὁμίλησεν εἰς αὐτοὺς μὲ πνεῦμα πανελληνιον. Ἐτόνισεν ἰδιαιτέρως τὴν σημασίαν τοῦ ἀγῶνος διὰ τὴν σωτηρίαν, τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ τὸ μέλλον τῆς Ἑλλάδος. Ἡ Ἐρέτρια, εἶπεν, εἶναι ἤδη ὑπὸ τὴν περσικὴν κατοχὴν. Μὲ τὴν ἀπώλειάν της ἡ Ἑλλάς ἐγίνεν ἀσθενεστέρα κατὰ μίαν ἀξιόλογον πόλιν.

Οἱ Σπαρτιᾶται ἐφάνησαν μὲν πρόθυμοι νὰ στείλουν βοήθειαν, ἀλλ' ἀπήντησαν, ὅτι διὰ λόγους θρησκευτικοὺς δὲν ἠδύ-

ναντο νά ἐκστρατεύσουν, πρὶν γίνη πανσέληνος. Ἦτο δὲ τότε ἡ σελήνη ἑννέα ἡμερῶν. Μόνον οἱ Πλαταιεῖς ἔστειλαν χιλίους στρατιώτας πρὸς βοήθειαν τῶν Ἀθηναίων.

Ἀθηναῖοι καὶ Πλαταιεῖς ἐν ὄλῳ 10.000 παρετάχθησαν εἰς τὸν Μαραθῶνα ἀπέναντι τῶν Περσῶν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν δέκα στρατηγῶν, μεταξύ τῶν ὁποίων ὑπερεῖχεν ὁ Μιλτιάδης. Εἰς πολεμικὸν συμβούλιον, τὸ ὁποῖον ἔγινε μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ

Ἕλλην ὀπλίτης.

Φειδιππίδου ἐκ τῆς Σπάρτης, αἱ γνώμαι τῶν στρατηγῶν ἐδιχάσθησαν. Ὁ Μιλτιάδης προέτεινε νά γίνη ἀμέσως ἐπίθεσις κατὰ τοῦ ἐχθροῦ καὶ μὲ τὴν γνώμην του συνεφώνησαν ἄλλοι τέσσαρες στρατηγοί. Οἱ ὑπόλοιποι πέντε ἔλεγον, ὅτι ἔπρεπε νά περιμένουν τοὺς Σπαρτιάτας. Ὁ κίνδυνος ἐκ τῆς ἀναβολῆς ἦτο μέγιστος, διότι ἤρχισαν νά κινούνται ὑπόπτως οἱ ὄπαδοὶ τοῦ Ἴππίου. Τὴν κατάστασιν ἔσωσεν ὁ πολέμαρχος Καλλιμαχος, ὁ ὁποῖος ἐτάχθη μὲ τὴν γνώμην τοῦ Μιλτιάδου. Ἡ ἀπόφασις πλέον ἐλήφθη. Ἐπρεπε νά ἐπιτεθοῦν τὸ ταχύτερον.

➤ Κατὰ πρότασιν τοῦ Ἀριστείδου, ἐνὸς ἐκ τῶν δέκα στρατηγῶν, ὄλοι ἀνεγνώρισαν ὡς ἀρχιστράτηγον τὸν Μιλτιάδην. Ὁ

Μιλτιάδης ἐφήρμοσε τὸ ἐξῆς στρατηγικὸν σχέδιον, τὸ ὁποῖον ἀπὸ τότε ἠκολούθησαν μεγάλοι στρατηγοὶ μέχρι τῶν ἡμερῶν μας. Εἰς τὴν ἀριστερὰν πτέρυγα τιμῆς ἕνεκεν εἶχε παρατάξει τοὺς Πλαταιεῖς. Διὰ νά ἐξισώσῃ τὸ μῆκος τῆς παρατάξεώς του πρὸς τὸ ἐχθρικὸν μέτωπον, εἰς μὲν τὸ κέντρον ἐτοποθέτησεν ὀλίγους ἄνδρας, ἀντιθέτως δὲ ἐπύκνωσε τὰς πτέρυγας. Κατόπιν διέταξε τὸν στρατὸν νά ἐπιτεθῆ μὲ ὄρμην.

Όταν ἐδόθη τὸ σύνθημα, οἱ Ἀθηναῖοι ὤρμησαν τρέχοντες τόσο, ὥστε οἱ Πέρσαι τοὺς ἐνόμισαν τρελλοὺς. Ἡ σύγκρουσις ὑπῆρξε φοβερὰ. Τὸ κέντρον τῶν Περσῶν, εἰς τὸ ὁποῖον ἐγνώριζεν ὁ Μιλτιάδης, ὅτι παρετάσσετο τὸ ἄνθος τοῦ στρατοῦ, ἠνάγκασε τοὺς ἀπέναντί του Ἀθηναίους νὰ ὑποχωρήσουν. Ἀντιθέτως αἱ δύο πτέρυγες τοῦ ἀθηναϊκοῦ στρατοῦ ἔτρεψαν εἰς φυγὴν τὰ ἀντίστοιχα ἄκρα τῆς ἐχθρικῆς παρατάξεως. Μετὰ τοῦτο ὁ Μιλτιάδης ἔστρεψε τὰς δύο πτέρυγας κατὰ τοῦ νικηφόρου περσικοῦ κέντρου. Οἱ Πέρσαι προσβαλλόμενοι ἐκ τῶν ἔμπροσθεν καὶ ἐκ τῶν νώτων φεύγουσιν πρὸς τὴν θάλασσαν. Οἱ Ἀθηναῖοι τοὺς κατεδίωξαν μέχρι τῶν πλοίων, εἰς τὰ ὁποῖα ἐζήτησαν νὰ σωθοῦν. Ἐκεῖ συνήφθη νέος ἀγὼν αἱματηρότατος. Οἱ Ἀθηναῖοι προσεπάθησαν νὰ καύσουν τὰ πλοῖα 490 π. Χ. καὶ νὰ ἐμποδίσουν τοὺς Πέρσας νὰ φύγουν, ἀλλὰ δὲν τὸ κατώρθωσαν. Ἐπέτυχον μόνον νὰ κυριεύσουν ἑπτὰ πλοῖα. Ἐξ χιλιάδες Πέρσαι ἔπεσαν εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης. Οἱ ὑπόλοιποι ἐπεβίβασθησαν εἰς τὰ πλοῖα καὶ ἔφυγον.

Κατὰ τὴν φοβερὰν αὐτὴν πάλιν ἐφονεύθη ὁ πολέμαρχος Καλλιμαχος καὶ ὁ στρατηγὸς Στησίλαος. Ὁ ἀδελφὸς τοῦ ποιητοῦ Αἰσχύλου Κυνέγειρος ἔπεσεν ἡρωικῶς, ἐνῶ προσεπάθει νὰ ἐμποδίσῃ περσικὸν πλοῖον νὰ φύγῃ. Ἐν ὄλῳ ἐφονεύθησαν 192 Ἀθηναῖοι.

Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ Μαραθῶνος ὁ περσικὸς στόλος διηυθύνθη πρὸς τὸ Φάληρον μὲ τὴν ιδέαν, ὅτι θὰ εὔρισκε τὰς Ἀθήνας χωρὶς ὑπερασπιστὰς καὶ θὰ τὰς κατελάμβανεν εὐκόλως. Ἄλλ' ὁ Μιλτιάδης ἐνόησε τὸ σχέδιον τῶν Περσῶν. Ἔσπευσεν ἀμέσως μὲ τὸν στρατὸν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ παρετάχθη πλησίον τῆς φαληρικῆς ἀκτῆς. Οἱ Πέρσαι, ὅταν εἶδον ἀπὸ μακρὰν νὰ ἀστράπτουν ὑπὸ τὸν λαμπρὸν φθινοπωρινὸν ἥλιον τὰ νικηφόρα ὅπλα τῶν Ἀθηναίων, ἔφυγον ἐντροπιασμένοι εἰς τὴν Ἀσίαν.

Τὴν ἰδίαν ἡμέραν ἔφθασαν εἰς τὰς Ἀθήνας 2000 Σπαρτιᾶται. Ἄλλ' ἦτο πλέον ἄργά. Ἐν τούτοις ἐξέφρασαν τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἐπισκεφθοῦν τὸ πεδῖον τῆς μάχης εἰς τὸν Μαραθῶνα. Ὅταν εἶδον τοὺς σωροὺς τῶν λαφύρων καὶ τὰς τρομερὰς ἀπωλείας τῶν Περσῶν, συνεχάρησαν τοὺς Ἀθηναίους διὰ τὴν λαμπρὰν νίκην των καὶ ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Σπάρτην. Ἐλυπήθησαν

πολύ, διότι δὲν ἐπρόφθασαν νὰ λάβουν καὶ αὐτοὶ μέρος εἰς τὸν ἀγῶνα καὶ νὰ μοιράσουν μὲ τοὺς Ἀθηναίους τὴν δόξαν διὰ τὸ μέγα κατόρθωμα.

Ἐκ τῶν πλουσίων λαφύρων τὸ δέκατον προσέφεραν οἱ Ἀθηναῖοι εἰς τοὺς θεοὺς. Ἐξαιρετικῶς ἐτίμησαν τὸν Μιλτιάδην, ὁ ὁποῖος μὲ τὸ εὐφυές σχέδιόν του ἔγινεν αἴτιος τῆς νίκης. Διὰ νὰ τιμήσουν καὶ τοὺς πεσόντας Μαραθωνομάχους, ἔθαψαν αὐτοὺς εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης. Εἰς κοινὸν τάφον ἔθαψαν τοὺς νεκροὺς Ἀθηναίους, εἰς ἄλλον τοὺς Πλαταιεῖς καὶ εἰς τρίτον τοὺς φονευθέντας δούλους. Πλησίον τῶν τάφων ἀνήγειραν τροπαιὸν ἀπὸ λευκὸν λίθον. Ἐπ' αὐτοῦ ἐχάραξαν ἐπίγραμμα, τὸ ὁποῖον ἔγραψεν εἰς αἰώνιον ἔπαινον τῆς ἀρετῆς των ὁ ποιητῆς Σιμωνίδης ὁ Κεῖος :

*Ἑλλήνων προμαχοῦντες Ἀθηναῖοι Μαραθῶνι
χρυσόφορον Μήδων ἐστόρεσαν δύναμιν.*

311) Ἡ σημασία τῆς νίκης τοῦ Μαραθῶνος.

⊙ Μιλτιάδης.

Ἡ σημασία τῆς νίκης τοῦ Μαραθῶνος ὑπῆρξε μεγίστη. Ἐν πρώτοις ἐνέπνευσε θάρρος καὶ αὐτοπεποίθησιν εἰς τοὺς Ἕλληνας ἀπέναντι τῶν Περσῶν. Δικαίως λοιπὸν ὁ Ἡρόδοτος ἐπαινεῖ τοὺς Ἀθηναίους διὰ τὴν ἀνδρείαν των: «*Πρωῶτοι, λέγει, Ἀθηναῖοι δρόμῳ ἐς πολεμίους ἐχρήσαντο, πρωῶτοι δὲ ἠνέσχοντο ἐσθητήτά τε Μηδικῆν ὀρῶντες καὶ ἄνδρας τοὺς ταύτην ἐσθημένους· τέως δὲ ἦν τοῖς Ἕλλησι καὶ τὸ ὄνομα τῶν Μήδων φόβος ἀκοῦσαι*». Ἐξ ἄλλου ἡ συναίσθησις τῆς ὑπεροχῆς, τὴν ὁποίαν ἀπέκτησαν οἱ Ἀθηναῖοι μὲ τὸ λαμπρὸν κατόρθωμα τοῦ Μαραθῶνος, τοὺς ὠδήγησε πολλάκις εἰς νέους θριάμβους. >

Ὁ Μιλτιάδης, ὁ νικητῆς τοῦ Μαραθῶνος, ἀνῆκεν εἰς ἐπιφανῆ ἀθηναϊκὴν οἰκογένειαν. Ἦτο ἀνεψιὸς ἄλλου Μιλτιάδου, ὁ ὁποῖος ἐπὶ Πεισιστράτου ἵδρυσεν ἀθηναϊκὴν ἀποικίαν εἰς τὴν θρακικὴν χερσονήσον. Ὅταν ἀπέθανεν ὁ θεῖός του, ἔγινεν αὐτὸς κύριος τῆς χερσονήσου, ἀπεχώρησε δὲ ἀπὸ ἐκεῖ καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὰς Ἀθήνας μετὰ τὴν καταστολὴν τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Ἰώνων.

Ὁ Μιλτιάδης ἐγνώριζε τὴν πολεμικὴν τέχνην τῶν Περσῶν, τὴν ὀργάνωσίν των, τὴν δύναμιν καὶ τὰς ἀδυναμίας των ἀπὸ τὴν ἐποχὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ θρακικὴ χερσὸνῆσος εἶχεν ὑποταχθῆ εἰς τοὺς Πέρσας. Παρηκολούθησε μάλιστα ἀναγκαστικῶς τὸν Δαρεῖον εἰς τὴν ἐκστρατεῖαν κατὰ τῶν Σκυθῶν, ὅτε καὶ ἐγένεν ὑποπτος εἰς αὐτόν, ἐπειδὴ εἶχε συμβουλεύσει τὴν διάλυσιν τῆς γεφύρας τοῦ Ἰστροῦ. Διὰ τὴν πειρὰν του αὐτὴν καὶ τὴν στρατηγικὴν του ἀξίαν οἱ Ἀθηναῖοι τὸν ἐξέλεξαν ἓνα ἐκ τῶν δέκα στρατηγῶν.

Ἀλλ' ἡ ἐξαιρετικὴ τιμὴ, τὴν ὁποίαν ἀπέδωκαν οἱ Ἀθηναῖοι εἰς τὸν Μιλτιάδην μετὰ τὴν νίκην, ἐμεγάλωσε τὸν ἐγωισμόν καὶ τὴν φιλοδοξίαν του. Τὸ τέλος του ὑπῆρξε θλιβερόν. Πάρεσσε τοὺς Ἀθηναίους εἰς ἀτυχῆ ἐκστρατεῖαν ἐναντίον τῆς νήσου Πάρου, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ ἴδιος ἐπληγώθη βαρῶς. Οἱ ἐχθροὶ του τὸν κατηγόρησαν τότε, ὅτι ἐξηπάτησε καὶ ἐζημίωσε τὰς Ἀθήνας καὶ ἐζήτησαν νὰ καταδικασθῆ εἰς θάνατον. Ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου ἐπέβαλεν εἰς τὸν Μιλτιάδην ὡς ποινὴν πρόστιμον πεντήκοντα ταλάντων. Ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν καταδίκην του ὁ Μιλτιάδης ἀπέθανεν ἐκ τῆς πληγῆς. Τὸ πρόστιμον ἐπλήρωσε βραδύτερον ὁ υἱὸς του Κίμων.

Μιλτιάδης.

Ἀριστείδης καὶ Θεμιστοκλῆς.

Δύο νέοι καὶ ἐξοχοὶ πολιτικοὶ ἄνδρες κυριαρχοῦν εἰς τὰς Ἀθήνας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μιλτιάδου, ὁ Ἀριστείδης καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς. Ἦσαν ἀντίπαλοι. Ὁ Ἀριστείδης

ἦτο ἀρχηγὸς τῶν ἀριστοκρατικῶν καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς τῶν δημοκρατικῶν.

Ὁ Ἄριστειδης ἦτο ἐκ φύσεως συντηρητικὸς καὶ ἀπεστρέφεται τοὺς νεωτερισμοὺς εἰς τὴν πολιτείαν. Δὲν εἶχε τὴν εὐρείαν πολιτικὴν ἀντίληψιν τοῦ Θεμιστοκλέους, ἀλλὰ διεκρίνετο διὰ τὸν ἤρεμον, εὐθὺν καὶ δίκαιον χαρακτῆρά του. Ἦτο προσέτι ἀφιλοχρήματος καὶ εἰς ἄκρον φιλόπατρις. Ὑπηρέτησε πάντοτε τὴν πατρίδα του ὄχι ἀπὸ φιλοδοξίαν, ἀλλ' ἀπὸ τὴν ἀντίληψιν, ὅτι αὐτὸ τοῦ ἐπέβαλλε τὸ καθῆκον. Οὐδέποτε ἐχρησιμοποίησε

Ἄριστειδης.

τὰ ἀνώτατα ἀξιώματα, εἰς τὰ ὁποῖα ἀνήλθε, διὰ νὰ πλουτήσῃ. Διὰ τοῦτο ἔμεινε μέχρι τέλους τόσοσ πτωχός, ὥστε ἐφρόντισε μετὰ τὸν θάνατόν του ἡ πολιτεία διὰ τὰς θυγατέρας του. Παροιμιώδης ἦτο ἡ δικαιοσύνη του, διὰ τὴν ὁποίαν ἐπωνομάσθη **δίκαιος**. Ὅταν εἰς τὸ θέατρον τῶν Ἀθηνῶν ἠκούσθη ὁ στίχος τοῦ τραγικοῦ ποιητοῦ Αἰσχύλου «οὐ γὰρ δοκεῖν δίκαιος ἀλλ' εἶναι θέλει», ὄλοι οἱ θεαταὶ ἔστρεψαν τὰ βλέμματά των εἰς τὸν Ἄριστειδην. Πράγματι ὁ Ἄριστειδης δὲν ἤθελε μόνον νὰ φαίνεται

δίκαιος, ἀλλὰ καὶ νὰ εἶναι. Ὁ Ἄριστειδης διεξήγαγε σφοδρούς, ἀλλ' εὐπρεπεῖς πολιτικούς ἀγῶνας μετὰ τὸν ἀντίπαλόν του, τὸν Θεμιστοκλέα, ὁ ὁποῖος εἰς τὸ τέλος κατῶρθωσε νὰ τὸν ἐξορίσῃ.

Ἀντίθετος πρὸς τὸν Ἄριστειδην ὑπῆρξεν ὁ Θεμιστοκλῆς, εἷς ἐκ τῶν μεγαλοφυστέρων ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς του. Ἦτο πολὺ φιλόδοξος καὶ φίλαρχος. Ἐπεδίωκε μὲ κάθε μέσον τὴν ἐξουσίαν, διὰ νὰ ἐφαρμόζῃ τὰ μεγάλα σχέδιά του, τὰ ὁποῖα ἀπέβλεπον εἰς τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν δόξαν τῶν Ἀθηνῶν. Ὁ Θεμιστοκλῆς διεκρίνετο διὰ τὸν προβλεπτικὸν νοῦν του, τὸν ὁποῖον συνῶδευεν ἔκτακτος δραστηριότης. Ὁ μέγας ἀθηναῖος ἱστορικὸς

Θουκυδίδης δίδει τὴν ἐξῆς σκιαγραφίαν τοῦ Θεμιστοκλέους: «Ὁ Θεμιστοκλῆς ἦτο ἄξιος θανμασμοῦ περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλον, διότι εἰς τὸ πρόσωπόν του ἀπεδείχθη κατὰ τρόπον ἀναμφισβήτητον ἡ μεγάλη ἀξία τῆς μεγαλοφυΐας. Ἦτο ἱκανὸς νὰ σχηματίζῃ κατόπιν μικρᾶς μόνον σκέψεως κρίσιν ὀρθοτάτην διὰ τὰ ἐκάστοτε παρουσιαζόμενα προβλήματα καὶ νὰ κάμνῃ ἀρίστας προγνώσεις διὰ τὰ μέλλοντα νὰ συμβοῦν. Μὲ ἓνα λόγον ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ εἴπῃ, ὅτι ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς μὲ τὴν μεγάλην εὐφυΐαν, μὲ τὴν ὁποίαν τὸν ἐπροίκισεν ἡ φύσις, χωρὶς πολλὴν μελέτην ἠδύνατο περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλον νὰ εὐρίσκη ἐκ τοῦ προχείρου τὰ ὀρθὰ καὶ τὰ πρέποντα».

Μόνον ὁ Θεμιστοκλῆς ἐθεώρει τὴν μάχην τοῦ Μαραθῶνος ὡς ἀρχὴν νέων ἀγώνων μὲ τοὺς βαρβάρους. Οἱ ἄλλοι Ἀθηναῖοι ἐπίστευον, ὅτι οἱ Πέρσαι μετὰ τὴν ἧττάν των δὲν θὰ ἐτόλμων νὰ ἐπανέλθουν. Διὰ τοῦτο ὁ προβλεπτικώτατος πολιτικὸς ἐζήτει ἐνίσχυσιν πρωτίστως τῆς ναυτικῆς δυνάμεως τῆς πόλεως. Μόνον μὲ ἰσχυρὸν στόλον, ἔλεγεν ὁ Θεμιστοκλῆς, θὰ ἠδύναντο οἱ Ἀθηναῖοι νὰ ἀποκρούσουν τὸν μέγαν περσικὸν κίνδυνον.

Εἰς τὸ πρόγραμμά του αὐτὸ συνήντησε σφοδρὰν ἀντίστασιν ἀπὸ τοὺς ἀριστοκρατικούς. Ἐφοβοῦντο, ὅτι μὲ τὴν στρατολογίαν τῶν θητῶν, τῶν ἀνθρώπων δηλαδὴ τῆς τελευταίας τάξεως, οἱ ὅποιοι θὰ ἦσαν ἀπαραίτητοι διὰ τὴν δημιουργίαν ἰσχυροῦ στόλου, οἱ ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ θὰ ἀπέκτων μεγάλην πολιτικὴν δύναμιν εἰς βᾶρος τῆς ἰδικῆς των.

Θεμιστοκλῆς.

Ὁ Θεμιστοκλῆς μετὰ τὴν ἔξορίαν τοῦ Ἀριστείδου ἔθεσεν εἰς ἐφαρμογὴν τὸ ναυτικὸν τοῦ πρόγραμματος. Ὠχύρωσε τὸν φυσικὸν λιμένα τοῦ Πειραιῶς. Μὲ τὰ εἰσοδήματα ἀπὸ τὰ μεταλλεῖα τοῦ Λαυρείου κατεσκεύασε 200 τριήρεις καὶ τοιουτοτρόπως ἔκαμε τὰς Ἀθήνας τὴν ἰσχυροτέραν ναυτικὴν δύναμιν τῆς Ἑλλάδος. Τὰ ἀποτελέσματα τῆς μεγαλοφυοῦς πολιτικῆς καὶ τῆς ἐξαιρετικῆς δραστηριότητός του ἐφάνησαν κατὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Σαλαμῖνος.

36/ Νέαι προετοιμασίαι τῶν Περσῶν.

Θάνατος τοῦ Δαρείου.

Ἡ πρόβλεψις τοῦ Θεμιστοκλέους, ὅτι ὁ ἀγὼν ἐναντίον τῶν βαρβάρων δὲν ἐτελειώσεν, ἀπεδείχθη ὀρθή. Ὁ Δαρεῖος ἐταράχθη μὲν ἀπὸ τὴν ἦτταν τοῦ στρατοῦ του εἰς τὸν Μαραθῶνα, ἐξηκολούθησεν ὅμως νὰ ἐπιμένῃ εἰς τὸ ἀρχικόν του σχέδιον περὶ ὑποταγῆς τῆς Ἑλλάδος. Ἀπεφάσισε λοιπὸν νὰ ἐτοιμάσῃ μεγαλύτερον στρατὸν καὶ στόλον καὶ νὰ ἀναλάβῃ αὐτὸς προσωπικῶς τὴν ἀρχηγίαν τῆς ἐκστρατείας. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν προπαρασκευῶν ἀπέθανε καὶ τὸν διεδέχθη ὁ υἱὸς του Ξέρξης (485 π.Χ.).

Ὁ θάνατος τοῦ Δαρείου ὑπῆρξεν εὐτυχὲς γεγονός διὰ τὴν Ἑλλάδα. Ὁ νέος βασιλεὺς ὄχι μόνον δὲν εἶχε τὰς πολιτικὰς καὶ στρατιωτικὰς ἀρετὰς καθὼς καὶ τὴν πείραν τοῦ πατρός του, ἀλλ' ἦτο προσεὶ ἀλαζών, ἀνόητος καὶ δειλός.

39/ Ὁ Ξέρξης ἐκστρατεύει κατὰ τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ Ξέρξης κατ' ἀρχὰς δὲν ἐφάνη πρόθυμος νὰ ἐγκρίνῃ καὶ νὰ ἐκτελέσῃ τὰ σχέδια τοῦ πατρός του. Ἐν τούτοις μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου οἱ ὑποστηρικταὶ τῆς ἐκστρατείας κατῴρθωσαν νὰ τὸν παρασύρουν μὲ τὸ μέρος των. Κατόπιν τούτου διέταξε γενικὴν καθ' ὅλον τὸ κράτος στρατολογίαν καὶ ἐτοιμασίαν πολεμικῶν καὶ φορτηγῶν πλοίων μὲ τὰ ἀπαραίτητα ἐφόδια.

Μετὰ τέσσαρα ἔτη, εἰς τὰ ὅποια πρέπει νὰ προστεθοῦν ἄλλα τρία τῶν προπαρασκευῶν τοῦ Δαρείου, συνεκεντρώθη τεραστία δύναμις, μοναδικὴ διὰ τὸν ἀρχαῖον κόσμον. Κατὰ

106
58
377

τὸν Ἡρόδοτον ἀπετελεῖτο ἀπὸ 1.700.000 πεζοὺς, 80.000 ἵππεῖς, 1207 πολεμικὰ πλοῖα καὶ 3000 φορτηγά. Διαφορετικοὶ λαοὶ ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τοῦ περσικοῦ κράτους ἔλαβον μέρος εἰς τὴν μεγάλην αὐτὴν ἐπιχείρησιν. Ὅλους αὐτοὺς τοὺς λαοὺς μὲ τὰς ποικίλας ἐνδυμασίας καὶ τὰ διαφορετικὰ ὄπλα περιγράφει ὁ πατὴρ τῆς Ἱστορίας Ἡρόδοτος.

Ὁ Ξέρξης ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν τῆς μεγάλης στρατιᾶς καὶ ἐξεκίνησεν ἀπὸ τὰς Σάρδεις μὲ διεύθυνσιν πρὸς τὸν Ἑλλησπόντον τὴν ἄνοιξιν τοῦ 480 π. Χ. Εἰς τὸ στενώτερον μέρος τοῦ Ἑλλησπόντου κατὰ διαταγὴν τοῦ εἶχον 480 π. Χ. κατασκευασθῆ δύο γέφυραι ἀπὸ μικρὰ πλοῖα μεταξὺ Ἀβύδου καὶ Σηστοῦ, ἀλλὰ σφοδρὰ τρικυμία τὰς κατέστρεψεν. Ὁ Ξέρξης ὅταν ἔμαθε τοῦτο, ὠργίσθη πολὺ καὶ εἰς τὴν παραφορὰν τοῦ διέταξε νὰ φονεύσουν τοὺς μηχανικοὺς, οἱ ὅποιοι κατεσκεύασαν τὰς γεφύρας, καὶ νὰ μαστιγώσουν τὴν θάλασσαν.

Ἐν τῷ μεταξὺ νέαι γέφυραι κατεσκευάσθησαν, αἱ ὅποιαι ἦσαν ἔτοιμαι, ὅταν ἔφθασεν ὁ Ξέρξης. Ἐπτὰ ἡμέρας καὶ ἑπτὰ νύκτας ἐχρειάσθη ὁ στρατὸς του, διὰ νὰ περάσῃ εἰς τὴν Εὐρώπην. Κατόπιν ἐβάδισε διὰ τῆς Θράκης, τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θεσσαλίας χωρὶς νὰ συναντήσῃ καμμίαν ἀντίστασιν. Ἡ τεραστία στρατιὰ ἐσκόρπιζε τὸν τρόμον καὶ τὴν ἀπόγνωσιν καὶ ὄλοι οἱ λαοί, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐπέρασεν, ἐπροσκύνησαν τὸν παντοδύναμον βασιλέα.

382 Συνέδριον τῶν Ἑλλήνων εἰς τὸν Ἴσθμόν.

Οἱ Ἀθηναῖοι ὅταν ἔμαθον τὰς ἐτοιμασίας τοῦ Ξέρξου, ἔσπευσαν νὰ ἐρωτήσουν τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν, τί ἔπρεπε νὰ κάμουν. Τὸ μαντεῖον ἀπήντησεν, ὅτι μόνον τὰ ξύλινα τείχη θὰ σώσουν τοὺς Ἀθηναίους. Διάφοροι ἐρμηνεῖται ἐδόθησαν εἰς τὸν χρησμόν. Τέλος ἐπεκράτησεν ἡ γνώμη τοῦ Θεμιστοκλέους, ὅτι ξύλινα τείχη ἦσαν τὰ πλοῖα. Ἀπεφάσισαν τότε ὄλοι οἱ Ἀθηναῖοι, ὅσοι ἠδύναντο νὰ φέρουν ὄπλα, νὰ εἰσέλθουν εἰς τὰ πλοῖα, διὰ νὰ ἀγωνισθοῦν κατὰ θάλασσαν διὰ τὴν πατρίδα των καὶ ὀλόκληρον τὴν Ἑλλάδα.

Συγχρόνως Ἀθηναῖοι καὶ Σπαρτιᾶται συνεκάλεσαν πανελληνιον συνέδριον εἰς τὸν Ἴσθμόν τῆς Κορίνθου μὲ σκοπὸν νὰ

ὀργανώσουν κοινήν ἀντίστασιν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ. Ὅλαι σχεδὸν αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις ἔστειλαν ἀντιπροσώπους, οἱ ὅποιοι ἀπεφάσισαν νὰ καταπαύσουν τὰς φιλονικίας καὶ ὅλοι ἦνω- 481 π. Χ. μένοι νὰ πολεμήσουν τοὺς βαρβάρους. Ὡς ἀρχηγοὺς ἀνεγνώρισαν τοὺς Σπαρτιάτας. Ἡ Ἑλλάς παρουσιάσθη διὰ πρώτην φοράν ἠνωμένη εἰς μίαν δύναμιν. Διὰ νὰ ἐπιτύχη ἡ ἔνωσις αὐτή, οἱ Ἀθηναῖοι ἐθυσίασαν τὰ πρωτεῖά των. Ἐδέχθησαν νὰ γίνουν οἱ Σπαρτιᾶται ἀρχηγοὶ τοῦ ἀγῶνος ὄχι μόνον κατὰ ξηράν, ἀλλὰ καὶ κατὰ θάλασσαν, μολοντί αὐτοὶ διέθετον τὸν ἰσχυρότερον στόλον.

Ὅταν οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν Ἑλλήνων εἰς τὸν Ἴσθμόν ἐπληροφορήθησαν, ὅτι οἱ Πέρσαι χωρὶς νὰ συναντήσουν ἀντίστασιν ἔφθασαν εἰς τὴν Θεσσαλίαν, ἀπεφάσισαν ἀμέσως νὰ καταλάβουν μὲ στρατὸν τὸν στενὸν τῶν Θερμοπυλῶν, διὰ νὰ ἐμποδίσουν τὴν πρὸς νότον πορείαν τοῦ Ξέρξου. Ἐλαβον ἐπίσης τὴν ἀπόφασιν νὰ πλεύσῃ ἑλληνικὸς στόλος εἰς τὸ βορειότερον ἄκρωτήριον τῆς Εὐβοίας, τὸ Ἀρτεμίσιον, διὰ νὰ ματαιώσῃ τὴν εἴσοδον τοῦ περσικοῦ στόλου εἰς τὸν Μαλιακὸν κόλπον.

30) Ἡ μάχη τῶν Θερμοπυλῶν.

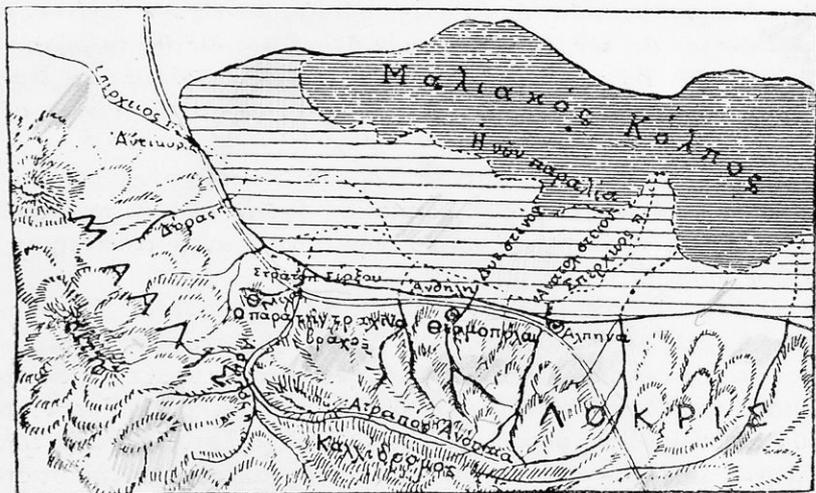
Ὁ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Λεωνίδας μὲ 300 Σπαρτιάτας καὶ ἄλλους 7000 Ἑλληνας κατέλαβε τὸ στενὸν τῶν Θερμοπυλῶν, διὰ νὰ σταματήσῃ τὴν περσικὴν προέλασιν συμφώνως πρὸς τὴν ἀπόφασιν τοῦ πανελληνίου συνεδρίου.

Ἑλληνικὸς στόλος ἐξ ἄλλου ἀπὸ 300 πολεμικὰ πλοῖα, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ 150 ἦσαν ἀθηναϊκά, ὑπὸ τὴν γενικὴν ἀρχηγίαν τοῦ Σπαρτιάτου Εὐρυβιάδου ἐπερίμενε τὸν περσικὸν εἰς τὸ Ἀρτεμίσιον. Ναύαρχος τῶν Ἀθηναίων ἦτο ὁ Θεμιστοκλής.

Ὁ Ξέρξης ὅταν ἔφθασεν εἰς τὰς Θερμοπύλας, ἔμαθεν, ὅτι ὀλίγοι Ἑλληνες ὑπὸ τὸν βασιλέα τῆς Σπάρτης Λεωνίδαν κατέχουν τὸ στενόν, διὰ νὰ τὸν ἐμποδίσουν νὰ προχωρήσῃ. Τὸ στενὸν αὐτὸ ἦτο κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην μία διόδος μεταξὺ τοῦ ὄρους Καλλιδρόμου καὶ τοῦ Μαλιακοῦ κόλπου. Εἰς τὰ δύο ἄκρα ἡ διόδος ἦτο τόσον στενή, ὥστε μία μόνον ἄμαξα ἠδύνατο νὰ περάσῃ. Ὁ ἐν τῷ μεταξὺ χώρος ἦτο πλατύτερος. Πλησίον

τοῦ στενοῦ ὑπῆρχον θερμαὶ πηγαί. Ἐξ αὐτοῦ καὶ τὸ ὄνομα Θερμοπύλαι. Ἀπὸ τὴν δυσκολοδιάβατον αὐτὴν τοποθεσίαν διὰ τόσον μέγα πλῆθος ἔπρεπε κατ' ἀνάγκην νὰ περάσῃ ὁ Ξέρξης. Ὡτο ἡ μόνη γνωστὴ καὶ εὐθεῖα ὁδός, διὰ τῆς ὁποίας ἐγένετο ἡ συγκοινωνία τῶν πρὸς βορρᾶν καὶ νότον τοῦ στενοῦ Ἑλλήνων. Σήμερον δὲν ὑπάρχει πλέον στενόν, διότι μετεβλήθη τὸ σχῆμα τῆς παραλίας ἐκ τῶν προσχώσεων τοῦ Σπερχειοῦ ποταμοῦ.

Ὁ Ξέρξης ἐνόμισεν, ὅτι οἱ ὀλίγοι Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι ἐφύ-

Σχεδιάγραμμα τῆς μάχης τῶν Θερμοπυλῶν.

λασσον τὴν τοποθεσίαν, θὰ ἐτρέποντο εἰς φυγὴν, μόλις θὰ ἔβλεπον τὸν ἀναρίθμητον στρατόν του. Ἡπατήθη ὁμως εἰς τὰς προβλέψεις του. Δι' αὐτὸ ἔστειλεν ἓνα κατάσκοπον ἰππέα νὰ ἴδῃ, πόσοι ἦσαν καὶ τί ἔκαμνον. Ὁ ἰππεὺς εἶδε πράγματα παράδοξα δι' αὐτόν. Ὀλίγοι Σπαρτιάται ἐφρούρουν τὸ στενόν καὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἄλλοι ἐγυμνάζοντο καὶ ἄλλοι ἐκτενίζοντο. Ἐπέστρεψε καὶ τὰ ἀνήγγειλεν εἰς τὸν Ξέρξη.

Ὁ Ξέρξης δὲν ἠδύνατο νὰ ἐννοήσῃ ὅσα ἤκουσεν. Ἐκάλεσε τότε τὸν ἐξόριστον βασιλεῆ τῆς Σπάρτης Δημάρατον, ὁ ὁποῖος

εἶχε καταφύγει εἰς τὴν Περσίαν καὶ ἠκολούθει τώρα τὸν περσικὸν στρατὸν ὡς σύμβουλος τοῦ βασιλέως. Ὅταν ὁ Δημάρτος παρουσιάσθη ἐνώπιόν του, ὁ Ξέρξης ἐζήτησε νὰ τοῦ ἐξηγήσῃ ὅσα συνέβαινον εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ἑλλήνων.

Ὁ Δημάρτος, ὅπως διηγείται ὁ Ἡρόδοτος, τοῦ ἀπήντησε: «Βασιλεῦ, οἱ Ἕλληνες εἶναι λαὸς πτωχός, ἀλλὰ μὲ μεγάλας ἀρετάς. Οἱ ἄνδρες αὐτοὶ ἔχουν ἔλθει νὰ πολεμήσουν ἐναντίον μας εἰς τὸ στενὸν καὶ δι' αὐτὸ ἐτοιμάζονται. Διότι ἔχουν τὴν ἐξῆς συνήθειαν: Ὅταν πρόκειται νὰ κινδυνεύσουν, τότε στολίζουν τὰς κεφαλὰς των. Νὰ γνωρίζῃς ἐπιπροσθέτως, ὅτι, ἂν ὑποτάξῃς αὐτούς, καθὼς καὶ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἔμειναν εἰς τὴν Σπάρτην, κανὲν ἄλλο ἔθνος δὲν θὰ τολμήσῃ νὰ σοῦ ἀντισταθῇ. Τώρα βαδίζεις ἐναντίον ἐνδοξοτάτης πόλεως καὶ ἐναντίον ἀνδρῶν γενναιοτάτων. Νὰ μὲ θεωρῆς ψεύστην, ἂν δὲν γίνουν αὐτὰ, τὰ ὅποια λέγω».

Λέγεται ἀκόμη, ὅτι, ὅταν ὁ Ξέρξης παρήγγειλεν εἰς τὸν Λεωνίδα νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν ἄσκοπον ἀγῶνα καὶ νὰ παραδώσῃ τὰ ὄπλα, ἔλαβε παρ' αὐτοῦ τὴν ὑπερήφανον ἀπάντησιν: «Μολὼν λαβέ».

Ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν ἀφοῦ περιέμενε ματαίως ἐπὶ τέσσαρας ἡμέρας μὲ τὴν ιδέαν, ὅτι οἱ Ἕλληνες θὰ σκεφθοῦν ὠριμώτερον καὶ θὰ φύγουν, κατὰ τὴν πέμπτην ἡμέραν διέταξε τὰ στρατεύματά του νὰ ἐπιτεθοῦν. Ἄλλ' οἱ Πέρσαι ἀπεκρούσθησαν, ἀφοῦ ἔπαθον μεγάλην φθοράν. Τέλος ὁ Ξέρξης ἔστειλε κατὰ τῶν Ἑλλήνων τὸ σῶμα τῶν ἀθανάτων, οἱ ὁποῖοι ἀπετέλουν τὴν βασιλικὴν φρουράν. Καὶ αὐτῶν ὅμως ἡ τύχη δὲν ἦτο διαφορετικὴ.

Ἀπὸ τὴν δύσκολον θέσιν ἔβγαλε τὸν Ξέρξην ἡ προδοσία. Ἐνὰς φιλόδοξος κάτοικος γειτονικῆς κώμης, ὁ Ἐφιάλτης, ὁ ὁποῖος ὠνειρεύετο πλοῦτον καὶ τιμὰς καὶ ἀξιώματα ἀπὸ τὸν Ξέρξην, ὠδήγησε τὸν περσικὸν στρατὸν ἀπὸ μίαν ἀτραπὸν τοῦ ὄρους εἰς τὰ νῶτα τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Λεωνίδας διέταξε τότε τοὺς συμπολεμιστάς του νὰ φύγουν πρὸς τὸ συμφέρον τῆς Ἑλλάδος. Αὐτὸς μὲ τοὺς 300 Σπαρτιάτας ἔμεινε ἐκεῖ, διότι οἱ νόμοι τῆς Σπάρτης ἀπηγόρευον τὴν ἐγκατάλειψιν τῆς θέσεως, τὴν ὁποίαν διετάχθησαν νὰ ὑπερασπίσουν. Παρέμειναν προσέτι καὶ 700 Θεσπιεῖς ἀποφασισμένοι νὰ ἀγωνισθοῦν καὶ νὰ πέσουν ἐνδόξως μαζί του.

νὰ γογγύσουν κατὰ τῶν Πελοποννησίων, οἱ ὅποιοι τοὺς ἀφήκαν μόνους, χωρὶς νὰ δείξουν τὴν παραμικρὰν διάθεσιν νὰ συνθηκολογήσουν, μὲ κατήφειαν καὶ θλίψιν ἐπεβιβάσθησαν εἰς τὰ πλοῖα. Σπαρακτικὴ ἦτο ἡ σκηνὴ τῆς γενικῆς ἐξόδου τῶν γυναικῶν, τῶν παιδίων καὶ τῶν γερόντων, οἱ ὅποιοι κατέφυγον ὡς πρόσφυγες εἰς τὰς πλησίον νήσους. Οἱ μάχιμοι ἄνδρες ἔμειναν εἰς τὰ πλοῖα. Ὀλίγοι μόνον ἄθηναῖοι γέροντες ἐκλείσθησαν εἰς τὴν ἀκρόπολιν, τὴν ὁποίαν ὠχύρωσαν προχείρως μὲ ξύλινον φράγμα. Εἶχον παρερμηνεύσει τὸν χρησμὸν τῆς Πυθίας, ὅτι ἡ πόλις θὰ σωθῆ ἀπὸ τὰ ξύλινα τείχη.

Ὁ Ξέρξης μετὰ τὴν μάχην τῶν Θερμοπυλῶν ἐξηκολούθησε τὴν πορείαν του εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἑλλάδος χωρὶς νὰ συναντήσῃ ἐμπόδιον. Ἐπέρασε τὴν Βοιωτίαν καὶ τὴν Ἀττικὴν καὶ ἔφθασεν εἰς τοὺς πρόποδας τῆς Ἀκροπόλεως. Οἱ ὀλίγοι ὑπερασπισταὶ τῆς ὑπέκυψαν εἰς τὸ πλῆθος τῶν ἐχθρῶν κατόπιν ἀντιστάσεως ὀλίγων ἡμερῶν. Οἱ Πέρσαι κατέλαβον τὰς Ἀθήνας καὶ ἐπεδόθησαν εἰς λεηλασίας. Ἐσύλησαν τοὺς ναοὺς καὶ ἀπεγύμνωσαν τὰς οἰκίας τῶν πλουσίων. Τέλος ἔθεσαν πῦρ καὶ κατέκαυσαν τὴν πόλιν καὶ τοὺς ναοὺς τῆς Ἀκροπόλεως.

Οἱ Ἀθηναῖοι μὲ συντριβὴν ψυχῆς καὶ δάκρυα εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς παρηκολούθουν ἀπὸ τὰ πλοῖα καὶ ἀπὸ τὰς νήσους τὴν καταστροφὴν τῆς ἀγαπημένης πατρίδος των. Ἐν τούτοις ἐγλύκαινε τὸν πόνον των ἡ ἐλπίς εἰς τὴν ἐπιστροφήν.

211) Πολεμικὸν συμβούλιον τῶν Ἑλλήνων εἰς Σαλαμίνα.

Ὁ περσικὸς στόλος ἀφοῦ παρέπλευσε τὴν Εὐβοίαν καὶ τὸ Σούνιον, ἐστάθμευσεν εἰς τὸ Φάληρον. Τότε οἱ ναύαρχοι τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου εἰς τὴν Σαλαμίνα συνήλθον εἰς πολεμικὸν συμβούλιον, διὰ νὰ ἀποφασίσουν, τί ἔπρεπε νὰ κάμουν εἰς τὴν κρίσιμον αὐτὴν στιγμήν. Ἄλλ' εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς διεφώνησαν.

Οἱ Πελοποννήσιοι προέτειναν νὰ μεταβοῦν εἰς τὸν Ἴσθμόν, ὅπου ἦτο καὶ ὁ στρατός, καὶ ἐκεῖ νὰ ἀναμείνουν τὸν ἐχθρὸν στόλον. Προέβαλον τὸ ἐπιχείρημα, ὅτι, ἂν ἠγωνίζοντο εἰς τὴν Σαλαμίνα καὶ ἐνικῶντο, διέτρεχον τὸν κίνδυνον νὰ ἀποκλεισθοῦν εἰς τὴν νῆσον.

Ὁ Θεμιστοκλῆς ἀντιθέτως ὑπεστήριξε, ὅτι ἔπρεπε νὰ ναυμαχήσουν εἰς τὸ στενὸν τῆς Σαλαμῖνος. Εἰς τὸν μικρὸν χώρον τοῦ ὁ περσικὸς στόλος δὲν θὰ εἶχε τὴν εὐχέρειαν νὰ ἀναπτυχθῇ καὶ τὰ βαρέα καὶ δυσκίνητα σκάφη τοῦ δὲν θὰ ἠδύνατο εὐκόλως νὰ κινήθουν.

Εἰς τὴν ἔξαψιν τῆς συζητήσεως, διηγείται ὁ Πλούταρχος, ὁ Εὐρυβιάδης ἐσήκωσε τὴν ράβδον τοῦ, διὰ νὰ κτυπήσῃ τὸν Θεμιστοκλέα. Ὁ ἀθηναῖος ναύαρχος ἀτάραχος τὸν ἐκράτησεν ἀκίνητον μὲ τὴν πολυθρόνητον ἀπάντησίν τοῦ «πάταξον μὲν, ἄκουσον δέ». Εἶχε πλέον νυκτώσει καὶ ἡ ἀπόφασις δὲν εἶχεν ἀκόμη ληφθῆ.

Ὁ Ξέρξης μὲ τὴν ἰδέαν, ὅτι συνέφερον εἰς αὐτὸν νὰ κλείσῃ τοὺς Ἑλληνας εἰς τὸ στενὸν τῆς Σαλαμῖνος καὶ νὰ καταστρέψῃ ὅλα τὰ πλοῖά των, διέταξε τὸν στόλον τὴν ἰδίαν νύκτα νὰ τοὺς κυκλώσῃ. Τὰ περσικὰ πλοῖα ἀπέκλεισαν τὸν στενὸν καὶ παρετάχθησαν εἰς μάχην. Πρὸς συμπλήρωσιν μάλιστα τοῦ ἀποκλεισμοῦ ἀπόσπασμα περσικοῦ στρατοῦ κατέλαβε τὴν Ψυτταλείαν, μικρὰν νῆσον μεταξὺ Σαλαμῖνος καὶ Πειραιῶς. Εἰς τὴν ἀπόφασιν αὐτὴν τοῦ Ξέρξου συνετέλεσε καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς. Διὰ νὰ ἐξαναγκάσῃ τοὺς Ἑλληνας νὰ παραμείνουν καὶ νὰ ναυμαχήσουν εἰς τὸ στενόν, ἔστειλε τὸν δοῦλόν τοῦ Σίκιννον μὲ ἐπιστολὴν πρὸς τὸν μέγαν βασιλέα. Εἰς αὐτὴν συνεβούλευε διηθελ φιλικῶς τὸν Ξέρξην νὰ σπεύσῃ νὰ ἀποκλείσῃ τὸν ἑλληνικὸν στόλον εἰς τὴν Σαλαμῖνα, διότι οἱ Ἑλληνες ναύαρχοι σκέπτονται νὰ ἀποπλεύσουν.

Ἦτο πλέον μεσονύκτιον. Ἡ συζήτησις εἰς τὸ πολεμικὸν συμβούλιον τῶν Ἑλλήνων ἐξηκολούθει θορυβῶδης, ὅταν αἰφνης ὁ ἐξόριστος Ἀριστείδης ἐζήτησε νὰ ἴδῃ τὸν Θεμιστοκλέα. Ἀπὸ τὴν Αἴγιναν, εἰς τὴν ὁποίαν ἔμενεν, εἶχε παρακολουθήσει τὰς κινήσεις τῶν Περσῶν καὶ τὸν εἶχε καταλάβει ἀνησυχία. Μὲ μικρὸν πλοιάριον κατῶρθωσε νὰ διαφύγῃ τὴν προσοχὴν τῶν ἔχθρων καὶ νὰ φθάσῃ εἰς τὴν Σαλαμῖνα. Ἀμέσως παρουσιάσθη εἰς τὸν Θεμιστοκλέα καὶ τοῦ ἀνεκοίνωσεν ὅσα εἶδεν. Οἱ δύο μεγάλοι πολιτικοὶ ἀντίπαλοι Ἀριστείδης καὶ Θεμιστοκλῆς ἐλησμόνησαν τότε τὴν παλαιὰν ἔχθραν καὶ ἀπεφάσισαν νὰ συνεργασθοῦν, διὰ νὰ σώσουν τὴν κινδυνεύουσαν πατρίδα.

Τιοιουτοτρόπως οἱ Ἕλληνες ὑπεχρεώθησαν νὰ ναυμαχήσουν εἰς τὸν στενὸν τῆς Σαλαμίνας. Ἦρχισαν λοιπὸν νὰ λαμβάνουν καταλλήλους θέσεις ἀπέναντι τῆς περσικῆς παρατάξεως. Εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ἀπέναντι τῆς Σαλαμίνας ὄρους Αἰγάλεω περιστοιχισμένος ἀπὸ τὰ ἄριστα περσικὰ τάγματα ἐκάθητο ἐπὶ ἀργυρόποδος θρόνου ὁ Ξέρξης, διὰ νὰ ἐπιβλέπῃ τὸν ἀγῶνα ἐκ τοῦ πλησίον.

427 Ἡ ναυμαχία τῆς Σαλαμίνας.

Ἡ πρωία τῆς ἐπομένης ἡμέρας, 22ας Σεπτεμβρίου τοῦ 480 π. Χ., εἶρε τοὺς δύο ἐχθρικοὺς στόλους ἀντιμετώπους. Ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἀπετελεῖτο ἀπὸ 300 πλοῖα, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ 180 ἀθηναϊκά, ὁ δὲ περσικὸς ἀπὸ 1000.

Πρῶτοι ἐπετέθησαν οἱ Ἕλληνες. Ὁ Εὐρυβιάδης ἔδωκε τὸ σῦνθημα καὶ αἱ σάλπιγγες τὸ ἐπανέλαβον. Ὁλόκληρος ἡ ἑλληνικὴ παράταξις ἐκινήθη πρὸς τὰ ἐμπρός, ἐνῶ τὰ πληρώματα ἔψαλλον τὸ πολεμικὸν ἐμβατήριον:

« ὦ παῖδες Ἑλλήνων, ἴτε, ἐλευθεροῦτε πατριίδα, ἐλευθεροῦτε δὲ παῖδας, γυναῖκας, θεῶν τε πατρῶων ἔδη θήκας τε προγόνων· νῦν ὑπὲρ πάντων ἀγῶν».

Δὲν εἶχον ἀκόμη προχωρήσει πολὺ τὰ ἑλληνικὰ σκάφη καὶ τὰ περσικὰ πλοῖα ὑπὸ τοὺς ἀλαλαγμοὺς τῶν πληρωμάτων ἐκινήθησαν ἐναντίον των. Ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἤρχισε τότε νὰ ὑποχωρῇ. Οἱ ναῦται ἐκωπηλάτουν μὲ δύναμιν πρὸς τὰ ὀπίσω προσπαθοῦντες νὰ παρασύρουν τοὺς Πέρσας εἰς τὸ στενόν. Ὅταν εἶδον οἱ Ἕλληνες, ὅτι τὸ σχέδιόν των ἐπέτυχε, πρῶτοι οἱ Ἀθηναῖοι προσέβαλον τὰ φοινικικὰ πλοῖα καὶ κατόπιν ὅλος ὁ στόλος ἐπετέθη κατὰ τοῦ περσικοῦ. Ἡ ναυμαχία ἐγενικεύθη καθ' ὅλην τὴν γραμμὴν.

Οἱ ἄνδρες τοῦ περσικοῦ στόλου ἠγωνίσθησαν γενναίωτα, ἀλλ' ἔπαθον σύγχυσιν καὶ ταραχὴν. Ὁ χῶρος ἦτο στενὸς καὶ τὰ μεγάλα πλοῖα τῶν ἐδυσκολεύοντο εἰς τὰς κινήσεις. Εἰς πολλὰς περιπτώσεις ἐπέπιπτε τὸ ἐν ἐπὶ τοῦ ἄλλου. Τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα ἀντιθέτως ἦσαν μικρὰ καὶ εὐκίνητα, οἱ δὲ Ἕλληνες

ἠγωνίζοντο μὲ μεγάλην τέχνην καὶ ἀσύγκριτον ἥρωισμόν.

Πρῶτοι ὑπερίσχυσαν οἱ Ἀθηναῖοι εἰς τὴν ἀριστερὰν πτέρυγα καὶ ἔτρεψαν εἰς φυγὴν τοὺς ἀπέναντί των Φοίνικας, οἱ ὅποιοι παρέσυραν καὶ τὸν ὑπόλοιπον περσικὸν στόλον. Εἰς διάστημα ὀλίγων ὥρων ὄλον τὸ στενὸν τῆς Σαλαμῖνος ἐγέμισεν ἀπὸ συντρίμματα καὶ ναύαγια. Οἱ Πέρσαι ἔφυγον ἀπὸ τὴν νηὶν 480 π. Χ. πανικόβλητοι. Ἦτο μάλιστα τόση ἡ ἀταξία καὶ ἡ σύγχυσις καὶ ἡ σπουδὴ κατὰ τὴν φυγὴν των, ὥστε ἐγκατέλειψαν εἰς τὴν διάκρισιν τῶν Ἑλλήνων τὸ περσικὸν ἀπόσπασμα, τὸ ὁποῖον εἶχον ἀποβιβάσει τὴν προηγουμένην ἡμέραν εἰς τὴν Ψυττάλειαν. Τὴν ἰδίαν ἑσπέραν ὁ Ἀριστείδης μὲ ὀλίγους ἀθηναίους ὀπλίτας ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν ἐρημόνησον καὶ τὸ ἐξῶν τωσεν.

Εἶχε νυκτώσει πλέον καὶ τὸ φῶς τῆς πανσελήνου ἔλαμψεν εἰς τὰ μέτωπα τῶν νικητῶν. Τὸ ἡμῖς σχεδὸν τοῦ περσικοῦ στόλου εἶχε καταστραφῆ. Ἡ περίλαμ-

προς νίκη τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν Σαλαμίνα, ἡ ὁποία ὠφέιλετο κυρίως εἰς τὸ στρατηγικὸν δαιμόνιον τοῦ Θεμιστοκλέους, εἶχε κρίνει ὀριστικῶς τὸν ἀγῶνα.

Σχέδιον τῆς ναυμαχίας τῆς Σαλαμῖνος.

413
 Φυγὴ τοῦ Ξέρξου. Τιμαί εἰς τὸν Θεμιστοκλέα.

Ἄλλοτε παρ' ὄλην τὴν καταστροφὴν, τὴν ὁποῖαν ἔπαθεν εἰς τὴν Σαλαμίνα, εἶχεν ἀκόμη στόλον πολυπληθέστερον ἀπὸ τὸν ἑλληνικόν. Ἐν τούτοις εἶχε καταληφθῆ ἀπὸ τρόμον καὶ ἀγω-

νίαν. Ἐφοβεῖτο, μήπως οἱ Ἕλληνες νικήσουν καὶ πάλιν τὸν ὑπόλοιπον στόλον του καὶ τὸν ἀποκλείσουν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἀπεφάσισε νὰ φύγη. Εἰς τοῦτο συνετέλεσε καὶ ὁ Μαρδόνιος, ὁ ὁποῖος τοῦ ὑπεσχέθη νὰ ὑποτάξῃ τὴν Ἑλλάδα μόνον μὲ 300.000 ἐκλεκτὸν στρατὸν. Ἐδωκε λοιπὸν ὁ Ξέρξης ἐντολὴν εἰς τὸν στόλον του νὰ πλεύσῃ εἰς τὸν Ἑλλησποντον, διὰ νὰ σώσῃ τὰς γεφύρας, τὰς ὁποίας ὑπῆρχε φόβος νὰ καταστρέψουν οἱ Ἕλληνες. Ὁ ἴδιος ἄφησεν εἰς τὸν Μαρδόνιον τὸν στρατὸν τῶν 300.000 ἀνδρῶν, τὸν ὁποῖον ἐζήτησε, καὶ μὲ τὸν ὑπόλοιπον ἀνεχώρησε διὰ ξηρᾶς.

Ὁ στρατὸς του κατὰ τὴν πορείαν διὰ μέσου τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης ἐδοκιμάσθη πολὺ ἀπὸ τὴν ἔλλειψιν τροφῶν καὶ τὰς ἀσθενείας. Ὁ Ξέρξης ὅταν ἔφθασεν εἰς τὸν Ἑλλησποντον, εὔρε τὰς γεφύρας κατεστραμμένας ἀπὸ τρικυμίας. Ὁ ἄλλοτε ἀγέρωχος καὶ ἀλαζῶν μονάρχης τῶρα ταπεινωμένος καὶ πανικόβλητος ἠναγκάσθη νὰ διαπεραιωθῇ εἰς τὴν ἀσιατικὴν ἀκτὴν ἐπὶ πλοιαρίου! Τὰ λείψανα τοῦ στρατοῦ του μετεκομίσθησαν εἰς τὴν Ἀσίαν ὑπὸ τοῦ στόλου.

Οἱ Ἕλληνες μετὰ τὴν φυγὴν τοῦ Ξέρξου ἠθέλησαν νὰ ἀπονεύμουν βραβεῖα, ἀριστεῖα, ὅπως ἔλεγον ἐκεῖνοι, εἰς τοὺς πρωτεργάτας τῆς νίκης. Διὰ τὸ βραβεῖον τῆς συνέσεως καὶ τῆς στρατηγικῆς ἰκανότητος δὲν κατάρθωσαν νὰ συμφωνήσουν. Καθεὶς ἀπὸ τοὺς στρατηγούς ἔκρινε πρῶτον τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἄξιον αὐτοῦ τοῦ βραβεῖου καὶ δεύτερον τὸν Θεμιστοκλέα. Τοῦτο ἐσήμαινεν, ὅτι ὅλοι ἀνεγνώριζον τὸν Θεμιστοκλέα ἀνώτερον καὶ ἐπομένως ἄξιον νὰ λάβῃ τὰ πρωτεῖα.

Τὸ ὄνομα τοῦ Θεμιστοκλέους ἔγινε γνωστὸν εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Οἱ Σπαρτιάται τὸν προσεκάλεσαν εἰς τὴν Σπάρτην, ὅπου τοῦ ἀπέδωκαν ἐξαιρετικὰς τιμὰς. Λέγουν, ὅτι, ὅταν ὀλίγον βραδύτερον παρουσιάσθη εἰς τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας, ὅλοι ἔστρεψαν τὰ βλέμματά των πρὸς αὐτὸν καὶ τὸν ἐχειροκρότησαν ὡς σωτῆρα τῆς Ἑλλάδος. Ἡ ἡμέρα αὐτῆ, ἔλεγεν ὁ ἴδιος, ὑπῆρξεν ἡ εὐτυχεστέρα τῆς ζωῆς του.

214/
 X Προτάσεις τοῦ Μαρδονίου πρὸς τοὺς Ἀθηναίους.

Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Ξέρξου ὁ Μαρδόνιος ἐπέρασε τὸν χειμῶνα εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν ἀνοιξιν τοῦ 479 π.Χ. ἠτοιμάζετο διὰ νέαν ἐπίθεσιν κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Πρὶν ὅμως ἀρχίσῃ τὰς ἐπιχειρήσεις, ἐπέδιωξε νὰ κάμῃ τοὺς Ἀθηναίους συμμάχους του μὲ τὴν πεποίθησιν, ὅτι τοιοῦτοτρόπως θὰ ἐπιτύχῃ εὐκολώτερον τὴν ὑποδούλωσιν τῆς Ἑλλάδος. Πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν διεβίβασεν εἰς τὰς Ἀθήνας διὰ τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Ἀλεξάνδρου, τὸν ὅποιον οἱ Πέρσαι εἶχον παραλάβει μαζί των διὰ τῆς βίας, προτάσεις συμφερωτάτας. Ὑπεσχέθη νὰ ἀνοικοδομήσῃ τὴν πόλιν των καὶ τοὺς ναοὺς των καὶ νὰ αὐξήσῃ τὸ κράτος των εἰς ἕκτασιν.

Οἱ Σπαρτιᾶται ὅταν ἔμαθον τὰς δελεαστικὰς προτάσεις τοῦ Μαρδονίου, ἐφοβήθησαν, μήπως οἱ Ἀθηναῖοι τὰς δεχθοῦν. Ἐγνώριζον ἄλλωστε, ὅτι εὐρίσκοντο εἰς πολὺ στενόχωρον θέσιν λόγῳ τῆς τελείας ἐρημώσεως καὶ καταστροφῆς τῆς χώρας των. Διὰ τοῦτο ἔστειλαν πρέσβεις εἰς τὰς Ἀθήνας νὰ ματαιώσουν τὴν συμμαχίαν.

Οἱ Ἀθηναῖοι ἐνώπιον τῶν πρέσβων τῶν Σπαρτιατῶν ἔδωκαν, ὅπως διηγεῖται ὁ Ἡρόδοτος, τὴν ἐξῆς ἀπάντησιν εἰς τὸν ἀπεσταλμένον τοῦ Μαρδονίου κατ' εἰσήγησιν τοῦ Ἀριστείδου: «Ἔστ' ἂν ὁ ἥλιος τὴν αὐτὴν ὁδὸν ἴῃ, ἢ καὶ νῦν ἔρχεται, μήποτε ἠμολογήσειν ἡμᾶς Ξέρξῃ ἄλλὰ θεοῖς τε συμμάχοις καὶ τοῖς ἡρώσι πεποιθότες, ὧν ἐκεῖνος ἐνέπηρσε τοὺς τε οἴκους καὶ τὰ ἀγάλματα, ἐπέξιμεν αὐτὸν ἀμυνόμενοι».

Ἐξ ἄλλου πρὸς τοὺς ἀπεσταλμένους τῶν Σπαρτιατῶν εἶπον τὰ ἐξῆς: «Οὐτε χρυσὸς ἐστὶ γῆς οὐδαμῶθι τοσοῦτος, οὔτε χώρα κάλλει καὶ ἀρειῇ ὑπερφέρουσα, ἢ ἡμεῖς δεξάμενοι ἐθέλομεν ἂν μηδίσαντες καταδουλώσαι τὴν Ἑλλάδα». Παρεκάλεσαν μόνον τοὺς Σπαρτιᾶτας νὰ στείλουν τὸ ταχύτερον πελοποννησιακὸν στρατόν, διὰ νὰ ἐνωθῇ μὲ τὸν ἰδικόν των πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς Ἀττικῆς. Εἶχον τὴν βεβαιότητα, ὅτι ἐναντίον τῶν Ἀθηνῶν θὰ ἐστρέφετο κατὰ πρῶτον ἢ μανία τοῦ Μαρδονίου μετὰ τὴν ἀρνητικὴν ἀπάντησιν εἰς τὰς προτάσεις του.

45 / Ἡ μάχη τῶν Πλαταιῶν.

Ὁ Μαρδόνιος ὅταν ἔμαθε τὴν ἀπόρριψιν τῶν προτάσεων του ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους, ἐπροχώρησε μέχρι τῆς Ἀττικῆς χωρὶς νὰ συναντήσῃ ἐμπόδιον. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐγκατέλειψαν καὶ πάλιν τὴν πόλιν καὶ μὲ τὰς γυναῖκας, τοὺς γέροντας καὶ τὰ παιδιά ἐπέρασαν εἰς τὴν Σαλαμίνα.

Ὁ Μαρδόνιος ἐπεχείρησεν ἐκ νέου νὰ τοὺς προσελκύσῃ καὶ ἐπανελάβε πρὸς αὐτοὺς τὰς γνωστὰς προτάσεις του. Ἄλλ' οἱ Ἀθηναῖοι ἂν καὶ εἶχον ἐγκαταλειφθῆ διὰ δευτέραν φοράν ἀπὸ τοὺς Σπαρτιάτας, τὰς ἀπέρριψαν μὲ περιφρόνησιν. Συγχρόνως ἔστειλαν ἀπεσταλμένους εἰς τὴν Σπάρτην καὶ παρεπονοῦντο διὰ τὴν ἀδιαφορίαν των.

Τὴν φοράν αὐτὴν οἱ Σπαρτιάται ἐκινήθησαν δραστηριῶς. Στρατὸς ἐκ 40.000 ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν Πausανίαν ἐξεκίνησεν ἀπὸ τὴν Σπάρτην. Καθ' ὁδὸν ἤλθον εἰς ἐνίσχυσίν του καὶ ἄλλοι Πελοποννήσιοι. Ἐξ ἄλλου διήλθον τὸν Ἰσθμόν, ἠνώθησαν μὲ 8.000 Ἀθηναίους καὶ 600 Πλαταιεῖς ὑπὸ τὸν Ἀριστείδην. Ὁ ἠνωμένος στρατὸς τῶν Ἑλλήνων ἀνήρχετο περίπου εἰς 100.000 μὲ ἀρχιστράτηγον τὸν Πausανίαν.

Ὁ Μαρδόνιος ἐν τῷ μεταξύ εἶχε καταλάβει τὰς Ἀθήνας καὶ συνεπλήρωσε τὴν καταστροφὴν τοῦ προηγουμένου ἔτους. Ὅταν ὅμως ἔμαθεν, ὅτι σπαρτιατικὸς στρατὸς ἐβάδιζεν ἐναντίον του, ὑπεχώρησεν εἰς τὴν Βοιωτίαν καὶ ἐστρατοπέδευσε πλησίον τοῦ Ἀσωποῦ ποταμοῦ εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τὰς Πλαταιάς. Εἰς τὸν στρατὸν του προσετέθησαν καὶ οἱ Θηβαῖοι, οἱ ὁποῖοι εἶχον προσχωρήσει εἰς τοὺς Πέρσας.

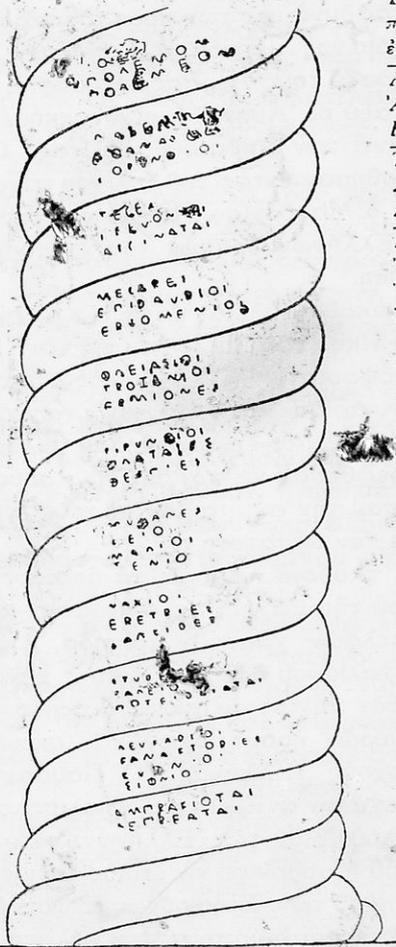
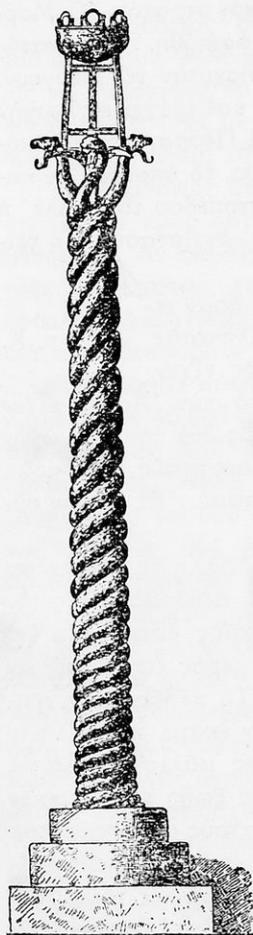
Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἤλθε καὶ αὐτὸς εἰς τὰς Πλαταιάς καὶ ἔλαβε θέσιν ἀπέναντι τῆς ἐχθρικής παρατάξεως. Ἐπὶ ἀρκετὰς ἡμέρας οἱ ἀντίπαλοι περιωρίζοντο εἰς ἀσημάντους ἀψιμαχίας. Τέλος πρῶτος ὁ Μαρδόνιος ἐπετέθη ἐναντίον τῆς πτέρυγος, τὴν ὁποῖαν κατεῖχον οἱ Σπαρτιάται. Ὁ Πausανίας τότε ἔδωκε τὸ σημεῖον τῆς ἀντεπιθέσεως καὶ οἱ Ἕλληνες ὤρμησαν μὲ μανίαν ἐναντίον τῶν Περσῶν. Ὁ ἀγὼν διεξήχθη μὲ μεγάλην σφοδρότητα. Οἱ Πέρσαι ἐπολέμησαν γενναίως, ἀλλ' ἐφάνησαν πολὺ κατώτεροι ἀπὸ τοὺς Σπαρτιάτας, εἰς τοὺς ὁποίους διὰ

πρώτην φοράν ἐδίδετο ἡ εὐκαιρία νὰ πολεμήσουν μὲ ὄλας τὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις τῶν πρὸς τὸν περσικὸν στρατόν. Ὁ Μαρδόνιος μαχόμενος μεταξύ τῶν πρώτων ἐφονεύθη. Ὁ θάνατός του κατετάραξε τοὺς Πέρσας, οἱ ὅποιοι ἤρχισαν νὰ φεύγουν. Ἐν τῷ μεταξύ οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον νικήσει καὶ τρέψει εἰς φυγὴν τοὺς ἀπέναντί των Θηβαίους ὀπλίτας. Οἱ Πέρσαι καταδιωκόμενοι ἐκλείσθησαν ἐντὸς τοῦ ξυλίνου τείχους, τὸ ὅποιον εἶχε κατασκευάσει ὁ Μαρδόνιος ὀπισθεν τοῦ στρατοπέδου του. Ἀλλ' ἡ ὄρμη τῶν Ἑλλήνων ἔκαμψε τὴν ἐχθρικὴν ἀντίστασιν. Τὸ τεῖχος ἐκυριεύθη.

Αἱ περσικαὶ ἀπώλειαι κατὰ τὴν μάχην ἦσαν τεράστιαι. Ἡ νίκη τῶν Ἑλλήνων εἰς τὰς Πλαταιὰς 479 π. Χ. ὑπῆρξεν ἀποφασιστικὴ. Ὁ περσικὸς στρατὸς εἶχεν ὀριστικῶς συντριβῆ καὶ κάθε κίνδυνος ἀπὸ τὴν Ἀσίαν εἶχεν ἐκλείψει. Οἱ Θηβαῖοι ἐτιμωρήθησαν σκληρῶς διὰ τὴν διαγωγὴν των. Ὑπεχρεώθησαν νὰ παραδώσουν τοὺς ἀρχηγούς, οἱ ὅποιοι συνεβούλευσαν τὴν συμμαχίαν μὲ τοὺς Πέρσας. Ἐξ αὐτῶν οὐδεὶς διέφυγε τὸν θάνατον.

Ἀπὸ τὰ πλούσια λάφυρα, τὰ ὅποια οἱ Ἕλληνες συνέλεξαν ἐκ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, κατεσκευάσαν καὶ ἀφιέρωσαν εἰς τὸν ναὸν τῶν Δελφῶν χρυσοῦν τρίποδα, ὁ ὅποιος ἐστηρίζετο ἐπὶ τρικεφάλου χαλκίνου ὄψεως. Ἐπίσης μέγα μέρος τῶν λαφύρων ἔδωκαν εἰς τὸν ἀρχιστράτηγον Πausανίαν. Τὸ πλῆθος τῶν χρυσοῦν καὶ ἀργυρῶν κοσμημάτων καὶ σκευῶν ἔκαμε κατάπληξιν εἰς τοὺς πτωχοὺς Ἕλληνας. Ὁ Pausanias μάλιστα, διὰ νὰ ἐξάρη τὴν μεγάλην ἀντίθεσιν τῆς πολυτελοῦς ζωῆς τῶν Περσῶν πρὸς τὸν ἀπλοῦν βίον τῶν Ἑλλήνων, διέταξε τοὺς συλληφθέντας μαγεῖρους τοῦ Μαρδονίου νὰ ἐτοιμάσουν ἕν ἀπὸ τὰ συνήθη δεῖπνα τοῦ ἀρχηγοῦ των. Συγχρόνως ἔδωκεν ἐντολὴν εἰς τοὺς ὑπῆρέτας του νὰ παρασκευάσουν τὸν μέλανα ζωμόν. Ἐπειτα ἐκάλεσε τοὺς Ἕλληνας στρατηγοὺς καὶ ἀφοῦ τοὺς ἔδειξε τὰ δύο δεῖπνα, εἶπε γελῶν: «*Δὲν ἦτο τρολλὸς αὐτὸς ὁ Πέρσης, ὁ ὁποῖος, ἐνῶ ἔζη τόσον πλούσια, ἐξεκίνησεν ἀπὸ τὰ πέρατα τοῦ κόσμου, διὰ νὰ μᾶς ἀφαιρήσῃ τὸν μέλανα ζωμόν*;».

Οἱ σύμμαχοι δὲν παρέλειψαν νὰ τιμήσουν καὶ τοὺς Πλαταιεῖς, εἰς τὰ ἐδάφη τῶν ὁποίων ἠυδόκησεν ὁ θεὸς νὰ ἀποδοθῇ

Τοῖδε τὸν
 πόλεμον
 ἐπολέμουν

 Λακεδαιμόνιοι
 Ἀθηναῖοι
 Κορίνθιοι

 Τεγεᾶται
 Σικυόνιοι
 Αἰγινᾶται

 Μεγαροῖς
 Ἐπιδαύριοι
 Ἐρχομένιοι

 Φλειᾷσιοι
 Τροζάνιοι
 Ἑρμιονεῖς

 Τριούνθιοι
 Πλαταιεῖς
 Θεοπιεῖς

 Μικανῆς
 Κεῖιοι
 Μάλιοι
 Τίνιοι

 Νεζῖοι
 Ἐρετριεῖς
 Χαλκιδεῖς

 Στυφῆς
 Φαλείοι
 Ποτειδαῖαι

 Λευκαδιοὶ
 Φανακτοριεῖς
 Κύθνιοι
 Σίφνιοι

 Ἀμπρακίονται
 Λεπρεᾶται

Ὁ χρυσοὺς τρίπους τῶν Δελφῶν καὶ ἡ ἐπὶ τῶν σπειρῶν
 τῶν ὄφρων ἐπιγραφὴ.

Ἐπὶ τῶν σπειρῶν εἶχον χαραχθῆ τὰ ὀνόματα τῶν Ἑλλήνων, οἱ
 ὅποιοι ἔλαβον μέρος εἰς τὴν μάχην.

ἀλλ' ὅπως προσφέρει οἱ ἴδιοι
 τὸν διὰ τὴν ἐλευθερίαν
 ἀρχὴν ἰερὰ καὶ ἀπαρα-
 νήκτα πενταετίαν εἰς ἀνά-
 ῥαξ Ἑλευθερία.

νων.

Μικρῆς.

Ἕλληνας ἐνίκησαν τὸν
 περσικὸς στόλος κατετρό-
 κρωτήριον τῆς Μικρᾶς

ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ
 Κίτου Ξανθίππου ἔμενον
 ἀπὸ τὴν Σάμον καὶ παρε-
 στήθειαν τῶν νήσων καὶ
 ἐστινάξουν τὸν περσικὸν
 στόλον εἰς τὴν Μυκά-
 λος στόλος. Ἄλλὰ καὶ
 εἰ οἱ Πέρσαι ἰσχυρὸν
 ἔχοντες ἤρχοντο ἐναντίον
 τούτοις οἱ Ἕλληνας
 ὅποσον ἀπεβίβασαν,
 ἀσπίους βαρβάρους καὶ

ὡς Ἑλλάδος, οἱ ὅποιοι
 ἀτὴν ἐξασφάλισιν τῆς
 εἶχον ἀναλάβει καὶ οἱ
 ἄλλοι ἐχθροῦ, τῶν
 νοήσει μὲ τοὺς Πέρσας

ἠώθησαν τότε ὁ τύραννος τῶν

Συρακουσῶν Γέλων καὶ τοῦ Ἀκράγαντος Θήρων. Εἰς
 μεγάλην μάχην παρά τῃν ἡμερῶν ἐνίκησαν τὸν πολυπληθέστερον
 στρατὸν τῶν Καρχηδονίων καὶ ἐπυρπόλησαν τὸν στόλον
 τῶν. Λέγεται, ὅτι ἐν τῷ ὄν πολεμικῶν πλοίων, ἐσώθη καὶ ἀνήγα-
 γειεν εἰς τὴν θάλασσαν κατώτεραι Καρχηδόνα τὴν μεγάλην συμ-
 φοράν.

Ἡ νίκη αὐτὴ τῶν Ἑλλήνων τῆς Σικελίας ἐπέτυχε, κατὰ
 τὴν παράδοσιν, μετὰ τὴν ἐκδίωξιν τῶν Ἑλλήνων τῆς Κερκυ-
 ρας εἰς τὰ ὕδατα τῆς Ἰωνίου θάλασσης.

Τὰ αἴτια τῆς νίκης τῶν Ἑλλήνων.

Ὁ μέγας ἀγὼν διὰ τὴν ἀνὰ τὴν Ἰταλίαν τῆς Ἑλλάδος ἐτελεί-
 ωσε μετὰ πλήρη θρίαιμα τῶν πρῶτων μας. Ἐν τῷ προθώμεν
 ἀφ' ἑνὸς τὴν τεραστίαν δύναμιν τῆς καταπράντου Πέρσας ὑπὸ κρά-
 τος καὶ ἀφ' ἑτέρου τὸ ὄχι μὴ ἀνεπιβλήσει τῆς μικρᾶς ἀσπασίας
 καὶ διηρημένης Ἑλλάδος, θαυμάσιον καὶ τὸ ἀποτελεῖ τὸ αὐτὸ.
 Πράγματι ἀποροῦμεν τὸ εἶδος ὅτι ἦσαν οἱ Ἕλληνες γὰ συ-
 τρίψουν τοὺς ἰσχυροτάτους στρατοὺς καὶ στόλους, οἱ ὅποιοι
 ἦλθον κατὰ τῆς χώρας τῶν.

Ὁ Ἡρόδοτος λέγει, ὅτι οἱ Πέρσαι ἐφάνησαν κατώτεροι τῶν
 Ἑλλήνων εἰς τὴν εὐφροσύνην καὶ τὴν ἰσχυρίαν ἐκτίμησιν τῶν πρα-
 γμάτων, ἄπειροι δὲ καὶ ἀνίκανοι καὶ ἀνεπίστατοι ἐν τῶν πο-
 λεμικῶν ἐπιχειρήσεων. Πράγματι οἱ Πέρσαι δὲν ἔβλεπον τὸ εὐκί-
 νητον καὶ ἐφευρετικὸν ἔργον, ἀλλὰ τὸ ἰσχυρὸν ἔργον τῶν
 Ἑλλήνων. Οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Πέρσων ἐπὶ τῆς μάχης καὶ νὰ ἀντιλη-
 φθοῦν καὶ νὰ ἀκολουθήσονται τῶν Ἑλλήνων καὶ οἱ ἀρχηγοὶ τῶν
 Ἑλλήνων, τοὺς ὁποίους εἶχον μαζί τὰς ὡς συμβούλους. Ἐστηρί-
 ζοντο μόνον εἰς τὴν ὕλην δέσφιν, διότι εἶχον τὴν ἀντίληψιν, ὅτι
 τὴν ἀνδρείαν καταβάλλει ὁ ἀριθμητικὸς ὄγκος. Διὰ τοῦτο οἱ
 πρῶτον ἀτύχημα περιήρχοντο εἰς τὴν ἀσπασίαν καὶ ταραχὴν καὶ τὰς
 κατόπιν ἐνεργείας τὰν δὲν διηύθυνον ἢ φρόνησις καὶ ἡ στρατη-
 γική, ἀλλὰ τὸ συναίσθημα τῆς ἡττης. Εἰς τὰς Πλαταιὰς π.χ. ἐπο-
 λέμησαν μετὰ ἀνδρείαν ἡμεῖς, ἀλλὰ ἐν ὁ Μαρδόνιος, τὸ μεγα-
 λύτερον μέρος τοῦ στρατοῦ τοῦ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης
 χωρὶς νὰ πολεμήσῃ οὐδέποτε καθόλου.

διοίκησιν. Ἀπεναντίας οἱ μὲν Πέρσαι ἦσαν ὅλως θιόλου ξένοι πρὸς τὴν ναυτικὴν τέχνην, ὃ δὲ στόλος τῶν ἀπετελεῖτο ἀπὸ πλοῖα καὶ πληρώματα, τὰ ὅποια ἔδιδον οἱ ἄλλοεθνεῖς ὑπήκοοι τοῦ κράτους τῶν (Φοίνικες, Ἴωνες κλπ.). Εἶναι φανερὸν ἐπομένως, ὅτι οὔτε ἐνθουσιασμός ὑπῆρχεν εἰς τὰ πληρώματα, οὔτε ἐνιαία καὶ συντονισμένη δράσις εἰς τὸν στόλον.

Τὸ τέλος τῶν ἐνδόξων ἀμυντικῶν ἀγώνων τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Περσῶν ἔγινεν ἡ ἀρχὴ μιᾶς νέας καὶ μεγάλης ἐποχῆς διὰ τὴν Ἑλλάδα.

DMY

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

Η ΑΘΗΝΑΪΚΗ ΗΓΕΜΟΝΙΑ

Οχύρωσις τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Πειραιῶς.

Ὁ νικηφόρος κατὰ τῶν Περσῶν ἀγῶν ἐνέπνευσεν αὐτοπεποίθησιν εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς κατέστησεν ὑπερηφάνους. Περισσότερον ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἠσθάνοντο δικαιολογημένην ὑπερηφάνειαν οἱ Ἀθηναῖοι. Πράγματι αὐτοὶ ἐκέρδισαν τὴν πρώτην νίκην εἰς τὸν Μαραθῶνα, εἰς αὐτοὺς κυρίως ὠφέλιτο ἡ νίκη τῆς Σαλαμῖνος, αὐτοὶ ὑπεβλήθησαν εἰς τὰς μεγαλυτέρας θυσίας.

Οἱ Σπαρτιᾶται ἐξ ἄλλου ἐπίστευον, ὅτι μὲ τὸν πειθαρχικὸν καὶ γενναῖον στρατὸν τῶν ἔδωκαν τὸ τελειωτικὸν κτύπημα κατὰ τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ καὶ ἐξησφάλισαν τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος. Δὲν ἐβράδυνε λοιπὸν νὰ δημιουργηθῇ ἀντιζηλία μεταξὺ τῶν δύο πόλεων.

Ὅταν οἱ Ἀθηναῖοι ἐπέστρεψαν εἰς τὰς Ἀθήνας, εὗρον αὐτὰς κατεστραμμένας. Ἀφοῦ ἐπεδόθησαν εἰς πρόχειρον ἀνοικοδόμησιν τῶν ἐρειπίων, ἀπεφάσισαν κατὰ συμβουλήν τοῦ Θεμιστοκλέους νὰ περιτειχίσουν τὴν πόλιν. Εἰς τοῦτο συνήντησαν ἀπροσδόκητον ἀντίδρασιν. Οἱ Σπαρτιᾶται ἐφοβοῦντο, μήπως οἱ Ἀθηναῖοι, οἱ ὅποιοι ἦσαν δυνατοὶ κατὰ θάλασσαν, γίνουσι καὶ κατὰ ξηρὰν ἰσχυροί. Ἔστειλαν λοιπὸν πρέσβεις εἰς τὰς Ἀθήνας μὲ τὴν ἐντολήν νὰ ματαιώσουν τὴν ἀνέγερσιν τῶν τειχῶν, διότι δῆθεν ἦτο δυνατόν νὰ χρησιμεύσουν ὡς ὀρμητήρια τῶν Περσῶν εἰς ἐνδεχομένην νέαν ἐπιδρομὴν τῶν.

Οἱ Ἀθηναῖοι ἐνόησαν τὸν ἀληθῆ σκοπὸν τῶν Σπαρτιατῶν καὶ ἀνέθεσαν εἰς τὸν Θεμιστοκλέα νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Σπάρτην, διὰ νὰ διαλύσῃ τοὺς φόβους τῶν. Ὅταν ὁ Θεμιστοκλῆς ἐφθασεν ἐκεῖ, ἀνέβαλλε νὰ παρουσιασθῇ εἰς τοὺς ἐφόρους, ἕως ὅτου

έπληροφορήθη ἀπό τοὺς Ἀθηναίους, ὅτι τὰ τείχη ὑψώθησαν ἀρκετά. Τότε ἐδήλωσε καθαρά εἰς τοὺς Σπαρτιάτας, ὅτι ἡ πόλις εἶχε τειχισθῆ καὶ ὅτι διὰ τὸ ζήτημα αὐτὸ οἱ Ἀθηναῖοι δὲν εἶχον ὑποχρέωσιν νὰ ζητήσουν τὴν ἄδειάν των. Οἱ Σπαρτιάται ἠναγκάστησαν νὰ ὑποχωρήσουν, ἀλλ' οὐδέποτε συνεχώρησαν εἰς τὸν Θεμιστοκλέα τὴν ἀπάτην.

“Ὅταν ὁ Θεμιστοκλῆς ἐπέστρεψεν εἰς τὰς Ἀθήνας, συνεπλήρωσε τὰ ὀχυρωματικὰ ἔργα τῆς πόλεως. Κατόπιν ὠχύρωσε καὶ τὸν Πειραιᾶ, τὸν ὁποῖον κατέστησεν ἰσχυρότατον πολεμικὸν ναύσταθμον καὶ ἐμπορικὸν λιμένα ἀσφαλέστατον.”

Τὸ τέλος τοῦ Πausανίου καὶ τοῦ Θεμιστοκλέους.

Οἱ Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι ἐνίκησαν τοὺς Πέρσας, ἐξηκολούθησαν νὰ εἶναι σύμμαχοι. Ἀρχηγὸν τῶν συμμαχικῶν δυνάμεων ἀνεγνώρισαν τὸν Πausανίαν. Ὁ ἑλληνικὸς στόλος ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν του ἐπροστάτευσεν τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους, αἱ ὁποῖαι ἀμέσως μετὰ τὴν ἥτταν τῶν Περσῶν ἐξεδιώξαν τὰς περσικὰς φρουρὰς καὶ ἐκήρυξαν τὴν ἀνεξαρτησίαν των. Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἀπηλευθέρωσε καὶ τὰς ἑλληνικὰς πόλεις τῶν παραλίων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, αἱ ὁποῖαι μετὰ τῶν νήσων εἰσῆλθον εἰς τὴν συμμαχίαν. Ἐπειτα ὁ συμμαχικὸς στόλος ἔπλευσεν εἰς τὸν Ἑλλησποντον, ὅπου κατέλαβεν τὴν Σηστόν, κατόπιν δὲ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Προποντιίδα καὶ ἐκυρίευσεν τὸ Βυζάντιον. Ἐκεῖ συνέλαβεν αἰχμαλώτους πολλοὺς Πέρσας εὐγενεῖς καὶ πλουσίους. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀποκατεστάθη ἡ συγκοινωνία μετὰ τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ Πausανίας μετὰ τὴν μάχην τῶν Πλαταιῶν ἀπὸ τὰς τιμὰς καὶ τὰ πλούσια λάφυρα, τὰ ὁποῖα ἔλαβεν, καὶ ἀπὸ τὴν νέαν δόξαν του ὡς ἀρχηγοῦ τοῦ συμμαχικοῦ στόλου ἔγινε πολὺ ἐγωιστῆς καὶ ὑπερήφανος. Δὲν ἤθελε νὰ ὑπακούῃ εἰς τοὺς νόμους τῆς πατρίδος του. Ἦρχισε νὰ ζῆ πολυτελῶς ὡς πέρσης σατραπῆς καὶ κατεπίεξε τοὺς συμμάχους. Διὰ τὴν διαγωγὴν του αὐτὴν οἱ Σπαρτιάται τὸν ἀνεκάλεσαν. Ἀργότερα ἀπεδείχθη, ὅτι εὕρισκετο εἰς συνεννόησιν μὲ τὸν Ξέρξην, διὰ νὰ γίνῃ ἄρχων τῆς Ἑλλάδος μὲ τὴν βοήθειάν του. Τότε οἱ ἔφοροι τὸν κατεδίκαναν

εἰς θάνατον. Διὰ τὸ νὰ σωθῆ, κατέφυγεν εἰς τὸν ναὸν τῆς Χαλκιοῖκου Ἀθηνᾶς, ὅπου ἀπέθανεν ἐκ πείνης, διότι κατὰ διαταγὴν τῶν ἐφόρων ἐκτίσθησαν αἱ πύλαι τοῦ ναοῦ. Τόση ἦτο ἡ κοινὴ ἀγανάκτησις ἐναντίον του, ὥστε λέγεται, ὅτι ἡ ἰδία ἡ μήτηρ του ἔθεσε τὸν πρῶτον λίθον κατὰ τὸ κτίσιμον τῶν θυρῶν. Τοιοῦτον οἰκτρὸν τέλος εἶχεν ὁ νικητὴς τῶν Πλαταιῶν Πausanias.

Ἀλλὰ καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς, ὁ μέγας πολιτικὸς τῶν Ἀθηνῶν, εἰς τὸν ὅποῖον ὠφείλετο ἡ νίκη τῶν Ἑλλήνων κατὰ θάλασσαν, ἀπέθανεν ἐπίσης ἀδόξως. Βίαιος κατὰ τὸν χαρακτήρα, μὲ δυνατόν ἄλλ' ἀνήσυχον νοῦν ὁ Θεμιστοκλῆς δὲν ἦτο προωρισμένος διὰ τὰ ἤρεμα ἔργα τῆς εἰρήνης. Διὰ τοῦτο πολὺ ταχέως περιῆλθεν εἰς ὀξεῖαν ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς πολιτικοὺς ἀντιπάλους του. Ἐπὶ πλεον ἡ Σπάρτη ἔβλεπεν εἰς τὸ πρόσωπόν του ἐπικίνδυνον ἀνταγωνιστὴν καὶ εἰργάζετο διὰ τὴν ἐξόντωσίν του. Ἦτο ἄλλωστε πρόσφατος ἡ ἀνάμνησις τῆς ἀπάτης του.

Ἄσπρακον
 μὲ τὸ ὄνομα καὶ τὸν δῆμον
 τοῦ Θεμιστοκλέους.
 (Μία ἀπὸ τὰς ψήφους, αἱ ὁποῖαι ἐδόθησαν τὸ 470 π.Χ.
 διὰ τὴν ἐξορίαν του).

Ἡ εὐκαιρία διὰ τὸν παραμερισμὸν του ἀπὸ τὴν πολιτικὴν ζωὴν τῶν Ἀθηνῶν δὲν ἤργησε νὰ δοθῆ. Τὸ 472 π. Χ. ἐπεκράτησαν εἰς τὰς Ἀθήνας οἱ ἀριστοκρατικοί, τῶν ὁποίων ἀρχηγὸς ἦτο ὁ Κίμων, υἱὸς τοῦ Μιλτιάδου, φίλος τῶν Σπαρτιατῶν. Αὐτὸς κατόπιν συνεννόησε μὲ τοὺς ἄλλους πολιτικοὺς ἐχθροὺς τοῦ Θεμιστοκλέους κατῶρθωσε νὰ τὸν ἐξορίσῃ. Ὁ Θεμιστοκλῆς κατέφυγεν εἰς τὸ Ἄργος. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ 470 π.Χ. δὲν ἔμεινεν ἡσυχος. Οἱ Σπαρτιᾶται τὸν κατηγοροῦσαν εἰς τοὺς Ἀθηναίους ὡς δῆθεν συνένοχον τοῦ Πausanias, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι τὸν κατεδίκασαν εἰς θάνατον. Συγχρόνως ἀπὸ κοινοῦ μὲ τοὺς Σπαρτιᾶτας ἐπέζητησαν νὰ τὸν συλλάβουν. Ἦναγκάσθη τότε ὁ Θεμιστοκλῆς νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν Περσίαν, εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ἀρταξέρξου, ὁ ὁποῖος εἶχε διαδεχθῆ τὸν Ξέρξην.

Ὁ Ἀρταξέρξης τὸν ἐδέχθη μὲ εὐχαρίστησιν καὶ τοῦ ἀπέδωκε μεγάλας τιμᾶς. Ἐκτὸς τῶν ἄλλων δῶρων τοῦ παρεχώρησε

καὶ τρεῖς πόλεις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, διὰ νὰ συντηρῆται ἐκ τῶν προσόδων των. Εἰς μίαν ἐξ αὐτῶν, τὴν Μαγνησίαν, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ διέμενευ, ἀπέθανεν ἐκ νόσου, ὅπως λέγει ὁ Θουκυδίδης, τὸ 459 π. Χ. εἰς ἡλικίαν 64 ἐτῶν. Οἱ συγγενεῖς του εἰς ἐκτέλεσιν παραγγελίας του μετεκόμισαν τὰ ὄστα του κρυφίως εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰ ἔθαψαν εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ λιμένος τοῦ Πειραιῶς.

Ἡ ἀθηναϊκὴ συμμαχία. Θάνατος τοῦ Ἀριστείδου.

Μετὰ τὴν ἀνάκλησιν τοῦ Πausανίου εἰς τὴν Σπάρτην οἱ σύμμαχοι δὲν ἐδείκνυον προθυμίαν νὰ ὑποταχθοῦν ἐκ νέου εἰς λακεδαιμόνιον ἀρχηγόν. Ἐστράφησαν τότε πρὸς τοὺς ἀθηναίους στρατηγούς Ἀριστείδην καὶ Κίμωνα, τῶν ὁποίων εἶχον ἐκτιμῆσει τὴν μετριοπάθειαν, καὶ τοὺς παρεκάλεσαν νὰ ἀναλάβουν τὴν ἡγεμονίαν των.

Οἱ Σπαρτιᾶται, καίτοι προσεβλήθη ἡ φιλοτιμία των, δὲν ἀντέδρασαν, ἀλλὰ ἀπεσύρθησαν ἐκ τῆς συμμαχίας. Δὲν ἦσαν ἄλλωστε διατεθειμένοι νὰ διατηροῦν δυνάμεις μακρὰν τῆς Πελοποννήσου πρὸς προστασίαν τῶν Ἰωνικῶν πόλεων, οὔτε καὶ νὰ διεξάγουν πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις ἐκτὸς τῶν ὀρίων τῆς κυρίως Ἑλλάδος. Τοὺς Σπαρτιάτας ἐμιμήθησαν καὶ οἱ ἄλλοι Πελοποννήσιοι. Τοιουτοτρόπως τὸν ἐπιθετικὸν πόλεμον κατὰ τῶν Περσῶν ἐξηκολούθησαν οἱ Ἀθηναῖοι μαζί με τοὺς νησιώτας καὶ τοὺς λοιποὺς Ἕλληνας.

Οἱ Ἀθηναῖοι εἰς τὴν περίστασιν αὐτὴν ἔδειξαν μεγάλην διπλωματικὴν ἰκανότητα. Εἶχεν ἀναγνωρισθῆ ἀπὸ ὅλους τοὺς συμμάχους, ὅτι ἔπρεπε νὰ ὀργανωθῆ καλῶς ἡ συμμαχία των διὰ τὴν ἐπιτυχῆ διεξαγωγὴν τοῦ πολέμου. Τὸ δύσκολον τοῦτο ἔργον οἱ Ἀθηναῖοι ἀνέθεσαν εἰς τὸν Ἀριστείδην, τὸν ὁποῖον διώρισαν ναύαρχον τοῦ συμμαχικοῦ στόλου. Ὁ Ἀριστείδης συνεκέντρωνε τὴν γενικὴν ἐκτίμησιν καὶ ἐμπιστοσύνην τῶν συμμάχων. Ὁ δίκαιος οὗτος ἀνὴρ καθώρισε τὸ ποσὸν τοῦ στρατοῦ ἢ τῶν πλοίων ἢ τῶν χρημάτων, τὰ ὁποῖα θὰ ἔπρεπε νὰ δίδῃ ἐκάστη πόλις διὰ τὴν συμμαχίαν, μετὸς ἀμεροληψίαν, ὥστε δὲν ἠκούσθη κανὲν ἀπολύτως παράπονον.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἕν ἔτος μετὰ τὴν μάχην τῶν Πλαταιῶν ἐσχηματίσθη ἡ πρώτη ἀθηναϊκὴ συμμαχία, ἡ ὁποία εἶχεν ἔδραν τὴν νῆσον Δῆλον καὶ διὰ τοῦτο ὠνομάσθη
 συμμαχία τῆς Δῆλου. Εἰς τὴν συμμαχίαν ἔλαβον μέρος εὐθύς ἐξ ἀρχῆς, ἐκτὸς τῶν Ἀθηναίων, οἱ νησιῶται καὶ οἱ Ἕλληνες τῶν παραλίων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἀντιπρόσωποι αὐτῶν συνήρχοντο κατὰ διαλείμματα εἰς τὴν Δῆλον καὶ ἀπεφάσιζον μὲ ἰσοψηφίαν διὰ τὰς ὑποθέσεις τῆς συμμαχίας. Εἰς τὴν νῆσον ὑπῆρχε καὶ τὸ κοινὸν ταμεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον κατετίθεντο τὰ συμμαχικὰ χρήματα. Οἱ διαχειρισταὶ τοῦ ταμείου τούτου ὠνομάζοντο Ἑλληνοταμίαι καὶ ἦσαν Ἀθηναῖοι. Τὸ ποσὸν τῆς ἐτησίως συμμαχικῆς εἰσφορᾶς ἦτο κατ' ἀρχὰς 460 τάλαντα.

Μετὰ δέκα ἔτη ἀφ' οὗτου ἰδρύθη ἡ πρώτη ἀθηναϊκὴ συμμαχία, ὁ Ἀριστείδης, ὁ δίκαιος ὄργανωτὴς αὐτῆς, ἀπέθανεν εἰς τὰς Ἀθήνας πτωχότατος (468 π.Χ.). Δὲν εἶχεν ἀφήσει οὔτε τὰ ἔξοδα διὰ τὴν ταφὴν του. Ἡ πατὴρ εὐγνωμονοῦσα ἀνήγειρε πρὸς τιμὴν του μνημεῖον εἰς τὸ Φάληρον, ἐπροίκισε τὰς δύο θυγατέρας του καὶ ἐπὶ πολλὰ ἔτη δὲν ἔπαυσε νὰ φροντίζῃ διὰ τοὺς πτωχοὺς ἀπογόνους του.

51. Ὁ Κίμων.

Ὁ Ἀριστείδης εἶχε διακρίνει τὰ προτερήματα τοῦ Κίμωνος, υἱοῦ τοῦ Μιλτιάδου, πολὺ ἔνωρίς. Εἰς τὸν νεαρὸν Ἀθηναῖον μὲ τὸ ὑψηλὸν ἀνάστημα, τὸ ὠραῖον πρόσωπον καὶ τὴν βοστρυχωτὴν κόμην ἔβλεπεν ἕνα ἀπὸ τοὺς δραστηριωτέρους ἐργάτας τοῦ ἀθηναϊκοῦ μεγαλείου. Διὰ τοῦτο τὸν περιέβαλε μὲ ἐκτίμησιν καὶ ἀγάπην καὶ τὸν ἐβοήθησε νὰ ἀποκτήσῃ τὴν συμπάθειαν τοῦ λαοῦ. Ἡ λαμπρὰ καὶ ἔνδοξος δρᾶσις τοῦ Κίμωνος μέχρι τῆς τελευταίας στιγμῆς τῆς ζωῆς του ἀπέδειξε, πόσον ὀρθὴ ἦτο ἡ πρόβλεψις τοῦ Ἀριστείδου.

Ὁ Κίμων εἶχε χάσει μικρὸς τὸν πατέρα του. Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς νεότητός του ὁ βίος του ἦτο ἄτακτος. Ἠγάπα τὰς διασκεδάσεις καὶ τὰ ποτά. Ἀργότερα ἀπέβαλε τὰς κακὰς συνηθείας καὶ μετεβλήθη εἰς πολίτην χρηστὸν καὶ γενναφόφρονα. Κα-

τά σύστασιν τοῦ Ἀριστείδου ἀφωσιώθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς πατρίδος καὶ ἀνήλθεν εἰς τὰ ἀνώτατα ἀξιώματα τῆς πολιτείας.

Τὴν σύνεσιν καὶ τὸν πατριωτισμὸν του ἀπεκάλυψεν ὁ Κίμων διὰ πρῶτην φοράν, ὅταν ὁ Θεμιστοκλῆς προσεπάθει νὰ πείσῃ τοὺς Ἀθηναίους νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν πόλιν τῶν εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ προελαύνοντος Ξέρξου. Ἐπειδὴ ὁ Κίμων ἐθεώρησε τὸ σχέδιον τοῦτο σωτήριον, καίτοι ἦτο πολιτικὸς ἀντίπαλος τοῦ Θεμιστοκλέους, συνέστησεν εἰς τοὺς συμπολίτας του νὰ τὸ δεχθοῦν. Πρῶτος μάλιστα αὐτὸς ὤρμησε πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ παρέσυρε καὶ τοὺς ἄλλους νὰ τὸν ἀκολουθήσουν. Νέος ἀκόμη ἐπολέμησε μὲ γενναιότητα εἰς τὴν ναυμαχίαν τῆς Σαλαμῖνος.

Ὁ Κίμων εἰς ὅλην τὴν ζωὴν του ὑπῆρξεν ἀδωροδόκητος καὶ πρὸς τοὺς συμπολίτας του πολὺ γενναῖο-δωρος. Τὴν περιουσίαν του ἔκαμε κοινὸν κτῆμα τοῦ λαοῦ, τὸν ὅποῖον ὑπερηγάπα. Ὅταν ἐξήρχετο εἰς τὰς ὁδοὺς, τὸν ἠκολούθουν δούλοι, οἱ ὅποιοι ἐμοίραζον ἐνδύματα καὶ χρήματα εἰς τοὺς πτωχοὺς. Εἰς τοὺς τρόπους ἦτο ἀπλοὺς ἀλλὰ σοβαρὸς καὶ ἀπεστρέφετο τὴν πολυλογίαν, ὅπως οἱ Λακεδαιμόνιοι. Ὡς πολιτικὸς ἀνήκεν εἰς τὴν ἀριστοκρατικὴν μερίδα καὶ διεδέχθη τὸν Ἀριστείδην εἰς τὴν ἀρχηγίαν τοῦ συμμαχικοῦ στόλου. Ὑπὸ τὴν ἰδιότητά του αὐτὴν

Κεφαλή τοῦ Κίμωνος
ἐπὶ δακτυλιολίθου.

ἐπέτυχε νὰ ἐλευθερώσῃ ὅλας τὰς πόλεις τῶν θρακικῶν παραλίων καὶ τῆς Χαλκιδικῆς, αἱ ὅποια προσετέθησαν εἰς τὴν ἀθηναϊκὴν συμμαχίαν. Μετὰ ταῦτα ἐστράφη κατὰ τῆς Σκύρου. Τὴν νῆσον κατεῖχον οἱ Δόλοπες, φοβεροὶ πειραταί, οἱ ὅποιοι ἔσπειρον τὸν τρόμον εἰς ὀλόκληρον τὸ Αἰγαῖον. Ὁ Κίμων ἐνίκησε τοὺς πειρατὰς καὶ κατέλαβε τὴν Σκύρον. Καὶ τοὺς μὲν Δόλοπας ἐπώλησεν ὡς δούλους, εἰς δὲ τὴν νῆσον ἐγκατέστησεν Ἀθηναίους κληρούχους.

Αἱ νίκαι τοῦ Κίμωνος κατὰ τῶν Περσῶν. Κιμώνειος εἰρήνη.

Ἄφοῦ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐστερέωσεν ὁ Κίμων τὴν ἀθηναϊκὴν ἡγεμονίαν εἰς τὸ Αἰγαῖον, ἐσκέφθη νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν

Περσῶν εἰς αὐτὴν τὴν Ἀσίαν. Ὠνειρεύετο νὰ τοὺς ἀπομακρύνῃ ἀπὸ ὅλας τὰς ἑλληνικὰς πόλεις, διὰ νὰ πραγματοποιήσῃ καὶ τὸν κυριώτερον σκοπὸν τῆς ἀθηναϊκῆς συμμαχίας.

Τὸ 467 π.Χ. μὲ διακοσίας ἀθηναϊκὰς τριήρεις καὶ ἑκατὸν συμμαχικὰς ἔπλευσεν εἰς τὰ νότια παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἐξεδίωξε τοὺς Πέρσας ἀπὸ διαφόρους πόλεις τῶν παραλίων τῆς Καρίας καὶ τῆς Λυκίας. Διὰ τὰς ἐπιχειρήσεις ὅμως αὐτὰς ἐδαπανήθη ἄρκετὸς χρόνος. Οἱ Πέρσαι ἐπωφελήθησαν ἐξ αὐτοῦ καὶ συνεκέντρωσαν ἰσχυρὰς ναυτικὰς καὶ πεζικὰς δυνάμεις πλησίον τῶν ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ **Εὐρυμέδοντος** εἰς τὴν Παμφυλίαν. Ὁ Κίμων ἔπλευσεν εἰς συνάντησίν των καὶ εἰς ἀποφασιστικὴν ναυμαχίαν κατέστρεψε τὸν 467 π. Χ. περσικὸν στόλον, ὁ ὁποῖος ἀπετελεῖτο ἀπὸ 200 πολεμικὰ πλοῖα κατὰ τὸ πλεῖστον φοινικικά. Ἀμέσως κατόπιν ἀπεβίβασε στρατὸν εἰς τὴν ξηρὰν καὶ ἐπετέθη κατὰ τῶν Περσῶν, οἱ ὅποιοι ἦσαν παρατεταγμένοι εἰς τὴν παραλίαν. Κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν μάχην ὁ περσικὸς στρατὸς ἔπαθεν ὀδυνηρὰν ἦτταν καὶ ὑπεχώρησεν ἀτάκτως εἰς τὸ ἐσωτερικόν.

Ἡ μεγάλη αὐτὴ νίκη τοῦ Κίμωνος εἰς ναυμαχίαν καὶ πεζομαχίαν ἐντὸς μιᾶς ἡμέρας ὑπῆρξε τὸ λαμπρότερον κατόρθωμα τοῦ ἐπιθετικοῦ πολέμου τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Περσῶν. Πλούσια ἦσαν τὰ λάφυρα καὶ μέγας ὁ ἀριθμὸς τῶν αἰχμαλώτων, τοὺς ὁποίους συνέλαβον οἱ Ἀθηναῖοι κατὰ τὴν ἔνδοξον αὐτὴν ἐκστρατείαν.

Τὸ 449 π.Χ. ὁ Κίμων ἔκαμε τὴν τελευταίαν ἐπιθετικὴν ἐπιχείρησιν κατὰ τοῦ περσικοῦ κράτους. Ἐπλευσεν ἐναντίον τῆς Κύπρου, τὴν ὁποίαν κατεῖχον οἱ Πέρσαι, καὶ ἐπολιόρκησε τὸ Κίτιον (σημερινὴν Λάρνακα). Ἄλλ' ὁ νικητὴς τοῦ Εὐρυμέδοντος δὲν ἐπρόλαβε νὰ ὀλοκληρώσῃ τὸ ἔργον του. Κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Κιτίου ἀπέθανε καὶ ὁ ἀθηναϊκὸς στόλος κατόπιν τούτου ἔλυσε τὴν πολιορκίαν τῆς πόλεως καὶ ἀπέπλευσε. Κατὰ τὸν πλοῦν συνήντησε τὸν περσικὸν παρὰ τὴν Σαλαμίνα τῆς Κύπρου καὶ μετὰ βραχεῖαν ναυμαχίαν ἔτρεψεν αὐτὸν εἰς φυγὴν. Τοιοῦτοτρόπως ὁ Κίμων καὶ νεκρὸς ἀκόμη ἐνίκησε τοὺς Πέρσας!

Αἱ ἐπιθετικαὶ ἐκστρατεῖαι τοῦ Κίμωνος κατὰ τῶν Περσῶν ἀπέδωκαν πλουσίους καρπούς. Πλὴν τῶν μεγάλων ἀπωλειῶν,

τάς ὁποίας εἶχεν ὑποστῆ ὁ περσικὸς στρατὸς καὶ στόλος, ἦτο τόσος ὁ φόβος, τὸν ὁποῖον ἐνέπνευσαν οἱ Ἕλληνες εἰς τὸν μέγαν βασιλέα, ὥστε οὗτος διέκοψε κάθε ἐπαφὴν πρὸς αὐτοὺς κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν. Ὁ πλοῦς περσικῶν πολεμικῶν πλοίων εἰς τὸ Αἰγαῖον ἔπαυσε καὶ ὁ περσικὸς στρατὸς ἀπεσύρθη ἐκ τῶν ἑλληνικῶν παραλίων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας εἰς μεγάλην ἀκτίνα πρὸς τὸ ἐσωτερικόν. Ἐκ τοῦ γεγονότος αὐτοῦ προῆλθεν ὁ θρῦλος, ὅτι συνωμολογήθη εἰρήνη μεταξὺ 449 π. Χ. Περσῶν καὶ Ἀθηναίων, ἡ ὁποία ἔφερε τὸ ὄνομα τοῦ Κίμωνος, ἡ περίφημος Κιμωνεὶος εἰρήνη.

53/ Οἱ σύμμαχοι χάνουν τὴν αὐτονομίαν των.

Ἡ παράτασις τοῦ πολέμου ἐστενοχῶρει τοὺς συμμάχους, οἱ ὅποιοι ἦσαν κατὰ τὸ πλεῖστον φιλήσυχοι ἔμποροι καὶ ναυτικοί. Οἱ ὄροι τῆς συμμαχίας ἐπέβαλλον εἰς αὐτοὺς ὑποχρεώσεις, τῶν ὁποίων τὴν ἐκπλήρωσιν ἀπῆλθον οἱ Ἀθηναῖοι αὐστηρῶς. Ἰδίως ἐστενοχωροῦντο ἐκεῖνοι ἀπὸ τοὺς συμμάχους, οἱ ὅποιοι ἔδιδον ἄνδρας καὶ πλοῖα διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ πολέμου. Διὰ τοῦτο, ὅταν ἐξέλιπεν ὁ κίνδυνος ἐκ μέρους τῶν Περσῶν, ὅσαι πόλεις ἔδιδον πλοῖα καὶ ἄνδρας προέτειναν νὰ δίδουν ἀντὶ τούτων μόνον χρήματα. Οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἔφεραν ἀντίρρῃσιν.

Κατόπιν αὐτοῦ ὁ πόλεμος ἐσυνεχίσθη πλέον ἀπὸ μόνους τοὺς Ἀθηναίους, ἐνῶ οἱ σύμμαχοι ἀνέλαβον τὴν ὑποχρέωσιν νὰ συνεισφέρουν ὠρισμένα χρηματικὰ ποσά. Μὲ τὰ χρήματα αὐτὰ οἱ Ἀθηναῖοι κατεσκεύασαν ἰσχυρὸν στόλον, εἰς τὸν ὁποῖον τὰ πληρώματα ἦσαν ἀθηναῖοι πολῖται καὶ μισθοφόροι. Οἱ σύμμαχοι ἔζων εἰς τὰς πόλεις των βίον εἰρηνικὸν καὶ οὐσιαστικῶς κατέστησαν φόρου ὑποτελεῖς εἰς τοὺς Ἀθηναίους. Ἐπῆλθε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον βαθεῖα μεταβολὴ εἰς τὴν ἀθηναϊκὴν συμμαχίαν. Δι' αὐτῆς οἱ Ἀθηναῖοι ἔγιναν εἰς τὴν πραγματικότητά κυρίαρχοι τῶν συμμάχων των χωρὶς μάλιστα νὰ τὸ ἐπιδιώξουν. Αἱ συμμαχικαὶ πόλεις μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου εὐρέθησαν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ προσαρμόσουν τὰ πολιτεύματά των πρὸς τὸ πολίτευμα τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοιουτοτρόπως ἔχασαν τὴν αὐτοτέλειαν καὶ τὴν αὐτονομίαν των. Μόναί αἱ νῆσοι Χίος, Λέ-

σβος, Σάμος παρέμειναν πραγματικοὶ σύμμαχοι, ὅπως ἦσαν ἐξ ἀρχῆς. Τὸ συμμαχικὸν ταμεῖον μετεκομίσθη εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ μόνη πλέον ἢ ἐκκλησία τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων ἀπεφάσιζε διὰ τὴν χρησιμοποίησιν τῶν συμμαχικῶν πόρων.

Τοιουτοτρόπως ἐδημιουργήθη ἐντὸς τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου τὸ μέγα ναυτικὸν κράτος τῶν Ἀθηναίων, τὸ ὁποῖον δὲν ὠμοίαζε μὲ κανὲν ἀπὸ ὅσα ἐσχηματίσθησαν προηγουμένως εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τὸ κράτος περιελάμβανε κατὰ τὰ μέσα τοῦ 5ου π. Χ. αἰῶνος, ἐκτὸς τῆς Ἀττικῆς, τὴν Εὐβοίαν, τὰ παράλια τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης, τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, τὰς ἑλληνικὰς πόλεις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τοῦ Ἑλλησπόντου. Συγχρόνως ἐξηπλώθη καὶ εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα, ἀπὸ τὴν ὁποίαν περιέλαβε τὰ Μέγαρα, τὴν Βοιωτίαν, τὴν Φωκίδα καὶ τὴν Λοκρίδα. Οἱ Ἀθηναῖοι ἔγιναν παντοδύναμοι καί, ὅπως θὰ ἴδωμεν, αὐτὴ ἡ Σπάρτη ἠναγκάσθη νὰ συνάψῃ πρὸς αὐτοὺς συνθήκην εἰρήνης (451 π. Χ.).

~~Δ~~ ~~α~~ ~~τὸ~~ ~~ἔ~~ ~~χ~~ ~~ο~~ ~~υ~~ ~~κ~~ ~~ε~~

Ὁ ἀνταγωνισμὸς τῶν Ἀθηναίων καὶ τῆς Σπάρτης.

Εἶδομεν, ὅτι ἡ τέσσην ὀλεθρία ἀντιζηλία μεταξὺ τῶν ἐπιφανεστέρων καὶ ἰσχυροτέρων ἑλληνικῶν πόλεων, τῶν Ἀθηναίων καὶ τῆς Σπάρτης, ἐξεδηλώθη ἀμέσως μετὰ τὴν μάχην τῶν Πλαταιῶν. Οἱ Σπαρτιάται δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἀντιδράσουν εἰς τὴν αὔξησιν τῆς ἀθηναϊκῆς δυνάμεως καὶ τὴν δημιουργίαν τοῦ μεγάλου ἀθηναϊκοῦ κράτους. Ἀφ' ὅτου συνεπληρώθη ἡ ἴδρυσις καὶ ὀργάνωσις αὐτοῦ τοῦ κράτους, ὁ ἀνταγωνισμὸς διὰ τὴν ἡγεμονίαν εἰς τὴν Ἑλλάδα μεταξὺ τῶν δύο πόλεων ἔλαβεν ὀξυτέραν μορφήν.

Κατ' ἀρχὰς αἱ σχέσεις τῶν δύο πόλεων ἦσαν καλαί, διότι τὰς Ἀθήνας ἐκυβέρνην οἱ ἀριστοκρατικοί, εἰς τοὺς ὁποίους οἱ Σπαρτιάται εἶχον ἐμπιστοσύνην. Εἰς ὅλας τὰς διαπραγματεύσεις των μὲ τὸν Κίμωνα ἔδειξαν πνεῦμα διαλλακτικόν. Καὶ αὐτὸ ἦτο φυσικόν. Τὸ πρόγραμμα τοῦ Κίμωνος ἦτο «εἰρήνη μὲ τοὺς ὁμοφύλους καὶ πόλεμος κατὰ τῶν βαρβάρων». Ὁ Κίμων ἦτο ἀντίθετος πρὸς τὴν πολιτικὴν, ἢ ὁποία ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ταπείνωσιν καὶ τὴν ἐξασθένησιν τῆς Σπάρ-

της. Διὰ τοῦτο ὑπεστήριξεν αἴτησιν τῶν Σπαρτιατῶν νὰ στείλουν πρὸς αὐτοὺς βοήθειαν οἱ Ἀθηναῖοι, ὅταν ἐκεῖνοι ἐπιέζοντο ἀπὸ τοὺς Μεσσηνίους κατὰ τὸν τρίτον Μεσσηνιακὸν πόλεμον (466—455). Καὶ πράγματι δύναμις 4.000 ἀθηναίων ὀπλιτῶν ἐστάλη εἰς ἐνίσχυσίν των ὑπὸ τὸν ἴδιον τὸν Κίμωνα. Ἄλλ' ἢ δυσπιστία τῶν Σπαρτιατῶν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους καὶ μετὰ τὴν φιλικὴν αὐτὴν χειρονομίαν ἦτο μεγάλη. Δι' αὐτὸ ἀπέπεμψαν μὲ διαφόρους προφάσεις τὸν Κίμωνα ὀλίγον μετὰ τὴν ἄφιξίν του. Τοῦτο ἐθεώρησαν οἱ Ἀθηναῖοι προσβλητικόν. Οἱ δημοκρατικοὶ ἀντίπαλοι τοῦ Κίμωνος εὗρον τὴν εὐκαιρίαν νὰ τὸν διαβάλλουν ὡς αἴτιον τῆς προσβολῆς καὶ ἐπέτυχον τὴν ἐξορίαν του (461 π. Χ.).

Ἡ ὀξύτης τῶν σχέσεων μεταξύ Ἀθηνῶν καὶ Σπάρτης ἔφθασε μέχρι πολέμου. Ἡ μοιραία σύγκρουσις ἐγένετο εἰς τὴν Τάναγραν τῆς Βοιωτίας, ὅπου ἐνίκησαν οἱ Σπαρτιᾶται (457 π.Χ.). Καίτοι ὁμως νικηταί, ἔκριναν φρόνιμον νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὴν Σπάρτην.

Ὁ Κίμων ἀνεκλήθη ἐκ τῆς ἐξορίας κατὰ πρότασιν τοῦ Περικλέους καὶ αἱ Ἀθηναῖοι ἀνέκτησαν τὴν ἐπιβολὴν των. Ἡ Βοιωτία ἠναγκάσθη νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν ἀθηναϊκὴν συμμαχίαν. Τὴν Βοιωτίαν ἠκολούθησαν κατόπιν ἡ Φωκίς καὶ ἡ Λοκρίς. Τὸ 455 π.Χ. παρεδόθη ἡ Αἴγινα καὶ ὁ ἀθηναϊκὸς στόλος παραπλεύσας τὴν Πελοπόννησον ἔκαυσε τοὺς λιμένας τῶν Σπαρτιατῶν Μεθώνων καὶ Γύθειον. Ἡ δύναμις τῶν Ἀθηνῶν εἶχε φθάσει εἰς μεγίστην ἀκμὴν καὶ ἡ Σπάρτη ἠναγκάσθη νὰ συνάψῃ πενταετῆ εἰρήνην (451 π.Χ.).

Ἄλλὰ μετ' ὀλίγον ὁ πόλεμος ἐπανελήφθη εἰς τὴν Ἑλλάδα. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐνίκηθησαν εἰς τὴν Κορώνειαν ἀπὸ τοὺς ἀποστατήσαντας Βοιωτοὺς καὶ ἠναγκάσθησαν νὰ ἀποχωρήσουν ἐκ τῆς Βοιωτίας (447 π.Χ.). Φωκεῖς, Λοκροὶ καὶ Μεγαρεῖς ἀπεσύρθησαν ἀπὸ τὴν ἀθηναϊκὴν συμμαχίαν. Καθ' ὑποκίνησιν τῆς Σπάρτης ἐπαναστάτησε καὶ ἡ Εὐβοία. Κατὰ τῆς νήσου ἐστάλη ὁ Περικλῆς καὶ τὴν ἐξηνάγκασε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν συμμαχίαν.

Ἐν τῷ μεταξύ σπαρτιατικὸς στρατὸς εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ ἐπροχώρησε μέχρι τῆς Ἐλευσίνος. Ὑπὸ τὰς περιστάσεις αὐτὰς ὁ πόλεμος μεταξύ Ἀθηνῶν καὶ Σπάρτης ἐφαίνετο ἀναπόφευκτος. Τὸν κίνδυνον ἀπεμάκρυνε προσωρινῶς ὁ Πε-

ρικλῆς. Δι' ἐνεργειῶν του συνωμολογήθη εἰρήνη διὰ 30 ἔτη μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Σπαρτιατῶν. Εἶναι αἱ περιφημοὶ τριακοντούτεις σπονδαί, ὅπως τὰς ὀνομάζει ὁ Θουκυδίδης. Κατὰ τοὺς ὅρους τῆς εἰρήνης οἱ Ἀθηναῖοι 445 π. Χ. ἄφησαν εἰς τοὺς Σπαρτιάτας τὰς κτήσεις, τὰς ὁποίας εἶχον εἰς τὴν Πελοπόννησον, καὶ περιωρίσθησαν εἰς τὰς νήσους καὶ εἰς τὰς ἔξω τῆς κυρίως Ἑλλάδος ἀποικίας. Ἐπὶ πλεον ἐδέχθησαν νὰ προστεθοῦν οἱ Μεγαρεῖς εἰς τὴν συμμαχίαν τῆς Σπάρτης.

55
~~Ο~~ Περικλῆς.

Μὲ τὸν θάνατον τοῦ Κίμωνος ἐξέλιπεν ἡ σειρά τῶν μεγάλων ἀνδρῶν, οἱ ὅποιοι ἔσωσαν καὶ ἐδόξασαν τὴν πατρίδα των κατὰ τοὺς περσικοὺς πολέμους καὶ ἔθεσαν τὰς βάσεις τῆς κατὰ θάλασσαν ἡγεμονίας τῶν Ἀθηνῶν. Οἱ ἄνδρες οὗτοι ἦσαν ὁ Μιλτιάδης, ὁ Θεμιστοκλῆς, ὁ Ἀριστείδης, ὁ Κίμων.

Ἡ πλουσία κληρονομία, τὴν ὁποίαν ἄφησαν οἱ φιλοπάτριδες αὐτοὶ πολιτικοί, ἐχρειάζετο διαχειριστὰς ἀνταξίους. Εὐτυχῶς διὰ τὰς Ἀθήνας δὲν ἤργησε νὰ παρουσιασθῇ ἐπὶ τῆς πολιτικῆς σκηνῆς ἰσχυρὸς ἀνὴρ μὲ σπάνια πνευματικὰ καὶ ψυχικὰ προσόντα, ὁ Περικλῆς.

Ὁ Περικλῆς ἦτο υἱὸς τοῦ Ξανθίππου, τοῦ νικητοῦ τῆς Μυκάλης, καὶ τῆς Ἀγαρίστης, ἀνεψιᾶς τοῦ Κλεισθένου. Εἰς τὴν νεότητά του ἔλαβεν ἀρτίαν μόρφωσιν, τὴν ὁποίαν συνεπλήρωσε μὲ ἰδίας μελέτας.

Ὁ Περικλῆς ἤρχισε τὸ πολιτικὸν του στάδιον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀριστείδου. Εἶχεν ἰσχυρὸν πολιτικὸν ἀντίπαλον τὸν Κίμωνα, τὸν ἀρχηγὸν τῶν ἀριστοκρατικῶν, ἐνῶ αὐτὸς ἦτο ἐπὶ κεφαλῆς τῆς δημοκρατικῆς μερίδος μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ πολιτικοῦ Ἐφιάλτου. Ἦτο σοβαρὸς, ἀτάραχος καὶ εἶχεν εὐγενικοὺς τρόπους. Οὐδέποτε ἐκολάκευσε τὸν λαόν, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἦσκεῖ μεγάλην ἐπιρροὴν μὲ τὴν συναρπαστικὴν εὐγλωττίαν του. Διὰ τὴν εὐφράδειαν, τὴν μεγαλοπρέπειαν τοῦ παραστήματος, εἰς τὸ ὁποῖον ἐδίδε μεγαλυτέραν ἐπιβολὴν τὸ κράνος, καὶ τὸν ἤρεμον χαρακτήρα του οἱ Ἀθηναῖοι τὸν παρωμοίασαν μὲ τὸν Δία καὶ τὸν ὠνόμασαν Ὀλύμπιον. Οἱ ποιηταὶ ἔλεγον, ὅτι, ὅταν ὤμι-

λει ἀπὸ τὸ βῆμα τῆς ἐκκλησίας, ἤστραπτεν, ἐβρόντα καὶ συνεκλόνηζε τὴν Ἑλλάδα, ὅπως ὁ Ζεὺς διὰ τῶν ἀστραπῶν καὶ βροντῶν τὴν γῆν.

ἌΟ Θουκυδίδης ἐξαίρει τὰ μεγάλα πολιτικά προσόντα τοῦ Περικλέους μὲ τὰ ἑξῆς : «Περικλῆς δυνατὸς ὢν τῶ τε ἀξιόματι καὶ τῇ γνώμῃ, χορημάτων τε διαφανῶς ἀδωρότατος γενόμενος κατεῖχε

τὸ πλῆθος ἐλευθέρως καὶ οὐκ ἤγετο μᾶλλον ὑπ' αὐτοῦ ἢ αὐτὸς ἤγε καὶ ἐν ὀργῇ τι ἀντιλέγων. Ἐγίνετο δὲ ἡ πολιτεία λόγῳ μὲν δημοκρατία, ἔργῳ δὲ ἐπὶ τοῦ πρώτου ἀνδρὸς ἀρχή».

ἌΟ Περικλῆς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κίμωνος ἐξελέγετο κατ' ἔτος στρατηγὸς καὶ ἡ σχεδὸν μοναρχικὴ ἐξουσία του ἐντὸς δημοκρατικοῦ πολιτεύματος ὠφέλιμο εἰς τὴν ἐξαιρετικὴν προσωπικότητά του.

ἌΟ Ἐσωτερικὴ διοικήσις καὶ πολιτικὰ σχέδια τοῦ Περικλέους.

Περικλῆς.

Γνωρίζομεν, ὅτι οἱ ἄθηναῖοι πολῖται εἶχον ἴσα πολιτικὰ δικαιώματα. Αὐτὰ ὅμως δὲν ἠδύναντο νὰ τὰ ἐξασκήσουν ὅλοι. Οἱ πτωχοὶ ἦσαν ἀπησχολημένοι μὲ τὰς ἐργασίας των καὶ δὲν διέθετον χρόνον διὰ τὰς δημοσίας ὑποθέσεις, αἱ ὁποῖαι ἐπολ-

λαπλασιάσθησαν, ἀφ' ὅτου ἐμεγάλωσε τὸ κράτος. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὅμως τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα ἐνοθεύετο. ἌΟ Περικλῆς δὲν ἠδύνατο νὰ ἀνεχθῇ τὴν κατάστασιν αὐτὴν. Πρὸς διόρθωσιν τοῦ κακοῦ εἰσήγαγε διὰ νόμου τὸν δικαστικόν, ἐκκλησιαστικόν καὶ βουλευτικόν μισθόν. Εἰς τοὺς πολίτας δηλαδὴ, οἱ ὁποῖοι ἐλάμβανον μέρος

εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου ἢ ἐκληρώνοντο δικασταὶ ἢ ἐξελέγοντο βουλευταί, ἐδίδετο ἀποζημίωσις. Ἡ καινοτομία αὐτῆ τοῦ Περικλέους ἦτο ἀπαραίτητος. Ἡ διοίκησις τοῦ ἀθηναϊκοῦ κράτους ἦτο συγκεντρωμένη εἰς χεῖρας τῶν Ἀθηναίων καὶ χωρὶς τὸ ἐνδιαφέρον ὄλων τῶν πολιτῶν, πλουσίων καὶ πτωχῶν, ἦτο ἀδύνατον νὰ διεξάγεται ὁμαλῶς καὶ νὰ καλυτερεύη.

Ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν ἐξύψωσιν τῶν συμπολιτῶν του ἐφρόντισεν ὁ Περικλῆς. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του τὸ θέατρον ἦτο λαϊκὸν σχολεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον οἱ πολῖται τῆς ἀθηναϊκῆς δημοκρατίας ἐπλούτιζον τὰς γνώσεις των καὶ ἤκουον τὰ ὑψηλότερα πολιτικὰ διδάγματα καὶ τὰς ὑγιεστεράς ἠθικὰς ἀρχάς. Ἐπρεπε λοιπὸν ὅλοι οἱ πολῖται νὰ ἔχουν τὴν εὐχέρειαν νὰ παρακολουθοῦν τὰς θεατρικὰς παραστάσεις. Πρὸς τοῦτο μὲ εἰδικὸν νόμον ἐπέβαλεν εἰς τὴν πολιτείαν νὰ πληρῶνῃ εἰς κάθε πτωχὸν τὸ ἀντίτιμον τοῦ εἰσιτηρίου διὰ τὸ θέατρον. Τὰ χρήματα, τὰ ὁποῖα ἔδιδε τὸ δημόσιον διὰ τὸν σκοπὸν αὐτόν, ἐλέγοντο **θ ε ω ρ ι κ ά**.

Ὁ Περικλῆς εἶχε πρόγραμμα νὰ ἐνώσῃ ὅλας τὰς ἑλληνικὰς πόλεις ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Ἀθηνῶν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ ἔπαυεν ἡ διαίρεσις τῆς Ἑλλάδος εἰς πολλὰ μικρὰ κράτη μὲ ἀντιζηλίαν καὶ πολέμους μεταξύ των. Κατόπιν προτάσεώς του ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου ἐψήφισε νὰ προσκληθοῦν εἰς τὰς Ἀθήνας ἀντιπρόσωποι ἀπὸ ὅλας τὰς ἑλληνικὰς πόλεις. Θὰ συνεζήτουν περὶ τῆς ἀνοικοδομήσεως τῶν ναῶν, τοὺς ὁποίους εἶχον καταστρέψει οἱ Πέρσαι, καὶ περὶ τοῦ τρόπου, κατὰ τὸν ὁποῖον θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἐξασφαλισθῇ μεταξύ των ἡ εἰρήνη. Εἰς τὴν προσπάθειαν ὁμοῦς αὐτὴν ἀντέδρασαν οἱ Σπαρτιάται καὶ τὸ σχέδιον τοῦ Περικλέους ἐναυάγησεν.

Ὁ Περικλῆς ἔδιδεν ἐπίσης μεγάλην σημασίαν εἰς τὴν κατὰ θάλασσαν ὑπεροχὴν τῶν Ἀθηνῶν, τὴν ὁποίαν μὲ κάθε τρόπον προσεπάθησε νὰ αὐξήσῃ. Εἰς ἓνα ἀπὸ τοὺς λόγους του ἰδοῦ τί λέγει περὶ τῆς ἀξίας τῆς ναυτικῆς δυνάμεως: «*Μέγα τὸ τῆς θαλάσσης κράτος. Σκέψασθε δέ· εἰ γὰρ ἡμεν νησιῶται, τίνες ἂν ἀληπτότεροι ἦσαν;*»

Δι' αὐτὸ ἐσκέφθη νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸν σύνδεσμον μεταξύ Ἀθηνῶν καὶ θαλάσσης. Καὶ ὁ Κίμων προηγουμένως εἶχε δεῖξει

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄

ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΑΘΗΝΑΪΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

54
X Η λαμπρά πεντηκονταετία.

Μετὰ τοὺς περσικοὺς πολέμους ἤρχισε διὰ τὴν Ἑλλάδα περίοδος μεγάλης ἀκμῆς. Οἱ Ἕλληνες εἶχον ἐξασφαλίσει πλέον τὴν ἐλευθερίαν των καὶ μὲ θαυμαστὴν δραστηριότητα ἐπεδόθησαν εἰς τὴν ἀνόρθωσιν τῆς πατρίδος. Ἀνοικοδομοῦν τὰς πόλεις των, τὰς ὁποίας εἶχον καταστρέψει οἱ Πέρσαι, ἀνεγείρουν τοὺς ναοὺς των καὶ κτίζουν ἄλλους ὠραιότερους, καλλιεργοῦν τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας, ὅσον ποτὲ ἄλλοτε. Γενικῆ ὄρεξις πρὸς δημιουργικὴν ἐργασίαν παρατηρεῖται εἰς ὅλας τὰς ἑλληνικὰς πόλεις.

Ἄλλ' ἢ μεγαλυτέρα καὶ σημαντικώτερα ἀνάπτυξις ἐσημειώθη εἰς τὰς Ἀθήνας, αἱ ὁποῖαι κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἐφθασαν εἰς τὸ ἀποκορύφωμα τῆς δυνάμεως καὶ τῆς πνευματικῆς προόδου. Ὁ σπουδαιότερος δημιουργὸς τοῦ ἀθηναϊκοῦ μεγαλείου ὑπῆρξεν ὁ Περικλῆς, ὁ μεγαλύτερος πολιτικὸς τῆς ἀρχαιότητος. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον τὴν λαμπρὰν πεντηκονταετίαν, ἡ ὁποία ἀρχίζει ἀπὸ τὸ τέλος τῶν περσικῶν πολέμων καὶ τελειώνει μὲ τὴν ἔναρξιν τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου, τὴν ὠνόμασαν αἰῶνα τοῦ Περικλέους. Ὁ αἰὼν τοῦ Περικλέους εἶναι ὁ χρυσοῦς αἰὼν τῶν Ἀθηνῶν καὶ γενικώτερον τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ὁ ἀθηναϊκὸς πολιτισμὸς λαμβάνει τὴν τελειότεραν μορφήν του. Δημιουργεῖ ἐξαιρετικὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα προκαλοῦν τὸν θαυμασμὸν τοῦ πολιτισμένου κόσμου, ὁ ὁποῖος ὀμιλεῖ περὶ ἑλληνικοῦ θαύματος. Πρέπει λοιπὸν καὶ ἡμεῖς νὰ γνωρίσωμεν τὸν πολιτισμὸν αὐτὸν τῶν προγόνων μας εἰς τὰς διαφορὰς ἐκδηλώσεις του. X

✂ 500 / Τὸ Πολίτευμα.

Οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον πολίτευμα δημοκρατικόν. Ὅλοι οἱ πολῖται ἦσαν ἐλεύθεροι καὶ εἶχον ἴσα δικαιώματα. Αὐτοὶ ἐκυβέρνην τὸ κράτος. « Κατὰ τὸν νόμον », ἔλεγεν ὁ Περικλῆς, « ὅλοι οἱ πολῖται ἔχουν ἴσα δικαιώματα· διὰ τὴν διαχείρισιν δμως τῶν κοινῶν προτιμᾶται ὁ καθεὶς ὄχι τόσον ἀπὸ τὴν καταγωγὴν του, ὅσον λόγῳ τῶν ἀτομικῶν ἱκανοτήτων του ».

Κυρίαρχον ὄργανον τοῦ πολιτεύματος ἦτο ἡ Ἐκκλησία τοῦ δήμου. Μετὰ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου σπουδαιότερα ἀρχὴ ἦτο ἡ Βουλὴ τῶν πεντακοσίων.

Ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου, δηλαδὴ ἡ συνέλευσις τοῦ λαοῦ, συν-εκέντρωνε ὅλην τὴν ἐξουσίαν. Αὐτὴ ἀπεφάσιζε περὶ πολέμου ἢ εἰρήνης, περὶ συμμαχίας μὲ ἄλλα κράτη, ἐψήφισε τοὺς νόμους, ἐξέλεγε τοὺς ἄρχοντας. Ὅλοι οἱ Ἀθηναῖοι πολῖται, οἱ ὅποιοι εἶχον ἡλικίαν ἄνω τῶν 20 ἐτῶν, ἐλάμβανον μέρος εἰς τὰς συνεδριάσεις. Συνήρχοντο κανονικῶς τρεῖς ἢ τέσσαρας φο-ρὰς τὸν μῆνα κατὰ μὲν τοὺς παλαιότερους χρόνους εἰς τὴν ἀρχαίαν ἀγορὰν, κατὰ δὲ τὸν 5^{ον} καὶ 4^{ον} αἰῶνα εἰς τὴν Πνύκα, μικρὸν λόφον πλησίον τῆς Ἀκροπόλεως. Βραδύτερον αἱ συνελεύσεις τῆς ἐκκλησίας ἐγίνοντο καὶ εἰς τὸ Διονυσιακὸν θέατρον. Ἄλλ' ἐκτὸς τῶν τακτικῶν ἐγίνοντο καὶ ἔκτακτοι συνεδριάσεις τοῦ δήμου, ὡσάκις παρουσιάζετο ἐπείγουσα ἀνάγκη.

Τὸ πρόγραμμα τῶν συζητήσεων συνέτασσαν οἱ πρυτάνεις. Ὅλοι εἶχον δικαίωμα νὰ λαμβάνουν τὸν λόγον. Οἱ ὀμιλοῦντες, οἱ ῥήτορες, ὅπως ἐλέγοντο, ἀνέβαινον εἰς τὸ βῆμα μὲ στέφανον εἰς τὴν κεφαλὴν. Μετὰ τὸ τέλος τῆς συζητήσεως ἡ ἀπόφασις ἐλαμβάνετο δι' ἀνατάσεως τῆς χειρός.

Ἡ σημαντικώτερα ἀρχὴ μετὰ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου ἦτο ἡ βουλὴ τῶν πεντακοσίων. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐξέλεγον κατ' ἔτος μὲ κληρὸν 50 βουλευτὰς ἐξ ἐκάστης τῶν δέκα φυλῶν ἀπὸ τοὺς συμπληρώσαντας τὸ τριακοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας. Τὸ ἔργον τῆς βουλῆς ἦτο προβουλευτικόν. Προητοίμαζε δηλαδὴ τὰ νομοθετήματα, διὰ τὰ ὅποια θὰ συνεζήτει καὶ θὰ ἀπεφάσιζεν ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου. Αἱ ἀποφάσεις τῆς βουλῆς ἐλέγοντο προ-

β ο υ λ ε ύ μ α τ α. Μόνον μετὰ τὴν ψήφισιν τῶν ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου ἐγίνοντο νόμοι τοῦ κράτους. Διὰ τοῦτο τὰ ψηφίσματα τῆς ἐκκλησίας ἔφερον εἰς τὴν ἀρχὴν τὴν ἐξῆς τυπικὴν φράσιν: «Ἐδοξε τῇ βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ».

Ἡ βουλή διηρεῖτο εἰς δέκα τμήματα. Τὸ καθὲν ἐξ αὐτῶν περιελάμβανε τοὺς 50 βουλευτὰς ἐκάστης φυλῆς. Ἐπειδὴ δὲ εἶχε διαιρεθῆ τὸ ἔτος εἰς δέκα κυβερνητικὰς περιόδους, οἱ 50 βουλευταὶ ἐκάστης φυλῆς εἶχον τὴν ἐξουσίαν ἐπὶ 35 ἡμέρας. Κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν τῶν 35 ἡμερῶν οἱ βουλευταὶ οὗτοι ὠνομάζοντο π ρ υ τ ἄ ν ε ι ς, ἢ φυλή, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκον, π ρ υ τ ἄ ν ε ὐ ο υ ς α καὶ ὁ χρόνος τῆς ἀρχῆς π ρ υ τ ἄ ν ε ἰ ἄ.

Ἡ σειρά τῶν πρυτάνεων ὠρίζετο διὰ κλήρου. Διὰ κλήρου ὁμοίως ἐξελέγετο καθ' ἐκάστην ἐκ τῶν πρυτάνεων ὁ πρόεδρος τῶν. Αὐτὸς ἐκαλεῖτο ἐ π ι σ τ ἄ τ η ς τ ῶ ν π ρ υ τ ἄ ν ε ω ν. Ὁ ἐπιστάτης ἐκράτει τὴν σφραγίδα τῆς πόλεως, τὰς κλεῖδας τοῦ δημοσίου θησαυροῦ καὶ προήδρευεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Ἦτο μὲ ἄλλους λόγους ὁ π ρ ὅ ε δ ρ ο ς τ ῆ ς δ η μ ο κ ρ α τ ί α ς εἰς τὴν ἀρχαίαν ἀθηναϊκὴν πολιτείαν. Οἱ πρυτάνεις ἐτρέφοντο δημοσίᾳ δαπάνῃ εἰς τὸ π ρ υ τ ἄ ν ε ἰ ο ν, τὸ ὁποῖον ἦτο κτισμένον πλησίον τοῦ βουλευτηρίου.

Ἄλλο σοβαρώτατον ἔργον τῆς βουλῆς ἦτο ἡ ἐκτέλεσις τῶν ἀποφάσεων τῆς ἐκκλησίας. Ἐκτὸς δηλαδὴ τῆς ἐπεξεργασίας τῶν νόμων ἡ βουλή εἶχε καὶ τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν, τὴν ὁποίαν εἰς τὰ σημερινὰ πολιτεύματα ἀσκεῖ ἡ κυβέρνησις.

~~60/~~ Οἱ στρατηγοί.

Τὸ ἀξίωμα τῶν στρατηγῶν ἦτο τὸ σπουδαιότερον καὶ τὸ περισσότερο τιμητικὸν εἰς τὴν ἀθηναϊκὴν δημοκρατίαν. Αὐτοὶ ἦσαν οἱ ἐπισημότεροι ἄρχοντες. Ἦσαν δέκα καὶ ἐξελέγοντο δι' ἓν ἔτος, κατ' ἀρχὰς μὲν εἷς ἐξ ἐκάστης φυλῆς, βραδύτερον δὲ ἀδιακρίτως.

Ἐπειδὴ οἱ στρατηγοὶ ἔπρεπε νὰ ἔχουν εἰδικὰς γνώσεις καὶ νὰ ἐμπνέουν ἐμπιστοσύνην διὰ τὴν προσωπικὴν ἀξίαν των, ἐξελέγοντο μὲ διάφορον τρόπον ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἄρχοντας. Μαζὶ μὲ τοὺς τ α μ ί α ς, τοὺς διαχειριστὰς δηλαδὴ τοῦ δημοσίου

χρήματος, ἦσαν οἱ μόνοι ἄρχοντες, οἱ ὅποιοι ἐλάμβανον τὸ ἀξίωμα τῶν διὰ ψηφοφορίας (αἶρετοί) καὶ ὄχι διὰ κλήρου (κυαμευτοί). Ἡ ἐπανεκλογή τῶν στρατηγῶν ἐπετρέπετο χωρὶς κανένα περιορισμόν.

Οἱ στρατηγοὶ εἶχαν τὴν διοίκησιν τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου, τὴν στρατολογίαν ξηρᾶς καὶ θαλάσσης, τὴν συντήρησιν τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων, τὴν διεξαγωγὴν τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων καὶ γενικῶς τὴν φροντίδα διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῆς χώρας. Αὐτοὶ ἐπίσης διηύθυνον τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν. Ἐδέχοντο τοὺς ξένους πρεσβευτὰς καὶ ἠδύνατο νὰ συνάπτουν συνθήκας. Εἶχαν ἀκόμη τὸ δικαίωμα νὰ καλοῦν εἰς ἔκτακτον συνεδρίασιν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου, ὡσάκις τὸ ἐπέβαλλεν ἡ ἀνάγκη. Ἐνίοτε ὁ λαὸς ἐχορήγει εἰς αὐτοὺς εὐρυτάτην δικαιοδοσίαν καὶ τότε ἐλέγοντο στρατηγοὶ αὐτοκράτορες. ~~Ὡς στρατηγοὶ συνήθως ἐξελέγοντο σπουδαῖοι πολιτικοὶ ἄνδρες.~~

Τὰ δικαστήρια.

Ἡ μεγάλη μεταβολή, ἡ ὁποία ἐπῆλθε μετὰ τὴν ἐγκαθίδρυσιν καὶ τὴν ὀριστικὴν διαμόρφωσιν τῆς δημοκρατίας, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀφήσῃ ἀνεπηρέαστα τὰ παλαιὰ δικαστήρια. Καὶ αὐτὰ ὑπὸ τὴν δημοκρατίαν ἔχασαν τὰ προηγούμενα δικαιώματά των. Ὁ Ἄρειος Πάγος διετερήθη καὶ ἐπὶ δημοκρατίας, ἀλλ' ἀπέβαλε μέγα μέρος τῆς δυνάμεώς του. Περιορίσθη νὰ δικάζῃ μόνον τὰς δίκας φόνου ἐκ προμελέτης, ἐμπρησμοῦ καὶ ἄλλας ὀλιγώτερον σπουδαίας.

Ὁ λαὸς ἐδημιούργησε νέον δικαστήριον, τὴν ἡλιαίαν, ὅμοιον περίπου μετὰ τὰ σημερινὰ δικαστήρια τῶν ἐνόρκων. Ἡ ἡλιαία εἶχε 6.000 δικαστὰς, οἱ ὅποιοι ἦσαν ἀθηναῖοι πολῖται, ἡλικίας ἄνω τῶν 30 ἐτῶν, ἐξελέγοντο κατ' ἔτος μετὰ κλήρον καὶ ὠνομάζοντο ἡλιασταί. Ἡ ἡλιαία μετὰ ἄλλους λόγους ἀντιπροσώπευε τὸν δῆμον τῶν Ἀθηναίων καὶ ἦτο εἶδος λαϊκοῦ δικαστηρίου καὶ ὄχι σώμα ἀπὸ δικαστὰς ἐξ ἐπαγγέλματος. Καὶ οἱ ἡλιασταὶ ἐλάμβανον μισθὸν ὡς ἀποζημιώσιν. Πρὶν ἀναλάβουν τὰ καθήκοντά των, ὠρκίζοντο ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ Ἀρδηττοῦ, ὅτι θὰ δικάσουν εὐσυνειδήτως καὶ χωρὶς προκατάληψιν.

Ἐπειδὴ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ δικάζουσι ὅλοι μαζί οἱ ἡλιασταί, διηροῦντο εἰς δέκα τμήματα. Ἐκαστον ἐξ αὐτῶν εἶχε 500 δικαστάς. Οἱ 1000 ἐπὶ πλέον ἦσαν ἀναπληρωματικοί. Διὰ τὰς σοβαρώτερας δίκας ἠνώνοντο δύο τμήματα καὶ τοιουτοτρόπως ἐδίκάζον χίλιοι δικασταί. Σπανίως ἐδίκάζον τρία ἢ καὶ τέσσαρα τμήματα ἠνωμένα. Τὰς δίκας εἰς τὰ δικαστήρια εἰσηγον ἀναλόγως τῆς φύσεώς των οἱ ἐννεα ἄρχοντες, οἱ ὅποιοι ἔκαμνον καὶ τὴν προανάκρισιν.

Αἱ πολεμικαὶ δυνάμεις τῶν Ἀθηνῶν.

62/ 1. Ὁ στρατός.

Οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον στρατὸν ἀποτελούμενον ἀπὸ πεζοῦς καὶ ἵππεϊς. Οἱ πεζοὶ ἦσαν ἡ ἰσχυροτέρα καὶ πολυαριθμοτέρα δύναμις, ἐνῶ οἱ ἵππεῖς ἦσαν ὀλίγοι, κατ' ἀρχὰς τριακόσιοι καὶ κατόπιν ἑξακόσιοι. Ἡ πολεμικὴ ἀξία τοῦ ἵππικοῦ ἦτο μικρά, ἀλλὰ διὰ τὴν λαμπρότητα, τὴν ὁποίαν προσέδιδεν εἰς τὰς θρησκευτικὰς πομπὰς καὶ τὰς λοιπὰς πανηγύρεις, οἱ Ἀθηναῖοι ἐτίμων πολὺ αὐτὸ τὸ σῶμα.

Οἱ πεζοὶ ἐλαμβάνοντο ἀπὸ ὅλας τὰς τάξεις τῶν πολιτῶν, ἐνῶ οἱ ἵππεῖς μόνον ἀπὸ τὰς δύο ἀνωτέρας, αἱ ὁποῖαι ἠδύναντο νὰ διαθέτουσι τὸ ἀναγκαῖον χρῆμα διὰ τὴν συντήρησιν τῶν ἵππων. Ὡς ὀπλίται ἐστρατεύοντο καὶ οἱ μέτοικοι. Ὡς ψιλοὶ (τοξόται, σφενδονῆται καὶ ἀκοντισταί) ὑπηρετοῦσι οἱ θῆτες.

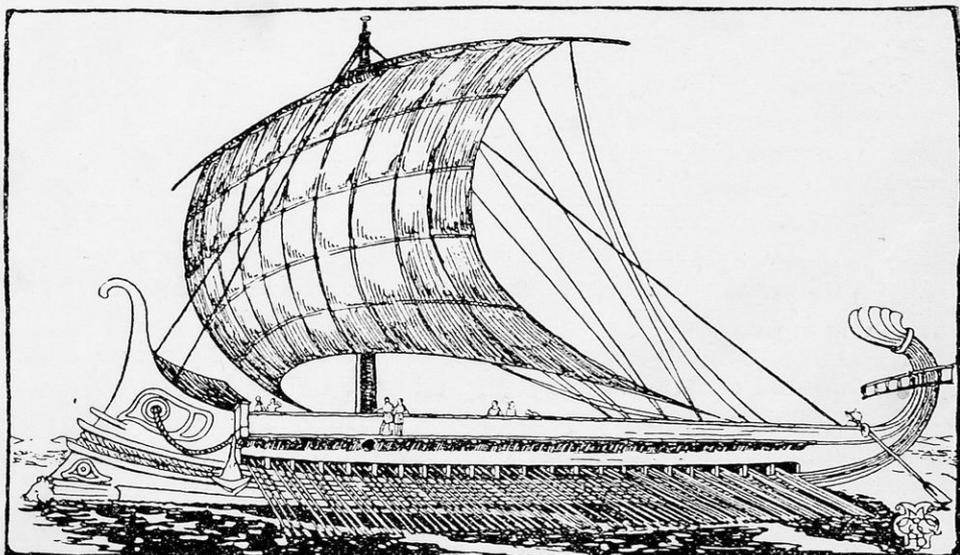
Τὴν διοίκησιν τοῦ πεζικοῦ εἶχον οἱ δέκα στρατηγοί, τοῦ ἵππικοῦ οἱ δύο ἵππαρχοί. Οἱ ἀθηναῖοι ὀπλίται ἀνήρχοντο εἰς 13.000 καὶ διεκρίνοντο διὰ τὴν ἀνδρείαν των εἰς τὰς μάχας. Ὁ Περικλῆς μὲ ὑπερηφάνειαν ἔλεγεν, ὅτι ὁ ἀθηναϊκὸς στρατός, καίτοι δὲν ὑπεβάλλετο εἰς τὰς ταλαιπωρίας τῆς στρατιωτικῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν Σπαρτιατῶν, μὲ ἴσην ὀρμὴν πρὸς ἐκείνους ἐβάδιζεν εἰς τοὺς μεγάλους ἀγῶνας. Οἱ στρατιῶται ἐλάμβανον δύο ὀβολοὺς τὴν ἡμέραν διὰ μισθόν καὶ δύο διὰ τὴν τροφήν των. Οἱ ἀξιωματικοὶ ἐλάμβανον διπλάσιον μισθόν, οἱ ἵππεῖς τριπλάσιον καὶ οἱ στρατηγοὶ τετραπλάσιον.

Ὁ στρατός τῶν Ἀθηναίων ἦτο ἀνέκαθεν μικρότερος τοῦ

σπαρτιατικοῦ. Ἐπειδὴ δὲ δὲν ἦτο ἀρκετὸς διὰ τὴν φρούρησιν τοῦ ἐκτεταμένου κράτους τῶν Ἀθηνῶν, οἱ Ἀθηναῖοι εἰσήγαγον τὸ σύστημα τῆς κ λ η ρ ο υ χ ί α ς. Οἱ κληροῦχοι ἦσαν πτωχοὶ Ἀθηναῖοι, τοὺς ὁποίους ἐγκαθίστα ἢ κυβέρνησις εἰς ἐπίκαιρα σημεῖα κατακτώμενης χώρας, διὰ νὰ χρησιμεύουν ὡς φρουροὶ καὶ συγχρόνως νὰ ἐπιβλέπουν τοὺς συμμαχοὺς. Εἰς τοὺς κληροῦχοις παρεχωροῦντο κτήματά εἰς τὸν τόπον τῆς νέας ἐγκαταστάσεώς των, διετήρουν δὲ οὗτοι καὶ εἰς τὴν νέαν πατρίδα των ὅλα τὰ δικαιώματα τοῦ ἀθηναίου πολίτου. X

83/X
2. Ὀ σ τ ὀ λ ο ς.

Ποίαν σημασίαν εἶχεν ὁ στόλος διὰ τοὺς Ἕλληνας, εἶδομεν κατὰ τοὺς περσικοὺς πολέμους. Οἱ Ἀθηναῖοι πάντοτε

Ἀθηναϊκὴ τριήρης (ἀναπαράστασις).

ὑπερεῖχον τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων εἰς τὸ ναυτικόν. Ἄλλὰ μετὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Σαλαμίνας, κατὰ τὴν ὁποίαν μικροτέρα δύ-

ναμῖς μὲ εὐφυῆς σχέδιον κατενίκησε τὴν ἀνωτέραν ἀριθμητικῶς περσικὴν, ἐπεδόθησαν μὲ μεγαλύτερον ζῆλον εἰς τὴν ναυτικὴν τέχνην, τὴν ὁποίαν ἐτελειοποίησαν.

Πολεμικὰ πλοῖα ἦσαν αἱ τριήρεις. Ἐκάστη τριήρης εἶχε πλήρωμα 200 ναύτας (ἐρέτας) καὶ 30 ἢ περισσοτέρους ὀπλίτας (ἐπιβάτας) διὰ τὰς ἐπιθέσεις καὶ τὴν ἄμυναν τῆς τριήρους. Ἐκτὸς ἀπὸ τὰς τριήρεις ὑπῆρχον καὶ τὰ ὀπλιταγωγὰ ἢ ἰππαγωγὰ πλοῖα διὰ τὴν μεταφορὰν τῶν στρατιωτῶν καὶ τῶν ἵππων. Πλὴν αὐτῶν ὑπῆρχον καὶ τὰ φορτηγά, τὰ ὁποῖα ἐλέγοντο ὀλκάρεις ἢ στρογγύλα πλοῖα ἢ ἀπλῶς πλοῖα. Τὴν διοίκησιν τοῦ στόλου εἶχον οἱ στρατηγοί.

Οἱ Ἀθηναῖοι ἔκαμαν τὸν Πειραιᾶ μέγαν πολεμικὸν λιμένα. Κατεσκεύασαν ἐκεῖ ναυπηγεῖα καὶ ὑπόστεγα ἐπὶ τῆς παραλίας, τοὺς λεγομένους νεωσοίκοις. Εἰς αὐτοὺς ἀνεσύροντο καὶ ἐφυλάσσοντο τὰ πλοῖα, διὰ νὰ μὴ μένουν εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ὑφίστανται φθοράν. Ὁ Πειραιεὺς ἦτο ὁ ναύσταθμος τοῦ κράτους τῶν Ἀθηνῶν.

211 Τὰ οἰκονομικά.

Ἔσοδα καὶ ἔξοδα τοῦ κράτους.

Αἱ Ἀθηναῖοι εἶχον μεγάλα ἔξοδα διὰ τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους καὶ διὰ τὸν ἐξοπλισμὸν καὶ τὴν συντήρησιν τοῦ στρατοῦ καὶ ἰδίως τοῦ στόλου. Διὰ τὰς δαπάνας αὐτάς διέθετον ἔσοδα, τὰ ὁποῖα προήρχοντο ἀπὸ τοὺς φόρους καὶ ἀπὸ τὰ μεταλλεῖα τοῦ Λαυρείου, τῆς Θάσου καὶ τῆς Θράκης. Τὰ μεταλλεῖα ἰδίως τοῦ Λαυρείου, τὰ ὁποῖα τότε ἦσαν ἐκμεταλλεύσιμα, ἀπέδιδον ἀξιολόγους προσόδους. Γνωρίζομεν, ὅτι μὲ τὰ εἰσοδήματα αὐτὰ ὁ Θεμιστοκλῆς κατεσκεύασε τὰς 200 τριήρεις, αἱ ὁποῖαι ἐνίκησαν τοὺς Πέρσας εἰς τὴν Σαλαμίνα.

Οἱ Ἀθηναῖοι εἰσέπραττον πολλὰ ἀπὸ τοὺς φόρους τῶν εἰσ-αγομένων καὶ ἐξαγομένων ἐμπορευμάτων καὶ ἀπὸ τὸν φόρον, τὸν ὁποῖον ἐπλήρωνον οἱ μέτοικοι, τὸ μετοίκιον. Ἐπίσης τὰ χρηματικά πρόστιμα, τὰ ὁποῖα ἐπεβάλλοντο κατὰ τὰς δίκας, ἀπετέλουν σημαντικὸν ἔσοδον.

Ἄλλὰ τὸ μεγαλύτερον εἰσόδημα εἶχε τὸ κράτος τῶν Ἀθη-

νῶν ἀπὸ τὰς χρηματικὰς εἰσφορὰς τῶν συμμάχων μετὰ τὴν ἴδρυσιν τῆς ἀθηναϊκῆς συμμαχίας. Αἱ χρηματικαὶ αὐταὶ πρόσοδοι ἀνήλθον ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Περικλέους εἰς 600 τάλαντα καὶ βραδύτερον εἰς 1000 καὶ περισσότερα.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ἐσόδων, τὰ ὁποῖα ἦσαν τακτικὰ, ὑπῆρχον καὶ τὰ ἔκτακτα ἔσοδα. Τὰ ἔσοδα αὐτὰ προήρχοντο ἀπὸ ἐκτάκτους ἐπιβαρύνσεις, τὰς ὁποίας ἐπέβαλλεν ἡ πολιτεία εἰς πλουσίους πολίτας. Εἰς περίπτωσιν πολεμικῆς ἰδίως ἀνάγκης ἐξευρίσκοντο καὶ ἄλλα ἔσοδα. Ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου ἠδύνατο νὰ ἐπιβάλλῃ εἰς τοὺς πολίτας νὰ συνεισφέρουν διὰ τὴν κάλυψιν ἐλλειμμάτων εἰς τὸν δημόσιον προϋπολογισμὸν ἀναλόγως πρὸς τὴν περιουσίαν των. Αἱ ἔκτακτοι αὐταὶ εἰσφοραὶ, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἀπηλλάσσοντο μόνον οἱ ὁμολογουμένως ἄποροι, ἐλέγοντο εἰσφοραί. Ἡδύνατο ἐπίσης ἡ πολιτεία νὰ προσκαλέσῃ τοὺς πολίτας νὰ προσφέρουν ὑπὲρ τῶν δημοσίων ἀναγκῶν ὅ,τι ἤθελεν ἕκαστος. Ἡ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον γινομένη προσφορὰ ἐλέγετο ἐπίδοσις.

Τὰς μεγαλυτέρας δαπάνας ἀπῆτει, ὅπως εἶδομεν, ἡ διοίκησις τοῦ κράτους, ὁ ἐξοπλισμὸς καὶ ἡ συντήρησις τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου. Ἐκτὸς ὅμως αὐτῶν ἡ ἀθηναϊκὴ πολιτεία εἶχε καὶ ἄλλας προσθέτους δαπάνας. Ἡ πλήρης δραστηριότητος ζωῆ, τὴν ὁποίαν διῆγεν ὁ ἀθηναῖος πολίτης, εἶχεν ἀνάγκην καὶ ἀναπαύσεως καὶ ψυχαγωγίας. Διὰ τοῦτο σοβαρὰ ποσὰ τοῦ δημοσίου προϋπολογισμοῦ διετίθεντο διὰ τὰς ἐορτὰς καὶ ἰδίως διὰ τὰ θεωρικά. Σημαντικὸν ἐπίσης ἦτο τὸ ποσόν, τὸ ὁποῖον διέθετεν ἡ πόλις, διὰ νὰ δίδῃ ἡμερησίαν ἀποζημιώσιν εἰς τοὺς ἀναπήρους τοῦ πολέμου καὶ τοὺς ἀνικάνους πρὸς ἐργασίαν. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι ὠνομάζοντο ἀδύνατοι. ✕

58
✕ Ἡ ἀθηναϊκὴ κοινωνία.

Διὰ νὰ σχηματίσωμεν πλήρη ἰδέαν τοῦ ἀθηναϊκοῦ κράτους κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦ Περικλέους, εἶναι ἀνάγκη νὰ γνωρίσωμεν καὶ τὴν ὀργάνωσιν τῆς κοινωνίας τῶν Ἀθηνῶν.

Ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς δὲν ἦσαν ἀθηναῖοι πολῖται. Διὰ νὰ ἐγγραφῆ κανεὶς εἰς τὰ μητρώα, ἔπρεπε νὰ εἶναι γνή-

σ ι ο ς. Καὶ πρὸ τοῦ Περικλέους μὲν γνήσιοι Ἀθηναῖοι ἐθεωρεῖτο ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀδιακρίτως τὸν ἕνα ἐκ τῶν γονέων ἀθηναῖον πολίτην. Ἀλλ' ἐπὶ Περικλέους ἐψηφίσθη ἄλλος νόμος. Κατ' αὐτόν, διὰ νὰ ἀναγνωρισθῆ κανεὶς ὡς Ἀθηναῖος, ἦτο ἀπαραίτητον νὰ πρέρχεται ἀπὸ γονεῖς, οἱ ὅποιοι ἦσαν καὶ οἱ δύο Ἀθηναῖοι. Πλὴν τῶν ἀθηναίων πολιτῶν εἰς τὰς Ἀθήνας ὑπῆρχον οἱ μ έ τ ο ι κ ο ι καὶ οἱ δ ο ὄ λ ο ι.

Οἱ ἀθηναῖοι πολῖται εἶχον πλήρη δικαιώματα καὶ αὐτοὶ ἐκυβέρνηον τὸ κράτος. Κατὰ τὸν 5^{ον} αἰῶνα οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς ἀνῆρχοντο εἰς 600.000 καὶ ἀπὸ αὐτοὺς μόνον 140.000 ἦσαν ἀθηναῖοι πολῖται (ἄνδρες, γυναῖκες, παιδιά). Ἀπὸ τὰς 140.000 τῶν ἀθηναίων πολιτῶν μόνον 30.000 περίπου ἦσαν ἄνδρες καὶ αὐτοὶ ἀπετέλουν τὸν δ ἦ μ ο ν τῶν Ἀθηνῶν. Οἱ περισσότεροι εἶχον μεγάλα κτήματα ἢ ἦσαν ἐργοστασιάρχαι ἢ βιοτέχναι ἢ ἐφοπλισταί. Ὑπῆρχον καὶ πολλοὶ τεχνῖται καὶ μερικοὶ μικρέμποροι.

Οἱ μέτοικοι ἦσαν ἀπὸ ἄλλα μέρη Ἑλληνες, οἱ ὅποιοι ἔμειναν μονίμως εἰς τὰς Ἀθήνας. Αὐτοὶ ἐπροστατεύοντο ἀπὸ τοὺς νόμους, ἀλλὰ δὲν ἐλάμβανον μέρος εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους, οὔτε ἐπετρέπετο νὰ ἔχουν ἀκίνητον περιουσίαν. Δὲν εἶχον ἐπίσης δικαίωμα νὰ νυμφευθοῦν ἀθηναίαν γυναῖκα. Ἐπὶ πλέον κάθε μέτοικος ὑπεχρεοῦτο νὰ ἔξη ἀθηναῖον προστάτην, ὁ ὁποῖος τὸν ἀντιπροσώπευεν εἰς τὰ δικαστήρια. Ἐπλήρωνον ἐτησίως φόρον, ὁ ὁποῖος ἐλέγετο μ ε τ ο ῖ κ ι ο ν.

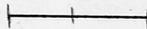
Ἀλλ' ἐνῶ οἱ μέτοικοι ἐστεροῦντο παντὸς πολιτικοῦ δικαιώματος, ὑπεχρεοῦντο νὰ λαμβάνουν μέρος εἰς τὰς ἐκστρατείας, οἱ μὲν πλούσιοι ὡς ὀπλίται, οἱ δὲ ἄλλοι ὡς ναῦται. Δι' ἐξαιρετικὰς ὑπηρεσίας πρὸς τὴν ἀθηναϊκὴν πολιτείαν ἀπέκτων ἀστικά δικαιώματα, ἀλλ' ὄχι καὶ πολιτικά. Ἐλέγοντο τότε ἰ σ ο τ ε λ ε ῖ ς καὶ ἠδύνατο νὰ ἀποκτήσουν ἀκίνητον περιουσίαν, διότι εἶχον τὰς ἰδίας πρὸς τοὺς γνησίους πολίτας φορολογικὰς καὶ στρατιωτικὰς ὑποχρεώσεις.

Οἱ δούλοι ἦσαν ἢ βάρβαροι ἀγορασμένοι μὲ χρῆμα ἢ ἀπόγονοι δούλων ἢ αἰχμάλωτοι πολέμου. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Περικλέους εἰς τὴν Ἀττικὴν ἦσαν περισσότεροι ἀπὸ 200.000. Ἐκατος ἐκ τῶν πλουσίων Ἀθηναίων εἶχε πολλακίς περισσοτέρους

τῶν 100. Ἔμενον εἰς τὰς οἰκίας τῶν κυρίων των καὶ ἔκαμνον διαφόρους ἐργασίας. Ἄλλοι ἐχρησιμοποιοῦντο εἰς τὰ ἐργοστάσια, εἰς τὰ ὅποια εἰργάζοντο μόνον διὰ τὴν τροφήν των. Οἱ δοῦλοι δὲν εἶχον κανὲν δικαίωμα. Ἀνῆκον εἰς τοὺς κυρίους των, εἰς τοὺς ὁποίους ὄφειλον τυφλὴν ὑπακοήν. Ὁ κύριος εἶχε δικαίωμα νὰ τὸν μεταχειρισθῆ, ὅπως ἤθελε. Δὲν ἠδύνατο μόνον νὰ τὸν φονεύσῃ. Σπανιωτάτῃ ἐν τούτοις ἦτο εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἡ ἀπλὴ κακομεταχείρισις τοῦ δούλου. «*Οὐδ' οἰκέτας χρὴ ὀργῇ κολάζειν*» ἐδίδασκον οἱ σοφοί. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἰδίως τοῦ Περικλέους, ὅτε ἀπεδόθη μεγαλυτέρα ἀξία εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν, καὶ ἡ θέσις τῶν δούλων ἐβελτιώθη. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐθεώρουν τοὺς δούλους ὡς μέλη τῆς οἰκογενείας των καὶ τοὺς ὠνόμαζον οἰκέτας. Ἄν ὁ κύριος ἦτο σκληρός, ὁ δοῦλος ἠδύνατο νὰ ζητήσῃ τὴν ἐπέμβασιν τοῦ νόμου.

Ὅσοι ἀπὸ τοὺς δούλους ἐμάνθανον γράμματα προσελαμβάνοντο ἀπὸ τὸ κράτος ὡς ὑπάλληλοι, ἰδίως λογισταί. Ἐπίσης δοῦλοι, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ Σκύθαι, ἦσαν ὅλοι οἱ ἀστυνομικοὶ ὑπηρεταί. Ἐφερον τόξον καὶ μαστίγιον καὶ ἐπέβλεπον τὴν τάξιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, εἰς τὰ δικαστήρια, εἰς τοὺς δημοσίους τόπους. Δοῦλοι ἐπίσης ἦσαν καὶ οἱ ἐκτελεσταὶ τῶν σωματικῶν ποινῶν καὶ μάλιστα τῆς θανατικῆς. Ἐπειδὴ δὲ ἦσαν μισθωμένοι ἀπὸ τὸν δῆμον ἐλέγοντο *δημιοὶ ἢ δημόκοινοί*. Ὁ δοῦλος ἠδύνατο νὰ ἐλευθερωθῆ ἀπὸ τὴν πολιτείαν ἢ τὸν κύριόν του, ἂν ἐπεδείκνυεν ἄμεμπτον διαγωγὴν. Ἐλέγετο τότε *ἀπελευθερος* καὶ ἀνῆκεν εἰς τὴν τάξιν τῶν μετοίκων. Ὡς τοιοῦτος εἶχεν ὑποχρεωτικῶς προστάτην τὸν πρόην κύριόν του.

Ἀπὸ ὅσα εἶδομεν ἀνωτέρω, συνάγεται, ὅτι ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς δὲν ἦσαν ἴσοι. Ὑπῆρχε μία κοινωνικὴ τάξις κυρίαρχος καὶ εἰς αὐτὴν ἀνῆκον μόνον οἱ Ἀθηναῖοι πολῖται. Εἰς τοὺς προνομιοῦχους τούτους ἡ Ἀθηναϊκὴ δημοκρατία παρεῖχε πολιτικὰ δικαιώματα, ἰσονομίαν καὶ ἀτομικὰς ἐλευθερίας. ✕

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄

Η ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΑ ΖΩΗ ΕΙΣ ΤΑΣ ΑΘΗΝΑΣ

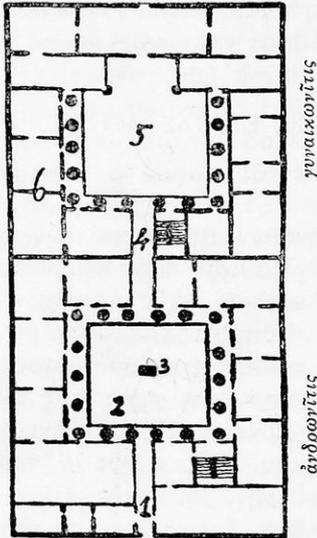
X ⁶⁵ Ἡ κατοικία.

Αἱ κατοικίαι τῶν ἀρχαίων Ἀθηναίων, ἀκόμη καὶ τῶν πλουσιωτέρων, οὔτε εἰς τὴν ἐξωτερικὴν ἐμφάνισιν ἦσαν κομψαί, οὔτε εἰς τὸν ἐσωτερικὸν στολισμὸν πολυτελεῖς. Δὲν παρείχον τὰς ἀνέσεις τῶν σημερινῶν κατοικιῶν, αἱ ὁποῖαι εἶναι προῖόν τῆς καταπληκτικῆς τεχνικῆς προόδου τοῦ τελευταίου αἰῶνος. Ἐν τούτοις καὶ ἡ ἀθηναϊκὴ οἰκία ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς οἰκίας τῶν ἄλλων ἐλληνικῶν πόλεων ἦτο ἀρκετὰ περιποιημένη. Διὰ τοῦτο ὁ Περικλῆς εἰς τὸν περίφημον Ἐπιτάφιόν του ἐκτὸς τῆς πολιτικῆς ἐγκωμιάζει καὶ τὴν ἰδιωτικὴν ζωὴν τῶν Ἀθηναίων. «Καὶ ἐναντίον τῶν κόπων, λέγει, ἐφροντίσαμεν νὰ εὖρωμεν πλεῖστα μέσα ἀνακουφίσεως μὲ τὸ νὰ χρησιμοποιοῦμεν εὐπρεπεῖς ἰδιωτικὰς κατοικίας». Μετὰ τὸν ἐμπρησμὸν τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Περσῶν οἱ Ἀθηναῖοι ἔκτισαν μεγαλυτέρας καὶ ἀνετωτέρας κατοικίας. Γενικῶς ὅμως αἱ οἰκίαι τῶν Ἀθηναίων ἦσαν μικραὶ καὶ ἰσόγειοι, ἀλλ' ὑγιειναί, εὐάεροι καὶ εὐήλιοι. Οἱ τοῖχοι κατεσκευάζοντο ἀπὸ λίθους ἢ πλίνθους καὶ δὲν εἶχον παράθυρα εἰς τὸ ἰσόγειον. Τὰ δωμάτια ἐλάμβανον φῶς καὶ ἀέρα ἀπὸ τὴν αὐλήν. Αἱ μεγαλύτεραι οἰκίαι ἀνῆκον εἰς τοὺς πλουσίους καὶ μερικαὶ ἐστολίζοντο μὲ τοιχογραφίας.

Ἡ ἐσωτερικὴ διαίρεσις δὲν ἦτο πάντοτε ἡ ἴδια. Ὁ καθεὶς διερρῦμιζε τὴν οἰκίαν του ἀναλόγως πρὸς τὰς ἀνάγκας του. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον αὕτη περιελάμβανε δύο εὐρύχωρα διαμερίσματα, τὸ διαμέρισμα τῶν ἀνδρῶν (ἀ ν δ ρ ῶ ν, ἀ ν δ ρ ω ν ἴ τ ι ς) καὶ τὸ διαμέρισμα τῶν γυναικῶν (γ υ ν α ι κ ῶ ν, γ υ ν α ι κ ω ν ἴ τ ι ς).

Τὸ διαμέρισμα τῶν ἀνδρῶν εἶναι τὸ πρῶτον, εἰς τὸ ὅποιον

εἰσερχόμεθα ἀπὸ ἓνα διάδρομον ἐκ τῆς ἐξωτερικῆς θύρας, ἢ ὁποία ἦνοιγε πρὸς τὰ ἔξω. Ἀποτελεῖτο ἀπὸ δωμάτια ὕπνου, φαγητοῦ καὶ συναναστροφῶν. Εἰς τὸ μέσον τῆς αὐλῆς ὑπῆρχε βωμὸς καὶ πλησίον αὐτοῦ τὸ ἄγαλμα τοῦ ἑρκείου Διός, ὁ ὁποῖος ἐπροστάτευε τὸν οἶκον καὶ τὴν οἰκογένειαν. Ἐδῶ ἐθυσίαζον καὶ ἐτέλουν τὰς οἰκογενειακὰς τῶν ἑορτᾶς.

Σχέδιον ἀρχαίας οἰκίας.

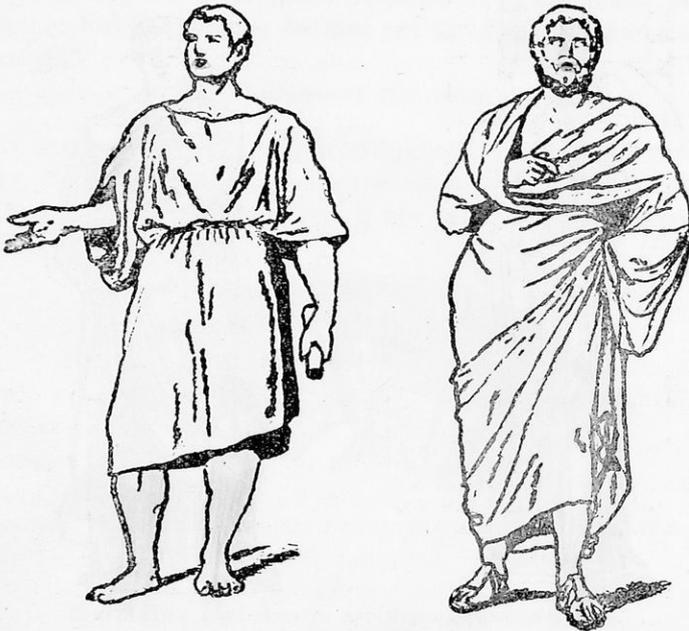
1. Εἴσοδος ἀπὸ τὸν δρόμον.
2. Περίστυλος αὐλή.
3. Βωμὸς ἑρκείου Διός.
4. Εἴσοδος εἰς γυναικωνίτιν.
5. Περίστυλος αὐλή γυναικωνίτιδος.
6. Θάλαμοι.

καὶ τὰ κουρεῖα. Ἐκεῖ συνεζήτουν ἐπὶ τῆς πολιτικῆς καταστάσεως καὶ ἐπὶ ἄλλων ἐνδιαφερόντων ζητημάτων.

Ἡ ἐνδύμασις.

Ἡ ἐνδύμασις ὄλων τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἦτο πολὺ ἀπλῆ. Ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἐφόρουσαν τὰ ἴδια περίπου ἐνδύματα. Τὰ συνήθη φορέματά των ἦσαν δύο, ὁ χιτῶν καὶ τὸ ἱμάτιον. Τὸν χιτῶνα ἐφόρουσαν κατάσαρκα, ὅπως τὸ σημερινὸν ὑποκάμισον. Ὁ δωρικὸς ἦτο κοντός, μάλλινος καὶ χωρὶς χειρῖδας (μα-

νίκια). Ὁ ἰωνικός ἦτο λινοῦς, χειριδωτός καὶ ἔφθανε μέχρι τῶν ποδῶν (ποδήρης). Αἱ γυναῖκες μὲ τὴν λεπτὴν καλαισθησίαν τῶν εὕρισκον ποικίλους τρόπους, διὰ τῶν ὁποίων ὁ χιτῶν προσέδιδε ἰδιαιτέραν χάριν καὶ λυγρότητα εἰς τὸ σῶμά των. Συνήθως ἔζωνον αὐτὸν ὑψηλὰ καὶ ἐσημάτιζον κόλπον μὲ πολλές πτυχάς.

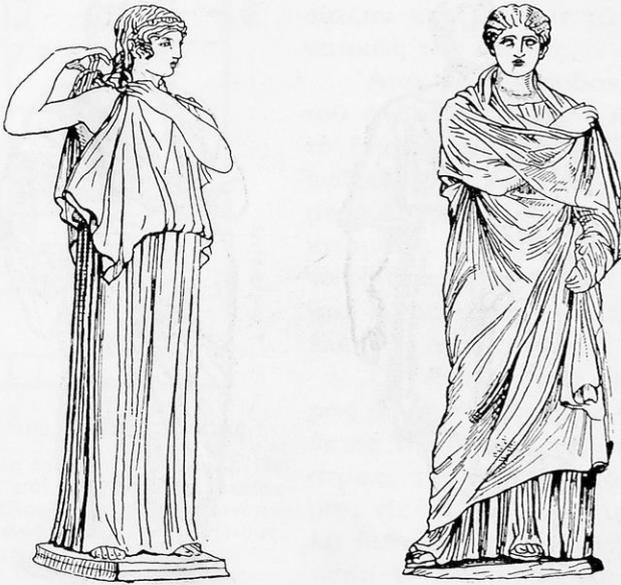

Ἄνῆρ μὲ χιτῶνα καὶ ἄνῆρ μὲ ἱμάτιον.

Τὸ ἱμάτιον ἦτο μάλλινον ἐπίμηκες ὕφασμα, χονδρότερον ἀπὸ τὸν χιτῶνα. Ἦτο τὸ ἴδιον καὶ διὰ τοὺς ἄνδρας καὶ διὰ τὰς γυναῖκας. Πολλοὶ ἦσαν οἱ τρόποι, μὲ τοὺς ὁποίους ἐφέρετο ἐπὶ τοῦ χιτῶνος τὸ ἱμάτιον. Ἦτο ἓν εἶδος σημερινοῦ ἐπανωφορίου. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐπρόσεχον πολὺ διὰ τὴν καλαισθητὸν ἐμφάνισίν του. Αἱ γυναῖκες ἰδίως διέθετον διὰ τὸ ἔνδυμα τοῦτο ὄλην τὴν ἐφευρετικότητά των. Ἄλλο εἶδος ἐνδύματος ἦτο ἡ χ λ α μ ὺ ς,

φόρεμα κοντὸν καὶ ἐλαφρόν. Χλαμύδα ἐφόρουσιν οἱ ἵππεῖς, οἱ ἔφηβοι καὶ οἱ ὄδοιπόροι.

Οἱ ἀρχαῖοι δὲν ἔφερον κάλυμμα εἰς τὴν κεφαλὴν. Μόνον οἱ ἵππεῖς, οἱ ἔφηβοι καὶ οἱ ὄδοιπόροι ἐφόρουσιν στρογγύλον καὶ πλατύγυρον πῖλον, ὃ ὁποῖος ἐλέγετο πέ τ α σ ο ς. Δὲν ἦτο ἐπομένως παράδοξον, ὅτι περιεποιούνοτο τὴν κόμην των, ἣ ὁποία

Γυνὴ μὲ χιτῶνα καὶ γυνὴ μὲ ἱμάτιον.

συνήθως ἦτο μακρά. Διετήρουσιν ἀκόμη καὶ μέτριον πώγωνα. Διὰ τὴν περιποίησιν αὐτοῦ καὶ ἰδίως τῆς κόμης προσέφευγον οἱ ἄνδρες εἰς τὰ κουρεῖα.

Μεγαλυτέραν φροντίδα διὰ τὴν κόμμωσίν των ἐδεικνυον, ὅπως ἦτο φυσικόν, αἱ γυναῖκες. Τὰ εἶδη τῶν γυναικείων κομμώσεων εἶναι πολλὰ καὶ ποικίλα. Πλεῖστα σχέδια σημερινῶν γυναικείων κομμώσεων ἔχουσιν γίνεσθαι κατὰ τὰ ἀρχαῖα ἐκεῖνα πρό-

τυπα. Διὰ νὰ διατηρηται ἐπὶ μακρότερον χρόνον τὸ σχῆμα τῆς κόμης, οἱ κουρεῖς μετεχειρίζοντο τὸ αἰγυπτιακὸν κόμμι (γόμμα). Αἱ γυναῖκες ἐξ ἄλλου διὰ τὴν συγκράτησιν τῆς κόμης ἔδεδον αὐτὴν ὀλόγυρα μὲ ταινίαν (κεφαλόδεσμον).

Καὶ τὰ ὑποδήματα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἦσαν πολὺ ἀπλᾶ. Ἐφόρουσαν σανδάλια ἢ πέδιλα, τὰ ὁποῖα ἀπετελοῦντο ἐξ ἐνὸς δερματίνου πέλαματος, καὶ ἐδέοντο μὲ ἱμάντας εἰς τὰ σφυρά. Τὰ ἐχρησιμοποιοῦν εἰς ἐπισήμους ἐμφανίσεις (ἐπισκέψεις, πανηγύρεις κλπ.), διότι συνήθως ἄνδρες καὶ γυναῖκες περιεπάτουσαν ἀνυπόδητοι.

Ἡ μόρφωσις τῶν νέων.

Τὰ παιδιὰ μέχρις ἐπτὰ ἐτῶν ἔμενον εἰς τὴν οἰκίαν των. Ἐκεῖ ἔπαιζον, ὅπως καὶ σήμερον, τὰ ἀνάλογα πρὸς τὴν ἡλικίαν των παιγνίδια εἰς τὴν γυναικωνῆτιν ἢ τὴν αὐλήν. Ὅταν ἐμεγάλωνον,

Σχολεῖον (ἀπὸ ἀγγεῖον τοῦ ἀγγειογράφου Δουρίδος).

Εἰς τὸ μέσον ὁ διδάσκαλος μὲ ἀνοικτὸν τὸ βιβλίον ἀκούει τὸν μαθητὴν νὰ ἀπαγγέλλῃ ποίημα. Ἀριστερὰ ἄλλος διδάσκει μουσικὴν. Δεξιὰ ὁ δούλος παιδαγωγὸς ἀναμένει τὸν μαθητὴν, διὰ νὰ τὸν ὀδηγήσῃ εἰς τὴν οἰκίαν του. Εἰς τὸν τοῖχον κρέμονται μουσικὰ ὄργανα.

τὰ ἄρρενα ἐστέλλοντο εἰς κατωτέρους διδασκάλους, διὰ νὰ διδασχθοῦν τὰ πρῶτα γράμματα. Τὰ κοράσια ἠσχολοῦντο μὲ τὰς οἰκιακὰς ἐργασίας.

Σκοπὸς τῆς μορφώσεως τῶν νέων εἰς τὰς Ἀθήνας ἦτο ἡ ἁρμονικὴ ἀνάπτυξις τῶν πνευματικῶν καὶ σωματικῶν δυνάμεων

των, διὰ νὰ γίνουν τέλειοι ἄνθρωποι, «καλοὶ καγαθοί», ὅπως ἔλεγον. Αἱ Ἀθηναὶ δὲν ἐπεδίωκον μὲ τὴν μὀρφωσιν νὰ παρασκευάσουν ἀποκλειστικῶς στρατιῶτας, ὅπως συνέβαινε μὲ τὴν Σπάρτην. Ἡ Σπάρτη ὡς σκοπὸν τῆς εἶχε θέσει νὰ δημιουργήσῃ ἄνδρας ρωμαλέους καὶ γενναίους, διὰ νὰ ἐξυπηρετοῦν μόνον τὰ συμφέροντα τῆς πολιτείας, νὰ μάχωνται καὶ νὰ πίπτουν ὑπὲρ αὐτῆς. Ἡ ἐκπαίδευσις εἰς τὰς Ἀθήνας ἤθελε νὰ πλάσῃ ἀνθρώπους πλήρεις φρονήματος καὶ ἀνδρείας, μὲ συναίσθησιν τῆς ἀξίας τῆς προσωπικῆς καὶ τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας, συγχρόνως δμως ἠθικοῦς καὶ ἐξηυγενισμένους.

Ἐκ τῆς ἐρυθρόμορφου ἀγγείου.

Ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ παιδοτρίβου, ὁ ὁποῖος εἶναι εἰς τὸ μέσον, δύο ἔφηβοι ἀριστερὰ παλαίου. Δεξιὰ ἄλλος ἔφηβος θέλει νὰ χαρακτῆρῆ γραμμὴν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους.

Τὰ σχολεῖα δὲν ἦσαν δημόσια, ἀλλὰ ἰδιωτικά, οἱ δὲ διδάσκαλοι ἰδιῶται, οἱ ὁποῖοι ἐπληρώνοντο ἀπὸ τοὺς γονεῖς. Ἐλέγοντο γραμματισταὶ (γραμματοδιδάσκαλοι) καὶ ἐδίδασκον ἀνάγνωσιν, γραφήν, ἀριθμητικὴν καὶ γεωμετρίαν. Εἰδικοὶ διδάσκαλοι ἐδίδασκον τὰ παιδιὰ τὴν γυμναστικὴν. Οὗτοι ἐκαλοῦντο παιδοτρίβαι. Ἄλλοι πάλιν ἐδίδασκον μουσικὴν καὶ ἐλέγοντο κιθαρισταί.

Οἱ μαθηταὶ ἐκτὸς τῶν ἄλλων γνώσεων ἐμάνθανον νὰ ἀπαγγέλλουν ποιήματα μεγάλων ποιητῶν, τὰ ὁποῖα ἀπεστήθιζον. Μετὰ τὴν μὀρφωσίν των αὐτὴν ἐπεδίδοντο εἰς ἀσκήσεις εἰς τὰς

παλαιστρας καὶ τὰ δημόσια γυμνάσια (γυμναστήρια). Ἡσκοῦντο εἰς τὴν πάλην, εἰς τὸν δρόμον, εἰς τὸ ἄλμα, ἔρριπτον τὸν δίσκον καὶ τὸ ἀκόντιον. Ὑπῆρχον καὶ διπλᾶ ἀγωνίσματα, ὅπως τὸ παγκράτιον, τὸ ὁποῖον ἦτο ἀγὼν πυγμαφῆς καὶ πάλης.

Οἱ νέοι κατὰ τὸ στάδιον τῆς σωματικῆς ἀσκήσεως δὲν παρημέλουν τὴν πνευματικὴν τῶν μόρφωσιν. Ἀνώτερα ἐκπαιδευτήρια, δημόσια ἢ ἰδιωτικά, δὲν ὑπῆρχον. Εἶχον ὅμως τὴν ἐξαιρετικὴν εὐτυχίαν οἱ ἔφηβοι τῶν Ἀθηνῶν νὰ ζοῦν εἰς περιβάλλον, εἰς τὸ ὁποῖον ἠδύνατο νὰ ἀποκτήσῃ κανεὶς τὴν μόρφωσιν καὶ εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ εἰς τὰ γυμναστήρια. Εἰς τὰς Ἀθήνας συνέρρεον ἀπὸ τὰς ἑλληνικὰς πόλεις ὅλοι οἱ σοφοί, διὰ νὰ ἐπιδείξουν τὴν σοφίαν τῶν. Διὰ τοῦτο μὲ δικαιολογημένην ὑπερηφάνειαν ἀπεκάλουν οἱ Ἀθηναῖοι τὴν πόλιν τῶν παίδευμα (ἐκπαιδευτήριον) τῆς Ἑλλάδος ἀπάσης.

Οἱ νέοι ἐν τούτοις τῶν πλουσιωτέρων οἰκογενειῶν δὲν περιωρίζοντο μόνον εἰς αὐτὴν τὴν μόρφωσιν. Ὅσοι ἰδίως ἤσθάνοντο ἔλξιν πρὸς τὴν πολιτικὴν, προσέφευγον εἰς τοὺς λεγομένους σοφιστάς, οἱ ὁποῖοι ἐδίδασκον τὴν πολιτικὴν τέχνην καὶ τὴν ρητορικὴν μὲ μεγάλα διδασκτρα.

Αἱ στρατιωτικαὶ ὑποχρεώσεις τῶν Ἀθηναίων.

Οἱ νέοι εἰς τὰς Ἀθήνας ἐστρατεύοντο εἰς ἡλικίαν 18 ἐτῶν, ὅτε καὶ ἐνεγράφοντο εἰς τὸν κατάλογον τῶν πολιτῶν. Μόλις ἐστρατεύοντο, ἐλάμβανον ἀπὸ τὸν ἀρμόδιον ἄρχοντα τὰ ὅπλα καὶ ἔδιδον τὸν ἀκόλουθον ὄρκον :

«Οὐ καταισχνῶ ὅπλα τὰ ἱερά, οὐδ' ἐγκαταλείψω τὸν παραστάτην, ὅτω ἂν στοιγῆσω ἄμυνῶ δὲ καὶ ὑπὲρ ἱερῶν καὶ δαίων καὶ μόνος καὶ μετὰ πολλῶν τὴν πατρίδα δὲ οὐκ ἐλάττω παραδώσω, πλείω δὲ καὶ ἀρείω ὄσης ἂν παραδέξωμαι. Καὶ εὐηκοήσω τῶν αἰεὶ κρινόντων καὶ τοῖς θεομοῖς τοῖς ἰδρυνμένοις πείσομαι καὶ οὐσινας ἂν ἄλλους τὸ πλῆθος ἰδρῶσεται ὁμοφρόνως· καὶ ἂν τις ἀναίρη τὸς θεομοὺς ἢ μὴ πείθηται, οὐκ ἐπιτρέψω, ἄμυνῶ δὲ καὶ μόνος καὶ μετὰ πολλῶν. Καὶ ἱερά τὰ πάτρια τιμήσω. Ἱστορες θεοὶ τούτων Ἀγλαυρος, Ἐνυάλιος, Ζεὺς, Αὐξώ, Θαλλώ, Ἡγεμόνη».

Ἡ στρατιωτικὴ θητεία ἦτο διετής. Κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος ἠσκούοντο εἰς τὴν χρῆσιν τῶν ὄπλων. Κατὰ τὸ δεύτερον ὑπηρέτουν ὡς περίπολοι ἐντὸς τῆς Ἀττικῆς, ἐφρούρουν τὰ τεῖχη καὶ τὰ ὄχυρά τῶν συνόρων καὶ ἐτήρουν τὴν τάξιν εἰς τὸ ἐσωτερικόν. Ἀπὸ τοῦ εἰκοστοῦ ἔτους μέχρι τοῦ ἐξηκοστοῦ ὁ πολίτης ὑπεχρεοῦτο εἰς ἐπιστράτευσιν, ὡσάκις εἶχεν ἀνάγκην αὐτοῦ ἢ πατρίς. Ἀπὸ τοῦ πενηκοστοῦ ὅμως μέχρι τοῦ ἐξηκοστοῦ ὁ στρατιώτης ἀνῆκεν εἰς τὴν ἐφεδρείαν, ἡ ὁποία δὲν ἐλάμβανε μέρος εἰς τὰς ἐκτὸς τῆς Ἀττικῆς ἐκστρατείας καὶ εἶχεν ἔργον νὰ ὑπερασπίζῃ τὰ σύνορα τῆς χώρας ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν ἐφῆβων.

Ὁ στρατὸς ἀπετελεῖτο ἀπὸ ὀπλίτας, ψιλοῦς καὶ ἰππεῖς. Οἱ ὀπλίται ἦσαν βαρέως ὀπλισμένοι καὶ ἀπετέλουν τὴν κυρίαν δύναμιν τοῦ στρατοῦ. Προῆρχοντο ἀπὸ τὰς τρεῖς εὐπορωτέρας τάξεις, τοὺς πεντακοσιομεδίμνους, τοὺς ἰππεῖς καὶ τοὺς ζευγίτας, καὶ ὑπεχρεοῦντο νὰ προμηθεύωνται τὰ ὄπλα μὲ ἰδικὰ τῶν χρήματα.

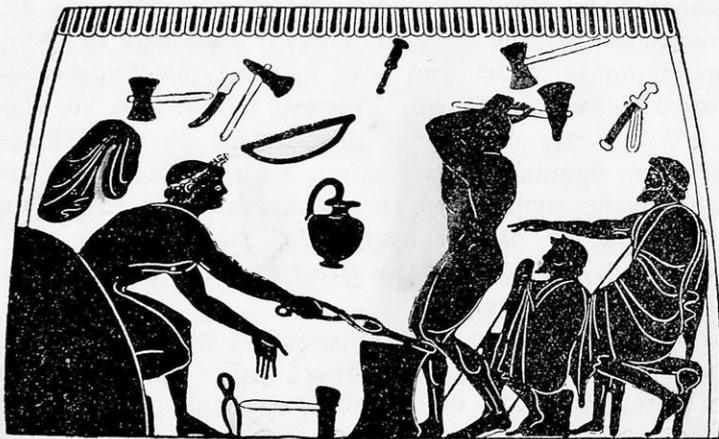
Οἱ ἀνήκοντες εἰς τὰς δύο ἀνωτέρας τάξεις ἔδιδον τοὺς ἀναγκαίους ἰππεῖς. Ἄλλ', ὅπως εἶδομεν προηγουμένως, τὸ ἵππικόν τῶν Ἀθηναίων εἶχε μᾶλλον διακοσμητικὴν ἀποστολήν. Πολλὸ σπανίως ἐλάμβανε μέρος εἰς τοὺς πολέμους. Ἀπὸ τοὺς ἄλλους Ἑλληνας ἀξιόλογον ἵππικόν εἶχον οἱ Βοιωτοὶ καὶ πρὸ πάντων οἱ Θεσσαλοί.

Οἱ ψιλοὶ ἦσαν ἐλαφρῶς ὀπλισμένοι (πελτασταί, σφενδονῆται, τοξόται) καὶ ἐλαμβάνοντο ἀπὸ τὴν τελευταίαν τάξιν τῶν θητῶν.

Βιομηχανία καὶ ἐμπόριον.

Γνωρίζομεν, ὅτι ἡ Ἀττικὴ ἦτο χώρα ἄγονος καὶ ἡ παραγωγὴ δὲν ἐπῆρκει διὰ τὴν συντήρησιν τῶν κατοίκων τῆς. Ὡς ἐκ τούτου ἔπρεπε πολλὰ εἶδη πρώτης ἀνάγκης, ἰδίως σίτον, νὰ εἰσάγουν ἀπὸ τὸ ἐξωτερικόν. Διὰ νὰ ἐξασφαλίσουν οἱ Ἀθηναῖοι τὸ ἀναγκαῖον χρῆμα πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτόν, ἔστρεψαν τὴν προσοχὴν τῶν εἰς τὴν βιομηχανικὴν ἀνάπτυξιν τῆς πόλεως. Καὶ πράγματι κατάρθωσαν νὰ ὀργανώσουν ἀξιόλογον βιομηχανίαν, τῆς ὁποίας τὰ προϊόντα εἶχον μεγάλην διάδοσιν εἰς τὰς ξένας ἀγοράς.

Κατὰ τὸν 5ον π. Χ. αἰῶνα αἱ Ἀθῆναι εἶναι μεγάλη βιομηχανικὴ πόλις. Εἰς τὰ ἐργαστήρια ἐργάζονται χιλιάδες δοῦλοι. Μεγάλην ἰδίως ἐξέλιξιν ἐσημείωσεν ἡ κεραμευτικὴ. Τὰ προϊόντα τῆς γίνονται πολὺ ταχέως ὀνομαστά καὶ τὰ περίφημα ἀττικὰ ἀγγεῖα κυριαρχοῦν εἰς τὴν παγκόσμιον ἀγοράν. Τὸ εὐτελὲς κοκκινόχωμα τοῦ Κεραμικοῦ ἔδωκε μὲ τοὺς ἐμπνευσμένους ἀθηναίους τεχνίτας θαυμαστά καλλιτεχνήματα. Ἐκτὸς τῆς κεραμευτικῆς καὶ ἡ ναυπηγικὴ, ἡ βιομηχανία τῶν μετάλλων,

Ἐσωτερικὸν σιδηρουργεῖου (ἀπὸ ἀγγείων).

Εἰς τὸ μέσον δύο δοῦλοι ἐργάζονται ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ ἰδιοκτῆτου τοῦ ἐργαστηρίου. Μεταξὺ τοῦ δούλου καὶ τοῦ ἰδιοκτῆτου εἰκονίζεται ἐπισκέπτης.

τῶν ὄπλων, τῶν οικιακῶν ἐπίπλων, τῶν ὕφασμάτων, τῶν ἀρωμάτων, εἶχον μεγίστην ἀνάπτυξιν. Ὅλα τὰ προϊόντα διακρίνονται διὰ τὴν λεπτότητα τῆς κατεργασίας καὶ τὴν καλαισθησίαν.

Ἡ βιομηχανικὴ ἀνάπτυξις εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἀκμὴν τοῦ ἐμπορίου. Ἀλλὰ καὶ πρὸ τῆς ἀναπτύξεως τῆς βιομηχανίας οἱ Ἀθηναῖοι διεξῆγον εὐρὺ ἐμπόριον. Εἰς τοῦτο ἐβοήθει καὶ ἡ ἐπικαιροτάτη θέσις τοῦ Πειραιῶς, ὁ ὁποῖος ἐνωρίς εἶχε γίνει ὁ σπουδαιότερος λιμὴν τῆς Μεσογείου. Ὁ Πειραιεὺς ἦτο ὁ ἀναγ-

καίος σταθμός δι' ὅλα τὰ πλοῖα, τὰ ὁποῖα προήρχοντο ἀπὸ τὴν Εὐρώπην ἢ τὰ παραλία τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἐταξίδευον πρὸς τὴν Ἰταλίαν ἢ ἄλλας χώρας. Ἐπειτα οἱ Ἀθηναῖοι ἦσαν λαὸς ναυτικός, ἡ δὲ ναυτιλία ἔχει μεγάλην συγγένειαν μὲ τὸ ἐμπόριον. Δι' ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους οἱ Ἀθηναῖοι ἔγιναν μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου οἱ πρῶτοι ἔμποροι τῆς Ἑλλάδος.

Σπουδαίας ἐμπορικὰς συναλλαγὰς εἶχον ἰδίως μὲ τὰς χώρας τοῦ Εὐξείνου Πόντου. Ἀπὸ ἐκεῖ μετέφερον εἰς τὴν Ἀττικὴν σιτηρά, ἀλίπαστα, ξυλείαν, δέρματα καὶ ἔστελλον ἀγγεῖα καὶ διάφορα ἄλλα εἶδη τῆς βιομηχανίας των. Εἰς τὴν ἐμπορικὴν ἐπικοινωνίαν μὲ τὸν Εὐξείνου Πόντον ἀπέδιδον οἱ Ἀθηναῖοι μεγάλην σημασίαν, διότι ἀπὸ ἐκεῖ πρὸ πάντων ἐπρομηθεύοντο τὸν ἀναγκαῖον διὰ τὴν ἄγονον Ἀττικὴν σῖτον. Διὰ νὰ ἐξασφαλίσουν μάλιστα τὴν ἀνεμπόδιστον εἴσοδον εἰς τὸν Εὐξείνου, κατέλαβον τὴν θρακικὴν χερσόνησον, ἡ ὁποία μετὰ τῆς ἀντικρῦ ἀσιατικῆς ἀκτῆς σχηματίζει τὸ στενὸν τοῦ Ἑλλησπόντου, καὶ ἐπέβαλον διόδια εἰς ὅλα τὰ διερχόμενα πλοῖα. Διὰ τὸν ἴδιον λόγον ἐφρόντιζον νὰ εὕρισκωνται πάντοτε εἰς καλὰς σχέσεις μὲ τὸν βασιλέα τῆς Θράκης.

Σῖτον ἐπρομηθεύοντο οἱ ἄθηναῖοι ἔμποροι καὶ ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον. Μὲ αὐτὴν εἶχον ἀνεκαθεν ζωηρὰν ἐμπορικὴν ἐπικοινωνίαν, διότι ἐκτὸς τοῦ σίτου εὕρισκον ἐκεῖ τὰ περιζήτητα προϊόντα τῶν Ἰνδιῶν καὶ τῶν νήσων τοῦ Ἰνδικοῦ Ὠκεανοῦ καὶ ἰδίως μπαχαρικά. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν Σικελίαν καὶ τὴν Κύπρον μετέφερον ἐπίσης σῖτον εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ διετήρουν μετ' αὐτῶν συνεχεῖς ἐμπορικὰς σχέσεις.

Καὶ μὲ τοὺς κατοίκους τῶν παραλίων τῆς Μακεδονίας εἶχον ἐπίσης οἱ Ἀθηναῖοι συναλλαγὰς. Ἀπὸ τὴν περιοχὴν μεταξὺ τῶν ποταμῶν Στρυμόνος καὶ Νέστου, ὅπου οἱ Ἀθηναῖοι κατεῖχον μεταλλεῖα, ἐπρομηθεύοντο ξυλείαν πρὸς ναυπήγησιν πλοίων. Εἰς τὸν μυχὸν τοῦ Στρυμονικοῦ κόλπου ἴδρυσαν καὶ περίφημον ἀποικίαν, τὴν Ἀμφίπολιν.

Εἰς τὴν νότιον Ἰταλίαν ἐξ ἄλλου οἱ Ἀθηναῖοι ἴδρυσαν ἀποικίαν, τοὺς Θουρίους. Διὰ τῆς ἀποικίας αὐτῆς ἐξέτειναν τὰς ἐμπορικὰς συναλλαγὰς των μέχρι τῆς Νεαπόλεως καὶ τῆς Τυρρησίας. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἤρχισαν νὰ συνα-

γωνίζωνται ἐπιτυχῶς τοὺς Κορινθίους, οἱ ὅποιοι εἶχον προηγηθῆ καὶ ἠνυσοῦντο ἀπὸ τὰς ἀριθμητικῶς περισσοτέρας δωρικὰς ἀποικίας τῆς κάτω Ἰταλίας καὶ Σικελίας. Οἱ ἀθηναῖοι ἔμποροι μάλιστα ἐπροχώρησαν ἀκόμη δυτικώτερον μέχρι τῶν παραλίων τῆς Γαλατίας καὶ τῆς Ἰσπανίας.

Τοιοιτοτρόπως εἰς ὀλόκληρον τὴν δυτικὴν καὶ ἀνατολικὴν Μεσόγειον μέχρι τῶν χωρῶν τοῦ Εὐξεινοῦ Πόντου οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ τὰ πλοῖα, τὰ ἐκλεκτὰ προϊόντα τῆς βιομηχανίας των καὶ τὸ ἐπιχειρηματικὸν πνεῦμα συνεκέντρωσαν εἰς χεῖράς των τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ ἐμπορίου. Νομίσματα παντὸς εἴδους ἐκυκλοφόρουν εἰς τὴν ἀθηναϊκὴν ἀγορὰν. Διὰ τὴν ἀνταλλαγὴν των καὶ διὰ τὴν χορήγησιν ἐμπορικῶν καὶ ναυτικῶν δανείων ἐδημιουργήθησαν τὰ ἐπαγγέλματα τοῦ ἀργυραμοιβοῦ καὶ τοῦ τραπεζίτου.

Χ Αἱ μεγάλοι ἑορταὶ καὶ πανηγύρεις. 7)

Ὅλοι οἱ Ἕλληνες ἠγάπων τὰς ἑορτάς. Γνωρίζομεν μάλιστα, ὅτι μερικαὶ ἀπὸ αὐτὰς, ὅπως τὰ Ὀλύμπια, τὰ Πύθια, τὰ Ἰσθμια καὶ τὰ Νέμεα εἶχον γίνεαι πανελλήνιοι.

Οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον σχετικῶς μετὰ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας τὰς περισσοτέρας ἑορτάς. Αἱ ἐπισημότεραι ἀπὸ αὐτὰς ἦσαν τὰ Παναθηναῖα, τὰ Διονύσια καὶ τὰ Ἐλευσινια, τὰ ὅποια ἐτελοῦντο ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους μετὰ ἐξαιρετικὴν λαμπρότητα. Εἰς τὰς ἑορτάς ἐλάμβανον μέρος ὄχι μόνον οἱ πλοῦσιοι, ἀλλὰ καὶ οἱ πτωχοί. Περί αὐτοῦ ἐφρόντισε νόμος τοῦ Περικλέους. Κατὰ τὸν νόμον τοῦτον ἔπρεπε νὰ δίδωνται εἰς τοὺς ἀπόρους χρήματα ἀπὸ τὸ δημόσιον ταμεῖον, διὰ νὰ μετέχουν καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν γενικὴν χαρὰν καὶ νὰ μὴ αἰσθάνωνται πικρίαν, διότι εὐρίσκοντο εἰς κατωτέραν θέσιν ἀπέναντι τῶν πλουσιῶν.

Τὰ Παναθηναῖα ἐτελοῦντο πρὸς τιμὴν τῆς Ἀθηνᾶς εἰς ἀνάμνησιν τοῦ συνοικισμοῦ ὄλων τῶν δήμων τῆς Ἀττικῆς εἰς μίαν πόλιν, τὰς Ἀθήνας. Ἦτο ἡ μεγίστη ἀθηναϊκὴ ἑορτή. Ἐωρτάζετο ἀνὰ τέσσαρα ἔτη κατὰ τὸν μῆνα Ἰούλιον. Ἐντόπιοι καὶ ξένοι προσήρχοντο ἄθροοι εἰς τὴν ἑορτὴν, διὰ νὰ παρακολουθήσουν τὴν τελετὴν καὶ τοὺς ἀγῶνας καὶ νὰ θαυμάσουν τὴν μεγαλοπρέπειαν, τὸν πλοῦτον καὶ τὴν δύναμιν τῆς πόλεως.

Κατὰ τὴν ἑορτὴν αὐτὴν κυρίως ἐχρησιμοποιοεῖτο τὸ ἵππικὸν τῶν Ἀθηναίων. Διήρκει ἕξ ἡμέρας. Τὰς πρώτας ἡμέρας ἐγίνοντο ἀγῶνες μουσικοί, ἀθλητικοί, ἵππικοί, ἀρματοδρομικοί, ναυτικοί. Οἱ μουσικοὶ ἐτελοῦντο εἰς τὸ Ὀδεῖον, οἱ ναυτικοί, οἱ ὅποιοι περιωρίζοντο εἰς λεμβοδρομίας, διεξήγοντο εἰς τὸν Πειραιᾶ. Κατὰ τοὺς ἀθλητικούς ἀγῶνας ἠγωνίζοντο εἰς τὰ γνωστὰ ἀγωνίσματα. Τὸ βραβεῖον [διὰ τὸν νικητὴν ἦτο ἀμφορεὺς μὲ ἔλαιον ἀπὸ τὰς

Παναθηναϊκὸς ἀμφορεὺς.

ἱεράς ἐλαίας τῆς Ἀθηναῖς, τὰς μορίας, ὅπως ἐλέγοντο. Ἐγίνετο ἐπίσης ἀγῶν εὐανδρίας, εἰς τὸν ὅποιον ἐλάμβανον μέρος μόνοι οἱ Ἀθηναῖοι. Κατ' αὐτὸν ἐκάστη φυλὴ ἔστελλεν ἀριθμὸν ἀνδρῶν καὶ γερόντων, ἐνῆκα δὲ ἐκείνη, ἣ ὅποια παρουσίαζε τοὺς ρωμαλεωτέρους καὶ ὠραιότερους ἀνδρας ἢ τοὺς ἀκμαιοτέρους γέροντας. Τὴν ἑορτὴν ἐποίκιλλον καὶ ἀπαγγελίαι τῶν ποιημάτων τοῦ Ὀμήρου καὶ λόγοι ρητορικοί. Κατὰ τὴν τελευταίαν νύκτα τῶν Παναθηναίων ἐγίνετο λαμπαδηδρομία.

Ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερον καὶ θεαματικώτερον μέρος τῆς ἑορτῆς ἦτο ἡ πομπὴ τῶν Παναθηναίων, ἣ ὅποια διεξήγετο τὴν τελευταίαν ἡμέραν. Κατ' αὐτὴν οἱ Ἀθηναῖοι ἀνέβαινον εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, διὰ νὰ προσφέρουν εἰς τὴν πολιοῦχον θεᾶν τὸν κίτρινον μάλλινον πέπλον, τὸν ὅποιον εἶ-

χον ὑφάνει εὐγενεῖς παρθέναι τῶν Ἀθηναίων. Ἐπὶ τοῦ πέπλου ἦσαν κεντημέναι σκηναὶ ἀπὸ τὸν ἀγῶνα τῆς Ἀθηναῖς κατὰ τῶν Γιγάντων. Ἡ πομπὴ ἐξεκίνει ἀπὸ τὸν Κεραμεικὸν καὶ διὰ τῆς ἀγορᾶς ἐπροχώρει εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Προηγεῖτο πλοῖον κινούμενον ἐπὶ τροχῶν. Ἐπάνω εἰς τὸν ἰστόν του ἦτο κρεμασμένος ὁ πέπλος τῆς Ἀθηναῖς. Εὐθὺς κατόπιν ἠκολούθουν οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ

ἱερεῖς. Μετὰ τούτους αἱ κ α ν η φ ό ρ ο ι καὶ μετ' αὐτὰς τὰ πρὸς θυσίαν ζῶα. Ἦκολούθουν προσέτι ἀντιπρόσωποι τῶν συμμάχων καὶ τῶν ξένων, γέροντες μὲ κλάδους ἑλαίας, οἱ μέτοικοι μὲ τὰς γυναικὰς τῶν καὶ ἀρματηλάται. Τὴν μακρὰν συνοδείαν ἔκλειον ἵππεις, οἱ ὅποιοι μὲ δυσκολίαν συνεκράτουν τοὺς ζωηροὺς ἵππους τῶν. Πρὸ τῆς εἰσόδου τῆς Ἀκροπόλεως ὁ πέπλος κατεβιβάζετο καὶ μετεκομίζετο εἰς τὸν Παρθενῶνα. Ἐπηκολούθουν θυσίαι καὶ γενικὴ εὐωχία. Τὴν πομπὴν ἀπθηνάτισεν εἰς τὴν ζωφόρον τοῦ Παρθενῶνος ὁ Φειδίας καὶ οἱ μαθηταὶ του.

Τὰ Διονύσια ἐτελοῦντο πρὸς τιμὴν τοῦ Διονύσου, θεοῦ τοῦ οἴνου καὶ τῆς βλαστήσεως. Ἐωρτάζοντο μὲ μεγάλην εὐθυμίαν κατὰ μῆνα Μάρτιον. Κατ' αὐτὰ ὅλοι οἱ πολῖται ἦσαν στεφανωμένοι μὲ κισσόν. Νέοι μετημφιεσμένοι εἰς σατύρους ἔλεγον πειρακτικοὺς λόγους εἰς οἰονδήποτε χωρὶς νὰ παρεξηγούνται. Ἦρκει νὰ προκληθῆ γέλωσ εἰς τοὺς ἀκροατάς. Ἦτο καὶ αὐτὸ τρόπος λατρείας πρὸς τὸν θεόν, ὁ ὅποιος ἠγάπα τὰς διασκεδάσεις καὶ τὸν γέλωτα. Πρὸς τιμὴν τοῦ θεοῦ ἐψάλλετο ἐνθουσιῶδες ᾄσμα, τὸ ὅποῖον ἐλέγετο δι θ ύ ρ α μ β ο ς. Κατὰ τὰ Διονύσια ἐπαίζοντο εἰς τὸ θέατρον νέα δραματικὰ ἔργα.

Τὰ Ἐλευσίνια ἐτελοῦντο κατ' ἔτος εἰς τὰς ἀρχὰς Σεπτεμβρίου πρὸς τιμὴν τῆς Δήμητρος καὶ τῆς κόρης τῆς Περσεφόνης. Διήρκουν ἑννέα ἡμέρας. Κατὰ τὰς πρῶτας πέντε ἐγίνοντο καθαρμοί, θυσίαι καὶ προσευχαί. Τὴν ἕκτην μεγάλη πομπὴ ἐξεκίνηει ἀπὸ τὸν Κεραμεικὸν καὶ διὰ τῆς ἱερᾶς ὁδοῦ ἔφθανεν εἰς τὴν Ἐλευσίνα. Κατὰ τὴν διάβασιν τῆς γεφύρας τοῦ Κηφισοῦ ἐγίνοντο οἱ λεγόμενοι γ ε φ υ ρ ι σ μ ο ἰ, πειράγματα δηλαδὴ καὶ ἀστεῖσμοι πρὸς τοὺς διαβάτας. Μετὰ τετράωρον πορείαν ἢ πομπὴ ἔφθανε τὴν νύκτα εἰς τὴν Ἐλευσίνα καὶ τὸ πλῆθος διενυκτέρευεν εἰς τὸν εὐρύτατον περίβολον τοῦ ναοῦ. Κατὰ τὰς ἐπομέννας νύκτας ἐγίνοντο μυστικὰ τελετὰ ἐντὸς τοῦ τ ε λ ε σ τ η ρ ῖ ο υ (ναοῦ) τῆς Δήμητρος, τὰ λεγόμενα Ἐ λ ε υ σ ῖ ν ι α μ υ σ τ ῆ ρ ι α. Αὐτὰ παρηκολούθουν ὀλίγοι μόνον ἄνθρωποι μεμυημένοι εἰς τὴν μυστικὴν λατρείαν τῆς θεᾶς. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα οἱ μύσται μέσα εἰς τὴν κατανυκτικὴν ἀτμόσφαιραν τοῦ ναοῦ ἤκουον ἀπὸ τοὺς ἱερεῖς τῆς Δήμητρος συμβολικοὺς λόγους σχετικοὺς μὲ τὴν μέλλουσαν ζωὴν.

2) Αἱ λειτουργίαι.

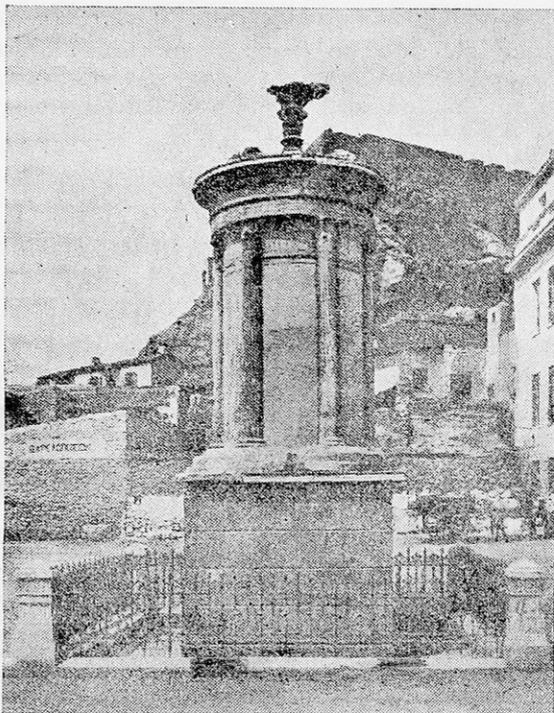
Αἱ μεγάλαι ἑορταί, περὶ τῶν ὁποίων ἔγινε λόγος, ἀπήτουν καὶ μεγάλα ἔξοδα. Διὰ τὰ ἀνακουφίζεται ἀπὸ τὰς δαπάνας αὐτὰς τὸ δημόσιον ταμεῖον, ἢ ἀθηναϊκὴ πολιτεία ἐπέβαλεν εἰς τοὺς εὐπόρους πολίτας ὠρισμένας ἐκτάκτους ὑποχρεώσεις. Οἱ Ἀθηναῖοι προθύμως ἀνελάμβανον τὰ πρόσθετα αὐτὰ βάρη. Ἐφιλοτιμοῦντο νὰ συντελέσουν καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν μεγαλοπρεπεστέραν ἐμφάνισιν τῶν ἑορτῶν, αἱ ὁποῖαι προσέδιδον αἴγλην καὶ μεγαλεῖον εἰς τὴν πατρίδα. Διὰ τοῦτο ὄχι σπανίως τὰ ἀνελάμβανον μόνοι των. Αἱ ἰδιαίτεροι αὐταὶ ὑποχρεώσεις τῶν εὐπόρων ἀθηναίων πολιτῶν ἐλέγοντο λειτουργίαι καὶ ἀπετέλουν τρόπον τινὰ εἰδικὴν φορολογίαν τῶν πλουσίων. Αἱ σπουδαιότεραι ἐξ αὐτῶν ἦσαν ἡ χορηγία, ἡ γυμνασιαρχία, ἡ ἀρχιθεωρία καὶ ἡ τριηραρχία.

Ἡ χορηγία ἦτο πολὺ δαπανηρὰ λειτουργία. Ὁ ἀναλαμβάνων αὐτὴν ὠνομάζετο χορηγός. Ἐκάστη φυλὴ ἐξέλεγε μεταξὺ τῶν πλουσίων πολιτῶν ἰδικόν της χορηγόν. Αὐτὸς ὑπεχρεοῦτο νὰ εὕρῃ τὰ κατάλληλα πρόσωπα διὰ τὸν χορόν, ὁ ὁποῖος προωρίζετο διὰ τοὺς λυρικοὺς ἢ δραματικοὺς ἀγῶνας, νὰ δίδῃ μισθὸν εἰς τοὺς χορευτάς, νὰ τοὺς συντηρῇ, ἐφ' ὅσον χρόνον ἤσκοοντο. Ἐπὶ πλέον ὑπεχρεοῦτο νὰ εὕρῃ καὶ νὰ μισθοδοτῇ τὸν κατάλληλον χοροδιδάσκαλον. Ἐπρεπεν ἀκόμη νὰ ἐτοιμάσῃ μὲ ἔξοδά του τὰς εἰδικὰς ἐνδυμασίας, τὰς προσωπίδας κλπ., αἱ ὁποῖαι ἐχρειάζοντο διὰ τὴν παράστασιν τοῦ δράματος.

Ἐὰν ὁ χορὸς ἐνίκα εἰς τὸν δραματικὸν ἀγῶνα, τότε ὁ χορηγὸς ἐλάμβανεν ὡς βραβεῖον ἀπλοῦν στέφανον ἀπὸ κισσόν. Πρὸς διαιώνισιν τῆς νίκης του ἀνέθετε χάλκινον τρίποδα μὲ ἀναμνηστικὴν ἐπιγραφὴν εἰς τὸν Διόνυσον ἢ τὸν Ἀπόλλωνα εἰς τὴν ὁδὸν Τριπόδων. Αὐτοὶ οἱ τρίποδες ἐλέγοντο χορηγικοί καὶ τὰ καλλιτεχνικὰ μνημεῖα, ἐπὶ τῶν ὁποίων τοὺς ἐτοποθέτουν, χορηγικά. Σφάζεται ὑπὸ τὸν ἀνατολικὸν βράχον τῆς Ἀκροπόλεως ὠραιότατον χορηγικὸν μνημεῖον τοῦ Λυσικράτους, τὸ ὁποῖον σήμερον ὀνομάζεται κοινῶς φανάρι τοῦ Διογένους.

Ὁ πολίτης, ὁ ὁποῖος ἀνελάμβανε τὴν λειτουργίαν τῆς γυμνασιαρχίας, ἐλέγετο γυμνασιαρχός. Κυριώτατον ἔργον

του ἦτο ἡ προετοιμασία τῆς λαμπαδηδρομίας, ἡ ὁποία ἐγένετο κατὰ τὰ Παναθηναία καὶ εἰς ἄλλας ἑορτάς. Ὁ γυμνασίαρχος κατέβαλλεν ὅλα τὰ ἔξοδα διὰ τὴν ἄσκησιν καὶ τὴν διατροφήν τῶν ἀγωνιστῶν τῆς λαμπαδηδρομίας.

Τὸ χορηγικὸν μνημεῖον τοῦ Λυσικράτους (φανᾶσι τοῦ Διογένους)
ὅπως ἔχει σήμερον. Κυκλικὸν οἰκοδόμημα κορινθιακοῦ
ρυθμοῦ με κωνικὴν στέγην. Ἐπ' αὐτοῦ ἐστηρίζετο ὁ χο-
ρηγικὸς τρίπους τοῦ Λυσικράτους.

Ἡ ἀρχιθεωρία συνίστατο εἰς τὴν ἀνάληψιν τῆς δαπάνης
διὰ τὰς θεωρίας. Ἐλέγετο δὲ θεωρία ἡ ἀποστολὴ ἀντιπροσώ-
πων ἐκ μέρους τῶν ἑλληνικῶν πόλεων εἰς τὰς πανελληνίους
ἑορτάς ἢ τοὺς ἱεροὺς τόπους, ὅπως εἰς τὴν Δῆλον. Οἱ ἀντιπρό-
σωποι ὠνομάζοντο θεωροί.

Ἄλλη δαπανηροτάτη λειτουργία ἦτο ἡ τριηραρχία. Ὁ τριηραρχος παρελάμβανεν ἀπὸ τὴν πολιτείαν κενὴν τριήρη καὶ ὑπεχρεοῦτο νὰ τὴν ἐξοπλίσῃ καὶ νὰ τὴν συντηρῇ ἐξ ἰδίων του. Βραδύτερον ἡ ὑποχρέωσις τοῦ τριηράρχου συνίστατο μόνον εἰς τὴν συντήρησιν τῆς τριήρους. Ἐπειδὴ μάλιστα καὶ μετὰ τὸν περιορισμὸν αὐτὸν τὰ ἐξοδα ἦσαν μεγάλα, ἡ λειτουργία αὕτη ἀνετίθετο πολλάκις εἰς δύο πολίτας, οἱ ὅποιοι ἐλέγοντο συντριηραρχοί.

Ⓛ Η ποιήματα προοιμίου τοῦ ὡροῦ τοῦ τοῦ δούλου
 ἢ ποιήματα εἶναι ἔργον τῆς γραμματικῆς ἐπὶ τὸ
 ὡροῦ τοῦ εἶναι ἔργον τοῦ τοῦ ἡκανοῦ τοῦ τοῦ
 χρόνου τοῦ περιμετρουμένου ἐμβαλεῖν εἰς τὰ ἐξέχοντα ἀμφὶ
 καὶ ἡρώδη. Ἐμφατίζει ἡ γραμματικὴ ποιήματα
 ἢ ὁποῖα εἶναι ἀπομαρτυροῦν τῆς ἐπιπέδου ποιήματος
 ἐπὶ τῆς ἡρωδῆς ἀπομαρτυροῦν.

Μαθιο

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 5'

Ο ΑΙΩΝ ΤΟΥ ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ

367

Πνευματική καὶ καλλιτεχνική ἀκμή.

Κατὰ τὸ δεῦτερον ἡμισυ τοῦ 5ου αἰῶνος, μὲ τὸ ὅποιον συμπίπτει ἡ ἐνεργὸς πολιτικὴ δράσις τοῦ Περικλέους, αἱ Ἀθηναὶ ἔφθασαν εἰς τὴν ὑψίστην ἄνθησιν καὶ ἀκμὴν των. Ὅχι μόνον ἡ ὁμαδικὴ καὶ ἰδιωτικὴ δραστηριότης ὑπῆρξεν ἔντονος εἰς ὅλους τοὺς κλάδους τῆς οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς ζωῆς, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν ἔφθασεν εἰς μοναδικὴν τελειότητα. Εἰς οὐδεμίαν ἄλλην ἐποχὴν ἀπὸ ὅσας διῆλθε μέχρι σήμερον ὁ κόσμος, παρουσιάσθησαν ἄνδρες τόσο σοφοὶ καὶ ποιηταὶ καὶ καλλιτέχναι τόσο ἐμπνευσμένοι καὶ μεγαλοφυεῖς, ὅσον κατὰ τὴν περίοδον τοῦ Περικλέους. Δι' αὐτό, ὅταν λέγωμεν αἰῶν τοῦ Περικλέους, ἐννοοῦμεν τὴν λαμπροτέραν περίοδον ὄχι μόνον τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας, ἀλλ' ὀλοκλήρου τῆς ἀνθρωπότητος. 367

3) Ἡ ποίησις.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Περικλέους ἀνεπτύχθη τὸ καθαρῶς ἑλληνικὸν δηματούργημα, ἡ δραματικὴ ποίησις.

Ἡ δραματικὴ ποίησις ἐγεννήθη, ἐκαλλιεργήθη καὶ ἔφθασεν εἰς τελειότητα εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἡ ποίησις αὕτη εἶναι ἐντεχνος συνδυασμὸς τῆς ἐπικῆς καὶ τῆς λυρικῆς ποιήσεως, αἱ ὁποῖαι ἀνεπτύχθησαν ἐνωρίτερον. Ἡ ἐπικὴ ποίησις ἢ ψάλλει τὰ ἐνδοξα κατορθώματα τῶν ἡρώων ἢ δίδει χρησίμους διὰ τὸν βίον συμβουλὰς. Ἡ λυρικὴ ποίησις ἐγεννήθη, ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἤρχισε νὰ προσέχη περισσότερον τὸν ἑαυτόν του. Διὰ τοῦτο ἐκφράζει τὰς

1

σκέψεις καὶ τὰ συναισθήματά του. Τὸ δράμα συνδέεται στενῶς μὲ τὴν λατρείαν τοῦ θεοῦ Διονύσου καὶ τοὺς μύθους, οἱ ὅποιοι ἀναφέρονται εἰς αὐτὸν καὶ τὰ παθήματά του, καὶ ἀποτελεῖ ἐξέλιξιν τοῦ διθυράμβου. Ἐπειδὴ ἀπὸ τοὺς μύθους αὐτοὺς ἄλλοι μὲν ἔχουν ὑπόθεσιν θλιβεράν, ἄλλοι δὲ φαιδράν, ἐγεννήθησαν δύο εἶδη δραματικῆς ποιήσεως, ἡ τραγωδία καὶ ἡ κωμῳδία. Οἱ ἐνδοξότεροι τραγικοὶ ποιηταὶ τῶν Ἀθηνῶν εἶναι κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν ὁ Αἰσχύλος, ὁ Σοφοκλῆς καὶ ὁ Εὐριπίδης.

Αἰσχύλος.

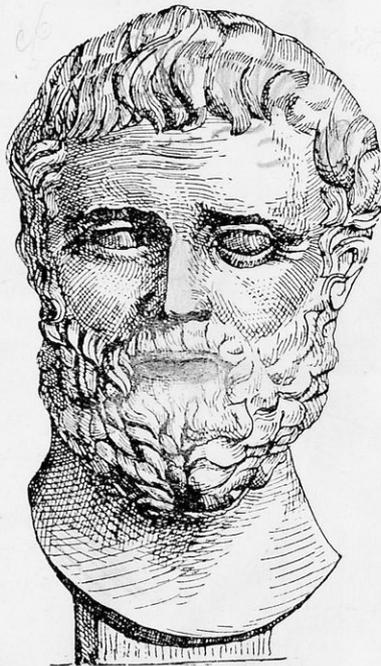
Ὁ Αἰσχύλος ὑπῆρξε ποιητικὴ μεγαλοφυΐα καὶ τὰ ἔργα του δημιουργήματα ὑψηλῆς καὶ ρωμαλέας ἐμπνεύσεως. Τὰ πρόσωπα τῶν τραγωδιῶν του εἶναι ὑπερφυσικά, δὲν συναντῶνται εἰς τὰς κοινωνίας τῶν ἀνθρώπων. Τὰ νοήματα εἶναι μεγάλα καὶ ὑψηλά. Μαραθωνομάχος, ἀλλὰ πρὸ πάντων Σαλαμινομάχος ὁ ἴδιος, ἔγραψε καὶ ἱστορικὴν τραγωδίαν, τοὺς Πέρσας, διὰ νὰ ἐξυμνήσῃ τὴν νίκην τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν Σαλαμίνα.

Ὁ Σοφοκλῆς εἶναι ὁ γνησιώτερος ἀντιπρόσωπος τῶν χρόνων τοῦ Περικλέους. Ἀγαπᾷ τὸ μέτρον καὶ τὴν ἁρμονίαν εἰς τὴν διαγραφὴν τῶν χαρακτήρων. Δὲν ἀναβιβάζει εἰς τὴν σκηνὴν πρόσωπα ὑπεράνθρωπα, οὔτε ταπεινά καὶ χυδαῖα. Παρουσιάζει μορφὰς ἰδανικάς, τὰς ὁποίας πρέπει νὰ φροντίζουσιν νὰ φθάσουν οἱ ἄνθρωποι.

Ὁ Εὐριπίδης πλησιάζει περισσότερο τὸν πραγματικὸν ἄνθρωπον μὲ τὰ πάθη καὶ τὰς ἀδυναμίας του. Τὰ πρόσωπά του ζοῦν καὶ κινοῦνται μέσα εἰς τὴν ἀνθρωπίνην κοινωνίαν, ἐπειδὴ

δὲ πολλάκις ἐκφράζουν καὶ φιλοσοφικὰς ἰδέας, ὁ Εὐριπίδης ὠνομάσθη ἁ π ὀ σ κ η ν ῆ ς φ ι λ ὄ σ ο φ ο ς. Ἐμφανίζει τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὰς τραγωδίας του, ὅπως πράγματι εἶναι, καὶ ὄχι ὅπως ἔπρεπε νὰ εἶναι.

Ἄπὸ τοὺς κωμικοὺς ποιητὰς ἐξοχώτερος εἶναι ὁ Ἀριστοφάνης, ὁ ὁποῖος σατιρίζει μεγάλους συγχρόνους του ἄνδρας, ποιητὰς, φιλοσόφους, στρατηγούς, πολιτικούς. Τὴν σάτιράν του δὲν διέφυγεν οὔτε αὐτὸς ὁ Σωκράτης, τοῦ ὁποίου εἶχε παρεξηγήσει τὴν διδασκαλίαν. Ἄπὸ τοὺς ποιητὰς σατιρίζει ὑπερβολικὰ τὸν Εὐριπίδην. Συντηρητικὸς εἰς τὰς ἀντιλήψεις του δὲν ἠδύνατο νὰ ἀνεχθῆ καινοτομίας.

Σοφοκλῆς.

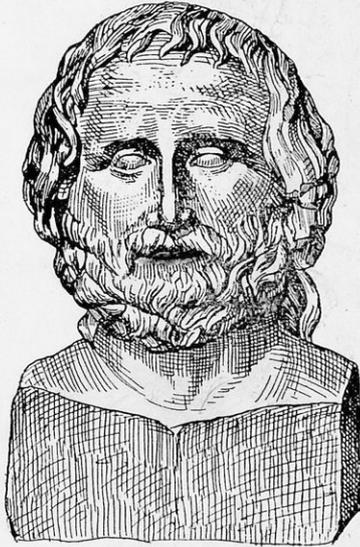
Ἡ Ἱστορία.

Οἱ Ἕλληνες κατ' ἀρχὰς ἐκαλλιέργησαν τὸν ποιητικὸν λόγον. Τὸ ἴδιον συμβαίνει μὲ ὅλους τοὺς λαοὺς κατὰ τὴν νηπιακὴν ἡλικίαν των, κατὰ τὴν ὁποίαν παρουσιάζει μεγάλην δύναμιν ἢ φαντασίαν. Ὅταν μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου προήχθη εἰς τοὺς Ἕλληνας ἡ κρίσις, ἔστρεψαν οὗτοι περισσότερον τὴν προσοχὴν των εἰς τὰς πρακτικὰς ἀνάγκας τῆς ζωῆς, τὰς ὁποίας δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐξυπηρετήσῃ ἡ ποίησις. Τότε ἀρχίζει νὰ διαμορφώνεται ὁ πεζὸς λόγος.

Ὅπως εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς ποιήσεως, οὕτω καὶ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πεζοῦ λόγου προηγήθησαν οἱ Ἴωνες. Τὰ πρῶτα ἔργα δηλαδὴ τοῦ πεζοῦ λόγου ἐγράφησαν εἰς τὴν Ἴωνικὴν διάλε-

κτον. Ἴωνες φιλόσοφοι πρῶτοι διετύπωσαν τὰς σκέψεις των εἰς πεζὸν λόγον. Ἀμέσως κατόπιν ἄλλοι ἤρχισαν νὰ καταγράφουν κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν τὰ σπουδαιότερα γεγονότα. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐσηματίσθη ἡ πρώτη ἱστορικὴ ὕλη.

Εἰς τὸν 6ον π. Χ. αἰῶνα παρουσιάζονται οἱ πρῶτοι ἱστορικοὶ συγγραφεῖς. Αὐτοὶ μαζί μὲ τὰ πραγματικὰ γεγονότα ἀνεμίγνυον εἰς τὰ ἔργα των καὶ μυθικὰς διηγήσεις καὶ τοπικὰς παραδόσεις χωρὶς νὰ κάμνουν διάκρισιν τῆς πραγματικότητος καὶ τοῦ μύθου, διότι ἀπέβλεπον κυρίως εἰς τὴν τέρψιν τῶν ἀναγνωστῶν.

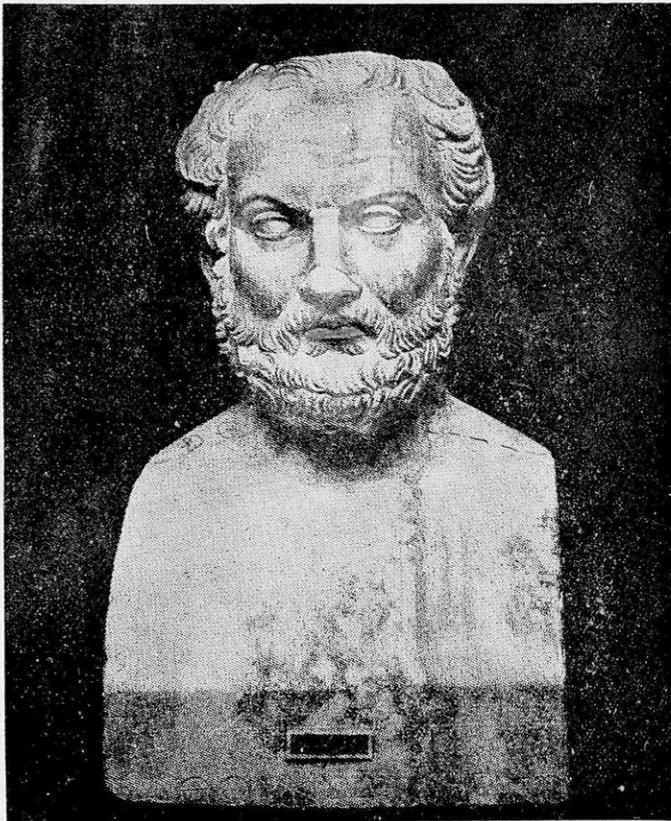

Εὐριπίδης.

Πατὴρ τῆς πραγματικῆς ἱστορίας ὑπῆρξεν ὁ Ἡρόδοτος, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη εἰς τὴν Ἀλικαρνασσὸν τὸ 484 π. Χ. ἀπὸ πλουσίαν καὶ εὐγενῆ οἰκογένειαν. Οἱ περσικοὶ πόλεμοι, μὲ τοὺς ὁποίους συμπίπτει ἡ παιδικὴ του ἡλικία, τὸν συνεκίνησαν πολὺ. Διὰ τοῦτο ἠθέλησε νὰ ἐκθέσῃ τὰ αἷτια, τὰς ἀφορμάς, τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν ἐξέλιξιν αὐτῶν. Συγχρόνως ἔκρινεν ἀναγκαῖον νὰ διηγηθῆ καὶ τὴν ἱστορίαν τῶν λαῶν, οἱ ὅποιοι ὡς ὑπήκοοι τῶν Περσῶν ἔλαβον μέρος εἰς τὴν τιτανικὴν πάλην Εὐρώπης καὶ Ἀσίας.

Ὁ Ἡρόδοτος ἔγραψε τὴν ἱστορίαν του, ἀφοῦ προηγουμένως εἶχε περιέλθει ὅλας τὰς τότε γνωστὰς χώρας τῆς Ἀσίας, Ἀφρικῆς καὶ Εὐρώπης, διὰ νὰ συγκεντρώσῃ πληροφορίας καὶ νὰ σχηματίσῃ προσωπικὴν ἀντίληψιν περὶ ὧν ἐπρόκειτο νὰ διηγηθῆ. Κατὰ τὴν διήγησιν τῶν γεγονότων καίτοι προσπαθεῖ νὰ παρουσιάσῃ τὸ ἔργον του ἀπηλλαγμένον ἀπὸ μύθους, δὲν τὸ κατορθώνει. Καὶ αὐτὸς εἶναι ἐπηρεασμένος εἰς πολλὰ σημεῖα ἀπὸ τὰς μυθικὰς διηγήσεις τῶν πρὸ αὐ-

τοῦ ἱστοριογράφου. Γενικῶς ὁμῶς λέγει τὴν ἀλήθειαν, ὅπως ἀπέδειξαν αἱ νεώτεροι ἀρχαιολογικαὶ καὶ ἱστορικαὶ ἔρευναι. Ἡ διήγησις τοῦ Ἡροδότου εἶναι ἀπλή καὶ εὐχάριστος. Τὸ ἔργον

Θουκυδίδης.

του ἔχει ἰδιαιτέραν ἀξίαν, διότι ἀποτελεῖ τὴν πρώτην ἐθνικὴν μας ἱστορίαν. Ὡς τοιοῦτον ἐνέπνευσεν ὑψηλὸν φρόνημα καὶ ἀγάπην πρὸς τὴν ἐλευθερίαν εἰς ὅλας τὰς ἑλληνικὰς γενεάς.

Πολὺ τελειότεραν καὶ περισσότερον ἐπιστημονικὴν μορφήν

λαμβάνει ἡ Ἱστορία κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Περικλέους. Τότε ἔζησεν ὁ μεγαλύτερος ἱστορικὸς τοῦ ἀρχαίου κόσμου, ὁ ἀθηναῖος Θ ο υ κ υ δ ῖ δ η ς. Ὁ Θουκυδίδης εἶναι ὁ πρῶτος κριτικὸς ἱστοριογράφος καὶ ὁ ἐπισημότερος ἐκ τῶν ἀρχαιότερων ἀττικῶν πεζογράφων. Συνέγραψε τὴν ἱστορίαν τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου μὲ μεγίστην ἀκρίβειαν, μοναδικὴν ἀμεροληψίαν, σπανίαν κρίσιν καὶ ἀπαράμιλλον ἐκφραστικὴν δύναμιν. Διὰ τὰς ἀρετάς του αὐτὰς ὁ Θουκυδίδης θεωρεῖται ὑπόδειγμα ἱστορικοῦ συγγραφέως. X

5/ Ἡ φιλοσοφία. ὄνομα τοῦ περιπέτου

Οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τὴν παλαιότητα ἀκόμη ἐποχὴν ἐζήτησαν νὰ ἐξηγήσουν τὴν δημιουργίαν τοῦ κόσμου. Μὲ τὴν ζωηρὰν καὶ δροσερὰν φαντασίαν τῶν ἔπλασαν περὶ αὐτοῦ θελκτικωτάτους μύθους. Ὅταν ὅμως προώδευσαν πνευματικῶς, δὲν ἤρκοοντο πλέον εἰς τὰς περὶ κόσμου ἐρμηνείας τῶν μύθων.

Πρῶτοι οἱ Ἕλληνες τῶν Ἴωνικῶν πόλεων προσεπάθησαν νὰ εὔρουν λογικὴν ἐξήγησιν τῶν φυσικῶν φαινομένων. Αὐτοὶ ἐλέγοντο φιλόσοφοι καὶ ἐπειδὴ ἠσχολοῦντο μὲ τὴν ἔρευναν τῆς φύσεως, ὠνομάσθησαν φυσικοὶ φιλόσοφοι. Εἰς τοὺς φυσικοὺς αὐτοὺς φιλοσόφους ἀνήκουν οἱ Ἴωνες Θαλής, Ἀναξίμανδρος, Πυθαγόρας, Ἡράκλειτος, Ἐμπεδοκλής, Δημόκριτος.

Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς τῶν Ἀθηνῶν μαζὶ μὲ ἄλλους μορφωμένους ἀνθρώπους ἦλθον εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ φιλόσοφοι. Μεταξὺ αὐτῶν διεκρίνετο ὁ Ἀναξαγόρας ἀπὸ τὰς Κλαζομενάς τῆς Ἰωνίας. Ὑπῆρξε διδάσκαλος τοῦ Περικλέους καὶ ἐδημιούργησε σπουδαίαν φιλοσοφικὴν κίνησιν εἰς τὰς Ἀθήνας. Μὲ τὸν Ἀναξαγόραν ἔγινεν ἀξιόλογος πρόοδος εἰς τὴν φιλοσοφικὴν ἔρευναν. Πρῶτος αὐτὸς ἐκήρυξεν, ὅτι ὁ νοῦς ζωογονεῖ, κινεῖ καὶ ρυθμίζει τὰ πάντα. Κατὰ τὴν θεωρίαν αὐτὴν ὁ κόσμος παρουσιάζεται ὡς προϊόν λογικῆς δυνάμεως.

Ἀμέσως κατόπιν ἐνεφανίσθησαν οἱ σοφισταί. Ὅπως δεικνύει καὶ τὸ ὄνομα (σοφιστής=σοφός), οὔτοι ἦσαν ἄνθρωποι

εὐρείας μορφώσεως, προήρχοντο δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπὸ τὰς ἀποικίας. Οἱ ἐπισημότεροι ἐξ αὐτῶν ἦσαν ὁ Γοργίας ὁ Λεοντῖνος, ὁ Πρωταγόρας ὁ Ἀβδηρίτης, ὁ Ἰππίας ὁ Ἡλείος καὶ ὁ Πρόδικος ὁ Κεῖος.

Μὲ τούς σοφιστὰς ἀρχίζει ἡ φιλοσοφία νὰ ἐγκαταλείπη τὴν ἐξέτασιν τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου, δηλ. τῆς φύσεως, καὶ νὰ στρέφη τὴν προσοχὴν τῆς εἰς τὸν ἐσωτερικὸν ἄνθρωπον. Κεντρικὴ ἰδέα εἰς τὴν διδασκαλίαν αὐτῶν εἶναι, ὅτι δὲν ὑπάρχει ἀλήθεια παραδεκτὴ ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Βάσις κάθε γνώσεως εἶναι ἡ προσωπικὴ ἀντίληψις διὰ τῶν αἰσθήσεων. Ἀληθὲς εἶναι, ἔλεγον, ὅ,τι συμφέρει εἰς τὸ ἄτομον, καὶ ἀγαθὸν ὅ,τι τὸ ὠφελεῖ. Εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου εἶχον συρρεύσει οὗτοι κατὰ τὸ 2ον ἡμισυ τοῦ 5ου αἰῶνος π.Χ., ἤσκουν, ὅπως εἶδομεν, τὸ ἐπάγγελμα τοῦ διδασκάλου τῆς πολιτικῆς καὶ τῆς ρητορικῆς.

Ἡ πρὸς μάθησιν δίψα τῶν ἀθηναίων ἐφήβων καὶ ἡ καταπλήσσοισα εὐφυΐα τῶν σοφιστῶν προσεπόρισεν εἰς τοὺς περισσοτέρους ἐξ αὐτῶν ἄφθονον πλοῦτον καὶ ζηλευτὴν δόξαν.

Συγχρόνως ἡ παρουσία τῶν εἰς τὴν κατ' ἐσοχὴν πόλιν τῆς διανοήσεως ἔδωκε μεγάλην ὠθησιν εἰς τὴν πνευματικὴν κίνησιν. Ἀλλ' ἡ προσπάθεια νὰ διαστρέφουν τὰ πράγματα μὲ τὴν ρητορικὴν δεξιότητιαν τῶν ἐκλόνισε τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ κόσμου πρὸς αὐτούς. Αἱ πρόχειροι ἐξ ἄλλου καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀπατηλαὶ λύσεις, τὰς ὁποίας ἔδιδον εἰς τὰ σύγχρονα προβλήματα, καὶ γενικῶς ἡ νεωτερίζουσα διδασκαλία τῶν ἀνεστάτωσαν

Σωκράτης.

την συντηρητικήν ἀθηναϊκὴν κοινωνίαν. Διὰ τοῦτο ἀργότερα ἐδυσφημήθησαν καὶ ἐθεωρήθησαν ὑπεύθυνοι τῆς παρακμῆς τῶν Ἀθηνῶν. *6/10 Σωκράτης*

Συγχρόνως σχεδὸν μετὰ τοὺς σοφιστὰς παρουσιάσθη ὁ Σωκράτης. Ἐγεννήθη εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 469 π.Χ. ἀπὸ πτωχοῦς γονεῖς, τὸν λιθοξόον Σωφρονίσκον καὶ τὴν μαῖαν Φαιναρέτην. Γράμματα ἔμαθεν ὀλίγα, ἀλλ' ἡ φύσις τὸν εἶχε προικίσει μὲ δυνατόν, δημιουργικὸν καὶ πρωτότυπον νοῦν. Κατ' ἀρχὰς ἠκολούθησε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ πατρὸς του, ταχέως ὁμως τὸ ἐγκατέλειψεν. Ἡσθάνετο τὸν ἑαυτὸν του προωρισμένον δι' ὑψηλότεραν εἰς τὸν κόσμον ἀποστολήν. Τοιουτοτρόπως ἐπεδόθη εἰς τὴν φιλοσοφίαν, ἡ ὁποία δι' αὐτοῦ ἔλαβε σπουδαίαν ἐξέλιξιν.

Ἀντικείμενον τῆς φιλοσοφικῆς ἐρεύνης τοῦ Σωκράτους εἶναι, ὅπως καὶ τῶν σοφιστῶν, ὁ ἄνθρωπος. Ἀλλὰ κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς σοφιστὰς ὁ Σωκράτης ἐδίδασκεν, ὅτι ὑπάρχει καὶ ἀλήθεια καὶ ἀγαθόν, τὰ ὁποῖα ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἀντιλαμβάνονται ὁμοίως. Τὸ λογικόν, ἔλεγεν, εἶναι τὸ ἴδιον εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Δι' αὐτὸ σκοπὸν τῆς φιλοσοφίας του ἔθεσε τὴν εὕρεσιν τῶν αἰώνιων καὶ ἀναλλοιώτων ἠθικῶν νόμων, οἱ ὁποῖοι κανονίζουν τὴν διαγωγὴν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὸν ὀδηγοῦν νὰ πράττῃ τὸ ἀγαθόν καὶ νὰ ἀποφεύγῃ τὸ κακόν. Ἐδίδασκεν ἐπίσης, ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν πρέπει νὰ ἐπιδιώκῃ τὴν ἀπατηλὴν καὶ πρόσκαιρον ὑλικὴν εὐτυχίαν, ὅπως ἐπρέσβευον οἱ σοφισταί, ἀλλὰ τὴν ἀρετὴν, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὴν ἀληθινὴν εὐδαιμονίαν. «*Δὲν ἐντρέπεται*», ἔλεγεν εἰς τὸν πρῶτον τυχόντα ἀθηναῖον διαβάτην, τὸν ὁποῖον εὗρισκεν εἰς τὸν δρόμον του, «*ἐνῶ εἶσαι πολίτης τῆς μεγαλυτέρας πόλεως τοῦ κόσμου διὰ τὴν σοφίαν καὶ τὴν δύναμίν της, νὰ φροντίζῃς διὰ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν δόξαν καὶ νὰ ἀδιαφορῆς διὰ τὴν ἀρετὴν*;» Εἶναι δὲ ἀρετὴ κατὰ τὸν Σωκράτην ἡ γνῶσις. Ὅσοι κατορθώνουν νὰ ἀποκτήσουν γνῶσεις, γίνονται ἐνάρετοι ἄνθρωποι, ὠφέλιμοι εἰς τὴν κοινωνίαν. Ἀλλ' ἡ πρώτη γνῶσις, τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ ἀποκτήσῃ ὁ ἄνθρωπος, εἶναι ἡ γνῶσις τοῦ ἑαυτοῦ του, τὸ γνῶθι σαυτόν. Αὐτὸ ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τῆς σωκρατικῆς διδασκαλίας.

Μὲ τὴν διδασκαλίαν του, διὰ τὴν ὁποίαν οὐδέποτε ἔλαβε χρήματα, ἀπέβλεπεν ὁ Σωκράτης εἰς τὸν διαφωτισμὸν καὶ τὴν

ἠθικοποιήσιν τῶν συμπολιτῶν του. Πλήθος νέων, ἰδίως ἀριστοκρατικῶν οἰκογενειῶν, ἀλλὰ καὶ ὠρίμων ἀνθρώπων, τὸν ἠκολούθει διαρκῶς καὶ ἤκουε τὴν διδασκαλίαν του. Τόσῃ γλυκύτητι, ἡμερότητι καὶ σοφίᾳ ἐστάλαζεν ὁ λόγος του.

Ἐκτὸς ὅμως τῶν πολυπληθῶν θαυμαστῶν καὶ φίλων ὁ Σωκράτης ἀπέκτησε καὶ ἐχθροὺς θανασίμους. Οἱ σοφισταὶ πρῶτοι, τῶν ὁποίων ἐπολέμησε τὴν διδασκαλίαν, ἀλλὰ καὶ ἄλλοι ἐπιφανεῖς Ἀθηναῖοι, οἱ ὁποῖοι ἀπὸ πλάνην ἐθεώρουν αὐτὸν ἐχθρὸν τῆς δημοκρατίας, ἐπέδιδον νὰ τὸν ἐξοντώσουν. Τέλος τὸ κατάρθωσαν. Ὑπέβαλον ἐναντίον του μῆνυσιν δι' ἀσέβειαν καὶ περιφρόνησιν πρὸς τὴν πολιτείαν καὶ ἐπέτυχον νὰ καταδικασθῆ εἰς θάνατον τὸ 399 π.Χ.

Η ΜΕΓΑΛΗ ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΩΝ ΚΑΛΩΝ ΤΕΧΝΩΝ

ΣΜ Ἡ ἀρχιτεκτονική. Οἱ ρυθμοί.

Κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦ Περικλέους ἐξ ἴσου μὲ τὰ γράμματα ἀνεπτύχθησαν καὶ αἱ καλαὶ τέχναι, ἡ ἀρχιτεκτονική, ἡ γλυπτική, ἡ ζωγραφική.

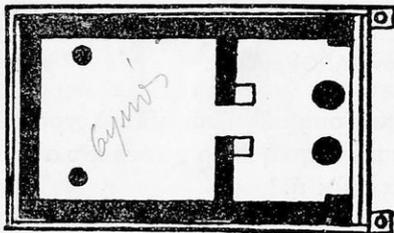
Ἡ ἀρχιτεκτονική προήλθεν ἀπὸ τὴν φυσικὴν ἀνάγκην τοῦ ἀνθρώπου νὰ μένη μὲ τὴν οἰκογένειάν του ὑπὸ στέγην. Εἰς τὴν Ἑλλάδα ἔδωκεν αὕτη ἐξαιρετὰ δείγματα σημαντικῆς ἀναπτύξεως ἀκόμη ἀπὸ τοὺς μυκηναϊκοὺς χρόνους. Διὰ νὰ φθάσῃ ὅμως εἰς τὴν τελειότητα τῶν μέσων τοῦ 5ου αἰῶνος, ἐπέρασεν ἀπὸ πολλὰ στάδια. Τὰ στάδια αὐτὰ δυνάμεθα νὰ παρακολουθήσωμεν κυρίως εἰς τοὺς ναοὺς, διότι εἰς αὐτοὺς κατὰ πρῶτον ἀφιέρωσαν οἱ Ἕλληνες τὴν ἐφευρετικότητα καὶ τὴν δημιουργικὴν ἰκανότητά των. Ἐπειδὴ ἐθεώρουν τοὺς ναοὺς ὡς κατοικίας τῶν θεῶν, κατέβαλον ὅλην τὴν προσπάθειάν των νὰ τοὺς παρουσιάσουν μεγαλοπρεπεῖς καὶ ἐπιβλητικούς. Ὁ θεὸς ἔπρεπε νὰ ἔχη ἀνταξίαν πρὸς τὸ μεγαλύτερον του κατοικίαν.

Οἱ ἀρχαῖοι ναοὶ δὲν εἶχον τὰς διαστάσεις τῶν σημερινῶν μεγάλων ἐκκλησιῶν, εἰς τὰς ὁποίας συγκεντρῶνται οἱ πιστοί, διὰ νὰ προσευχηθοῦν καὶ νὰ λατρεύσουν τὸν δημιουργόν. Οἱ ναοὶ τῶν Ἑλλήνων ἦσαν γενικῶς μικροί. Ἐν τούτοις τὸ σχέδιόν των δὲν ἦτο ὁμοίομορφον.

Εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν ἀπετυπώθη πολὺ ζωηρὰ ὁ διαφορετικὸς χαρακτήρ τῶν δύο μεγάλων ἑλληνικῶν φύλων, τῶν Δωριέων καὶ τῶν Ἰωνίων. Ὡς ἐκ τούτου ἐδημιουργήθησαν δύο τεχνοτροπίαι, δηλαδή δύο διαφορετικὰ σχέδια κατασκευῆς ναῶν, τὰ ὁποῖα λέγονται ρυθμοί, ὁ δωρικὸς καὶ ὁ ἰωνικὸς. Ὁ δωρικὸς ρυθμὸς εἶναι βαρὺς καὶ ἐπιβλητικὸς, ἐνῶ ὁ ἰωνικὸς εἶναι ἐλαφρότερος καὶ κομψότερος. 671

Μορφαὶ ἑλληνικῶν ναῶν.

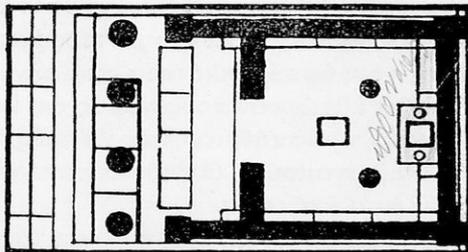
Κατ' ἀρχὰς ὁ ναὸς ἦτο πολὺ ἀπλοῦς. Ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἓν ὀρθογώνιον δωμάτιον, τοῦ ὁποῖου οἱ δύο μακροὶ τοῖχοι ἐξεῖχον πρὸς ἀνατολάς. Μεταξὺ τῶν ἄκρων τῶν τοίχων αὐτῶν, τὰ ὁποῖα ἐλέγοντο παραστάδες, ἐτοποθετήθησαν δύο κίονες. Τοιοῦτοτρόπως ὁ ναὸς ἀπετελεῖτο ἀπὸ δύο μέρη. Τὸ πρὸς ἀνατολάς μέρος, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἦτο ἡ εἴσοδος, ἐλέγετο πρόδρομος ἢ

(Σχ. 1). Ναὸς ἐν παραστάσει

πρόναος. Ὁ ὀπισθεν τοῦ προνάου κλειστὸς χώρος ἐλέγετο σηκός. Εἰς τὸν σηκὸν ἐτοποθετεῖτο τὸ ἄγαλμα τοῦ θεοῦ. Ὁ ναὸς, ὁ ὁποῖος εἶχεν αὐτὸ τὸ σχῆμα, ἐλέγετο ναὸς ἐν παραστάσει (σχ. 1).

Ἀργότερα οἱ ἀρχιτέκτονες ἐτοποθέτουσαν κίονας καὶ πρὸ τῶν παραστάδων εἰς τὴν ἴδιαν γραμμὴν μετὰ τοὺς μεσαίους. Τοιοῦτοτρόπως ἐσχηματίσθη εἶδος στοᾶς μετὰ τέσσαρας κίονας.

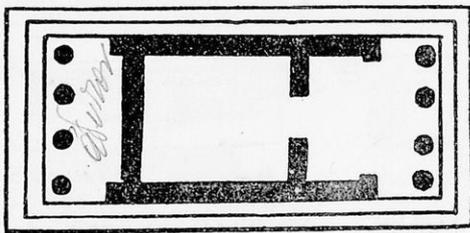

(Σχ. 2). Ναὸς πρόστυλος.

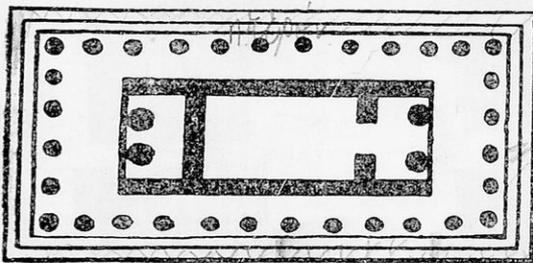
Ὁ τοιοῦτος ναὸς ἐλέγετο πρόστυλος (σχ. 2). Χάριν συμμετρίας προσετέθη ὁμοία στοὰ καὶ πρὸς δυσμὰς, ὁ λεγόμενος

ὀπισθόδομος, καὶ ὁ ναὸς ἐγένεν ἀμφιπρόστυλος (σχ. 3). Γενικῶς ὁ ὀπισθόδομος ἦτο ὅμοιος μὲ τὸν πρόναον καὶ ἀπέτελει τὴν ὀπισθίαν πρόσοψιν τοῦ ναοῦ.

Ὁ τύπος τοῦ ἀρχαίου ναοῦ διεμορφώθη πλέον ὀριστικῶς, ὅταν προσετέθη ὀλόγουρά του στοὰ ἀπὸ κίονας. Ἡ στοὰ τοῦ εἵδους αὐτοῦ ἐλέγετο ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους περίστασις ἢ πτερόν καὶ ὁ ναὸς μὲ τὸ σχῆμα τοῦτο ὠνομάσθη περίπτερος (σχ. 4). Συχνὰ ἡ στοὰ αὐτῆ εἶναι διπλῆ καὶ τότε ὁ ναὸς ἐκαλεῖτο δίπτερος. Ἀπὸ τὸν ἀριθμὸν τῶν κίωνων εἰς τὰς στενὰς πλευρὰς ὠνομάζετο ὁ ναὸς τετράστυλος, ἑξάστυλος, ὀκτάστυλος.

(Σχ. 3). Ναὸς ἀμφιπρόστυλος.

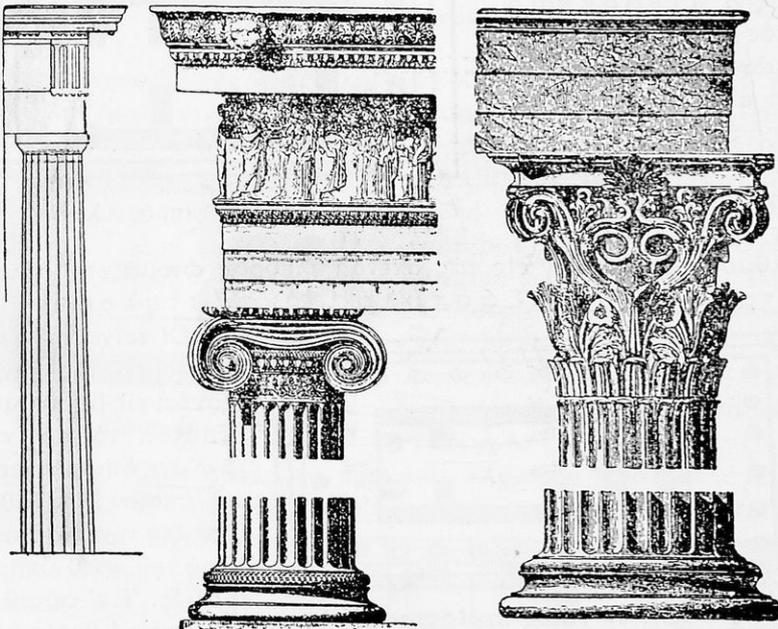
(Σχ. 4). Ναὸς περίπτερος.

Οἱ τοῖχοι τοῦ ναοῦ καὶ οἱ κίονες στηρίζονται εἰς βάσιν λιθόκτιστον, τὸ κρηπίδωμα, ὅπως λέγεται, τὸ ὁποῖον ἔχει βαθμίδας διὰ τὴν ἀνάβασιν. Πρὸ τοῦ ναοῦ ὑπῆρχε βωμός. Ἐπ' αὐτοῦ ἐγίνοντο αἱ θυσίαι κα-

τὰ τὰς τελετάς, κατὰ τὰς ὁποίας ὁ λαὸς συνηθοῖζετο πέριξ τοῦ βωμοῦ.

Τὸ ἄνω μέρος τοῦ ναοῦ, τὸ ὁποῖον στηρίζεται εἰς τοὺς τοίχους καὶ τοὺς κίονας μέχρι καὶ τῆς στέγης, λέγεται θριγκός. Ὁ θριγκὸς ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ ἐπιστύλιον, τὸ διάζωμα καὶ τὸ γεῖσον. Εἰς τὸν ἰωνικὸν ρυθμὸν τὸ διάζωμα φέρει παραστάσεις μυθολογικὰς ἢ ἱστορικὰς καὶ λέγεται ζωφόρος. Εἰς τὸν δωρικὸν τὸ διάζωμα ἀποτελεῖται ἀπὸ τριγλύφους καὶ μετόπας. Αἱ πρῶται ἔχουν τρία κάθετα

σκαλίσματα, αἱ δὲ μετόπαι εἶναι τετράπλευροι πλάκες μὲ ἀναγλύφους παραστάσεις. Ἡ στέγη τοῦ ναοῦ εἶναι ἐπικλινῆς καὶ σχηματίζει εἰς τὰς στενάς πλευρὰς τρίγωνα, τὰ ὁποῖα λέγονται ἀετώματα. Καὶ τὰ δύο ἀετώματα ἐστολιζόντο μὲ ἀγάλματα, τὰ ὁποῖα παρίστανον σκηνὰς ἀπὸ τοὺς μύθους τοὺς σχετικούς μὲ τὸν θεόν, εἰς τὸν ὁποῖον ἦτο ὁ ναὸς ἀφιερωμένος.

Δωρικός,

Ἴωνικός

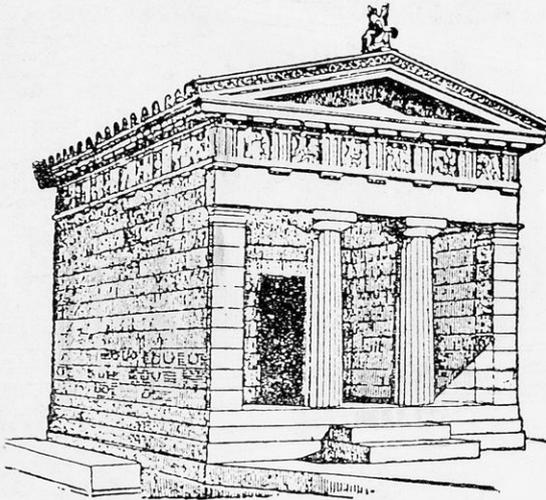
καὶ κορινθιακὸς κίων.

Τὸ κυριώτερον μέρος τοῦ ναοῦ εἶναι αἱ στοαὶ μὲ τοὺς κίονας. Ἀπὸ τὴν μορφήν τῶν κίωνων δυνάμεθα εὐκόλως νὰ διακρίνωμεν τοὺς δύο ρυθμούς, τὸν δωρικὸν καὶ τὸν Ἴωνικόν. Ὁ δωρικὸς κίων στηρίζεται ἀπ' εὐθείας εἰς τὸ κρηπίδωμα καὶ φέρει ἀπὸ ἐπάνω ἕως κάτω αὐλακας, αἱ ὁποῖαι ἀπολήγουν εἰς ὀξεία ἄκρα. Ὁ Ἴωνικὸς κίων στηρίζεται εἰς ὠραίαν βάσιν, ἢ ὁποῖα λέγεται σ π ε ἰ ρ α. Εἶναι ὑψηλότερος καὶ λεπτότερος

ἐπὶ ἠγορήσασιν

τοῦ δωρικοῦ καὶ ἔχει περισσοτέρας αὐλακας, αἱ ὁποῖαι ἀπολήγουν εἰς στενάς ταινίας. Τὸ κιονόκρανον τοῦ δωρικοῦ κίονος εἶναι πολὺ ἀπλοῦν, ἐνῶ τοῦ ἰωνικοῦ φέρει κοσμήματα, τὰ ὁποῖα λέγονται **ἔ λ ι κ ε ς**.

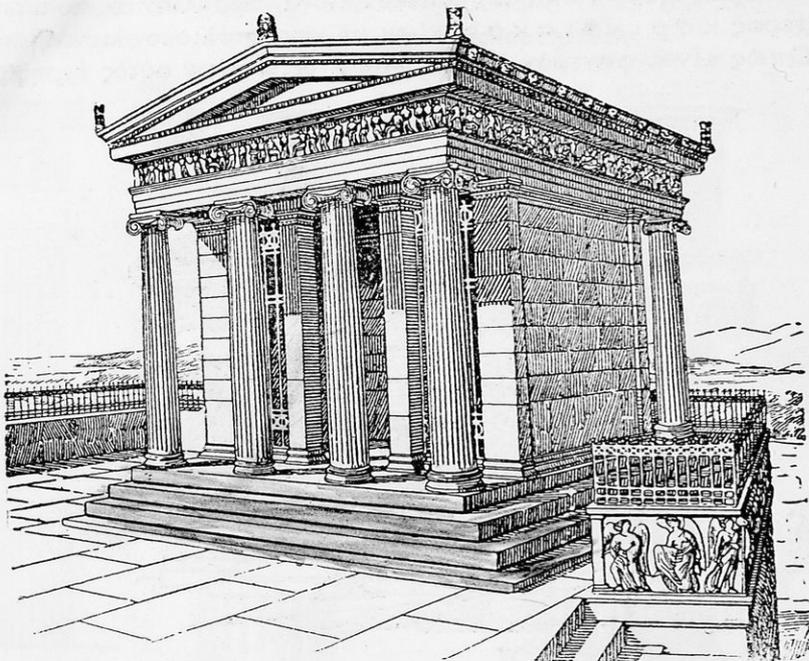
Βραδύτερον ἀπὸ τὸν ἰωνικὸν κίονα προῆλθεν ὁ πολυτελέστερος **κ ο ρ ι ν θ ι α κ ὸ ς** κίων με καταστόλιστον κιονόκρανον. Ὅπως εἶναι φανερόν ἐκ τοῦ ὀνόματος, ὁ κίων αὐτὸς ἐχρησιμο-

Ὁ δωρικοῦ ρυθμοῦ θησαυρὸς τῶν Ἀθηναίων
εἰς τοὺς Δελφοὺς (*ἀναπαράστασις*).

ποιήθη κατ' ἀρχὰς εἰς τοὺς ναοὺς τῆς Κορίνθου. Τὸ κορινθιακὸν κιονόκρανον ἔχει σχῆμα καλαθίου, τὸ ὁποῖον περιβάλλεται ἀπὸ φύλλα ἀκάνθης. Τοιοῦτοτρόπως ἐδημιουργήθη καὶ τρίτος ρυθμὸς, ὁ κορινθιακός. Οἱ ἀρχαῖοι διὰ νὰ ἐξηγήσουν τὸ σχῆμα καὶ τὸ ὄνομα τοῦ κορινθιακοῦ κιονοκράνου, ἐπλασαν τὴν ἐξῆς παράδοσιν. Ὁ ἐξοχος καλλιτέχνης **Κ α λ λ ί μ α χ ο ς** (β' ἡμισυ τοῦ 5ου αἰῶνος) εἶδε κάποτε εἰς τὸν τάφον μικρᾶς κόρης εἰς τὴν Κόρινθον ἕν καλάθιον μετὰ τὰ παιγνίδια τῆς σκεπασμένον με

πλάκα. Τὸ καλάθιον αὐτὸ εἶχον περιβάλει φύλλα ἀκάνθης. Τὸ σχέδιον ἤρесе πολὺ εἰς τὸν καλλιτέχνην καὶ τοῦ ἐνέπνευσε τὸν νέον αὐτὸν τύπον κιονοκράνου.

Ὁ ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς (Ἀπτέρου) Νίκης, ἰωνικοῦ ρυθμοῦ.

(Ἀναπαράστασις)

Ἡ γλυπτική. Ἀρχαϊκὴ τέχνη.

αἰὼς 5ος π.Χ.

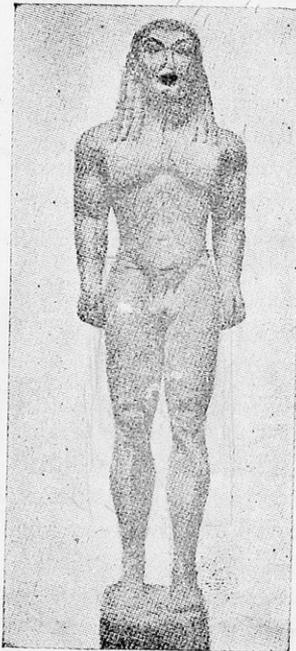
Ἡ γλυπτικὴ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἔφθασεν εἰς τελειότητα, τὴν ὁποῖαν κανεὶς λαὸς, ἀρχαῖος ἢ νέος, δὲν κατάρθωσε νὰ πλησιάσῃ. Τὰ ἀγάλματα, οἱ ἀνδριάντες καὶ τὰ ἀνάγλυφα τῶν μεγάλων, ἀλλὰ καὶ τῶν μικρῶν γλυπτῶν τοῦ 5ου π. Χ. αἰῶνος χρησιμεύουν ὡς ὑποδείγματα πρὸς μίμησιν εἰς ὅλους τοὺς

καλλιτέχνας τῶν διαφόρων ἐποχῶν. Μέχρι σήμερον δὲν ἔχουν παραχθῆ ἔργα ὅμοια. Εἰς τὴν ἀκμὴν αὐτὴν ἔφθασεν ἡ γλυπτικὴ ὕστερον ἀπὸ μακρὰς καὶ ἐπιπόνουσ προσπαθείας! Εἰς τὴν μυκηναϊκὴν τέχνην ἔχομεν τὰ πρῶτα σημαντικὰ δειγμάτων τῆς ἑλληνικῆς γλυπτικῆς. Ἡ δωρικὴ μετανάστευσις ἐξηφάνισε τὸν μυκηναϊκὸν πολιτισμὸν καὶ ἐσταμάτησε τὴν ἐξέλιξιν τῆς τέχνης. Μόλις κατὰ τὸν 7ον π. Χ. αἰῶνα ἀναφαίνεται ἐκ νέου κάποια προσπάθεια νὰ ἀναζήση.

Τὰ πρῶτα δημιουργήματα τῆς νέας γλυπτικῆς ἦσαν ἄτεχνα. Εἶχον τοὺς ὀφθαλμοὺς κλειστοὺς, τὰς χεῖρας προσκεκολλημένας εἰς τὸ σῶμα καὶ τοὺς πόδας ἠνωμένους. Ὡς ὑλικὸν ἐχρησιμοποίηθη κατ' ἀρχὰς τὸ ξύλον. Μὲ κορμοὺς δένδρων δηλαδὴ ἤρχισαν οἱ τεχνῖται νὰ κατασκευάζουν ἀγάλματα θεῶν, τὰ λεγόμενα ξόανα.

Πρῶτοι οἱ Σάμιοι καλλιτέχνηαι Ροῖκος καὶ Θεόδωρος τὸν 7ον π.Χ. αἰῶνα ἐχρησιμοποίησαν διὰ τὴν κατασκευὴν ἀγαλμάτων τὸν ὀρείχαλκον. Ἡ τέχνη, ἡ ὁποία προηγήθη τῶν περσικῶν πολέμων, λέγεται ἀρχαϊκὴ καὶ περιλαμβάνει δύο αἰῶνας, τὸν 7ον καὶ τὸν 6ον.

Ὅπως εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν, τοιοῦτοτρόπως καὶ εἰς τὴν γλυπτικὴν διακρίνομεν δύο τεχνοτροπίας, τὴν δωρικὴν καὶ τὴν ἰωνικὴν. Οἱ Δωριεῖς ἐτίμων ὑπερβολικὰ τοὺς ρωμαλέους ἄνδρας. Διὰ τοῦτο ἡ δωρικὴ τέχνη προτιμᾷ νὰ παριστάνῃ ἀθλητὰς γυμνοὺς, δυνατοὺς εἰς τὸ σῶμα, σχεδὸν ὑπερφυσικοὺς. Χρησιμο-

Κοῦρος.
Μαρμάρινον ἀρχαϊκὸν
ἄγαλμα δωρικῆς τέχνης.

ποιεῖ κυρίως τὸν ὀρείχαλκον, ὁ ὁποῖος ἀποδίδει ζωηρότερον τὸ σκληραγωγημένον, τὸ ψημμένον ἀνδρικὸν σῶμα. Οἱ ἀνδριάντες αὐτοὶ ἔχουν τὴν ἰδίαν μορφήν καὶ ὀνομάζονται κ ο ὀ ρ ο ι.

Ἡ ἰωνικὴ τεχνοτροπία διαφέρει ἀπὸ τὴν δωρικὴν. Οἱ Ἴωνες ἦσαν ἄνθρωποι εὐθυμοί.

Ἐθαύμαζον τὴν εὐλυγισίαν, τὴν χάριν καὶ τὴν δροσερότητα τοῦ σώματος. Διὰ τοῦτο ἡ τέχνη τῶν Ἴωνων παρέστηκε κατὰ προτίμησιν τὸ γυναικεῖον σῶμα. Ὡς ὑλικὸν μετεχειρίσθη τὸ μάρμαρον, διότι εἶναι καταλληλότερον, διὰ νὰ ἀποδώσῃ τὴν λευκὴν καὶ τρυφερὰν γυναικεῖαν σάρκα. Τὰς γυναῖκας παριστάνουν μὲ πλουσίαν ἐνδυμασίαν, ἡ ὁποία σχηματίζει πολλὰς πτυχάς, μὲ ὠραῖον κτένισμα καὶ μὲ ἑλαφρὸν μειδιάμα εἰς τὰ χεῖλη. Τὸ μειδιάμα αὐτό, τὸ ὅποσον εἶναι κοινὸν καὶ εἰς τοὺς κούρους, ὀνομάζεται ἀ ρ χ α ἰ κ ὀ ν μ ε ι δ ῖ α μ α. Ὅφειλεται εἰς ἀδυναμίαν τῶν καλλιτεχνῶν νὰ δώσουν κατ' ἄλλον τρόπον ζωὴν εἰς τὴν ἔκφρασιν καὶ εἶναι ἐν ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς ἀρχαϊκῆς τέχνης. Τὰ γυναικεῖα ἀγάλματα λέγονται κ ὀ ρ α ι.

Κόρη.

Μαρμάρινον ἀρχαῖκόν ἄγαλμα ἰωνικῆς τέχνης.

9) Οἱ μεγάλοι γλύπται τοῦ 5^{ου} αἰῶνος. ἀπὸ τὸ ἐπιπέδιον

Κατὰ τὸν 5^{ον} π. Χ. αἰῶνα ἔζησαν οἱ διασημότεροι γλύπται ὅλων τῶν ἐποχῶν. Μὲ τὸ καλλιτεχνικὸν δαιμόνιον τῶν ἔδωκαν εἰς τὸν ἄψυχον χαλκὸν καὶ λίθον κίνησιν, παλμόν, ζωὴν. Ἀπὸ τὰ ἔργα τῶν μόνον ἀντίγραφα σώζονται. Ἄν δὲ τὰ διασωθέντα ἀντί-

γραφα, ἔργα κοινῶν κατὰ τὸ πλεῖστον τεχνιτῶν, κινοῦν τὸν παγκόσμιον θαυμασμόν, ἠμποροῦμεν νὰ φαντασθῶμεν, ποίαν καταπληκτικὴν ἐντύπωσιν θὰ προεκάλουν τὰ ἴδια τὰ πρωτότυπα. Διὰ τοῦτο οἱ ἐπιφανέστεροι ἀντιπρόσωποι τῆς τέχνης αὐτῆς, ὁ Φειδίας, ὁ Μύρων καὶ ὁ Πολύκλειτος, ἔγιναν αἰῶνια πρότυπα καλλιτεχνικῆς μεγαλοφυΐας καὶ ἀσυγκρίτου ἐμπνεύσεως.

Μεταξὺ τῶν τριῶν καλλιτεχνῶν τὴν πρώτην θέσιν κατέχει ὁ Φειδίας. Αὐτὸς δὲν ἦτο μόνον γλύπτης, ἀλλὰ καὶ ἀρχιτέκτων. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα μάλιστα εἶχε καὶ γνώσεις ζωγραφικῆς. Ἐγεννήθη εἰς τὰς Ἀθήνας ὀλίγον μετὰ τὸ 500 π. Χ. καὶ ἔζησε περίπου 80 ἔτη. Τὰ ὀνομαστότερα ἔργα του εἶναι τὸ χρυσελεφάντινον ἄγαλμα τοῦ Διὸς εἰς τὴν Ὀλυμπίαν, τὸ ἐπίσης χρυσελεφάντινον ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς εἰς τὸν Παρθενῶνα καὶ ἡ χαλκίνη Λημνία Ἀθηνᾶ.

Πῶς ἀπεικονίζετο ὁ Ζεὺς εἰς τὴν Ὀλυμπίαν, σχηματίζομεν μικρὰν ἰδέαν ἀπὸ τὰ νομίσματα τῶν Ἡλείων. Ὁ Φειδίας ἐπέτυχεν νὰ συνδυάσῃ εἰς τὸ ἔργον του τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν σοβαρότητα μαζί με τὴν ἀπαλὴν ἀγαθότητα καὶ τὴν γλυκύτητα τοῦ ἀνωτάτου θεοῦ, τοῦ πατρὸς τῶν θεῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων. Τόσην ἐντύπωσιν ἔκαμνεν εἰς τοὺς ἀρχαίους τὸ ἄγαλμα αὐτό, ὥστε ἔλεγον, ὅτι ὁ Φειδίας ἀπέδωκε κατὰ τρόπον τέλει τὴν μορφήν τοῦ Διὸς, διότι κατέβη ὁ ἴδιος ἐπίτηδες ἀπὸ τὸν οὐρανόν, διὰ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς πρότυπον εἰς τὸν καλλιτέχνην.

Ἐξαιρετικῆς ἐπίσης τέχνης ἦτο καὶ τὸ χρυσελεφάντινον ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς εἰς τὸν σηκὸν τοῦ Παρθενῶνος. Ἰδέαν τοῦ ἀγάλματος αὐτοῦ λαμβάνομεν ἀπὸ μαρμάρινον ἀντίγραφον, τὸ ὁποῖον εὑρέθη κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν τῶν θεμελίων τοῦ Βαρυβακείου, τὴν λεγομένην Ἀθηνᾶν τοῦ Βαρυβακείου.

Κεφαλή τοῦ Διὸς
τῆς Ὀλυμπίας.
(ἐπὶ νομίσματος τῶν Ἡλείων)

Περίφημον ἄγαλμα τοῦ Φειδίου ἦτο καὶ ἡ χαλκίνη Λημνία Ἀθηναῖα. Ὠνομάσθη Λημνία, διότι τὴν ἀφιέρωσαν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν κληροῦχοι τῆς Λήμνου. Ἡ κεφαλὴ μὲ τὰς ἀπαλὰς γραμμάς καὶ τὴν αὐστηρὰν ἔκφρασιν τοῦ προσώπου εἶναι πραγματικὸν ἀριστούργημα.

Ἄλλ' ὁ Φειδίας δὲν ἔκαμε μόνον ἀγάλματα. Κατ' ἐντολὴν τοῦ φίλου του Περικλέους εἶχεν ἀναλάβει τὴν ἐποπτεῖαν ὄλων τῶν καλλιτεχνικῶν ἔργων, μὲ τὰ ὅποια ὁ μέγας πολιτικὸς κατεστόλισε τὴν Ἀκρόπολιν. Ὅλα τὰ καλλιτεχνικὰ ἔργα τῆς Ἀκροπόλεως φέρουν τὴν σφραγίδα τῆς μεγαλοφυΐας του. Ἡ ζωφόρος μάλιστα τοῦ Παρθενῶνος εἶναι γνήσιον ἔργον φειδιακῆς τεχνοτροπίας καὶ μᾶς δίδει τὸ μέτρον τῆς καλλιτεχνικῆς ἀξίας τοῦ ἀθηναίου γλύπτου.

Ὁ Μύρων εἶναι ἐπίσης Ἀθηναῖος ὀλίγον προγενέστερος τοῦ Φειδίου. Ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ χαλκοπλάστου Ἀγελάδα ἀπὸ τὸ Ἄργος. Τὰ ἔργα τοῦ Μύρωνος εἶναι ὀρειχάλκινα καὶ παρουσιάζουν μεγάλην ἐλευθερίαν εἰς τὰς κινήσεις. Περίφημον ἔργον του ἦτο ἡ χαλκὴ ἀγελάς, τὴν ὁποίαν εἶχε στήσει εἰς μίαν πλατεῖαν τῶν Ἀθηνῶν. Τόσον φυσικὴ ἦτο αὕτη, κατὰ τὴν παράδοσιν, ὥστε, ὅταν διήρχετο ἀγέλη βοῶν, ἐξηπάτα τὸν μόσχον καὶ τὸν ἴδιον τὸν βουκόλον. Ὡραῖον ἄγαλμα τοῦ Μύρωνος ἦτο ἐπίσης καὶ ὁ δισκοβόλος. Ἐπρόκειτο περὶ ἀθλητοῦ, ὁ ὁποῖος εἶναι ἔτοιμος νὰ ἐκσφενδονίσῃ τὸν δίσκον. Τὸν παριστᾷ εἰς μίαν στιγμαίαν στάσιν, ἢ ὁποῖα δεικνύει, ὅτι ὁ καλλιτέχνης κατῴρθωσε νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν ἀρχαϊκὴν παράδοσιν καὶ νὰ δώσῃ εἰς τὰ ἔργα του κίνησιν καὶ ζωὴν.

Ὁ Πολύκλειτος ἦτο νεώτερος τοῦ Φειδίου καὶ κατήγετο ἀπὸ τὴν Σικυῶνα τῆς Κορινθίας. Ὑπῆρξε καὶ αὐτὸς μαθητὴς τοῦ Ἀγελάδα καὶ ἐγένεν ὁ διασημότερος καλλιτέχνης τῆς σχολῆς τοῦ Ἄργους. Ὡς ὑλικὸν ἐχρησιμοποῖει τὸν ὀρειχάλκον καὶ ἀνεδείχθη ἔξοχος χαλκοπλάστης. Παρίστανεν ἰδίως νέους ἀθλητάς, εἰς τοὺς ὁποίους ἡ σωματικὴ ἄσκησις εἶχε δώσει δύναμιν καὶ ὠραιότητα. Ἐπρόσεχε πολὺ εἰς τὰς ὀρθὰς ἀναλογίας τοῦ ἀνθρώπινου σώματος, διότι, ὅπως ἔλεγεν, ἐκεῖ ἐστηρίζετο τὸ κάλλος τῆς μορφῆς. Τὰς ιδέας του αὐτὰς ἐφήρμοσεν εἰς τὸν περίφημον δορυφόρον, ὁ ὁποῖος ὠνομάσθη κανῶν καὶ

Μαρμάρινον αντίγραφον τοῦ χρυσελεφαντίνου ἀγάλματος τῆς Ἀθηνᾶς.
(Ἀθηνᾶ τοῦ Βαρβακείου)

ἐχρησίμευεν ὡς ὑπόδειγμα τῶν σωματικῶν ἀναλογιῶν εἰς τοὺς κατόπιν καλλιτέχνας. Ἄλλο ἐξάίρετον ἔργον τοῦ Πολυκλείτου ἦτο ὁ διὰ δ ο ῦ μ ε ν ο ς. Ὁ ἀνδριάς παριστᾷ ἔφηβον, ὁ ὅποιος προσπαθεῖ νὰ δέσῃ τὴν κόμην του μὲ ταινίαν.

101

Ζωγραφικὴ καὶ ἀγγειογραφία.

Ἡ ζωγραφικὴ εἶχε λάβει μεγάλην ἀνάπτυξιν εἰς τὴν κρητικὴν καὶ τὴν μυκηναϊκὴν τέχνην. Τὸ πιστοποιοῦν αἱ περίφημοι τοιχογραφαίαι τῶν ἀνακτόρων τῆς Κρήτης καὶ τῆς Τίρυνθος, ὅπως καὶ αἱ εἰκόνες τῶν ἀγγείων. Ἄλλ' ἐνῶ γνωρίζομεν τόσον καλὰ τὴν προϊστορικὴν ζωγραφικὴν, αἱ γνώσεις μας διὰ τὴν ἑλληνικὴν ζωγραφικὴν τῶν ἱστορικῶν χρόνων εἶναι πολὺ περιορισμένα. Δι' αὐτὴν ἔχομεν μόνον εἰδήσεις ἀπὸ ἀρχαίους συγγραφεῖς. Ἐξ αὐτῶν μαθαίνομεν περὶ τῶν ἔργων καὶ τῆς ἀξίας τῶν μεγαλυτέρων ζωγράφων τοῦ 5ου π. Χ. αἰῶνος, τοῦ Πολυγνώτου, τοῦ Ζεύξιδος καὶ τοῦ Παρρασίου, διότι οὐδεὶς πίναξ αὐτῶν σώζεται.

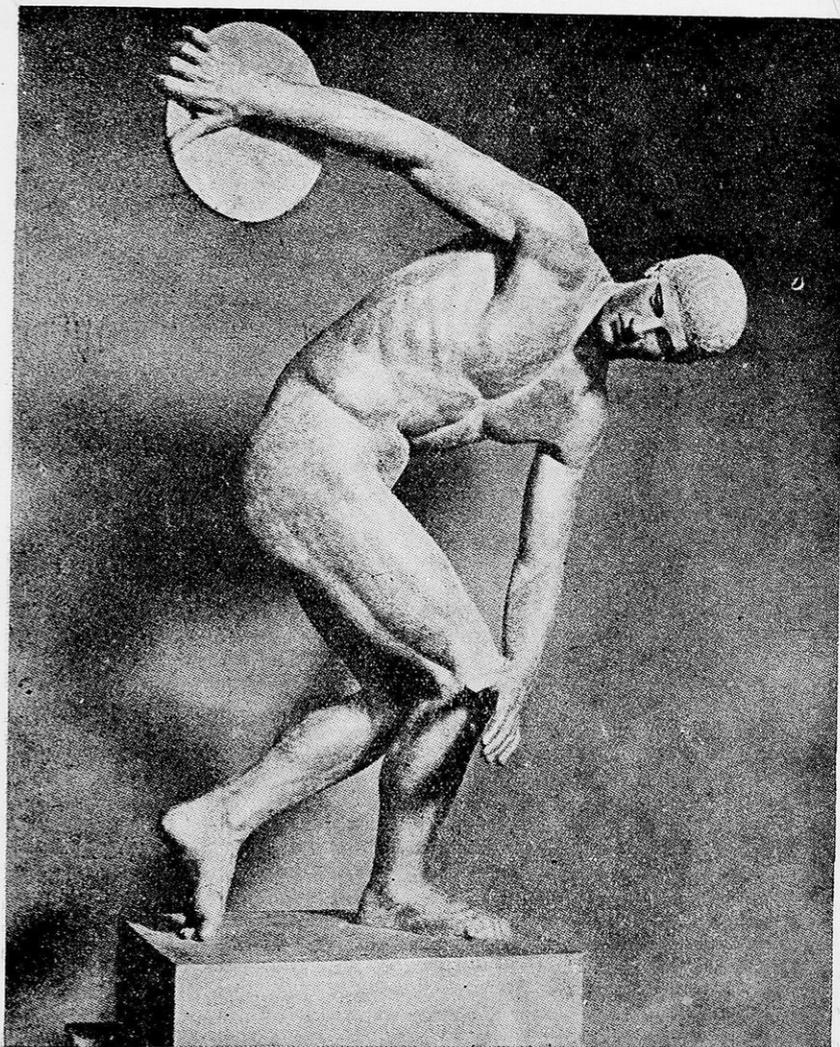
Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τὰς πληροφορίας τῶν παλαιῶν, διαφωτίζον σημαντικώτατα τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἑλληνικῆς ζωγραφικῆς κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους αἱ ἀγγειογραφίαι. Οἱ ἀγγειογράφοι, ἂν καὶ ἦσαν

ἀπλοὶ τεχνῖται, μᾶς ἀφήκαν ἐν τούτοις ἀληθινὰ καλλιτεχνήματα. Πολλὰ μάλιστα εἶναι ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὰ ἔργα τῶν μεγάλων ζωγράφων. Τὰ θέματα τῶν ἀγγειογράφων ἦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μυθολογικά. Συχνὰ τὰ ἀγγεῖα κοσμοῦνται μὲ σκηνὰς ἀπὸ

Μελανόμορφος ἀμφορεύς.

Ὁ Αἴας καὶ ὁ Ἀχιλλεὺς παίζουν πεσσοὺς. Ἔργον τοῦ ὀνομαστοῦ ἀθηναίου ἀγγειογράφου τοῦ 6ου αἰῶνος Ἐξηκίου.

Ὁ δισκοβόλος τοῦ Μύρωνος.
(ἀντίγραφον)

τὸν δημόσιον καὶ ἰδιωτικὸν βίον τῶν Ἑλλήνων καὶ συμπληρῶν-
νουν τὰς γνώσεις, τὰς ὁποίας ἔχομεν
δι' αὐτοὺς ἀπὸ ἄλλας πηγᾶς. Πλή-
θος τοιούτων ἀγγείων ἔχουν διασωθῆ
καὶ στολίζουσι ὅλα τὰ μουσεῖα τοῦ
πολιτισμένου κόσμου.

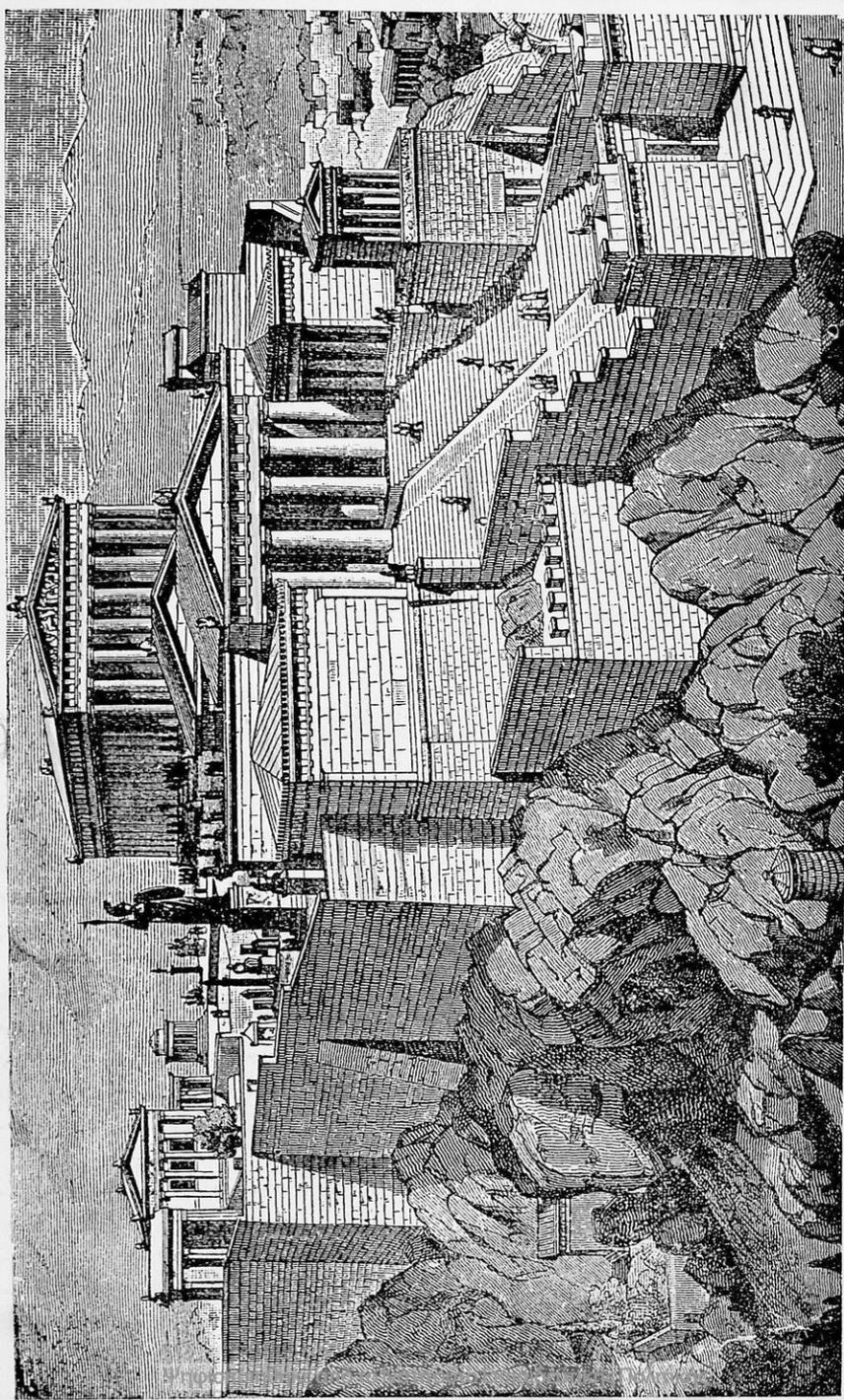

Ὁ δορυφόρος
τοῦ Πολυκλείτου.
(Μαρμάρινον ἀντίγραφον)

Μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἀγγειο-
γραφίας ἐπεκράτησαν δύο ρυθμοί,
ὁ μελανόμορφος καὶ ὁ ἐρυ-
θρόμορφος. Ὁ μελανόμορφος
ἔχει πατρίδα τὴν Κόρινθον καὶ ἐκυ-
ριάρχησε κατὰ τὸν 6ον π. Χ. αἰῶνα.
Ὁ ἐρυθρόμορφος ἀνεπτύχθη βραδύ-
τερον εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἐπεκρά-
τησε κατὰ τὸν 5ον π. Χ. αἰῶνα. Τὰ
μελανόμορφα ἀγγεῖα φέρουσι ζωγρα-
φισμένας μὲ μαῦρον χρῶμα τὰς μορ-
φάς. Τὰ ἐρυθρόμορφα ἀντιθέτως ἔχουσι
μαῦρον χρῶμα εἰς ὅλην τὴν ἐπιφά-
νειαν τοῦ ἀγγείου καὶ τὰς μορφάς
ἐρυθράς. Τὰ ἐρυθρόμορφα εἶναι τὰ
ῥαιότερα.

|| Ἡ Ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν.

Ἡ Ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν, ἀφ'
οὗ κετελύθη ἡ βασιλεία, εἶχε παύσει
νὰ εἶναι φρούριον καὶ κατοικία τῶν βασιλέων καὶ ἦτο ἀφιερω-
μένη εἰς τὴν προστάτιδα τῆς πόλεως Ἀθηνᾶν. Μετεβλήθη δηλαδὴ
εἰς ἄλυστον ἱερόν. Ἀλλὰ οἱ ναοί, τοὺς ὁποίους εἶχον κτίσει ἐκεῖ
οἱ Ἀθηναῖοι, καθὼς καὶ ὅσα ἄλλα ἔργα τέχνης εἶχον ἀφιερῶ-
σει εἰς τοὺς θεοὺς, κατεστράφησαν ἀπὸ τὸν Ξέρξην καὶ τὸν
Μαρδόνιον. Δι' αὐτὸ οἱ εὐσεβεῖς κάτοικοι τῆς πόλεως τὴν ἡτταν
τῶν Περσῶν καὶ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀπέδωκαν εἰς τὴν πολιούχον
Ἀθηνᾶν. Αἱ Ἀθηναῖαι, καθὼς γνωρίζομεν, μετὰ τοὺς περσικοὺς
πολέμους ἔγιναν μεγάλη δύναμις καὶ εἶχον πλοῦσια εἰσοδή-

Ἡ Ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν (ἀναπαράστασις).

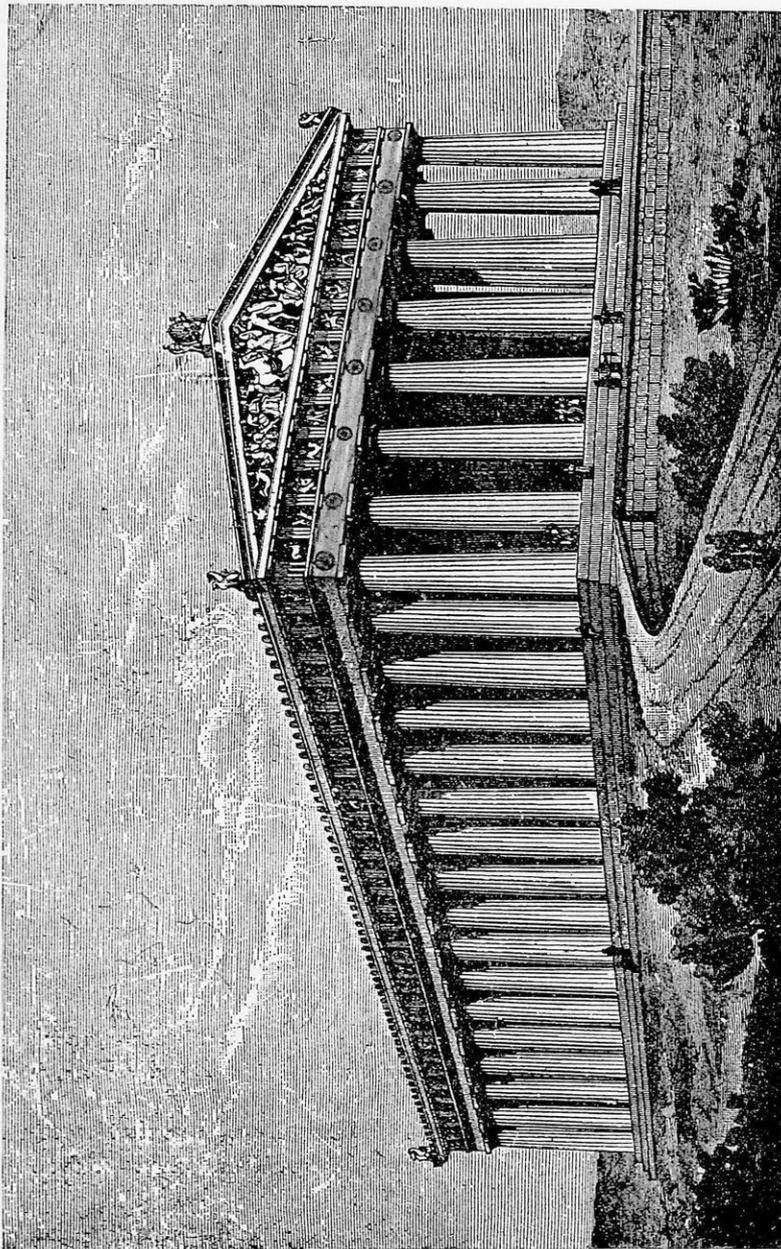
ματα. Διέθετον προσέτι καὶ ὕλικὸν ἐξαιρέτον, τὰ λευκὰ μάρμαρα τῆς Πεντέλης. Οἱ Ἀθηναῖοι λοιπὸν ἀπὸ εὐγνωμοσύνην πρὸς τὴν θεὰν ἀπεφάσισαν κατὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν τῆς πόλεως νὰ κτίσουν τοὺς ἡρειπωμένους ναοὺς πολυτελεστέρους καὶ ὠραιότερους. Τὸ ἔργον τοῦτο ἀνέλαβεν ὁ Περικλῆς. Εἰργάσθη ἐπὶ πολλὰ ἔτη καὶ κατώρθωσε μὲ τὴν συνεργασίαν τοῦ Φειδίου νὰ κάμῃ τὴν Ἀκρόπολιν τὸ λαμπρότερον καλλιτεχνικὸν μνημεῖον ὄλων τῶν αἰώνων.

Εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἀνερχόμεθα ἀπὸ τὴν δυτικὴν πλευράν, ὅπου σήμερον ὑπάρχει λιθίνη κλίμαξ. Ὅταν ἀνέλθωμεν τὴν κλίμακα, εὐρισκόμεθα ἔμπροσθεν μεγαλοπρεποῦς εἰσόδου, ἣ ὁποία ὠνομάζετο Π ρ ο π ὕ λ α ι α. Τὸ λαμπρὸν αὐτὸ οἰκοδόμημα ἔκτισεν ὁ ἀρχιτέκτων Μ ν η σ ι κ λ ῆ ς ὀλόκληρον ἐκ πεντελικοῦ μαρμάρου. Ἡ κατασκευὴ του διήρκεσε πέντε ἔτη. Ταυτοχρόνως μὲ τὰ Προπύλαια ἐκτίσθη ὁ μικρὸς, ἀλλὰ κομψότατος ναὸς τῆς Ἀ θ η ν ᾶ ς Ν ί κ η ς ἢ Ἀ π τ έ ρ ο υ Ν ί κ η ς, ὅπως λέγεται σήμερον. Εἶναι ναὸς ἀμφιπρόστυλος ἰωνικοῦ ρυθμοῦ, εὐρίσκεται δὲ δεξιὰ μας, πρὶν διέλθωμεν τὰ Προπύλαια, ἐπὶ προεξοχῆς τοῦ βράχου τῆς Ἀκροπόλεως.

Ὅταν περάσωμεν τὰ Προπύλαια καὶ προχωρήσωμεν, θὰ παρατηρήσωμεν χῶρον τετραγωνικόν, ὅπου σφύζονται τμήματα βάσεως τοῦ κολοσσιαίου ὀρειχαλκίνου ἀγάλματος τῆς π ρ ο μ ᾶ χ ο υ Ἀ θ η ν ᾶ ς, τὸ ὁποῖον κατεσκεύασεν ὁ Φειδίας. Τόσον μέγα ὕψος εἶχε τὸ ἄγαλμα, ὥστε οἱ παραπλέοντες τὸ Σούνιον ἔβλεπον τὰς ἀνεφέλους ἡμέρας τὴν αἰχμὴν τοῦ δόρατος τῆς θεᾶς νὰ ἀκτινοβολῇ ὑπὸ τὴν λάμψιν τοῦ ἡλίου.

Καθὼς προχωροῦμεν, συναντῶμεν ἐπάνω εἰς τὸν ὑψηλότερον χῶρον τῆς ἐπιφανείας τῆς Ἀκροπόλεως τὸ μεγαλοπρεπέστερον καὶ σεβαστότερον μνημεῖον τοῦ ἀρχαίου κόσμου, τὸν Πα ρ θ ε ν ῶ ν α. Ὁ ναὸς αὐτὸς τῆς Ἀθηνᾶς ἐκ πεντελικοῦ μαρμάρου εἶναι τὸ τελειότερον ἔργον τῆς ἑλληνικῆς ἀρχιτεκτονικῆς καὶ γλυπτικῆς.

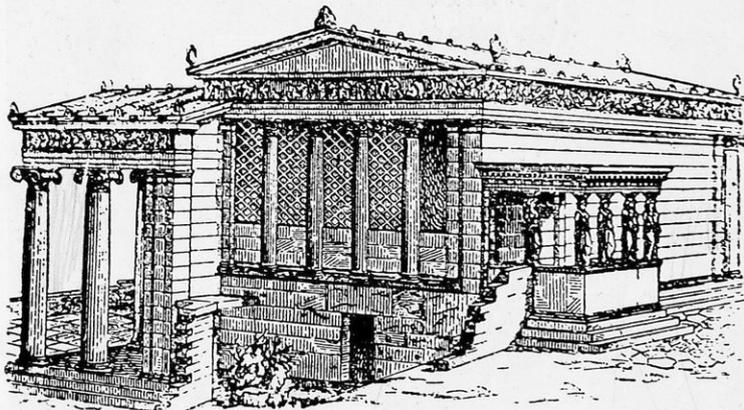
Ἀρχιτέκτονες τοῦ ἔργου ἦσαν ὁ Ἰ κ τ ῖ ν ο ς καὶ ὁ Κ α λ λ ι κ ρ ᾶ τ η ς. Ὁ ναὸς εἶναι περίπτερος δωρικοῦ ρυθμοῦ. Εἰς τὸν σηκὸν τοῦ ναοῦ ὑπῆρχε τὸ χρυσελεφάντινον ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς τοῦ Φειδίου. Ὁ ὀπισθόδομος ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς θησαυρο-

Παρθενών.
(*Αναπαύσασαις*)

φυλάκιον τῆς πόλεως. Περίφημα εἶναι τὰ ἀγάλματα καὶ τὰ ἀνάγλυφα, μὲ τὰ ὁποῖα ἐστόλισαν τὸν ναὸν ἀπὸ παντοῦ ὁ Φειδίας καὶ οἱ μαθηταὶ του. Εἰς τὴν ζωφόρον τοῦ σηκοῦ εἰκονίζετο ἡ πομπὴ τῶν Παναθηναίων. Εἰς τὸ ἀνατολικὸν ἀέτωμα παριστάνετο ἡ γέννησις τῆς Ἀθηναῖς καὶ εἰς τὸ δυτικὸν ἡ φιλονικία τῆς μὲ τὸν Ποσειδῶνα διὰ τὴν κατοχὴν τῆς πόλεως.

Ἀπέναντι τῆς βορείας πλευρᾶς τοῦ Παρθενῶνος ὑπάρχει τὸ κομψότατον καὶ χαριτωμένον δημιούργημα τῆς ἀττικῆς τέχνης, τὸ Ἐρέχθειον. Ἐμπρὸς εἰς τὸν ἐπιβλητικὸν καὶ με-

Τὸ Ἐρέχθειον. Στοὰ τῶν Καρυατίδων.

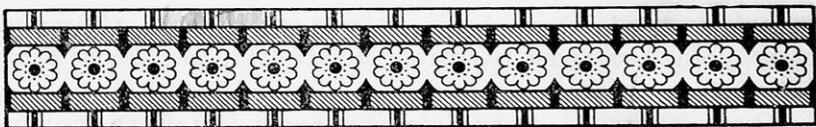
(Ἀναπαράστασις)

γαλοπρεπῆ δωρικὸν ρυθμὸν τοῦ Παρθενῶνος ὁ λεπτὸς καὶ ἐλαφρὸς ἰωνικὸς τοῦ Ἐρεχθείου δίδει τὴν ἐντύπωσιν μικροῦ κομποτεχνήματος. Εἰς τὸν χώρον, ὅπου ἰδρύθη ὁ ναός, ἐγίνετο κατὰ τὴν παράδοσιν ἡ φιλονικία τῆς Ἀθηναῖς καὶ τοῦ Ποσειδῶνος διὰ τὴν κυριαρχίαν τῆς πόλεως. Τὸ λαμπρότερον τμῆμα τοῦ ναοῦ εὑρίσκεται εἰς τὴν νοτίαν πλευράν, ἡ ὁποία ἔχει στεγασμένην προεξοχὴν ἐν εἴδει στοᾶς. Ἀντὶ κιόνων ἐξ ὠραῖαι κόραι μὲ τὴν τοπικὴν ἐνδυμασίαν τῶν γυναικῶν τῆς μικρᾶς κώμης τῆς Λακωνικῆς, τῶν Καρυῶν (σήμερον Ἀράχωβα), ὑποβαστάζουν τὴν στέγην τῆς στοᾶς. Εἶναι αἱ περίφημοι Καρυάτιδες, ἀπὸ τὰ

ζωντανώτερα καὶ θελκτικώτερα γλυπτὰ τῆς ἀρχαίας τέχνης, αἱ ὁποῖαι ἔχουν ἐμπνεύσει πλείστους ποιητὰς καὶ ζωγράφους ὄλων τῶν ἐποχῶν.

Ὅπως βλέπομεν, ἐπάνω εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἦσαν συγκεντρωμένα τὰ σεβαστότερα καὶ μεγαλοπρεπέστερα μνημεῖα, τὰ ὁποῖα κατῶρθωσε νὰ συλλάβῃ καὶ νὰ δημιουργήσῃ ἡ βαθεῖα εὐλάβεια πρὸς τὸ θεῖον, ἡ εὐφυΐα καὶ δραστηριότης τοῦ ἀθηναϊκοῦ λαοῦ. Ὁλος ὁ ἀρχαῖος ἑλληνικὸς κόσμος ἠσθάνετο ἐξαιρετικὸν σεβασμὸν πρὸς τὰ μνημεῖα τῆς Ἀκροπόλεως καὶ ἐθαμβῶνετο εἰς τὸ ἀντίκρυσμά των.

Ὁ ἴδιος θαυμασμὸς πρὸς τὴν καλλιτεχνικὴν μεγαλοφυΐαν τῶν ἀρχαίων προγόνων μας καὶ ὁ ἴδιος σεβασμὸς πρὸς τὰ ἀθάνατα προϊόντα τῆς παρακινεῖ καὶ σήμερον τοὺς πολιτισμένους ἀνθρώπους νὰ ἔρχωνται ἀπὸ τὰ πέρατα τοῦ κόσμου εὐλαβεῖς προσκυνηταὶ τῶν ἱερῶν ἐρειπίων τῆς Ἀκροπόλεως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ΄

Ο ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

12 | Αί παραμοναί τοῦ πολέμου.

Ἡ ἐσωτερικὴ ἡσυχία, ἡ ὁποία ἐπεκράτησεν εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὰ πεντήκοντα ἔτη τοῦ χρυσοῦ αἰῶνος, ἔδιδεν αἰσιοδοξίαν εἰς τοὺς Ἕλληνας. Γενικὴ ἦτο ἡ ἐντύπωσις, ὅτι τὰ πάθη, τὰ ὁποῖα ἐχώριζον τὰς ἑλληνικὰς πόλεις, ἔσβησαν καὶ ὅτι ἐμφύλιοι πόλεμοι δὲν θὰ ἀνεστάτωνον πλέον τὴν χώραν. Ἡ ἐντύπωσις αὕτη ἐνισχύθη, ὅταν τὸ 445 π. Χ. συνωμολογήθη ἡ τριακονταετὴς εἰρήνη μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Σπαρτιατῶν. Εἰς τὴν πραγματικότητα ὁμως ἡ κατάστασις δὲν ἦτο καθόλου εὐχάριστος.

Ἡ Σπάρτη, τῆς ὁποίας τὸ κύρος εἶχε καταπέσει ἕνεκα τῆς κακῆς διαγωγῆς τοῦ Πausανίου, περιωρίσθη, καθὼς εἶδομεν, εἰς τὸ κράτος τῆς, ἀλλὰ δὲν ἔπαυσε νὰ καιροφυλακτῇ. Συνεκέντρωνε καὶ ὠργάνωνε τὰς δυνάμεις τῆς, διὰ νὰ πραγματοποιήσῃ εἰς τὴν κατάλληλον στιγμήν τὸ παλαιὸν καὶ φιλόδοξον σχέδιόν τῆς νὰ κυριαρχήσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Δὲν ἐδείκνυε καμμίαν διάθεσιν νὰ ἀναγνωρίσῃ ὡς μόνιμον κατάστασιν τὴν ἡγεμονίαν τῶν Ἀθηναίων. Αἱ προθέσεις τῆς Σπάρτης ἐφάνησαν μὲ τὴν ματαίωσιν ἐξ αἰτίας τῆς τοῦ γνωστοῦ σχεδίου τοῦ Περικλέους περὶ πανελληνίου συνεδρίου διὰ τὴν ἔνωσιν ὅλων τῶν Ἑλλήνων ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Ἀθηναίων.

Ἄλλὰ καὶ ἡ αὐθαίρετος διαγωγή τῶν Ἀθηναίων πρὸς τοὺς συμμάχους συνετέλεσεν, ὥστε νὰ γεννηθοῦν μίση καὶ νὰ ἐξαφθοῦν τὰ παλαιὰ πάθη εἰς μέγαν βαθμόν. Τὴν εὐκαιρίαν αὕτην ἐπωφελέθησαν οἱ Σπαρτιαταὶ καὶ παρουσιάσθησαν προστάται τῶν καταδυναστευομένων. Ὑπὸ τὰς περιστάσεις αὐτὰς δὲν ἦτο δυνατόν νὰ διατηρηθῇ ἡ εἰρήνη. Μία ἀσήμαντος ἀφορμὴ ἐχρειά-

ζετο, διὰ νὰ ἀνάψῃ τὴν καταστρεπτικὴν φλόγα τοῦ πολέμου. Καὶ αὐτὸ δὲν ἤργησε νὰ συμβῆ.

Κατὰ τὸ ἔτος 431 π. Χ. ἡ τριακονταετῆς εἰρήνη κατελύθη καὶ ἤρχισε μακρὸς ἐμφύλιος πόλεμος, ὁ γνωστὸς ὡς Π ε λ ο π ο ν ν η σ ι α κ ὸ ς π ὄ λ ε μ ο ς, ὁ ὁποῖος διήρκεσεν 27 ἔτη. Ὁ πόλεμος αὐτὸς ἐξήντησε τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν ὠδήγησεν εἰς τὴν καταστροφὴν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν 431—404 π. Χ. ποτὲ πλέον δὲν ἠδυνήθη νὰ συνέλθῃ. Τὸ τέλος τοῦ ἐσημείωσε τὴν παρακμὴν τῆς Ἑλλάδος.

Τὰ αἴτια καὶ αἱ ἀφορμαὶ

13) τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου.

Τὸ κυριώτερον αἴτιον τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου ἦτο ἡ παλαιὰ ἀντίθεσις μεταξὺ τῶν δημοκρατικῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς ὀλιγαρχικῆς Σπάρτης. Ἡ ἀντίθεσις αὕτη ἠδῆ εἶχε εἰς μέγαν βαθμὸν μὲ τὴν δημιουργίαν τοῦ ἐκτεταμένου καὶ ἰσχυροῦ κράτους τῶν Ἀθηνῶν καὶ τὴν καταπληκτικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐμπορίου των. Οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον κυριαρχήσει εἰς τὴν ἀνατολικὴν Μεσόγειον μέχρι τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ τῆς Αἰγύπτου. Τὰ προϊόντα τῆς βιομηχανίας των ἦσαν περιζήτητα παντοῦ. Τοῦτο ἐγέννησε τὴν ἀντιζηλίαν καὶ τὸν φθόνον τῶν Σπαρτιατῶν καὶ πρὸ πάντων τῶν ἰσχυρῶν συμμάχων των Κορινθίων. Αὐτοὶ ἦσαν οἱ κυριώτεροι ἀνταγωνισταὶ τῶν Ἀθηναίων εἰς τὴν βιομηχανίαν καὶ τὸ ἐμπόριον.

Οἱ Κορίνθιοι ἀνησύχησαν πολὺ, ὅταν οἱ Ἀθηναῖοι ἤρχισαν νὰ ἐπεκτείνουν τὸ ἐμπόριόν των εἰς τὰς νήσους καὶ τὰς πόλεις τοῦ Ἰονίου πελάγους καὶ εἰς τὰς ἀποικίας τῆς νοτίου Ἰταλίας καὶ Σικελίας, ὅπου εἶχον αὐτοὶ ἕως τότε τὸ μονοπώλιον τῶν ἐμπορικῶν συναλλαγῶν. Μόνον ὁ πόλεμος ἠδύνατο νὰ σταματήσει τὴν πρόοδον τῶν Ἀθηναίων καὶ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν κυριαρχίαν των ἐπὶ ὅλων τῶν ἑλληνικῶν πόλεων. Τὸν πόλεμον αὐτὸν ἀκριβῶς ἐπεδίωκον καὶ παρεσκευάζον οἱ Κορίνθιοι. Μόλις ἐδόθη ἡ πρώτη ἀφορμὴ, τὴν ἐπωφελήθησαν καὶ ἦλθον εἰς σύγκρουσιν μὲ τοὺς Ἀθηναίους. Εἰς τὸ τέλος κατῶρθωσαν νὰ παρασύρουν μὲ τὸ μέρος των καὶ τοὺς Σπαρτιάτας, οἱ ὁποῖ-

οι ἔβλεπον μὲν μὲ ἀνήσυχον βλέμμα τὴν ἀνάπτυξιν τῶν Ἀθη-
νων, ἀλλ' ἦσαν πάντοτε διστακτικοὶ νὰ ἀναλάβουν πόλεμον
ἐναντίον των.

Ἀφορμὰς εἰς τὴν ἔκρηξιν τοῦ πολέμου ἔδωκαν τὰ ἐξῆς γεγο-
νότα. Εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἐπίδαμνον (σημερινὸν Δυρράχιον), ἡ
ὁποία ἦτο ἀποικία τῶν Κερκυραίων εἰς τὰ παράλια τῆς Ἰλλυ-
ρίας, ἐγένιν ἐπανάστασις. Εἰς τὴν ἐσωτερικὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν
τῶν Ἐπιδαμνίων ἀνεμειχθησαν οἱ Κορίνθιοι. Ἄλλ' ἡ ἐπέμβασις
των κατέληξεν εἰς πόλεμον μεταξύ αὐτῶν καὶ τῶν Κερκυραίων,
οἱ ὅποιοι ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν τῶν Ἀθηναίων. Οἱ Ἀθηναῖοι
μολονότι ἐγνώριζον, ὅτι, μὲ τὸ νὰ βοηθήσουν τοὺς Κερκυραίους,
παρεβιάζον τὴν τριακονταετῆ εἰρήνην, ἔκριναν, ὅτι δὲν ἔπρεπε
νὰ χάσουν τὴν εὐκαιρίαν νὰ κάμουν σύμμαχον τὴν Κέρκυραν.
Ἡ νῆσος εἶχεν ἀξιόλογον ναυτικὴν δύναμιν καὶ εὕρισκετο εἰς
ἐξαιρετικὴν θέσιν.

Οἱ Κορίνθιοι διὰ νὰ ἐκδικηθοῦν τοὺς Ἀθηναίους, ἐκίνησαν
εἰς ἀποστασίαν τὴν Ποτίδιαναν, ἡ ὁποία ἦτο μὲν ἀποικία
τῶν Κορινθίων εἰς τὴν Χαλκιδικήν, ἀλλὰ σύμμαχος τῶν Ἀθη-
ναίων. Ὅταν ἔμαθον αὐτὸ οἱ Ἀθηναῖοι, ἔστειλαν ἀμέσως
στρατὸν καὶ στόλον εἰς τὴν Ποτίδιαν καὶ τὴν ἐπολιόρησαν
στενῶς.

Ἄλλη σοβαρὰ ἀφορμὴ τοῦ πολέμου ὑπῆρξε τὸ ψήφισμα τοῦ
Περικλέους, διὰ τοῦ ὁποίου οἱ Μεγαρεῖς σύμμαχοι τῶν Σπαρ-
τιατῶν ἀπεκλείοντο ἀπὸ τοὺς λιμένας καὶ τὰς ἀγορὰς τοῦ κρά-
τους τῶν Ἀθηνῶν.

14) Συνέδριον εἰς τὴν Σπάρτην. Ἡ ἀπόφασις περὶ τοῦ πολέμου.

Κατόπιν τῶν γεγονότων αὐτῶν οἱ Κορίνθιοι ἐπέτυχον νὰ
συγκληθῆ συνέδριον τῶν ἀντιπροσώπων τῆς πελοποννησιακῆς
συμμαχίας εἰς τὴν Σπάρτην. Τὸ συνέδριον ἀπεφάσισε τὸν πόλε-
μον παρ' ὅλην τὴν ἀντίδρασιν τῶν εἰρηνοφίλων, τῶν ὁποίων
ἀρχηγὸς ἦτο ὁ βασιλεὺς Ἀρχίδαμος. Τοιοῦτοτρόπως ἐπε-
κράτησαν οἱ φιλοπόλεμοι. Ἀπὸ τὴν στιγμὴν αὐτὴν εἰρήνην δὲν
ὑπῆρχεν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὁ καταστρεπτικὸς ἐμφύλιος πόλε-
μος εἶχεν ἀρχίσει.

Αἱ πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις διεξήχθησαν εἰς τρεῖς περιόδους. Ἡ πρώτη περίοδος ὠνομάσθη δεκαετῆς ἢ Ἀρχιδάμειος πόλεμος (431-421). Ἔλαβε τὸ ὄνομα ἀπὸ τὸν ἀρχηγὸν τοῦ σπαρτιατικοῦ καὶ λοιποῦ συμμαχικοῦ στρατοῦ, τὸν Ἀρχίδαμον, ὁ ὁποῖος διηύθυνε τὰς ἐπιχειρήσεις ἐναντίον τῶν Ἀθηνῶν. Κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν τὰ ἀποτελέσματα τοῦ πολέμου ἦσαν ἀμφίβολα.

Ἡ δευτέρα περίοδος περιλαμβάνει τὴν εἰς Σικελίαν ἐκστρατείαν τῶν Ἀθηναίων (415-413), ἡ ὁποία ἀπέληξεν εἰς καταστροφὴν τῶν.

Τὴν τρίτην περίοδον ἀποτελεῖ ὁ λεγόμενος Δεκελεικὸς πόλεμος (413-404), ὁ ὁποῖος ἐτελείωσε μὲ τὴν ὑποταγὴν τῶν Ἀθηνῶν.

Εἰς τὴν μακρὰν καὶ ἀγωνιώδη πάλιν τῶν δύο ἐπιφανῶν ἑλληνικῶν πόλεων ἔλαβε μέρος ὅλη ἡ Ἑλλάς. Μὲ τὴν Σπάρτην εἶχε συνταχθῆ ὁλόκληρος σχεδὸν ἡ Πελοπόννησος, μερικαὶ πόλεις τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ ἀπὸ τὰς Ἰονίους νήσους ἢ Λευκάς. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐκτὸς τῶν ὑπηκόων τῶν εἶχον ὡς συμμάχους τὴν Ναύπακτον, τοὺς Ἀκαρνᾶνας καὶ ἀπὸ τὰς Ἰονίους νήσους τὴν Κέρκυραν, τὴν Κεφαλληνίαν καὶ τὴν Ζάκυνθον. Ἄλλ' οἱ Σπαρτιᾶται εἶχον συμπαθείας καὶ μεταξὺ τῶν ὑπηκόων τῶν Ἀθηνῶν, διότι εἶχον διακηρύξει, ὅτι πολεμοῦν, διὰ νὰ τοὺς ἀπαλλάξουν ἀπὸ τὸν ζυγὸν τῶν Ἀθηναίων. Καὶ οἱ δύο ἀντίπαλοι κατήρχοντο εἰς τὸν πόλεμον μὲ ἀκμαίας δυνάμεις. Ἰσχυρότεροι οἱ Ἀθηναῖοι κατὰ θάλασσαν, ὑστέρουν τῶν Σπαρτιατῶν εἰς τὴν δύναμιν κατὰ ξηρὰν.

Αἱ πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις διεξήγοντο μόνον κατὰ τὸ θέρος (Μάρτιος—Νοέμβριος). Ἡ περίοδος τοῦ χειμῶνος (Δεκέμβριος—Φεβρουάριος) προωριζέτο διὰ τὰς πολεμικὰς προετοιμασίας τῶν ἐμπολέμων.

ΠΡΩΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

15/ Ἀρχιδάμειος πόλεμος. Ὁ λοιμὸς τῶν Ἀθηναίων.

Τὴν ἀνοιξιν τοῦ 431 π. Χ. ὁ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Ἀρχίδαμος μὲ ἰσχυρὸν στρατὸν εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ ἤρχισε κατὰ τὴν συνήθειαν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης νὰ κόπτη τὰ δέν-

δρα καὶ νὰ καταστρέφῃ τοὺς ἀγρούς. Οἱ ἀγρόται μὲ πό-
νον ψυχῆς παρηκολούθουν τὴν φθορὰν τῆς περιουσίας των μέσα
ἀπὸ τὰ τείχη τῶν Ἀθηνῶν, ὅπου εἶχον καταφύγει μὲ τὰς οἰκο-
γενεῖας των καὶ μὲ τὰ κινητὰ πράγματά των κατὰ συμβουλήν
τοῦ Περικλέους. Ὁ μέγας πολιτικός καὶ στρατηγὸς εἶχε τὴν
γνώμην, ὅτι κατὰ ξηρὰν οἱ Ἀθηναῖοι ἔπρεπε νὰ περιορισθοῦν
μόνον εἰς ἄμυναν. Δι' αὐτό, μόλις ἐκηρύχθη ὁ πόλεμος, πα-
ρήγγειλεν εἰς τοὺς κτηματίας τῆς Ἀττικῆς νὰ συγκεντρωθοῦν
εἰς τὴν πόλιν. Τοιοῦτοτρόπως ὅλος ὁ χῶρος μεταξὺ τῶν μακρῶν
τειχῶν ἐγένεσεν ἀπὸ πρόσφυγας. Ἐκεῖ ἦσαν ἀσφαλεῖς, διότι
τὰ μακρὰ τείχη προεφύλαττον τὰς Ἀθήνας καὶ τὸν Πειραιᾶ.

Οἱ Ἀθηναῖοι ἐξ ἄλλου διὰ νὰ ἀποδώσουν τὰ ἴσα εἰς τοὺς
Λακεδαιμονίους, ἔστειλαν τὸν στόλον των εἰς τὴν Πελοπόννησον
καὶ ἐλεηλάτει τὰ παραλίαι τῆς.

Ἄλλ' ὁ Ἀρχίδαμος δὲν παρέτεινε ἐπὶ μακρὸν τὴν πολιορ-
κίαν τῶν Ἀθηνῶν. Μόλις ἤρχισαν νὰ λείπουν αἱ τροφαί, ἐγκα-
τέλειψε τὴν ἐπιχείρησιν καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Πελοπόννησον.
Ὁ ἀθηναϊκὸς στόλος ἐπίσης ἀφοῦ ἐλεηλάτησε τὰ εὐφορώτερα
μέρη τῶν παραλίων τῆς Πελοποννήσου, ἐπανέπλευσεν εἰς τὸν
Πειραιᾶ. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐπέρασε τὸ πρῶτον ἔτος τοῦ
πολέμου.

Κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦ ἔτους τούτου οἱ Ἀθηναῖοι ἔθαψαν
μὲ φροντίδα τοῦ δημοσίου τοὺς πρώτους νεκροὺς τοῦ πολέμου.
Ἐπειδὴ δὲ σύμφωνα μὲ παλαιὸν ἔθιμον ἔπρεπε κατὰ τὴν ταφὴν
νὰ ὀμιλήσῃ πρὸς τιμὴν των ἐκ μέρους τῆς πόλεως ἀνὴρ μὲ γε-
νικὴν ὑπόληψιν καὶ κύρος, ὠρίσθη ὁ Περικλῆς νὰ εἴπῃ «ἐπ'
αὐτοῖς ἔπαινον τὸν πρόποντα». Ὁ λόγος, τὸν ὁποῖον ἐξεφώνησε
τότε ὁ ἀθηναῖος πολιτικός, εἶναι πραγματικὸν ἀριστούργημα.
Ὁ Ἐπιτάφιος τοῦ Περικλέους, ὅπως λέγεται,
ἀποτελεῖ ὕμνον πρὸς τὴν δύναμιν τῶν Ἀθηνῶν, τὸ δημοκρατικὸν
πολίτευμά των καὶ τὸν πολιτισμὸν των. «Μόνη, λέγει, ἡ πόλις τῶν
Ἀθηνῶν ἀπὸ ὅλας τὰς σημερινὰς πόλεις παρουσιάζεται εἰς τὰ μάτια
τοῦ ἐρευνητοῦ ἀνωτέρα τῆς φήμης τῆς καὶ μόνη αὐτὴ οὔτε εἰς τὸν
ἐχθρὸν, ὅταν ἔλθῃ ἐναντίον τῆς, δίδει ἀφορμὴν νὰ ἀγανακτῇ, διότι κα-
κοπαθεῖ ἀπὸ τοιοῦτους ἀσημάντους ἀνθρώπους, οὔτε εἰς τὸν ὑπήκοον
νὰ παραπονῆται, διότι τάχα κυβερνᾶται ἀπὸ ἀναξίους... Λοιπὸν χάριν

τοιαύτης πόλεως αὐτοὶ ἐδῶ γενναίως μαχόμενοι ἐφρονεύθησαν, ἐπειδὴ ἐθελώρησαν χρέος τῶν νὰ μὴ τὴν ἀφήσουν νὰ καθῆ, καὶ ὁ καθένας ἀπὸ ὅσους μένουσιν εἰς τὴν ζωὴν δίκαιον εἶναι νὰ θέλῃ νὰ ὑποφέρει πρὸς χάριν τῆς» (Θουκυδίδου Περικλέους ἐπιτάφιος). ¹⁹⁵
¹⁴⁹
²⁶⁶

Τὸ δευτέρον ἔτος ὁ Ἀρχίδαμος εἰσέβαλε καὶ πάλιν εἰς τὴν Ἀττικὴν, ὁ δὲ στόλος τῶν Ἀθηναίων ὑπὸ τὸν Περικλέα ἐληλάτησεν ἐκ νέου διάφορα μέρη τῶν παραλίων τῆς Πελοποννήσου.

Ἀλλὰ τὸ ἔτος αὐτὸ μεγάλη συμφορὰ ἐπληξε τοὺς Ἀθηναίους. Συγχρόνως περίπου μὲ τὴν εἰσβολὴν τῶν Σπαρτιατῶν φοβερὰ ἐπιδημικὴ νόσος, λοιμὸς, ὅπως τὸν λέγει ὁ Θουκυδίδης, ἐνέσκηψεν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ τὸν Πειραιᾶ. Εἶναι πιθανόν, ὅτι μετεδόθη εἰς τὸν Πειραιᾶ ἀπὸ ξένον ἐμπορικὸν πλοῖον, τὸ ὁποῖον προήρχετο ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον. Εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ τὸν Πειραιᾶ ἡ ἐπιδημία ἔλαβε τεραστίαν ἀνάπτυξιν. Ὁ συνωστισμὸς, ὁ ὁποῖος εἶχε δημιουργηθῆ ἀπὸ τὴν συγκέντρωσιν ὅλου τοῦ πληθυσμοῦ τῆς ὑπαίθρου εἰς τὸν μεταξὺ τῶν μακρῶν τειχῶν χώρον καὶ τὰς ἀνθυγιεinas καλύβας, ὑπεβόηθει τὴν ἐξάπλωσίν τῆς. Προσέβαλεν ὅλους χωρὶς διάκρισιν φύλου ἢ ἡλικίας.

Ὁ Θουκυδίδης, ὁ ὁποῖος ἔπαθεν ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν καὶ ἐσώθη, μᾶς περιέγραψε τὴν νόσον μὲ θαυμαστὴν ἀκρίβειαν. Ἀπὸ τὰ συμπτώματα φαίνεται, ὅτι ἐπρόκειτο περὶ τυφοειδοῦς πυρετοῦ. Τόσον ἀσύνηθες ἦτο τὸ νόσημα, λέγει, ὥστε οἱ ἄνθρωποι ἀπέθνησκον ὡσὰν τὰ πρόβατα καὶ πολλοὶ ἔμενον ἄταφοι. «Τὰ δὲ πτηνὰ, τὰ ὁποῖα τρώγουσιν ἀνθρώπινα πτώματα, ἢ δὲν ἐπιησίζον τοὺς ἀτάφους νεκρούς, οἱ ὁποῖοι ἦσαν πολλοί, ἢ, ὅσα ἔφαγον ἀπὸ αὐτοῦς, ἐμολύνθησαν καὶ ἀπέθανον. Τὰ πτηνὰ αὐτὰ ἐξηφανίζοντο ἀπὸ τὰ μέρη, ὅπου εὗρισκοντο ἄταφα πτώματα». Ὁ λοιμὸς διήρκεσε μὲ μικρὰς ὑποχωρήσεις τῆς νόσου καθ' ὅλον τὸ δευτέρον καὶ τρίτον ἔτος τοῦ πολέμου καὶ ἐπροξένησε μεγάλην φθορὰν εἰς τὸν πληθυσμόν.

16) X Δυσφορία τῶν Ἀθηναίων. Θάνατος τοῦ Περικλέους.

Ὁ Ἀρχίδαμος ἐπειδὴ ἐφοβήθη, μήπως προσβληθῆ ὁ στρατός του ἀπὸ τὴν ἐπιδημίαν, ἀπεχώρησε μὲ σπουδὴν ἀπὸ τὴν Ἀττικὴν. Ὁ Περικλῆς ἐξ ἄλλου ὅταν ἐπέστρεψεν ἀπὸ τὴν

ληλασίαν τῶν παραλίων τῆς Πελοποννήσου, ἔστειλε τὸν στόλον ὑπὸ ἄλλους στρατηγοὺς εἰς τὴν Μακεδονίαν, διὰ νὰ ἐπιταχύνη τὴν ἄλωσιν τῆς Ποτιδαίας. Ὁ στόλος ὁμῶς ἐπανῆλθεν ἄπρακτος εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου ἡ κατάστασις ἀπὸ τὴν ἐξάπλωσιν καὶ τὴν θραυσίαν τοῦ λοιμοῦ ἦτο σχεδὸν ἀπελπιστικὴ. Οἱ Ἀθηναῖοι ἤρχισαν νὰ χάνουν τὸ ἠθικόν των. Εἰς τὴν ἀπόγνωσίν των ἐστρέφοντο κατὰ τοῦ Περικλέους, τὸν ὁποῖον ἐθεώρουν ὡς πρωταίτιον τῶν συμφορῶν.

Ὁ Περικλῆς τότε συνεκάλεσε τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου καὶ μὲ τὴν γνωστὴν ἀταραξίαν του ὠμίλησε πρὸς τοὺς Ἀθηναίους ὡς πατὴρ καὶ ὄχι ὡς ἀνώτατος ἄρχων. « *Ἄν ἡ πατρίς εὐτυχῆ, εἶπεν, αἱ ἰδιωτικαὶ ἀτυχίαι θεραπεύονται, ἐνῶ οὐδεμία ἰδιωτικὴ εὐτυχία δύναται νὰ διατηρηθῆ, ὅταν ἡ πατρίς περιέλθῃ εἰς δυστυχίαν.... Ὅταν λοιπὸν ἡ μὲν πατρίς ἤμπορῆ νὰ βαστάσῃ τὰς συμφορὰς τῶν πολιτῶν, ἕνας δὲ ἕκαστος μεμονωμένος πολίτης δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ τὴν βοηθήσῃ, πῶς δὲν ἐπιβάλλεται ὅλοι μαζί νὰ τὴν ἐνισχύσωμεν καὶ νὰ μὴ μᾶς τρομάξουν αἱ ἀτομικαὶ κακοτυχίαι μας ;* »

Ἡ ἐντύπωσις ἐκ τοῦ λόγου ὑπῆρξε μεγάλη. Ἡ δυσφορία τῶν Ἀθηναίων κατὰ τοῦ Περικλέους ἔπαυσεν, ἀλλὰ πρὸς στιγμὴν. Αἱ ταλαιπωρίαι των ἀπὸ τὴν νόσον ἐμεγάλωνον καὶ ἡ ὀργὴ των ἐξέσπασε καὶ πάλιν κατὰ τοῦ Περικλέους, ἀπὸ τὸν ὁποῖον τῶρα ἀφήρεσαν τὸ ἀξίωμα τοῦ στρατηγοῦ. Χωρὶς δυσφορίαν καὶ παράπονον ὁ φιλόπατρις πολιτικὸς ἀπεσύρθη εἰς τὴν ἰδιωτικὴν ζωὴν. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἔχασεν ἀπὸ τὴν νόσον τοὺς δύο υἱοὺς του. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν μεγάλην αὐτὴν συμφορὰν διετήρησεν ὅλον τὸ ψυχικὸν μεγαλεῖόν του.

Ἡ ἀνικανότης τῶν διαδόχων τοῦ Περικλέους ἠνάγκασε τοὺς Ἀθηναίους νὰ τὸν ἐπαναφέρουν εἰς τὴν ἀρχήν. Δὲν ἦτο ὁμῶς πλέον πεπρωμένον νὰ ὑπηρετήσῃ ἐπὶ μακρὸν τὴν πατρίδα του. Προσεβλήθη καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὴν θανατηφόρον ἐπιδημίαν καὶ ἀπέθανε τὸ φθινόπωρον τοῦ 429 εἰς ἡλικίαν 62 ἐτῶν.

Ὁ θάνατος τοῦ Περικλέους εἰς τὴν κρίσιμον ἐκείνην περίστασιν ὑπῆρξε διὰ τοὺς Ἀθηναίους ἀνεπανόρθωτος συμφορὰ. Ὁ Περικλῆς, ὁ ὁποῖος, καθὼς γνωρίζομεν, ἦτο μέγας πολιτικὸς καὶ στρατηγὸς καὶ ρήτωρ, κατώρθωνε μὲ τὸ μέγα κῦρὸς του νὰ ἐπιβάλλῃ εἰς τοὺς Ἀθηναίους τὴν πειθαρχίαν, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ

τὸ θεμέλιον διὰ τὴν εὐτυχίαν καὶ τὴν προκοπὴν τῶν λαῶν. Καὶ ἐπετύγχανεν αὐτὸ χωρὶς καθόλου νὰ δεσμεύῃ τὴν προσωπικὴν ἐλευθερίαν τῶν πολιτῶν. Διὰ τοῦτο ἡ ἀπώλειά του ἦτο βαρὺ πλήγμα διὰ τοὺς Ἀθηναίους.

Μετὰ τὸν Περικλῆα ἐπεκράτησαν πολιτικοί, οἱ ὅποιοι δὲν ἀπέβλεπον εἰς τὸ συμφέρον τῆς ὀλότητος, ἀλλ' εἰς τὴν ἱκανοποίησιν τῆς ἀτομικῆς των φιλοδοξίας. Ἀπέκρυστον ἀπὸ τὸν λαὸν τὴν ἀλήθειαν καὶ ἐκολάκευον τὰς ἀδυναμίας του, διὰ νὰ ἐξασφαλίζουσιν τὴν ἐκλογὴν των εἰς τὰ ἀνώτατα ἀξιώματα. Οἱ πολιοκοὶ αὐτοὶ ὀνομάζονται δ η μ α γ ω γ ο ἰ. Περίφημος δημαγωγός, ὁ ὅποιος ἐπεβλήθη εἰς τὰς Ἀθήνας κατὰ τοὺς χρόνους αὐτούς, ὑπῆρξεν ὁ Κ λ έ ω ν, ἄνθρωπος ἐμπαθέστατος καὶ τυχοδιώκτης. Οὗτος κατήγετο ἀπὸ ταπεινὴν οἰκογένειαν, ἀλλ' εἶχε πλουτήσῃ ὡς βιομήχανος βυρσοδέψης. Πλὴν τῶν χρημάτων ὅμως διέθετε καὶ ρητορικὴν καὶ δημαγωγικὴν ἱκανότητα μοναδικήν. Μὲ τὰ προσόντα αὐτὰ ἐπεβάλλετο εἰς τὸ πλῆθος καὶ τὸ παρέσυρεν εἰς τὰς ἰδέας του. Ἦτο ὑπὲρ τῆς ἐξακολουθήσεως τοῦ πολέμου μέχρις ἐσχάτων.

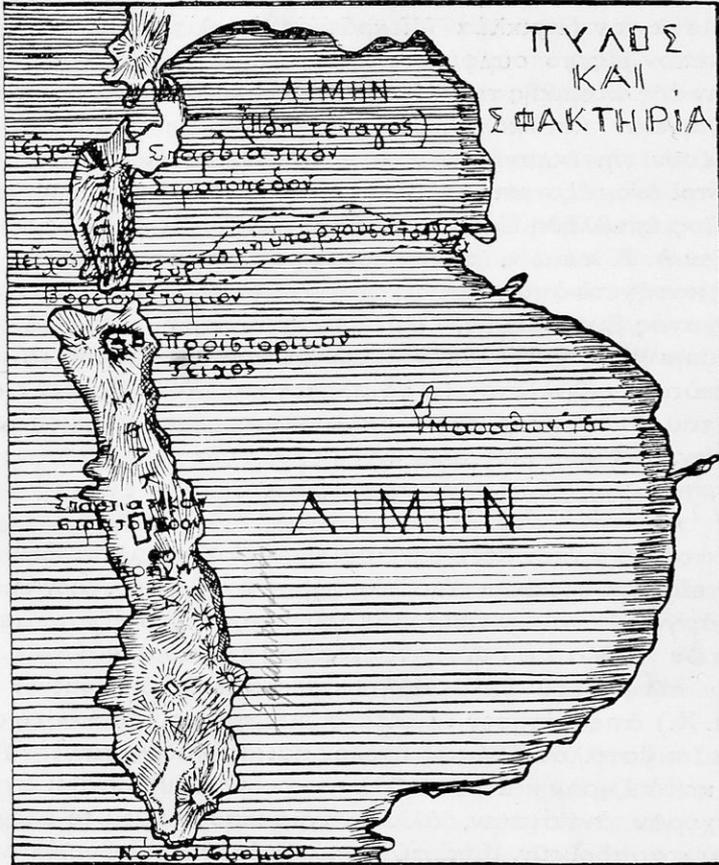
17) Ἀποστασία τῆς Λέσβου. Κατάληψις τῆς Πύλου.

Κατὰ τὸ τρίτον ἔτος τοῦ πολέμου οἱ Σπαρτιῶται δὲν εἰσέβαλον εἰς τὴν Ἀττικὴν ἀπὸ τὸν φόβον τοῦ λοιμοῦ. Δὲν ἔμειναν ὅμως ἀργοί. Ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἀρχιδάμου ἐξεστράτευσαν κατὰ τῶν Π λ α τ α ι ῶ ν, τὰς ὁποίας ἐπολιόρκησαν.

Ἐν τῷ μεταξύ ἔπεσεν ἡ Ποτίδαια καὶ τὸ ἐπόμενον ἔτος (428 π. Χ.) ἀπεστάτησεν ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους ἡ Λ έ σ β ο ς. Οἱ Ἀθηναῖοι ἔστειλαν ἀμέσως στόλον καὶ ἐπολιόρκησαν τὴν Μυτιλήνην κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν. Οἱ Μυτιληναῖοι ἀντέταξαν ἰσχυρὰν ἀντίστασιν, ἀλλ' ἠναγκάσθησαν κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος νὰ παραδοθοῦν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ Λέσβος ἐπανῆλθε πάλιν εἰς τὴν ἡγεμονίαν τῶν Ἀθηνῶν.

Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Μυτιλήνης ἐφάνη ἡ ἐμπάθεια καὶ ἡ ἀγριότης τοῦ Κλέωνος. Οὗτος προέτεινε εἰς τοὺς Ἀθηναίους νὰ θανατώσουσιν ὅλους τοὺς ἐνήλικας Μυτιληναίους. Καὶ δὲν ἔγινε μὲν αὐτό, διότι ἐπεκράτησαν ἄλλαι φρονιμώτεραι γνώμαι, ἀλλ' ὅμως οἱ Ἀθηναῖοι ἐφόνευσαν χιλίους αἰχμαλώτους ἐκ τῶν ἀριστοκρατικῶν τῆς Μυτιλήνης.

Κατὰ τὸν ἴδιον χρόνον καὶ οἱ Σπαρτιᾶται ἐκυρίευσαν μετὰ διετῆ πολιορκίαν τὰς Πλαταιάς καὶ διὰ τὴν εὐχαριστήσουσιν τοὺς

Σχέδιον Πύλου καὶ Σφακτηρίας.

συμμάχους τῶν Θηβαίων, ἐφόνευσαν τοὺς ὀλίγους ὑπερασπιστὰς τῆς ἐνδόξου πόλεως. Ὑπὸ τὰς περιστάσεις αὐτὰς ὁ πόλεμος ἐγένετο διαρκῶς ἀγριώτερος.

Κατὰ τὸ ἔτος 425 π. Χ. ὁ στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων Δημοσθένης κατέλαβε μὲ πέντε πλοῖα τὴν Πύλον καὶ τὴν ὠχύρωσεν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ πόλις ἔκειτο εἰς τὰ δυτικά παράλια τῆς Μεσσηνίας, ὁ Δημοσθένης ἐσχεδίαζε νὰ τὴν κάμη ὀρμητήριον, διὰ νὰ ἀποκλείσῃ ἐκ δυσμῶν τὴν Πελοπόννησον καὶ νὰ ἐξεγείρῃ εἰς ἐπανάστασιν τοὺς δυσηρεστημένους κατὰ τῶν Σπαρτιατῶν κατοίκους τῆς. Οἱ Σπαρτιάται ἀντελήφθησαν τοὺς σκοποὺς του καὶ ἐπετέθησαν ἐναντίον του ἀπὸ τὴν ξηρὰν καὶ τὴν θάλασσαν. Συγχρόνως ἀπεβίβασαν 420 ὀπλίτας εἰς τὴν νῆσον Σφακτηρίαν, ἡ ὁποία εὐρίσκεται ἔμπροσθεν τοῦ λιμένος τῆς Πύλου.

Ὁ Δημοσθένης μὲ τοὺς ὀλίγους ἄνδρας του προέβαλε γενναίαν ἀντίστασιν. Ὅταν δὲ ἔφθασεν ἐνίσχυσις ἀπὸ τὰς Ἀθήνας, ὄχι μόνον κατώρθωσε νὰ ἀποκρούσῃ τοὺς Σπαρτιάτας, ἀλλὰ καὶ ἐπολιόρκησε τοὺς 420 ὀπλίτας τῶν εἰς τὴν Σφακτηρίαν. Ἀρκετοὶ ἀπὸ τοὺς ὀπλίτας αὐτοὺς ἀνῆκον εἰς τὰς ἐπισημότερας οἰκογενεῖας τῆς Σπάρτης. Διὰ τοῦτο οἱ Λακεδαιμόνιοι προέτειναν εἰς τοὺς Ἀθηναίους εἰρήνην, ἀλλ' αὐτοὶ κατὰ συμβουλήν τοῦ Κλέωνος ἀπέρριψαν τὰς προτάσεις. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ πολιορκία παρετείνετο, ὁ Κλέων ἐζήτησε νὰ ἀποσταλῇ ὁ ἴδιος εἰς τὴν Πύλον. Ἔδωκε τὴν ὑπόσχεσιν, ὅτι ἐντὸς 20 ἡμερῶν ἢ θὰ ἐφόνευεν ἢ θὰ ἔφερεν εἰς τὰς Ἀθήνας αἰχμαλώτους τοὺς ἀποκλεισμένους εἰς τὴν Σφακτηρίαν Σπαρτιάτας. Ὁ Κλέων ὅταν ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν Σφακτηρίαν, εὗρεν ὄλα ἔτοιμα διὰ τὴν ἐπιθεσιν. Οἱ Σπαρτιάται ἐκυκλώθησαν ἀπὸ αὐτὸν καὶ δὲν ὑπῆρχεν ἐλπίς νὰ διαφύγουν. Δι' αὐτὸ ἐπολέμησαν μὲν γενναίως, ἀλλὰ τέλος ἠναγκάσθησαν νὰ παραδοθοῦν. Τοιοιουτρόπως ὁ Κλέων ἐντὸς 20 ἡμερῶν μετέφερε κατὰ τὴν ὑπόσχεσίν του εἰς τὰς Ἀθήνας τοὺς 292 ἐπιζήσαντας Σπαρτιάτας ὀπλίτας τῆς Σφακτηρίας. Ἀπὸ τότε ὁ τυχοδιώκτης δημαγωγὸς ἔγινε παντοδύναμος. Οἱ Σπαρτιάται δὲν ἐτόλμησαν πλέον νὰ εἰσβάλουν εἰς τὴν Ἀττικὴν, διότι οἱ Ἀθηναῖοι ἠπέιλησαν, ὅτι, ἂν συνέβαινε τοῦτο, θὰ ἐθανάτωνον τοὺς αἰχμαλώτους τῶν.

19) ✕ Νικίειος εἰρήνην.

Ἀπὸ τὴν δύσκολον θέσιν, εἰς τὴν ὁποίαν εὗρέθη ἡ Σπάρτη μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Σφακτηρίας, ἐξήγαγε τὴν πατρίδα του ὁ

χρηστός, γενναῖος καὶ ἐξάιρετος στρατηγὸς Β ρ α σ ῖ δ α ς . Οὗτος διὰ τὰ ἀπομακρύνῃ τοὺς Ἀθηναίους ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον, ἐσκέφθη τὰ μεταφέρειν τὸν πόλεμον εἰς τὴν Μακεδονίαν. Μὲ τὴν μοναδικὴν διὰ Σπαρτιάτην ρητορικὴν του ἰκανότητα ἔπεισε τοὺς ἐφόρους τὰ τοῦ ἀναθέσσουν τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ τολμηροῦ του σχεδίου.

Ὁ Βρασίδης ἐπέρασε μὲ ὀλίγας δυνάμεις τὴν ἀνατολικὴν Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ τὴν Θεσσαλίαν καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν Μακεδονίαν. Ἐκεῖ ἠνώθη μὲ τὸν βασιλέα Περδίκκαν, φίλον τῶν Σπαρτιατῶν. Μὲ τὴν συνεργασίαν αὐτοῦ ὁ Βρασίδης ἀπέσπασε πολλὰς πόλεις ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους καὶ ἐπροχώρησε πρὸς τὴν Χαλκιδικήν. Τέλος ἐκυρίευσεν τὴν Ἀμφίπολιν, ἀποικίαν τῶν Ἀθηναίων εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Στρυμόνος.

Ὁ ἀθηναῖος ἱστορικὸς Θουκυδίδης, ναύαρχος τότε τῶν Ἀθηναίων εἰς τὰ παράλια τῆς Θράκης, δὲν ἠδυνήθη τὰ πλεύσῃ ἐγκαίρως εἰς τὴν Ἀμφίπολιν καὶ τὰ ἐμποδίσει τὴν κατάληψίν της. Διὰ τοῦτο οἱ Ἀθηναῖοι τὸν κατεδίκασαν ἀναπολόγητον εἰς θάνατον. Ἡ καταδίκη αὐτὴ ἠνάγκασε τὸν Θουκυδίδην τὰ ὑποβληθῆ μόνος εἰς ἔξορίαν.

Κατὰ τοῦ Βρασίδου οἱ Ἀθηναῖοι ἔστειλαν τὸν Κλέωνα. Ὀλίγον χρόνον μετὰ τὴν ἀφίξίν του οἱ δύο ἀντίπαλοι συνεκρούσθησαν εἰς τὴν Ἀμφίπολιν. Κατὰ τὴν μάχην ὁ ἀθηναϊκὸς στρατὸς ἐνίκηθη καὶ ὁ Κλέων ἐφονεύθη. Τὴν ἰδίαν ὄμως τύχην εἶχε καὶ ὁ στρατηγὸς Βρασίδης, ὁ ὁποῖος ἐτάφη μὲ μεγάλας τιμὰς εἰς τὴν ἀγορὰν τῆς Ἀμφιπόλεως. Τοιοῦτοτρόπως ἔλειψαν οἱ δύο φιλοπόλεμοι ἀρχηγοὶ Βρασίδης καὶ Κλέων.

Εἰς τὰς Ἀθήνας ὑπερίσχυσε τότε τὸ κόμμα τοῦ Νικίου, ὁ ὁποῖος ἤρχισεν ἀμέσως διαπραγματεύσεις μὲ τοὺς Σπαρτιάτας περὶ εἰρήνης. Αἱ περιστάσεις ἦσαν εὐνοϊκαί, διότι καὶ οἱ δύο ἀντίπαλοι εἶχον ἐξαντληθῆ ἀπὸ τὴν παράτασιν τοῦ πολέμου. Ἀθηναῖοι καὶ Σπαρτιάται τὸ 421 π. Χ. ἔκλεισαν εἰρήνην ὑπὸ τὸν ὄρον τὰ ἀποδοθοῦν ἀμοιβαίως οἱ αἰχμάλωτοι καὶ αἱ κυριευθεῖσαι πόλεις. Ἐπειδὴ δὲ ἡ εἰρήνη αὐτὴ ἔγινε μὲ τὴν μεσολάβησιν καὶ τὰς ἐνεργείας τοῦ στρατηγοῦ Νικίου, διὰ τοῦτο ὠνομάσθη Νικίειος εἰρήνη.

19/ Ὁ Νικίας.

ἐπιφανὴς, Γενναῖος,
εὐσεβής, ἐπιφανής

Ὁ Νικίας κατήγετο ἀπὸ πλουσίαν οἰκογένειαν. Ἀπὸ τὰ ἀργυρωρυχεῖα τοῦ Λαυρείου καὶ ἀπὸ βιομηχανικὰς ἐργασίας ἠύξησε τὸν πλοῦτον, τὸν ὁποῖον ἐκληρονόμησε, καὶ ἔγινεν ὁ πλουσιώτερος ἄνθρωπος τῶν Ἀθηνῶν.

Ὁ Νικίας ἦτο πολίτης ἐνάρετος καὶ συνετός. Ὡς στρατηγὸς διεξήγαγεν ἐπιτυχῶς πολλοὺς ἀγῶνας κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου. Εἰς τὴν πολιτικὴν διεκρίθη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Περικλέους ὡς ἀρχηγὸς τοῦ ἀριστοκρατικοῦ κόμματος. Ἐπειδὴ ὅμως εἶχε χαρακτῆρα ἥπιον καὶ ἄτολμον, δὲν κατῴρθωσε νὰ ἐπικρατήσῃ τοῦ ἀντιπάλου Κλέωνος, ὁ ὁποῖος ἦτο βιαίωτατος καὶ δὲν ἐδίσταζε νὰ μεταχειρίζεται καὶ τὰ εὐτελέστερα μέσα, διὰ νὰ ἐπιβληθῇ. Ἡ ἐντιμότης καὶ ἡ σωφροσύνη τοῦ Νικίου δὲν συνεβιβάζοντο μὲ τὴν ταραχώδη ἐποχὴν, μὲ τὴν ὁποίαν συνέπεσον ἡ ἀνάμειξις του εἰς τὴν πολιτικὴν.

Ὁ Νικίας εἶχε συμβουλευθεῖ τοὺς Ἀθηναίους μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Σφακτηρίας νὰ δεχθοῦν τὰς προτάσεις εἰρήνης τῶν Σπαρτιατῶν, ἀλλὰ δὲν εἰσηκούσθη. Μόνον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κλέωνος ἐπεβλήθη ἡ πολιτικὴ του, εἰς τὴν ὁποίαν ὠφείλετο ἡ Νικίειος εἰρήνη. Ἄλλ' ἡ εἰρήνη αὐτὴ ἦτο ἀπλῶς μία ἀνακωχὴ μεταξὺ τῶν ἐμπολέμων. Εἰς τὰς Ἀθήνας ἐπεκράτησαν μετ' ὀλίγον οἱ φιλοπόλεμοι, οἱ ὁποῖοι ἤρχισαν νὰ καταφέρωνται κατὰ τῆς εἰρήνης. Ἀρχηγὸς τῶν ἦτο νέος πολιτικὸς ἀνὴρ μὲ ὠραῖον παράστημα, εὐφυὴς καὶ δραστήριος, ἀλλὰ καὶ πλήρης ἐλαττωμάτων, ὁ Ἀλκιβιάδης.

20/ Ὁ Ἀλκιβιάδης.

Ὁ Ἀλκιβιάδης κατήγετο ἀπὸ τὴν μεγάλην οἰκογένειαν τῶν Ἀλκμεωνιδῶν καὶ ἦτο συγγενὴς τοῦ Περικλέους. Πολὺ νέος ἔμεινεν ὀρφανὸς πατὴρ καὶ τὴν κηδεμονίαν του ἀνέλαβεν ὁ Περικλής.

Ὁ Ἀλκιβιάδης παρηκολούθησε τὴν διδασκαλίαν τῶν σοφωτέρων ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς του καὶ ἰδίως τοῦ Σωκράτους. Μὲ τὴν λαμπρὰν μόρφωσιν, τὴν εὐφυΐαν, τοὺς εὐγενεῖς τρόπους καὶ τὴν ὠραιότητά του ἐγοήτευεν ὄλους. Ἦτο γενναῖος ἄνθρωπος

μέχρι σπατάλης, καταδεκτικὸς καὶ πειστικὸς εἰς τοὺς λόγους του. Ἄλλ' εἶχε καὶ μεγάλα ἐλαττώματα, διότι ἦτο ὑπερβολικὰ φιλόδοξος καὶ φίλαρχος. Διὰ τοῦτο, ἐνῶ ἠδύνατο νὰ προσφέρῃ σπουδαίας ὑπηρεσίας εἰς τὴν πατρίδα του, ἔγινεν αἴτιος πολλῶν καὶ μεγάλων συμφορῶν εἰς αὐτήν. Ἐπὶ πλεόν καὶ εἰς τὰς πολιτικὰς πεποιθήσεις ὁ Ἀλκιβιάδης ἦτο ἀσταθής. Ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν τοῦ δημοκρατικοῦ κόμματος χωρὶς νὰ πιστεύῃ εἰς τὰς δημοκρατικὰς ἰδέας. Γενικῶς ἀπὸ τὸν Ἀλκιβιάδην ἔλειπεν ὁ ἀγνὸς πατριωτισμὸς τοῦ Ἀριστείδου, τοῦ Θεμιστοκλέους, τοῦ Κίμωνος, τοῦ Περικλέους. X

91) ΔΕΥΤΕΡΑ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Τὰ πολιτικὰ σχέδια τοῦ Ἀλκιβιάδου διὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Σικελίας.

Ὁ Ἀλκιβιάδης εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ πολιτικοῦ του σταδίου ἦτο φίλος τῶν Σπαρτιατῶν. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ Σπαρτιάται διὰ τὴν νεαρὰν κυρίως ἡλικίαν του δὲν εἶχον ἐμπιστοσύνην εἰς αὐτὸν καὶ διετήρουν φιλικὰς σχέσεις μὲ τὸν Νικίαν καὶ τοὺς ὀπαδοὺς του, ὁ Ἀλκιβιάδης ἔγινεν ἐχθρὸς των. Διὰ νὰ τοὺς ἐκδικηθῇ, ὅταν ἐξελέγη στρατηγὸς (420 π.Χ.), συνειρήθη μὲ τοὺς ἀντιπάλους τῆς Σπάρτης εἰς τὴν Πελοπόννησον, τοὺς Ἀργεῖους, Ἀρκάδας καὶ Ἡλείους, μὲ σκοπὸν νὰ προσβάλλῃ τὴν Σπάρτην εἰς τὴν ἰδίαν τῆς χώραν. Οἱ Σπαρτιάται ὅμως ἐνίκησαν εἰς ἀποφασιστικὴν μάχην τοὺς Ἀργεῖους καὶ τοὺς Ἀρκάδας καὶ τοιοῦτοτρόπως τὰ σχέδια τοῦ Ἀλκιβιάδου ἐματαιώθησαν. Ἐν τούτοις ἡ ἀποτυχία αὐτὴ δὲν ἐσωφρόνισε τὸν φιλόδοξον πολιτικόν. Διὰ νὰ ἀνακτήσῃ τὸ γόητρόν του, ἔβαλε τώρα εἰς τὸν νοῦν του τολμηρότερα σχέδια καὶ περιέμενε τὴν εὐκαιρίαν νὰ τὰ θέσῃ εἰς ἐφαρμογήν.

Πολὺ πρὸ τοῦ πολέμου οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον στρέψει τὴν προσοχὴν των πρὸς δυσμάς. Τοὺς προσεῖλκυεν ἰδίως ἡ ἐπικαιρὸς θέσις τῆς Σικελίας μὲ τὰς πλουσίας ἑλληνικὰς ἀποικίας τῆς, μεταξύ τῶν ὁποίων τὴν πρώτην θέσιν κατεῖχον αἱ Συρακοῦσαι. Ἐὰν ἐγίνοντο κύριοι τῆς μεγάλης νήσου, θὰ περιήρχοντο εἰς τὴν ἡγεμονίαν των σπουδαιότατα ἑλληνικὰ κέντρα τῆς δύσεως. Ἐξ ἄλλου ἡ Πελοπόννησος θὰ ἀπεκλείετο ἀπὸ

παντοῦ καὶ ἡ Σπάρτη θὰ ἦτο ὑποχεῖριος εἰς τοὺς Ἀθηναίους. Ὁ Ἀλκιβιάδης ἐσκέφθη νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ μεγαλεπήβολον αὐτὸ σχέδιον, διότι ἐφαντάζετο, ὅτι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ ἀνεδεικνύετο ὁ μεγαλοφυέστερος πολιτικός τῶν Ἀθηνῶν μέχρι τῆς ἐποχῆς του. Καὶ ἡ εὐκαιρία δὲν ἐβράδυνε νὰ παρουσιασθῇ.

Εἰς τὴν Σικελίαν εἶχον ἀρχίσει ἐχθροπραξίαι μεταξὺ Ἐγεσταίων καὶ Σελινουντίων. Ἐπειδὴ οἱ Συρακούσιοι ἐβοήθουν τοὺς Σελινουντίους, οἱ Ἐγεσταῖοι ἐζήτησαν τὴν συνδρομὴν τῶν Ἀθηναίων. Ὁ Ἀλκιβιάδης ὑπεστήριξε θερμῶς τὴν αἴτησιν τῶν Ἐγεσταίων, τὴν ὁποίαν οἱ φρονιμώτεροι Ἀθηναῖοι καὶ πρὸ πάντων ὁ Νικίας ἀπέκρουον. Μεταξὺ τῶν ἄλλων, ὅπως διηγεῖται ὁ Θουκυδίδης, ὁ Νικίας ἐτόνισε τὸν μέγιστον κίνδυνον, τὸν ὁποῖον θὰ διέτρεχον, ἂν ἀπετύγχανον εἰς τὴν μακρινὴν αὐτὴν ἐπιχείρησιν. «*Ἄν πάθωμεν, εἶπε, κάποιαν σοβαρὰν ἦτιαν, θὰ μᾶς ἐπιτεθοῦν οἱ ἐχθροὶ ἀμέσως. Αὐτοὶ ἠναγκάσθησαν νὰ κάμουν εἰρήνην, διότι ἔπαθον κατὰ τὸν πόλεμον μεγαλυτέρας συμφορὰς ἀπὸ τὰς ἰδικὰς μας. Ἐπειτα ὑπάρχουν πολλοὶ ὄροι τῆς εἰρήνης ἀμφισβητούμενοι... Ἄν διχάσωμεν τὰς δυνάμεις μας, πιθανὸν νὰ μᾶς ἐπιτεθοῦν μαζὶ μὲ τοὺς Σικελιώτας... Ἄς ἀπαντήσωμεν λοιπὸν εἰς τοὺς Ἐγεσταίους, ὅτι, ὅπως ἤρχισαν τὸν πόλεμον μὲ τοὺς Σελινουντίους χωρὶς τοὺς Ἀθηναίους, ἔτσι πρέπει μόνον καὶ νὰ τὸν τελειώσουν. Ἡμεῖς δὲ εἰς τὸ ἐξῆς νὰ μὴ κάμνωμεν συμμάχους, ὅπως συνηθίζομεν, ἐκείνους τοὺς ὁποίους θὰ βοηθήσωμεν, ἂν ἀτυχήσουν, ἐνῶ δὲν πρόκειται νὰ ὠφελῶμεν τίποτε ἀπὸ αὐτοὺς εἰς περίπτωσιν ἀνάγκης».* Ἄλλ' οἱ φρόνιμοι λόγοι τοῦ Νικίου δὲν ἔπεισαν τοὺς Ἀθηναίους. Ἡ γοητεία καὶ τὰ ἀπατηλὰ ἐπιχειρήματα τοῦ Ἀλκιβιάδου τοὺς παρέσυραν καὶ χωρὶς νὰ σκεφθοῦν τοὺς κινδύνους ἀπεφάσισαν τὴν ἐκστρατείαν.

Ἀλκιβιάδης.

99 * Ἡ ἐκστρατεία τῆς Σικελίας. Φυγὴ τοῦ Ἀλκιβιάδου.

Ἀφοῦ ἡ μεγάλη ἀπόφασις εἶχε ληφθῆ, οἱ Ἀθηναῖοι ἤρχισαν νὰ ὀργανώνουν τὴν ἐκστρατείαν μὲ ζῆλον καὶ ἐνθουσιασμόν.

Ἀμέσως ἐξέλεξαν στρατηγοὺς τὸν Ἀλκιβιάδην, τὸν Λάμαχον καὶ τὸν Νικίαν. Εἶναι πράγματι συγκινητικὴ ἡ δῆλωσις τοῦ Νικίου εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου, ὅτι ἀναλαμβάνει τὴν στρατηγίαν, ἐφ' ὅσον αὐτὸ εἶναι τὸ θέλημα τῆς πατρίδος, καίτοι ἀντιτάσσεται εἰς τὴν ἐκστρατείαν.

Ἄλλ' ἐνῶ αἱ πολεμικαὶ ἐτοιμασίαι εὐρίσκοντο εἰς τὸ τέλος των, ἀπροσδόκητον γεγονός συνετάραξε τὰς Ἀθήνας. Μίαν πρῶιαν εὐρέθησαν κομμένοι αἱ κεφαλαὶ τῶν Ἑρμῶν. Ἦσαν δὲ οἱ Ἑρμαὶ μικραὶ τετράγωνοι στήλαι, αἱ ὁποῖαι ἔφερον εἰς τὴν κορυφὴν τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἑρμοῦ καὶ ἐτοποθετοῦντο εἰς τὰς δημοσίας ὁδοὺς ὡς ὁδοδείκται. Αὐτὸ ἐφάνη εἰς τοὺς Ἀθηναίους ὡς μεγάλη ἀσέβεια καὶ ὡς κακὸς οἰωνὸς διὰ τὴν ἐκστρατείαν. Ἡ βουλὴ προεκήρυξεν ἀμέσως ἀμοιβὴν διὰ τὴν ἀποκάλυψιν τῶν ἐνόχων. Καὶ οἱ μὲν ἔνοχοι δὲν ἀνευρίσκοντο, ἀλλ' οἱ πολλοὶ ὑπώπτευν τὸν Ἀλκιβιάδην. Αὐτὸς ἐζήτησε νὰ διεξαχθοῦν ἀνακρίσεις, οἱ ἀντίπαλοί του ὅμως ἐπέτυχον ἀναβολὴν τῆς δίκης, διὰ νὰ μὴ ματαιωθῇ δῆθεν ἡ ἐκστρατεία.

Ὁ στόλος μὲ τὴν ἄλλην ἐκστρατευτικὴν δύναμιν ἀπέπλευσεν ἐκ Πειραιῶς κατὰ τὰ μέσα τοῦ θέρους τοῦ 415 π. Χ.

Ὁ ἀπόπλους ἔλαβε μορφήν πανηγυρικὴν. Ὅλοι οἱ 415 π. Χ. Ἀθηναῖοι καὶ Πειραιεῖς, ἐντόπιοι καὶ ξένοι, συνεκεντρώθησαν εἰς τὴν παραλίαν καὶ κατευώδωσαν τοὺς ἀναχωροῦντας μὲ τὰς θερμότερας εὐχάς. Εἰς τὴν Κέρκυραν, ἡ ὁποία εἶχεν ὀρισθῆ ὡς τόπος συγκεντρώσεως τῶν δυνάμεων τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῶν συμμαχικῶν πόλεων, συνεκεντρώθησαν 134 τριήρεις, 5.100 ὀπλιται, ἀπὸ τοὺς ὁποίους 1500 Ἀθηναῖοι, 1300 ψιλοὶ, καὶ πλῆθος ἄλλο φορτηγῶν καὶ μεταγωγικῶν πλοίων. Ὅλοι αὐταὶ αἱ δυνάμεις ἦσαν ἄριστα ἐξοπλισμένοι καὶ εἶχον ἄφθονα ἐφόδια. ✕

✕ Ἀπὸ τὴν Κέρκυραν ὁ στόλος διηυθύνθη εἰς τὸ Ρήγιον τῆς Ἰταλίας καὶ κατόπιν εἰς τὴν Σικελίαν. Τότε παρουσιάσθησαν αἱ πρῶται δυσκολίαι. Αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις τῆς νήσου δὲν ἔδειξαν προθυμίαν νὰ βοηθήσουν τοὺς Ἀθηναίους, ὅπως αὐτοὶ ἤλπιζον. Ἐξ ἄλλου οἱ Ἀθηναῖοι στρατηγοὶ διεφώνησαν. Ὁ Λάμαχος εἶχε τὴν γνώμην νὰ προσβάλουν ἀμέσως τὰς Συρακούσας, ἐνῶ ὁ Ἀλκιβιάδης καὶ ὁ Νικίας ἤθελον νὰ ἐξασφαλίσουν προηγουμένως συμμαχούς.

Ἄλλὰ τὸ χειρότερον ἀπὸ ὅλα ἦτο τὸ ἐξῆς. Εἰς τὴν νῆσον κατέπλευσεν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας ἓν ἐκ τῶν ἱερῶν πλοίων τῶν Ἀθηναίων, ἡ Σαλαμινία, μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ παραλάβῃ τὸν Ἀλκιβιάδην, διὰ νὰ ἀπολογηθῆ εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἐχθρῶν τοῦ διὰ τὸν ἀκρωτηριασμόν τῶν Ἑρμῶν. Ὁ Ἀλκιβιάδης ἐφάνη πρόθυμος νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὴν διαταγὴν τῆς πόλεως. Ἠκολούθησε μὲ τὴν ἰδικήν του τριήρη τὴν Σαλαμινίαν, καθ' ὁδὸν ὅμως ἐδραπέτευσε καὶ κατέφυγεν εἰς τὴν Σπάρτην. Οἱ Ἀθηναῖοι τὸν κατεδίκασαν ἐρήμην εἰς θάνατον καὶ ἐδήμευσαν τὴν περιουσίαν του.

Τότε ἐφάνη ὁ διεστραμμένος νοῦς καὶ χαρακτήρ τοῦ Ἀλκιβιάδου. Διὰ νὰ ἐκδικηθῆ τοὺς Ἀθηναίους, ἔγινε πολῦτιμος συνεργάτης τῶν ἐχθρῶν τῆς πατρίδος του. Ὁ Ἀλκιβιάδης συνεβούλευσε τοὺς Σπαρτιάτας ἀφ' ἑνὸς νὰ στείλουν εἰς τὴν Σικελίαν ἰκανὸν στρατηγὸν μὲ ἰσχυρὰν δύναμιν καὶ ἀφ' ἑτέρου νὰ τειχίσουν εἰς τὴν Ἀττικὴν τὴν Δεκέλειαν καὶ νὰ ἐγκατασταθοῦν εἰς αὐτὴν μόνιμως.

23) Ἡ καταστροφὴ.

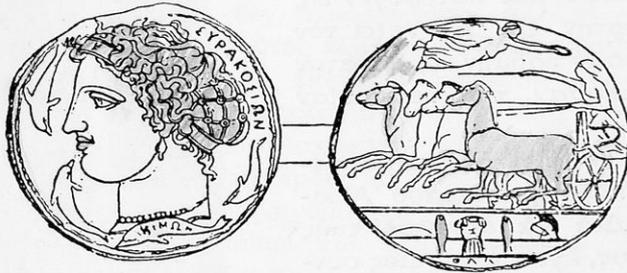
Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ δύο ἄλλοι στρατηγοὶ Νικίας καὶ Λάμαχος ἔφθασαν εἰς τὰς Συρακούσας. Ἀφοῦ ἐνίκησαν τοὺς Συρακου-

Στήλη Ἑρμοῦ.

σίους εἰς μάχην ἐκ παρατάξεως, ἐπολιόρκησαν στενῶς τὴν πόλιν. Οἱ Συρακούσιοι ἐπιέζοντο πολὺ ἀπὸ τὴν πολιορκίαν καὶ ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν τῆς Σπάρτης. Οἱ Σπαρτιάται κατὰ τὴν συμβουλὴν τοῦ Ἀλκιβιάδου ἔστειλαν τὸν ἐμπειροπόλεμον στρατηγὸν Γύλιππον μὲ δύναμιν τριῶν χιλιάδων ἀνδρῶν. Ἡ ἄφιξις τοῦ Γυλίππου ἔδωκε μέγα θάρρος εἰς τοὺς Συρακουσίους καὶ ἀνεπτέρωσε τὸ ἠθικόν των. Ἀντιθέτως ἡ κατάστασις εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ἀθηναίων ἐχειροτέρευε διαρκῶς. Ὁ στρατηγὸς Λάμαχος ἐφονεύθη, ὁ δὲ Νικίας δὲν κατῴρθωνε νὰ κάμῃ τίποτε ἀξιόλογον κατὰ τοῦ Γυλίππου καὶ τῶν Συρακουσίων.

Ὑπὸ τὰς περιστάσεις αὐτὰς ὁ Νικίας συνέστησε δι' ἐπιστο-

Νόμισμα Συρακουσῶν.

Εἰς ἀνάμνησιν τῆς νίκης κατὰ τῶν Ἀθηναίων τὸ 413 π. Χ.

λῆς εἰς τοὺς Ἀθηναίους νὰ ἀνακαλέσουν τὸν στρατὸν καὶ νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν ἐπιχείρησιν. Εἰς ἀπάντησιν οἱ Ἀθηναῖοι ἔστειλαν βοήθειαν ἀπὸ 70 πλοῖα καὶ 5000 ὀπλίτας ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Δημοσθένην. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἄφισιν τῶν ἐνισχύσεων τὰ πράγματα διαρκῶς ἐχειροτέρευον διὰ τοὺς Ἀθηναίους. Ἡ ἐπίθεσις, τὴν ὁποίαν ἐνήργησαν κατὰ τῶν Συρακουσῶν, ἀπέτυχεν. Ὁ ἀθηναϊκὸς στόλος κατεστράφη κατὰ μέγα μέρος εἰς ἐπανειλημμένας ἀτυχεῖς ναυμαχίας. Ἡ θέσις τῶν Ἀθηναίων ἔγινε τοιοῦτοτρόπως κρίσιμος. Μόνοι των ἔκαυσαν τὸν ὑπόλοιπον στόλον καὶ ἀπεφάσισαν νὰ ὑποχωρήσουν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς νήσου. Οἱ Συρακούσιοι ἀντελήφθησαν τὰς προθέσεις

των καὶ ἐπετέθησαν ἐκ τῶν ὀπισθεν κατὰ τοῦ ὑποχωροῦντος ἀθηναϊκοῦ στρατοῦ. Κατόπιν ἐξαιρετικῆς φθορᾶς καὶ ἀφαντάστου κακοπαθείας οἱ δύο ἀθηναῖοι στρα- 413 π.Χ. τηγοὶ ἠναγκάσθησαν νὰ παραδοθοῦν μὲ τὰ λείψανα τοῦ στρατοῦ των κατὰ μῆνα Σεπτέμβριον τοῦ ἔτους 413.

Ἀπὸ 40.000 ἀνδρας μόλις 7.000 εἶχον διασωθῆ. Ἐκ τῶν αἰχμαλώτων ἄλλους ἐθανάτωσαν οἱ Συρακοῦσιοι, καὶ μεταξὺ αὐτῶν τὸν Δημοσθένην καὶ τὸν Νικίαν, καὶ ἄλλους ἔρριψαν εἰς τὰ λατομεῖα. Ἐκεῖ ἀπὸ τὴν ἀποπνικτικὴν ἀτμόσφαιραν, τὰς στερήσεις καὶ τὰς κακουχίας οἱ περισσότεροὶ προσεβλήθησαν ἀπὸ ἀσθενείας καὶ ἀπέθανον. Ὅσοι ἔζησαν, ἐπωλήθησαν ἀργότερα ὡς δοῦλοι. Μόνον ἐλάχιστοι κατῶρθωσαν νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὰς Ἀθήνας, διὰ νὰ φέρουν τὴν θλιβερὰν εἴδησιν τῆς μεγάλης συμφορᾶς. Τὸ μέγεθος τῆς καταστροφῆς ἔδωκεν ὁ Θεουκυδίδης συμπυκνωμένον εἰς μίαν φράσιν: «Οὐδέν ἐσιν, ὃ τι οὐκ ἀπώλετο».

94) ΤΡΙΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Δεκελεικὸς πόλεμος. Ἀποστασία τῶν συμμάχων.

Ἀπὸ τὴν ἀνοιξιν τοῦ 413 π. Χ. ὁ πόλεμος ἐγενικεύθη. Αἱ ἐχθροπραξίαι ἐπανελήφθησαν εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα. Σπαρτιατικὸς στρατὸς ὑπὸ τὸν βασιλέα Ἄγιν εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἀττικὴν, ὠχύρωσε τὴν Δεκέλειαν κατὰ τὴν συμβουλήν τοῦ Ἀλκιβιάδου, ἐλεηλάτει τὴν χώραν καὶ ἀπέκλεισε στενωδῶς τὰς Ἀθήνας ἀπὸ ξηρᾶς.

Εἰς τὴν δύσκολον αὐτὴν στιγμὴν ἐφθασαν αἱ πληροφορίες διὰ τὴν καταστροφὴν. Εἰς τὰς ἀρχὰς οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἤθελον νὰ τὰς πιστεύσουν. Ἄλλ' ὅταν τὰ γεγονότα ἐπεβεβαιώθησαν ἀπὸ τὰς μαρτυρίας τῶν ὀλίγων ἀνδρῶν, οἱ ὅποιοι κατῶρθωσαν νὰ φθάσουν εἰς τὰς Ἀθήνας, μεγάλη ἀγωνία καὶ ἀπελπίσια κατέλαβε τοὺς Ἀθηναίους. Ἐσυλλογίζοντο, τί ἔχασαν, ἔβλεπον, ὅτι εἶχον μείνει χωρὶς στρατὸν καὶ χωρὶς πλοῖα καὶ κρατεροῦν τὴν κρίσιμον θέσιν τῆς πατρίδος των. Ἐπὶ πλέον ἐφοβοῦντο, ὅτι ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν θὰ ἤρχετο ἀπὸ τὴν Σικελίαν ὁ νικητὴς καὶ θὰ κατελάμβανε τὰς Ἀθήνας. Ἐσυλλογίζοντο ἀκόμη, ὅτι ἴσως καὶ οἱ σύμμαχοι κινηθοῦν εἰς ἀποστασίαν ἐπωφελοῦμενοι τὴν

δύσκολον θέσιν των. Παρ' ὅλα αὐτὰ οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἔχασαν ὅλως διόλου τὸ ἠθικόν των. Μετὰ τὴν πρώτην κατάπληξιν ἀπὸ τὴν ἀνέλπιστον συμφορὰν ἤρχισαν ἀμέσως νέας ἐτοιμασίας. Ὑπεβλήθησαν εἰς περιορισμούς καὶ δαπάνας καὶ ἐντὸς ὀλίγου κατώρθωσαν νὰ ἀνασυγκροτήσουν τὰς δυνάμεις των. Ἡ φιλοπατρία καὶ ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν ἐλευθερίαν εἶχον ὑπερνικήσει ὅλας τὰς δυσκολίας.

Ἐν τούτοις ἡ θέσις τῶν Ἀθηναίων ἐχειροτέρευε καθημερινῶς. Οἱ Σπαρτιᾶται δὲν περιωρίσθησαν εἰς τὸν ἀποκλεισμόν τῆς Ἀττικῆς ἀπὸ τὴν Δεκέλειαν. Ἦρχισαν νὰ ἐτοιμάζουσι ἰσχυρὸν στόλον, διὰ νὰ προσβάλουσι τοὺς Ἀθηναίους καὶ κατὰ θάλασσαν. Συγχρόνως ἔστειλαν τὸν Ἀλκιβιάδην εἰς τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, διὰ νὰ παρακινήσῃ τοὺς συμμάχους τῶν Ἀθηναίων νὰ ἀποστατήσουν καὶ νὰ ταχθοῦν μὲ τὸ μέρος των. Καὶ πράγματι πολλοὶ ἀπὸ τοὺς σημαντικωτέρους συμμάχους τῶν Ἀθηναίων εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους καὶ εἰς τὰ παράλια τῆς Ἰωνίας ἐγκατέλειψαν τοὺς Ἀθηναίους καὶ εἰσηλθόντες εἰς τὴν συμμαχίαν τῆς Σπάρτης.

Ἄλλ' οἱ Σπαρτιᾶται ἔκαμαν καὶ κάτι ἄλλο πολὺ φοβερώτερον. Διὰ τοῦ σατράπου τῆς Ἰωνίας καὶ τῆς Καρίας Τισσαφέρνους συνενοήθησαν μὲ τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν, ἔγιναν σύμμαχοί του καὶ ἀνεγνώρισαν τὴν περσικὴν κυριαρχίαν εἰς τὰς ἑλληνικὰς πόλεις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Εἰς ἀντάλλαγμα ἀνέλαβεν ὁ Τισσαφέρνης νὰ μισθοδοτῇ τὰ πληρώματα τοῦ σπαρτιατικοῦ στόλου. Τοιοῦτοτρόπως οἱ Πέρσαι ἐπεμβαίνουν εἰς τὸν ἐμφύλιον πόλεμον τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐνισχύουν μὲ χρήματα τοὺς Σπαρτιᾶτας. Πέρσαι καὶ Λακεδαιμόνιοι ἐνώνονται, διὰ νὰ καταφέρουσι τὸ τελειωτικὸν κτύπημα κατὰ τῆς μεγάλης ἑλληνικῆς δυνάμεως τῶν Ἀθηναίων.

94

Ἀνάκλησις τοῦ Ἀλκιβιάδου εἰς τὰς Ἀθήνας.

Ἐμάθομεν, ὅτι διὰ τὴν ἀποστασίαν τῶν συμμάχων τῶν Ἀθηναίων ἐχρησιμοποίησαν οἱ Σπαρτιᾶται τὸν Ἀλκιβιάδην. Δὲν ἐπέρασεν ὅμως πολὺς καιρὸς καὶ ὁ Ἀλκιβιάδης ἐκίνησε τὰς ὑποψίας των. Τότε ἠναγκάσθη ὁ ἐξόριστος πολιτικὸς νὰ καταφύγῃ εἰς τὸν Τισσαφέρνην, εἰς τὸν ὅποιον ἔδωκε καταστρεπτικὰς συμβου-

λάς διὰ τὴν Ἑλλάδα. Παρέστησεν εἰς αὐτόν, ὅτι τὸ συμφέρον τῶν Περσῶν ἐπιβάλλει νὰ εὐρίσκωνται εἰς διαρκῆ πόλεμον αἱ δύο ἰσχυρότεραι ἑλληνικαὶ πόλεις, αἱ Ἀθῆναι καὶ ἡ Σπάρτη, χωρὶς νὰ δύναται οὔτε ἡ μία οὔτε ἡ ἄλλη νὰ ἐπιτύχῃ ἀπόλυτον ὑπεροχὴν. Συγχρόνως ὁ Ἀλκιβιάδης ἦλθεν εἰς συνεννόησιν μὲ τοὺς στρατηγούς τῶν Ἀθηναίων, οἱ ὅποιοι εὐρίσκοντο εἰς τὴν Σάμον. Μὲ τὴν ἐπέμβασίν των κατῴρθωσε νὰ ἀνακληθῆ ἀπὸ τὸν ἀθηναϊκὸν λαόν. Εἶχε δώσει εἰς αὐτοὺς τὴν διαβεβαίωσιν, ὅτι θὰ ἀπέσπα τοὺς Πέρσας ἀπὸ τὴν συμμαχίαν τῶν Σπαρτιατῶν καὶ θὰ τοὺς ἔκαμνε φίλους τῶν Ἀθηναίων.

Ἐν τῷ μεταξὺ εἰς τὰς Ἀθήνας εἶχε γίνεи σοβαρὰ πολιτικὴ μεταβολή. Οἱ ἀριστοκρατικοὶ, τῶν ὁποίων ἡ ἐπιρροή εἶχεν ἀυξηθῆ μετὰ τὰ ἐπανειλημμένα στρατιωτικὰ ἀτυχήματα, ἀνέκτισαν θάρρος καὶ μετέβαλον τὴν δημοκρατίαν εἰς ὀλιγαρχίαν. Κατέλυσαν τὴν βουλὴν καὶ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου καὶ ἐγκαθίδρυσαν νέαν βουλήν, τὴν λεγομένην κυβέρνησιν τῶν τετρακοσίων (411 π. Χ.). Ἄλλ' ὁ στόλος δὲν ἐνέκρινε τὴν γενομένην μεταβολὴν καὶ ἐπανέφερε τὴν δημοκρατίαν.

Ὁ Ἀλκιβιάδης μετὰ τὴν ἀνάκλησίν του δὲν ἐπέστρεψεν ἀμέσως εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἦθελε νὰ ἐπανέλθῃ μὲ τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν λάμπσιν τοῦ νικητοῦ. Μὲ μικρὰν μοῖραν στόλου, τὴν ὁποίαν συνεκρότησε μὲ χρήματα τοῦ Τισσαφέρνους, καὶ μὲ συνεργασίαν τῶν ἄλλων ἀθηναίων στρατηγῶν εἶχεν ἄρκετὰς ἐπιτυχίας κατὰ θάλασσαν. Ἰδιαιτέρως εἰς 410 π.Χ. τὴν Κύζικον τοῦ Ἑλλησπόντου κατεναυμάχησε τὸν σπαρτιατικὸν στόλον, ὁ ὁποῖος ἔχασε καὶ αὐτὸν τὸν ναύαρχόν του, τὸν Μίνδαρον. Ἐπὶ πλέον κατέλαβε τὴν Κύζικον καὶ πολλὰς ἄλλας πόλεις τοῦ Ἑλλησπόντου, ἔγινε κύριος τοῦ Βοσπόρου καὶ ἐκυρίευσε τὴν Χαλκηδόνα καὶ τὸ Βυζάντιον. Κατόπιν τῶν ἐπιτυχιῶν αὐτῶν ὁ Ἀλκιβιάδης ἀπεφάσισε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὰς Ἀθήνας. Κατὰ τὰ μέσα τοῦ 407 π. Χ. ἔπλευσεν εἰς τὸν Πειραιᾶ. Ὁ λαὸς τὸν ὑπεδέχθη μὲ ἕξαλλον χαρὰν καὶ διὰ ψηφίσματος τῆς ἐκκλησίας τὸν ἀνεκήρυξε στρατηγὸν αὐτοκρατορα, δηλαδὴ στρατηγὸν μὲ ἀπεριόριστον ἐξουσίαν.

Ὁ Ἀλκιβιάδης μὲ ἰσχυρὸν στόλον ἔπλευσεν εἰς τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἄλλ' ἡ τύχη ἔπαυσε πλέον νὰ τὸν ἐνδοῇ.

Κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν Δαρείος Β΄ διώρισε σατράπην τῆς δυτικῆς Μικρᾶς Ἀσίας τὸν νεώτερον υἱὸν τοῦ Κύρον ἀντὶ τοῦ Τισσαφέρους. Ὁ Κύρος ἐτάχθη μὲ τὸ μέρος τῶν Σπαρτιατῶν καὶ τοὺς ἐβοήθει μὲ ὄλας τὰς δυνάμεις του. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ Ἀλκιβιάδης ἔχασε τὴν συνεργασίαν καὶ τὴν ὑποστήριξιν τοῦ Τισσαφέρους.

Ἄλλὰ καὶ ἄλλος σοβαρὸς ἀντίπαλος τοῦ Ἀλκιβιάδου παρουσιάσθη. Τὴν ἀρχηγίαν τοῦ σπαρτιατικοῦ στόλου ἀνέλαβε μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μινδάρου ἀνὴρ κατὰ πολὺ ἀνώτερος ἀπὸ ὄλους τοὺς προηγουμένους, ὁ Λύσανδρος. Μὲ τὴν στρατηγικὴν πείραν ὁ νέος σπαρτιάτης ναύαρχος συνεδύαζε καὶ ἐξαιρετον διπλωματικὴν εὐστροφίαν.

Ὁ ἀθηναϊκὸς στόλος ἐδοκίμασε τὴν ἀξίαν τοῦ Λυσάνδρου πολὺ ταχέως. Κατὰ τὴν πρώτην σύγκρουσιν μὲ αὐτὸν βορείως τῆς Ἐφέσου εἰς τὸ ἀκρωτήριο τῆς Μικρᾶς Ἀσίας Νότιον ἠττήθη. Κατὰ τὴν ναυμαχίαν ἀπουσίαζεν ὁ Ἀλκιβιάδης, ἀλλὰ τοῦτο δὲν τὸν ἀπήλλαξεν ἀπὸ τὴν εὐθύνην. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐθεώρησαν αὐτὸν ὑπαίτιον τοῦ ἀτυχήματος καὶ τὸν καθήρεσαν ἀπὸ τὴν στρατηγίαν. Εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ ἐξέλεξαν δέκα στρατηγούς, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἰκανώτερος ἦτο ὁ Κόνων.

Ἡ ἀπομάκρυνσις τοῦ Ἀλκιβιάδου ὑπῆρξε σοβαρὸν σφάλμα τῶν Ἀθηναίων, διότι δὲν εἶχον ἄλλον ἀντάξιον αὐτοῦ στρατηγόν. Ὁ Ἀλκιβιάδης δὲν ἐπανῆλθε πλέον εἰς τὰς Ἀθήνας, ἀλλ' ἀπεσύρθη εἰς ἰδιόκτητον ὠχυρωμένην περιοχὴν εἰς τὴν χερσόνησον τῆς Καλλιπόλεως.

261 → Ἡ ναυμαχία παρὰ τὰς Ἀργινοῦσας.

Τὴν ἀνοιξιν τοῦ 406 π.Χ., ἐπειδὴ ἔληξεν ὁ χρόνος τῆς ναυμαχίας τοῦ Λυσάνδρου, οἱ Σπαρτιάται ἔστειλαν ὡς ναύαρχον τοῦ στόλου τὸν Καλλικρατίδαν, ἄνδρα μὲ πανελλήνια αἰσθήματα. Μὲ ψυχικὸν πόνον ἐβλεπεν ὁ Καλλικρατίδας νὰ συνεχίζεται ὁ ἀδελφοκτόνος ἐμφύλιος σπαραγμὸς καὶ νὰ τὸν ὑποθάλλουν μὲ χρήματα οἱ Πέρσαι. Εἶναι ἀθλιώτατοι οἱ Ἕλληνες, ἔλεγε, διότι κολακεύουν τοὺς βαρβάρους δι' ὀλίγα χρήματα, καὶ προσέθετεν, ὅτι, ἂν ἐπιστρέψῃ σῶος εἰς τὴν Σπάρτην, θὰ καταβάλλῃ ὄλας τὰς δυνάμεις του νὰ συμφιλιώσῃ τοὺς Ἀθηναίους καὶ τοὺς Σπαρτιάτας.

Ἐν τούτοις ὁ Καλλικρατίδας δὲν ἔδειξεν ἀδράνειαν εἰς τὸ ἔργον, τὸ ὅποτον ἀνέθεσεν εἰς αὐτὸν ἢ πατρίς του. Εἶχε μάλιστα εὐθὺς ἀμέσως σπουδαίαν ἐπιτυχίαν. Κατάρθωσε νὰ ἀποκλείσῃ τὸν ναύαρχον τοῦ ἀθηναϊκοῦ στόλου Κόνωνα μετὰ τῶν πλοίων του εἰς τὸν λιμένα τῆς Μυτιλήνης. Οἱ Ἀθηναῖοι ὅταν ἔμαθον τὸ ἀτύχημα τοῦ Κόνωνος, ἠτοίμασαν ταχέως 110 τριήρεις, αἱ ὁποῖαι ἔπλευσαν εἰς τὴν Σάμον. Ἐκεῖ ἠνώθησαν μετὰ ἄλλας 40 συμμαχικὰς καὶ διηυθύνθησαν πρὸς τὴν Λέσβον. Κατόπιν αὐτοῦ ὁ Καλλικρατίδας ἄφησε μίαν μοῖραν τοῦ στόλου νὰ πολιορκῇ τὸν Κόνωνα, αὐτὸς δὲ ἐξέπλευσε μετὰ τὰ ὑπόλοιπα 120 πλοῖα πρὸς συνάντησιν τῶν Ἀθηναίων.

Οἱ δύο στόλοι συνεκρούσθησαν πλησίον τῶν νησίδων Ἀργινοῦσῶν, μετὰ τῆς Λέσβου καὶ τῶν μικρασιατικῶν παραλίων. Κατὰ τὴν ναυμαχίαν αὐτὴν 406 π. Χ. οἱ Ἀθηναῖοι ἐνίκησαν περιφανῆ νίκην. Μέγα μέρος τοῦ σπαρτιατικοῦ στόλου κατεστράφη, ὁ ἴδιος δὲ ὁ ναύαρχος Καλλικρατίδας ἐπνίγη. Οἱ Σπαρτιάται, οἱ ὁποῖοι ἐπολιόρκουν τὸν Κόνωνα, ὅταν ἔμαθον τὴν ἦτταν, ἔλυσαν τὴν πολιορκίαν καὶ ἀπέπλευσαν εἰς Χίον. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ Κόνων ἠλευθερώθη, ἠνώθη μετὰ τοὺς νικητὰς καὶ ὅλος μαζί ὁ ἀθηναϊκὸς στόλος ἐπλευσεν εἰς τὴν Σάμον.

Ἄλλ' οἱ Ἀθηναῖοι ἔδειξαν ἀξιοκατάκριτον διαγωγὴν ἀπέναντι τῶν νικητῶν στρατηγῶν καὶ ἠμάυρωσαν τὴν νίκην των. Μετὰ τὴν ναυμαχίαν οἱ στρατηγοὶ δὲν ἠδυνήθησαν λόγῳ τῆς μεγάλης θαλασσοταραχῆς νὰ περισυλλέξουν τοὺς ναυαγούς καὶ τοὺς νεκρούς των. Κατηγορήθησαν διὰ τοῦτο ἀπὸ τοὺς δημαγωγούς διὰ παράβασιν καθήκοντος καὶ ἀνεκλήθησαν εἰς τὰς Ἀθήνας. Μετὰ μικρὰν διαδικασίαν ἐνώπιον τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου κατεδικάσθησαν ὅλοι εἰς θάνατον πλην τοῦ Κόνωνος, ὁ ὁποῖος δὲν εἶχε λάβει μέρος εἰς τὴν ναυμαχίαν. Εἰς τὴν δραματικὴν ἐκείνην περίστασιν ἐθαυμάσθη ἡ ἀφοβία καὶ ὁ ἀνώτερος χαρακτήρ τοῦ προεδρεύοντος τῆς ἐκκλησίας φιλοσόφου Σωκράτους, ὁ ὁποῖος ἀντετάχθη εἰς τὴν παράνομον καταδίκην τῶν στρατηγῶν.

27)

Ἡ καταστροφή τοῦ ἀθηναϊκοῦ στόλου εἰς τοὺς

Αἰγὸς ποταμούς.

Ὀλίγον μετὰ τὴν ναυμαχίαν τῶν Ἀργινουσῶν κατ' ἀπαίτησιν τῶν συμμάχων οἱ Σπαρτιᾶται ἀνέθεσαν τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στόλου εἰς τὸν Λύσανδρον. Ἐπειδὴ ὅμως ἀπηγόρευεν ὁ νόμος νὰ ἐκλεγῆ ναύαρχος δύο φορές τὸ ἴδιον πρόσωπον, διώρισαν κατὰ τύπους ἄλλον ἀρχηγὸν τοῦ στόλου, ὡς ἐπιστολέα δέ, δηλαδή ὑποναύαρχον, τὸν Λύσανδρον.

Ὁ Λύσανδρος ἔπλευσεν εἰς τὰ μικρασιατικὰ παράλια, ἀλλ' ἀπέφευγε νὰ ἀντιμετωπίσῃ εἰς τὸ ἀνοικτὸν πέλαγος τὸν ἀθηναϊκὸν στόλον, ὁ ὁποῖος ἦτο ἰσχυρότερος τοῦ σπαρτιατικοῦ. Μὲ ἐπιδεξίους ἐλιγμούς ὁ σπαρτιάτης ναύαρχος κατώρθωσεν ἀπὸ τὰ παράλια τῆς Ἰωνίας νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὰ στενὰ τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ νὰ προσορμισθῇ κατ' ἀρχὰς μὲν εἰς τὴν Ἄβυδον, ἔπειτα δὲ εἰς τὴν Λάμψακον, πόλεις ἐπὶ τῆς μικρασιατικῆς παραλίας.

Οἱ Ἀθηναῖοι ἠκολούθουν κατὰ πόδας τὸν Λύσανδρον καὶ ἠγκυροβόλησαν μὲ 180 πολεμικὰ σκάφη εἰς μίαν θέσιν τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς τοῦ Ἑλλησπόντου, ἡ ὁποία ὠνομάζετο Αἰγὸς ποταμοί. Ἀπὸ ἐκεῖ ἰσχυραὶ μοῖραι τοῦ στόλου ἐξήρχοντο καθημερινῶς εἰς τὸ ἀνοικτὸν πέλαγος καὶ προεκάλουν τὸν Λύσανδρον εἰς ναυμαχίαν, ἀλλὰ ματαίως. Ὁ Λύσανδρος ἠρκεῖτο νὰ παρακολουθῇ τὰς κινήσεις καὶ τὰς ἀσχολίας των εἰς τὸ ἀγκυροβόλιόν των. Ὁ Ἀλκιβιάδης, ὁ ὁποῖος ἔβλεπε τὰς κινήσεις τῶν Ἀθηναίων καὶ τοῦ Λυσάνδρου ἀπὸ τὰ κτήματά του, συνεβούλευσεν ἐπανεπιλημμένως τοὺς ἀθηναίους στρατηγούς νὰ ἀλλάξουν ἀγκυροβόλιον. Ἄλλ' αἱ συστάσεις του ἔμειναν ἄκαρποι· «αὐτοὶ γὰρ νῦν ἔλεγον στρατηγεῖν, οὐκ ἐκεῖνον».

Τοιοιουτρόπως τὴν πέμπτην ἡμέραν, ἀφ' ὅτου οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον καταπλεύσει εἰς τοὺς Αἰγὸς ποταμούς, συνετελέσθη εἰς τὴν θέσιν ἐκείνην τὸ μεγαλύτερον δράμα ὀλοκλήρου τοῦ πολέμου. Ἐνῶ τὰ πληρώματα τοῦ ἀθηναϊκοῦ στόλου εἶχον ἀποβιβασθῆ καὶ ἦσαν διεσκορπισμένα εἰς τὴν ξηράν, ὁ Λύσανδρος ἐπετέθη αἰφνιδιαστικῶς κατ' αὐτοῦ καὶ τὸν κατέλαβεν ὀλόκληρον. Μαζὶ μὲ τὰ πλοῖα ἠχμαλώτισε καὶ τὰ πληρώματά των, τὰ ὁποῖα ἀνήρχοντο εἰς 3.000 ἄνδρας. Ἀλλὰ τὸ λαμπρόν του κα-

τόρθωμα ἐκηλίδωσε μὲ ἀπάνθρωπον πρᾶξιν, διότι διέταξε νὰ φονεύσουν ὅλους τοὺς συλληφθέντας αἰχμαλώτους.

Μόνον ὁ Κόνων μὲ δώδεκα πλοῖα κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ εἰς τὴν Κύπρον. Ἐξέφυγεν ἐπίσης καὶ τὸ ἱερὸν πλοῖον τῶν Ἀθη-
νῶν, ἡ Πάραλος, ἡ ὁποία ἔφερεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὴν τρο-
μερὰν ἀγγελίαν τῆς πρωτοφανοῦς καταστροφῆς.

Ἡ συμφορὰ διὰ τοὺς Ἀθηναίους ὑπῆρξεν αὐτὴν τὴν φορὰν ἀνεπανόρθωτος. Ὁ μακροχρόνιος καὶ καταστρεπτικὸς πόλεμος ἔληξε πλέον ὀριστικῶς.

Ὁ Λύσανδρος μετὰ τὴν νίκην τοῦ κατέπλεεν εἰς τὰς πό-
λεις, αἱ ὁποῖαι ἔμεινον ἀκόμη εἰς τὴν ἡγεμονίαν τῶν Ἀθηνῶν,
καὶ ὑπεχρέωνε τὰς ἀθηναϊκὰς φρουρὰς καὶ τοὺς κληρούχους νὰ ἀπέρχωνται εἰς τὰς Ἀθήνας. Συγχρόνως κατεκράτει τὰ πλοῖα,
τὰ ὁποῖα μετέφερον ἀπὸ τὰς χώρας τοῦ Εὐξείνου πόντου σίτον
εἰς τὸν Πειραιᾶ. Ἦλπιζεν, ὅτι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον αἱ Ἀθη-
ναι θὰ ἠναγκάζοντο ἀπὸ τὴν ἔλλειψιν τροφῶν νὰ ὑποκύψουν εὐ-
κολώτερον. Ἐν τῷ μεταξὺ κατέλαβε τὰς σπουδαιοτέρας πόλεις ἐκ
τῶν συμμάχων τῶν Ἀθηνῶν, τὸ Βυζάντιον, τὴν Χαλκηδόνα, ἄλλας
θρακικὰς πόλεις, τὴν Λέσβον καὶ τὰς πόλεις τῆς Ἰωνίας. Εἰς
ὅλας αὐτὰς ἐγκαθίστα ὀλιγαρχικὰ πολιτεύματα καὶ σπαρτιατι-
κὴν φρουράν.

Ἀφοῦ ὁ Λύσανδρος ἐτακτοποίησε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον
τὰ πράγματα εἰς τὰς κτήσεις καὶ τὰς συμμαχικὰς πόλεις τῶν
Ἀθηνῶν, ἔπλεε πρὸς τὸν Πειραιᾶ μὲ ~~διακόσια~~ πολεμικὰ πλοῖα.

28/ 200
Πολιορκία καὶ παράδοσις τῶν Ἀθηνῶν.

Ἦτο νύξ, ὅταν ἡ Πάραλος ἔφθασεν εἰς τὸν Πειραιᾶ καὶ
ἀνήγγειλε τὴν τρομερὰν εἴδησιν. Ὅλοι οἱ Πειραιεῖς καὶ οἱ Ἀθη-
ναῖοι ἐσηκώθησαν ἐπὶ ποδός. Καθ' ὄλην τὴν νύκτα οὐδεὶς ἐκοι-
μήθη. Θρῆνοι καὶ κλαυθμοὶ ἐγέμιζον τὴν ἀτμόσφαιραν. «Δὲν
ἐπένθουν, λέγει ὁ Ξενοφῶν, μόνον τοὺς σκοτωμένους, ἀλλὰ πολὺ
περισσότερον ἀκόμη τοὺς ἰδίους τοὺς ἑαυτοῦς των, ὅτι εἶχον τὴν
ιδεάν, ὅτι θὰ πάθουν ὅ,τι κακὸν εἶχον κάμει κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πο-
λέμου εἰς πολλοὺς ἐκ τῶν Ἑλλήνων».

Τὴν ἐπομένην οἱ Ἀθηναῖοι ἤρχισαν νὰ ἐτοιμάζωνται πρὸς

ἄμυναν. Μετ' ὀλίγον κατέπλευσεν ὁ Λύσανδρος εἰς τὸν Πειραιᾶ καὶ ἤρχισε τὴν πολιορκίαν τῶν δύο πόλεων ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Συγχρόνως οἱ βασιλεῖς ᾿Αγίς καὶ Παυσανίας μὲ ὄλην τὴν περικτὴν δύναμιν τῆς σπαρτιατικῆς συμμαχίας ἀπέκλεισαν τὰς ᾿Αθήνας τελείως ἀπὸ τὴν ἑθρᾶν. Ἐν τούτοις ἡ πόλις ὑπέμεινε μὲ καρτερίαν τὴν πολιορκίαν ἐπ' ἄρκετόν. Μόνον ὅταν αἱ τροφαὶ ἐξέλιπον ἐντελῶς καὶ οἱ θάνατοι ἀπὸ τὴν πείναν ἐπληθύνοντο καθημερινῶς, ἤναγκάσθησαν οἱ ᾿Αθηναῖοι νὰ στείλουν πρέσβεις εἰς τοὺς πολιορκητὰς περὶ παραδόσεως. ᾿Αλλ' ὁ ᾿Αγίς ἀπήντησεν, ὅτι αὐτὸς δὲν ἦτο ἀρμόδιος διὰ τὴν εἰρήνην καὶ συνέστησε νὰ σταλοῦν οἱ πρέσβεις εἰς τὴν Λακεδαίμονα. Οἱ ᾿Αθηναῖοι ὑπήκουσαν.

Εἰς τὴν Σπάρτην ὄλοι οἱ σύμμαχοι τῶν Σπαρτιατῶν συνήλθον εἰς συνέδριον, διὰ νὰ ἀποφασίσουν περὶ τῆς εἰρήνης. Κατ' αὐτὸ οἱ Κορίνθιοι καὶ οἱ Θηβαῖοι προέτειναν νὰ μὴ συνθηκολογήσῃ με τοὺς ᾿Αθηναίους, ἀλλὰ νὰ καταστρέψουν ἐντελῶς τὰς ᾿Αθήνας. Οἱ Σπαρτιατὰι ὅμως «οὐκ ἔφρασαν πόλιν ἑλληνίδα ἀνδραποδιεῖν μέγα ἀγαθὸν ἐργασμένην ἐν τοῖς μεγίστοις κινδύνοις τῆς Ἑλλάδος». Ἡ γνώμη τῶν Σπαρτιατῶν ὑπερίσχυσεν.

Ἐπὶ τὴν πίεσιν τῆς ἀνάγκης οἱ ᾿Αθηναῖοι ἐδέχθησαν νὰ συνάψουν εἰρήνην μὲ βαρυτάτους ὄρους. Κατὰ τὰς διατάξεις τῆς συνθήκης ὑπεχρεώθησαν 1) νὰ κρημνίσουν τὰ μακρὰ τεῖχη καὶ τὰ ὀχυρώματα τοῦ Πειραιῶς, 2) νὰ παραδώσουν τὸν στόλον των ἐκτὸς 12 πλοίων, 3) νὰ δεχθοῦν τὴν ἐπάνοδον τῶν ἐξορίστων διὰ πολιτικὰ ἀδικήματα καὶ 4) νὰ ἔχουν τοὺς ἰδίους ἐχθροὺς καὶ φίλους μὲ τοὺς Σπαρτιατὰς καὶ νὰ τοὺς ἀκολουθοῦν ὅπουδήποτε πολεμοῦν. 404 π. Χ.

Μετὰ τὴν ἐπικύρωσιν τῆς εἰρήνης ἀπὸ τοὺς ᾿Αθηναίους ὁ Λύσανδρος ἀπεβιβάσθη εἰς τὸν Πειραιᾶ. ᾿Αμέσως ἤρχισε νὰ κρημνίζῃ τὰ τεῖχη, ἐνῶ αὐλητρίδες ἐχόρευον μὲ τὴν συνοδείαν αὐλοῦ καὶ οἱ σύμμαχοι ἐπανηγύριζον. Εἶχον τὴν ιδέαν, ὅτι ἀπὸ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἤρχιζεν ἡ πραγματικὴ ἐλευθερία εἰς τὴν Ἑλλάδα!

Μετὰ τοῦτο ὁ Λύσανδρος ἐπλευσεν εἰς τὴν Σάμον, ἡ ὁποία ἔμενεν ἀκόμη πιστὴ εἰς τοὺς ᾿Αθηναίους, κατέλαβε τὴν νῆσον καὶ ἀνέθεσε τὴν κυβέρνησίν της εἰς τοὺς ὀλιγαρχικούς. Κατόπιν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Σπάρτην θριαμβευτῆς. Ἐφερε μαζί του ἐκτὸς

τῶν ἄλλων λαφύρων καὶ 470 τάλαντα, περισσεύματα ἐκ τῶν περσικῶν χρημάτων. ✕

ὁχι/ Τὰ ἀποτελέσματα τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου.

Ὁ πελοποννησιακὸς πόλεμος ἦτο ὀλέθριος διὰ τὴν Ἑλλάδα. Καὶ οἱ δύο ἀντίπαλοι ἠγωνίσθησαν μὲ τόσον πείσμα, ὥστε αἱ καταστροφαί, τὰς ὁποίας ἐπροξένησαν εἰς τὴν χώραν, ἦσαν ἀνεπανόρθωτοι. Ὁλη ἢ μακρὰ, ἐπίπονος καὶ δημιουργικὴ ἐργασία, τὴν ὁποίαν εἶχον καταβάλλει οἱ Ἕλληνες κατὰ τὴν περίοδον τῆς εἰρήνης, ἐξεμηδενίσθη. Οἱ ἀγροὶ ἐγκατελείφθησαν, ἡ ὑπαίθρος ἐδενδροτομήθη, σπουδαῖαι ἑλληνικαὶ πόλεις μετεβλήθησαν εἰς ἐρείπια καὶ οἱ κάτοικοί των ἐξωντῶθησαν ἢ ἐξωρίσθησαν. Μυριάδες ἄνθρωποι ἐξ ἄλλου ἐχάθησαν εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν καὶ εἰς τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία ἀπὸ τὰς στερήσεις, τὰς κακουχίας καὶ τὰς ἐπιδημίας. Γενικῶς ἡ ὕλική φθορὰ τῆς Ἑλλάδος ἐκ τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου ὑπῆρξεν ἀνυπολόγιστος.

Ἀλλὰ καὶ αἱ ἠθικαὶ ζημίαι δὲν ἦσαν μικρότεραι. Οἱ Ἕλληνες διεκρίνοντο ἀνέκαθεν διὰ τὸν ἥρεμον χαρακτήρα καὶ τὰ ἀπαλά των ἦθη. Κατὰ τὴν διάρκειαν ὅμως τοῦ πολέμου αὐτοῦ τόσον εἶχον ὀξυνθῆ τὰ πάθη, ὥστε καὶ οἱ δύο ἀντίπαλοι παρσύρθησαν εἰς ἀγριότητας, αἱ ὁποῖαι ἐκηλίδωσαν τὸν πολιτισμὸν των. Ἐλησμόνησαν τὴν κοινὴν καταγωγὴν, τοὺς κοινούς κατὰ τῶν Περσῶν ἀγῶνας καὶ ἔθεσαν ὡς σκοπὸν τὴν ἐξόντωσιν τῶν ὁμοφύλων καὶ τὴν ἐρήμωσιν τῆς ὠραίας τῶν χώρας. Δὲν ἐσεβάσθησαν οὔτε τοὺς θεῖους οὔτε τοὺς ἀνθρωπίνους νόμους. Φονεύουν τοὺς αἰχμαλώτους, πωλοῦν ὡς δούλους Ἕλληνας, καταστρέφουν ἐκ θεμελίων πόλεις καὶ γενικῶς διαπράττουν κακουργήματα ἀνάξια τῶν παραδόσεών των. Τὸ δίκαιον τοῦ ἰσχυροτέρου εἶναι ὁ μόνος νόμος, τὸν ὁποῖον ἀκολουθοῦν. Ἐφθασαν ἀκόμη εἰς τοιοῦτον σημεῖον ταπεινώσεως, ὥστε νὰ προκαλέσουν τὴν ἐπέμβασιν καὶ αὐτῶν τῶν Περσῶν εἰς τὸν μεταξύ Ἑλλήνων ἀγῶνα. Οἱ Σπαρτιᾶται ἐνίκησαν τοὺς Ἀθηναίους μὲ περσικὰ χρήματα.

Αὐτὰς τὰς ὕλικὰς καὶ ἠθικὰς συμφορὰς ἐπεσώρευσεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ πελοποννησιακὸς πόλεμος. Ἐν τούτοις διετήρει ἀκόμη τὸ ἔθνος ἀρκετὴν ζωτικότητα, τὴν ὁποίαν ὅμως ἐξήντησε

μετ' ὀλίγα ἔτη εἰς ἄλλους ἐμφυλίους ἀγῶνας, εἰς τοὺς ὁποίους τὸ παρέσυρον ἐκ νέου ὁ ἐγωισμὸς καὶ ὁ φθόνος μεταξὺ τῶν ἐλληνικῶν πόλεων.

Ἐπῆρξε δυστύχημα διὰ τὸν ἐλληνισμόν, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι πρόγονοί μας, οἱ ὅποιοι τόσον ἐξύψωσαν τὸ ἐλληνικὸν ὄνομα καὶ ἐδημιούργησαν πολιτισμόν, πρὸ τοῦ ὁποίου κλίνει εὐλαβῶς τὸ γόνυ ἡ ἀνθρωπότης, εἶχον καὶ σοβαρὰ ἐλαττώματα. Τὰ χειρότερα ἐξ αὐτῶν ἦσαν ὁ ἐγωισμὸς καὶ ἡ φιλοπρωτία. Ἀπὸ τοῦς ὀμηρικοὺς ἀκόμη χρόνους ὁ ἀνταγωνισμὸς μεταξὺ τῶν ἡρώων καὶ ὁ ἀσυγκράτητος πόθος πρὸς ὑπεροχὴν ἐδημιούργει ὀξείας ἀντιθέσεις καὶ ἔδιδεν ἀφορμὴν εἰς συγκρούσεις, αἱ ὁποῖαι παρέβλαπτον τὰ κοινὰ συμφέροντα τῶν Ἑλλήνων. Τὰ ἴδια ἐλαττώματα ἐβάρυνον τοὺς προγόνους μας καὶ κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους. Εἰς αὐτὰ ἀκριβῶς ὀφείλεται τὸ γεγονός, ὅτι δὲν κατάρθωσαν αἱ ἀρχαῖαι ἐλληνικαὶ πόλεις νὰ ἀποτελέσουν ἐνιαῖον κράτος μὲ κοινὰ πολιτικὰ ἐπιδιώξεις. Αὐτὰ προεκάλεσαν τοὺς μακροὺς καὶ καταστρεπτικοὺς ἐμφυλίους πολέμους, οἱ ὅποιοι ὠδήγησαν τὸ ἔθνος εἰς τὴν παρακμὴν, ἐξησθένησαν τὰς δυνάμεις του καὶ ὑπέσκαψαν τὴν ἐλευθερίαν του. Τοῦτο ἀποτελεῖ διδακτικώτατον μάθημα δι' ἡμᾶς. Μόνον ἡ εὐγενὴς ἄμιλλα μεταξὺ τῶν πολιτῶν καὶ ἡ ἰσχυρὰ ἐθνικὴ ἀλληλεγγύη συντηροῦν τὴν δύναμιν τῶν λαῶν καὶ ὀδηγοῦν αὐτοὺς εἰς τὴν ἀκμὴν καὶ τὴν εὐημερίαν.

ὄχι Ἀκμὴ καὶ παρακμὴ τῆς δυνάμεως τῶν Ἀθηνῶν.

Ἡ ἀκμὴ τῆς δυνάμεως τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τὴν λαμπρὰν πεντηκονταετίαν, ἡ ὁποία ἠκολούθησε τοὺς περσικοὺς πολέμους, ὀφείλετο εἰς τὴν φιλοπατρίαν καὶ τὴν δραστηριότητα τοῦ ἀθηναϊκοῦ λαοῦ. Κυρίως ὅμως ἦτο ἔργον τῶν ἀνδρῶν, οἱ ὅποιοι διηύθυνον κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην τὰς τύχας του.

Ὁ Μιλτιάδης πρῶτος μὲ τὴν στρατηγικὴν ἰδιοφυΐαν, τὸν ἔξοχον νοῦν, τὴν φλογερὰν φιλοπατρίαν καὶ τὴν ἰσχυρὰν θέλησιν ἔθεσεν εἰς τὸν Μαραθῶνα τὰ θεμέλια τῆς δυνάμεως καὶ τοῦ μεγαλείου τῆς πατρίδος του.

Ἄλλ' αἱ Ἀθηναὶ εἶχον μοναδικὴν τύχην κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Ἡ τύχησαν πράγματι νὰ γεννήσουν ὄχι μόνον ἓνα, ἀλ-

λά σειρὰν μεγάλων ἀνδρῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ εἶς προσέθετε κάτι εἰς τὸ ἔργον τοῦ ἄλλου.

Ὁ Θεμιστοκλῆς μὲ τὸν δαιμόνιον νοῦν κατέστησε τὰς Ἀθῆνας ναυτικὴν δύναμιν, ἣ ὁποία συνέτριψε τὸν περσικὸν στόλον, ἐξησφάλισε τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος καὶ ἔδωκεν ἀργότερα διέξοδον πρὸς ὅλας τὰς θαλάσσας εἰς τὸν ἐπιχειρηματικὸν νοῦν, τὴν τόλμην καὶ τὴν δραστηριότητα τῶν Ἀθηναίων. Τοιοῦτοτρόπως ἐδημιουργήθη τὸ ναυτικὸν κράτος τῶν Ἀθηνῶν, τὸ ὁποῖον ἄλλος ὀνομαστός Ἀθηναῖος, ὁ Ἀριστείδης, διωργάνωσε καὶ ἐστερέωσεν.

Ὁ ἀντάξιος πρὸς τὸν πατέρα υἱὸς τοῦ Μιλτιάδου Κίμων ἠῤῥηξε τὴν ἀθηναϊκὴν δύναμιν, διότι προσέθεσεν εἰς αὐτὴν τὰς νησιωτικὰς καὶ ἑλληνικὰς πόλεις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ περιώρισε τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν μόνον εἰς τὰς κατὰ ξηρὰν κτήσεις του.

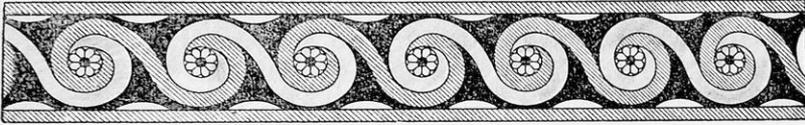
Ὅταν μετὰ τὸν θάνατον ὄλων αὐτῶν τῶν ἐξόχων ἀνδρῶν ἡ διοίκησις τῶν Ἀθηνῶν περιήλθεν εἰς τὰς ἰσχυράς χεῖρας τοῦ μεγαλοφυοῦς Περικλέους, ἡ δύναμις τῆς πόλεως ἔφθασεν εἰς τὴν ὑψίστην ἀκμὴν. Τὸ λέγει ὁ ἴδιος εἰς τὸν περίφημον Ἐπιτάφιόν του. «Ὁ,τι ἐδημιουργήθη πέραν ἀπὸ τὴν κυρίαρχον θέσιν, τὴν ὁποίαν μᾶς ἐκληροδότησαν οἱ πατέρες μας, τὸ ἀνεπιύξαμεν οἱ ἴδιοι ἡμεῖς, οἱ ὁποῖοι εὐρισκόμεθα ἀκόμη σήμερον εἰς τὴν ὄριμον περιόπου ἡλικίαν, καὶ ἐφωδιάσαμεν τὴν πόλιν μας καθ' ὅλα, ὥστε καὶ διὰ τὸν πόλεμον καὶ διὰ τὴν εἰρήνην νὰ ἔχη πλήρη αὐτάρκειαν». Ὅλοι οἱ πολῖται αἰσθάνονται τὴν ὄρεξιν καὶ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ συντελέσουν εἰς τὴν αὔξησιν τῆς δυνάμεως τῆς πατρίδος των. Ἡ κοινωνικὴ, πνευματικὴ, καλλιτεχνικὴ καὶ πολιτικὴ ζωὴ φθάνει εἰς ἐξαιρετικὴν ἀνθῆσιν, ἣ ὁποία ἔδωκε δόξαν καὶ γόητρον εἰς τὰς Ἀθῆνας καὶ τὰς ἐπέβαλεν εἰς τὴν συνειδησιν ὄλων τῶν Ἑλλήνων ὡς πρῶτην πόλιν τῆς Ἑλλάδος.

Τοιοῦτοτρόπως Μιλτιάδης, Θεμιστοκλῆς, Ἀριστείδης, Κίμων, Περικλῆς ἔγιναν οἱ πρωτεργάται τῆς θαυμαστῆς ἀκμῆς τῶν Ἀθηνῶν.

Μὲ τὸν θάνατον τοῦ Περικλέους ἐκλείπουν αἱ μεγάλαι φυσιογνωμίαι μὲ τὸν ἀγνὸν πατριωτισμὸν, τὸν ἔξοχον νοῦν, τὸν ἀκέραιον χαρακτήρα. Τὴν θέσιν των καταλαμβάνουν κατὰ τὸ

πλείστον δημαγωγοί, ταπεινοί συμφεροντολόγοι, αὐθάδεις ἐγωισταί, χωρίς πολιτικὰς ἢ ἠθικὰς ἀρχὰς, ἄνθρωποι μὲ ἓνα λόγον φαῦλοι. Αὐτοὶ ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν ἐσπατάλησαν ἀσκόπως τὰς δυνάμεις τῆς πόλεως, διέλυσαν τὴν ἀθηναϊκὴν ἡγεμονίαν καὶ προητοίμασαν τὴν παράδοσιν τῆς πατρίδος τῶν εἰς τὴν δουλείαν τῆς Σπάρτης.

Εὐτυχεῖς οἱ λαοί, οἱ ὅποιοι ἔχουν τὴν τύχην νὰ τοὺς κυβερνοῦν εὐφρεῖς, ἱκανοί, φιλοπάτριδες καὶ ἠθικοὶ ἄνδρες! Καὶ ἂν δὲν τοὺς ὀδηγοῦν πάντοτε εἰς τὴν μεγαλουργίαν, ἐξασφαλίζουν τούλάχιστον εἰς αὐτοὺς τὴν εὐημερίαν καὶ τὴν προκοπὴν. *574*

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η΄

29) Η ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΗΣ ΣΠΑΡΤΗΣ

Αἱ νέαι ὀλιγαρχίαι. Ἡ ὀλιγαρχία τῶν τριάκοντα εἰς τὰς Ἀθήνας.

Μετὰ τὴν πτώσιν τῶν Ἀθηνῶν ἡ Σπάρτη ἔμεινεν ἡ μόνη κυρίαρχος δύναμις. Ἀλλ' οἱ Σπαρτιάται ἀφοῦ ἐπέτυχον νὰ γίνουσι ἡγεμόνες τῆς Ἑλλάδος, ἐλησμόνησαν ὅλας τὰς ὑποσχέσεις περὶ ἐλευθερίας, τὰς ὁποίας εἶχον δώσει εἰς τοὺς Ἕλληνας εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου.

Ἡ πρώτη πολιτικὴ πράξις τῆς Σπάρτης μετὰ τὸν εὐτυχεῖ δι' αὐτὴν τερματισμὸν τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου ἦτο νὰ μεταβάλλῃ τὰ πολιτεύματα τῶν πόλεων, αἱ ὁποῖαι ἦσαν ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Ἀθηναίων. Παντοῦ οἱ Σπαρτιάται κατέλυσαν τὰς δημοκρατίας καὶ ἐγκατέστησαν ὀλιγαρχικὰς κυβερνήσεις ἀπὸ τοὺς πιστοτέρους φίλους των. Ἔστελλον ἐπίσης εἰς κάθε σύμμαχον πόλιν σπαρτιάτην διοικητὴν, ὁ ὁποῖος ὠνομάζετο ἀ ρ μ ο σ τ ῆ ς, καὶ τὰς ὑπεχρέωνον νὰ πληρῶνουν φόρον μεγαλύτερον ἀπὸ ἐκεῖνον, τὸν ὁποῖον ἔδιδον ἄλλοτε εἰς τοὺς Ἀθηναίους. Ἐνεκα τοῦ λόγου τούτου αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις, αἱ ὁποῖαι ἠγωνίσθησαν καὶ ὑπέστησαν θυσίας, διὰ νὰ ἐπικρατήσῃ ἡ Σπάρτη, δὲν ἐβράδυναν νὰ μετανοήσουν. Πολὺ ταχέως ἐνόησαν, ὅτι ἔπεςαν εἰς νέον ζυγὸν χειρότερον ἀπὸ τὸν πρῶτον.

Εἰς τὰς Ἀθήνας ὁ Λύσανδρος παρέδωκε τὴν διοίκησιν τῆς πόλεως εἰς τριάκοντα ὀλιγαρχικοὺς μετὰ τὴν πρόφασιν, ὅτι θέλει νὰ καταρτίσῃ τὸν νέον καταστατικὸν χάρτην τῆς πολιτείας, ὅπως λέγομεν σήμερον. Ἀλλ' αὐτοὶ μόλις κατέλαβον τὴν ἀρχὴν, διώρισαν 500 βουλευτὰς ἀπὸ τοὺς ἐμπαθεστέρους ὀλιγαρχικοὺς καὶ ἀντικατέστησαν ὅλας τὰς ἄλλας ἀρχάς, ὅπως ἤθελον. Τοιοῦτοτρόπως ἀντὶ τῶν νόμων ἐκυβέρνησεν ἡ αὐθαίρετος θέλησις τῶν ὀλίγων.

Διὰ νὰ στηρίξουν τὴν ἀρχὴν των οἱ τριάκοντα, ἐχρησιμοποίη-

ουν ἔκτος τῆς σπαρτιατικῆς φρουρᾶς, τὴν ὁποῖαν ἐγκατέστησεν ὁ Λύσανδρος, καὶ σῶμα ἱπέων ἀπὸ ὀλιγαρχικοὺς τῆς ἀρεσκείας των. Συγχρόνως ἐπεδίωξαν νὰ ἐπιβληθοῦν μὲ τὴν τρομοκρατίαν, τὴν ἐξορίαν καὶ τὴν σφαγὴν. Κάθε πολίτην, ὁ ὁποῖος δὲν ἐνέπνεεν εἰς αὐτοὺς ἐμπιστοσύνην, τὸν ἐφόνευον. Δὲν ἔκαμνον διάκρισιν μεταξὺ πλουσίων ἢ πτωχῶν, δημοκρατικῶν ἢ ὀλιγαρχικῶν, ἐντοπίων ἢ ξένων. Ὅπως λέγει ὁ Ἴσοκράτης «εἰς διάστημα τριῶν μόνον μηνῶν ἐθανάτωσαν χωρὶς καμμίαν διαδικασίαν περισσότερους ἀπὸ ὅσους ἐδίδασεν ἡ πόλις καθ' ὅλην τὴν περίοδον τῆς δημοκρατίας» (Ἴσοκράτους Πανηγυρικός). Κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἀρχῆς των οἱ τριάκοντα ἐφόνευσαν περισσότερους ἀπὸ 1500 πολίτας, ἐνῶ πολλοὺς ἄλλους ἠνάγκασαν νὰ ἐγκατελείψουν τὴν πόλιν. Διὰ τὰ βίαια μέσα, τὰ ὁποῖα μετεχειρίσθησαν ἐναντίον τοῦ λαοῦ, καὶ διὰ τὰς φρικιαστικὰς κακουργίας των ὠνομάσθησαν τ ὕ ρ α ν ν ο ι. Ἡ τρομοκρατία τῶν τριάκοντα ἔφθασεν εἰς τὴν ἀποκορύφωσίν της, ὅταν ὁ σημαντικώτερος καὶ αἰμοβωρότερος ἀπ' αὐτοὺς, ὁ Κ ρ ι τ ί α ς, ἐθανάτωσε καὶ αὐτὸν τὸν συνάρχοντά του Θ η ρ α μ ἔ ν η ν.

30) Ἀποκατάστασις τῆς δημοκρατίας εἰς τὰς Ἀθήνας.

Ἀπὸ αὐτοὺς, οἱ ὁποῖοι εἴτε ἐξωρίσθησαν εἴτε μόνοι των ἐγκατέλειψαν τὰς Ἀθήνας ὡς δημοκρατικοί, πολλοὶ κατέφυγον εἰς τὰς Θήβας. Μεταξὺ αὐτῶν ἦτο καὶ ὁ Θ ρ α σ ύ β ο υ λ ο ς, ὁ ὁποῖος εἶχε διακριθῆ ὡς στρατηγὸς τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τὸν πελοποννησιακὸν πόλεμον. Αὐτὸς ἐπειδὴ δὲν ἠνείχετο νὰ βλέπη τὴν πατρίδα του ὑπὸ τὴν τυραννίαν τῶν τριάκοντα, ἀπεφάσισε νὰ τὴν ἐλευθερώσῃ. Ὁργάνωσε λοιπὸν δύναμιν ἐξ 70 ἀνδρῶν ἀπὸ τοὺς ἀνδρειοτέρους ἐξοριστοὺς καὶ μὲ αὐτοὺς κατέλαβε τὴν Φ υ λ ή ν, ὄχυρὸν φρούριον ἐπὶ τῆς Πάρνηθος.

Οἱ τριάκοντα ἐπετέθησαν μὲ ἀρκετὴν δύναμιν κατὰ τοῦ φρουρίου, ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ δύναμις τῶν δημοκρατικῶν ἑδεκαπλασιάσθη καὶ μὲ αὐτὴν ὁ Θρασύβουλος ἐπροχώρησε καὶ κατέλαβε τὸν Πειραιᾶ. Ὁ Κριτίας ὤρμησεν ἐναντίον τῶν ἐπαναστατῶν, ἀλλ' ἠττήθη καὶ ἐφονεύθη. Τότε οἱ ἴδιοι οἱ ὀλιγαρχικοὶ εἰς τὰς Ἀθήνας καθήρσαν τοὺς τριάκοντα, οἱ ὁποῖοι κατέφυγον εἰς τὴν Ἐλευσίνα. Οἱ Σπαρτιᾶται, οἱ ὁποῖοι

ἦλθον ἐν τῷ μεταξὺ εἰς βοήθειαν τῶν ὀλιγαρχικῶν, δὲν ἤκουσαν τὰς συστάσεις τοῦ Λυσάνδρου νὰ προσβάλουν τοὺς δημοκρατικούς. Προετίμησαν νὰ μεσολαβήσουν διὰ τὴν συμφιλίωσιν τῶν δύο μερίδων. Χάριν αὐτῆς ἐδέχθησαν νὰ μὴ ἐπανέλθουν οἱ τριάκοντα εἰς τὰς Ἀθήνας.

Ὅταν ἀποκατεστάθη ἡ τάξις εἰς τὰς Ἀθήνας, οἱ Λακεδαιμόνιοι ἀπεχώρησαν ἐκ τῆς Ἀττικῆς καὶ ὁ Θρασύβουλος εἰσηλθε θριαμβευτικῶς εἰς τὴν πόλιν. Ἡ 403 π. Χ. πρώτη πράξις τοῦ ἦτο νὰ ἀνέλθῃ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως καὶ νὰ θυσίασῃ εἰς τὴν Ἀθηνᾶν. Κατόπιν ἐχορήγησε γενικὴν ἀμνηστίαν καὶ ἐπανάφερε τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα.

Ἡ ἀρχὴ τῶν τριάκοντα διήρκεσε μόνον ὀκτῶ μῆνας, ἡ δὲ κατάλυσίς τῆς ὑπῆρξεν ἡ πρώτη ταπεινώσις τῆς σπαρτιατικῆς ἡγεμονίας.

Ἡ Σπάρτη καὶ οἱ Πέρσαι. Ἡ Κύρου Ἀνάβασις.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου οἱ Λακεδαιμόνιοι κατώρθωσαν, ὅπως εἶδομεν, νὰ ἀποκτήσουν τὴν συμπάθειαν τῶν Περσῶν καὶ νὰ λαμβάνουν ἀπὸ αὐτοὺς χρήματα. Ἐν τούτοις μεταξὺ τῆς Σπάρτης καὶ τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν δὲν ἦργησε νὰ δημιουργηθῇ ἐχθρότης. Ἀφορμὴν εἰς αὐτὴν ἔδωκεν ἡ ἐκστρατεία τοῦ Κύρου ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Ἀρταξέρξου Β', βασιλέως τῶν Περσῶν.

Τὸ ἔτος 404 π. Χ. ἀπέθανεν ὁ βασιλεὺς τῆς Περσίας Δαρεῖος Β'. Οὗτος ἀφήκε δύο υἱούς, τὸν Ἀρταξέρξην, ὁ ὁποῖος τὸν διεδέχθη εἰς τὸν θρόνον, καὶ τὸν Κύρον τὸν νεώτερον, σατράπην τῆς Λυδίας. Ὁ Κύρος ἐσκέφθη νὰ ἐκθρονίσῃ τὸν ἀδελφόν του καὶ νὰ γίνῃ αὐτὸς βασιλεὺς. Τὴν ἐπιτυχίαν τῶν σχεδίων του ἐβάσιζε κυρίως εἰς τὴν ἀγάπην, τὴν ὁποίαν ἔτρεφον δι' αὐτὸν οἱ Πέρσαι τῆς σατραπείας του, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν βοήθειαν τῶν Λακεδαιμονίων. Πράγματι δὲ εἰς ἀνταμοιβὴν τῶν ὑπηρεσιῶν του πρὸς αὐτοὺς κατὰ τὴν τελευταίαν περίοδον τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου ἐζήτησε τὴν συνδρομὴν των. Καὶ οἱ Σπαρτιάται ἐδέχθησαν εὐχαρίστως νὰ τὸν βοηθήσου κατὰ θάλασσαν. Ἀλλ' ὁ Κύρος εἶχε κυρίως ἀνάγκην δυνάμεων κατὰ ξηρὰν. Διὰ τοῦτο ἐσκέφθη νὰ χρησιμοποίησῃ τὴν δοκιμασμένην ἀνδρείαν

τῶν Ἑλλήνων. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην αὐτὸ δὲν ἦτο δύσκολον. Λόγω τῆς ἀθλιότητος καὶ τῆς πενίας, ἡ ὁποία ἐπεκράτει εἰς τὴν Ἑλλάδα, πολλοὶ ἄνθρωποι εἶχον μείνει χωρὶς ἐργασίαν ἢ ἄλλον πόρον ζωῆς καὶ ἦσαν πρόθυμοι νὰ ὑπηρετοῦν οἰονδήποτε ὡς μισθοφόροι. Ὁ Κύρος λοιπὸν συνήθροισεν ἐξ αὐτῶν 13.000 μαχητὰς μὲ ἰδικούς των ἀρχηγούς, μεταξύ τῶν ὁποίων διεκρίνετο ὁ σπαρτιάτης Κλέαρχος. Μὲ τὴν δύναμιν αὐτὴν τῶν Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι χάριν συντομίας ὠνομάσθησαν μύριοι, καὶ μὲ 100.000 περσικοῦ στρατοῦ ὑπὸ τὸν Ἀριαῖον ἐξεκίνησεν ὁ Κύρος ἀπὸ τὰς Σάρδεις τὴν ἄνοιξιν τοῦ 401 π. Χ. καὶ ἐπροχώρησεν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Περσίας. Αὕτῃ εἶναι ἡ περίφημος Κύρου Ἀνάβασις.

Ὁ Ἀρταξέρξης ἐπληροφόρηθη ἐγκαίρως ἀπὸ τὸν σατράπην τῆς Καρίας Τισσαφέρην τὰ σχέδια καὶ τὰς ἐτοιμασίας τοῦ Κύρου καὶ ἐπῆλθεν ἐναντίον του μὲ μεγάλας δυνάμεις. Οἱ δύο στρατοὶ συνεκρούσθησαν παρὰ τὰ Κούναξα τῆς Βαβυλωνίας. Κατὰ τὴν μάχην (Σεπτέμβριος τοῦ 401 π. Χ.) ἐνίκησαν μὲν οἱ Ἕλληνες μισθοφόροι τοὺς ἀπέναντί των παρατεταγμένους βαρβάρους, ἀλλ' ὁ Κύρος ἐφονεύθη καὶ ἡ ἐκστρατεία ἀπέτυχεν. Ὁ Ἀρταξέρξης ἐζήτησε τότε ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας νὰ τοῦ παραδώσουν τὰ ὄπλα, ἀλλ' αὐτοὶ ἀπέκρουσαν τὴν ἀξίωσίν του. Εἶναι χαρακτηριστικὴ ἡ ἀπάντησις ἐνὸς ἀπλοῦ μισθοφόρου ἀθηναίου εἰς τὰς προτάσεις τοῦ βασιλέως: «*Ἡμεῖς, εἶπε, δὲν ἔχομεν αὐτὴν τὴν σιγμὴν τίποτε ἄλλο ἀγαθὸν ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ὄπλα καὶ τὴν ἀνδρείαν μας. Λοιπὸν ἂν κρατήσωμεν τὰ ὄπλα μας, νομίζομεν, ὅτι ἠμποροῦμεν νὰ χρησιμοποιήσωμεν τὴν ἀνδρείαν μας. Ἄν ἀντιθέτως τὰ παραδώσωμεν, ἔχομεν τὴν ἰδέαν, ὅτι θὰ χάσωμεν καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν μας. Μὴ φανιάζεσαι ἐπομένως, ὅτι θὰ παραδώσωμεν εἰς σᾶς τὰ μόνα ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα διαθέτομεν*» (Ξενοφῶντος Κύρου Ἀνάβασις).

Ἡ κάθοδος τῶν μυρίων.

Οἱ Ἕλληνες μετὰ τὰς προτάσεις τοῦ βασιλέως ἐσκέφθησαν, ὅτι μόνον συντεταγμένοι, ὅπως ἦσαν, ἦτο δυνατόν νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὴν πατρίδα των. Οἱ Πέρσαι προσηποιοῦντο κατ' ἀρχάς, ὅτι ἦσαν πρόθυμοι νὰ τοὺς διευκολύνουν εἰς αὐτό, ἕως ὅτου

ὁ Τισσαφέρνης κατώρθωσε μὲ δόλον νὰ φονεύσῃ τοὺς στρατηγούς των.

Κατὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην στιγμήν ὁ ἄθηναῖος Ξενοφῶν, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀκολουθήσει ὡς ἰδιώτης τὴν ἐκστρατεῖαν τοῦ Κύρου, ἐνεθάρρυνε τὸν ἀπηλιτισμένον στρατὸν τῶν μυρίων μὲ λόγους πατριωτικοὺς καὶ ἀνεπτέρωσε τὸ ἠθικόν του. Κατὰ συμβουλήν του ὁ στρατὸς ἐξέλεξε νέους στρατηγούς καὶ μεταξὺ αὐτῶν καὶ τὸν ἴδιον. Τότε ἤρχισεν ἡ πορεία διὰ μέσου τῶν ἀγνώστων καὶ χιονοσκεπῶν ὁρέων τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Περσίας μὲ διεύθυνσιν πρὸς τὸν Εὐξείνιον. Αὕτῃ εἶναι ἡ πολυθρύλητος κἀθοδος τῶν μυρίων. Μὲ τὴν ὁδηγίαν τῶν νέων στρατηγῶν καὶ πρὸ πάντων τοῦ Ξενοφῶντος οἱ μύριοι ἐβάδισαν ἐπὶ τέσσαρας μῆνας μέσα εἰς τὴν ἄγνωστον χώραν πολεμοῦντες πρὸς τὸ δριμύτατον ψυχος, τὴν πείναν, τὰς κακουχίας καὶ τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἔφθασαν τὸν Φεβρουάριον τοῦ 400 π.Χ. εἰς τὴν Τραπεζοῦντα. Ἀπὸ ἐκεῖ ἐσυνέχισαν παραλιακῶς τὴν πορείαν, ἔφθασαν εἰς τὴν Βιθυνίαν καὶ ἀπὸ ἐδῶ ἐπέρασαν εἰς τὸ Βυζάντιον περίπου 9.000. Ἀπὸ τὴν Θράκην 6.000 ὑπὸ τὸν Ξενοφῶντα ἐπέστρεψαν ἐκ νέου εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Ἐκεῖ ἠνώθησαν μὲ τὸν σπαρτιατικὸν στρατὸν τοῦ στρατηγοῦ Θίβρωνος, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀποβιβασθῆ εἰς τὴν Ἰωνίαν καὶ ἐπολέμει ἐναντίον τοῦ Τισσαφέρνου.

Τὸ κατόρθωμα τῶν μυρίων νὰ διέλθουν μὲ ὀλίγας σχετικῶς ἀπωλείας ἀπὸ αὐτὴν τὴν καρδίαν τῆς περσικῆς αὐτοκρατορίας ἀπέδειξεν, ὅτι, καίτοι τὸ περσικὸν κράτος διετήρει τὴν παλαιὰν ἔκτασίν του, εὕρισκετο εἰς παρακμὴν. Ἐπιστοποίησεν ἀκόμη, τί θὰ ἠδύνατο νὰ κατορθώσῃ τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος, ἂν εὕρισκεν ἱκανὸν ἀρχηγὸν νὰ τὸ ἐνώσῃ, νὰ τὸ ὑποβάλλῃ εἰς πειθαρχίαν καὶ νὰ τοῦ ἐμπνεύσῃ μὲ τὸ παράδειγμά του θάρρος καὶ αὐτοπεποίθησιν. Δι' αὐτὸ ἔμεινεν ἀθάνατον τὸ ὄνομα τοῦ Ξενοφῶντος, εἰς τὸν ὁποῖον κυρίως ὠφείλετο τὸ θαῦμα τῆς καθόδου τῶν μυρίων. *ὅχι*

ΠΟΛΕΜΟΣ ΜΕΤΑΞΥ ΣΠΑΡΤΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΣΩΝ

Ἀπόβασις τῶν Λακεδαιμονίων εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν.

31) Ὁ Ἀγησίλαος.

Τὴν ἐξασθένησιν τοῦ περσικοῦ κράτους ἐσκέφθησαν οἱ Σπαρτιάται νὰ ἐκμεταλλευσθῶν. Δὲν ἐχρειάζετο παρὰ νὰ δοθῇ δι' αὐ-

τὸ ἢ κατάλληλος εὐκαιρία. Καὶ πράγματι δὲν ἤργησεν αὕτη νὰ παρουσιασθῇ.

Ὁ Ἄρταξέρξης μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κύρου, διὰ νὰ ἀνταμείψῃ τὸν Τισσαφέρην, διώρισεν αὐτὸν σατράπην καὶ τῶν χωρῶν, αἱ ὅποια ἀνήκον πρωτύτερα εἰς τὴν σατραπείαν τοῦ Κύρου. Ὁ Τισσαφέρνης ἐσκέφθη τότε νὰ τιμωρήσῃ τὰς ἑλληνικὰς πόλεις τῆς Ἰωνίας, διότι εἶχον ταχθῆ μετὰ τὸν Κύρον. Οἱ Ἴωνες ἐνόησαν τὰ σχέδια τοῦ πονηροῦ Πέρσου καί, ἐπειδὴ ἤθελον νὰ διατηρήσουν τὴν ἐλευθερίαν των καὶ νὰ ἐξασφαλισθοῦν ἀπὸ τὴν ὀργὴν τοῦ Πέρσου σατράπου, ἐζήτησαν βοήθειαν ἀπὸ τὴν Σπάρτην.

Οἱ Σπαρτιᾶται ὡς ἡγεμόνες τῆς Ἑλλάδος ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ προστατεύουν τὰς ἑλληνικὰς πόλεις, ὅπως προηγουμένως οἱ Ἄθηναῖοι. Μὲ αὐτὸ τὸ πρόσχημα ἐδέχθησαν εὐχαρίστως τὴν πρόσκλησιν τῶν ἰωνικῶν πόλεων. Κατ' ἀρχὰς οἱ ἔφοροι ἔστειλαν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν τὸν στρατηγὸν Θίβρων α μὲ μικρὰν στρατιωτικὴν δύναμιν. Μὲ αὐτὴν ἠνώθησαν οἱ 6.000 ἀπὸ τοὺς διασωθέντας μυρίους ὑπὸ τὸν Ξενοφῶντα καὶ ἄρκετοὶ ἀπὸ τοὺς ἐντοπίους. Ἄλλ' ὁ Θίβρων δὲν ἠδυνήθη νὰ κάμῃ τίποτε ἀξιόλογον. Ἀντιθέτως μετὰ τὴν ἀνικανότητά του προεκάλεσε τὰ παράπονα τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐξέθεσε τὸ σπαρτιατικὸν γόητρον. Διὰ τοῦτο οἱ Σπαρτιᾶται τὸν ἀντικατέστησαν μετὰ τὸν στρατηγὸν Δερκυλίδαν, ὁ ὅποιος διὰ τῆς διπλωματικῆς του εὐστροφίας κατάρθωσε νὰ ὑποτάξῃ τὴν Αἰολίδα.

Κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς εἶχε γίνοι βασιλεὺς εἰς τὴν Σπάρτην ὁ Ἄγνησίλαος. Οὗτος ἦτο μὲν μικρὸς ὧμος καὶ χωλὸς εἰς τὸν ἕνα πόδα, ἀλλ' εἶχε μεγάλας ἀρετάς, αἱ ὅποια τὸν ἀνέδειξαν ἕνα ἐκ τῶν μεγαλυτέρων ἀνδρῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Ἦτο ἀπλοὺς εἰς τοὺς τρόπους, εὐγενὴς, φιλόνομος καὶ εὐπειθὴς εἰς τοὺς ἄρχοντας, στρατηγὸς ἐξοχος καὶ πρὸ πάντων ἀνὴρ μετὰ πανελλήνια αἰσθήματα. Ὄταν ἔφθασαν εἰδήσεις εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅτι ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν ἐτοιμάζει μεγάλην ναυτικὴν δύναμιν προφανῶς ἐναντίον τῆς Σπάρτης, ὁ Ἄγνησίλαος ἀπεφάσισε νὰ ἐκστρατατεύσῃ ὁ ἴδιος εἰς τὴν Ἀσίαν. Τὸ 396 π. Χ. ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν Ἰωνίαν, ἐνίκησε τὸν Τισσαφέρην κατ' ἐπανάληψιν καὶ ἐξηυτέλισε τὴν δύναμιν τοῦ Ἄρταξέρξου. Ὁ μέγας βασιλεὺς τόσον πολὺ

ἐταράχθη ἀπὸ τὰς ἥττας τοῦ Τισσαφέρνου, ὥστε ἐλησμόνησε τὰς μεγάλας εὐεργεσίας τοῦ σατράπου του καὶ διέταξε νὰ τὸν ἀποκεφαλίσουν.

Ὁ διάδοχος τοῦ Τισσαφέρνου Τιθραύστης ἐφάνη πολιτικώτερος. Ἐπειδὴ ἐβλεπεν, ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ πολεμήσῃ ἀποτελεσματικῶς τὸν Ἀγησίλαον, συνωμολόγησε μαζί του ἐξάμηνον ἀνακωχὴν. Τὸν ἔπεισε μάλιστα νὰ στραφῆ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀνακωχῆς ἐναντίον τοῦ Φαρναβάζου, σατράπου τῆς Φρυγίας. Ἦτο καὶ αὐτὸ δεῖγμα τῆς παραλυσίας καὶ παρακμῆς τοῦ περσικοῦ κράτους.

Τὴν κατάστασιν αὐτὴν τῆς ἄλλοτε ἰσχυρᾶς αὐτοκρατορίας εἶχεν ὑπ' ὄψιν τοῦ ὁ Ἀγησίλαος καὶ ἐπλαττε μεγάλα καὶ τολμηρὰ σχέδια. Δὲν ἀπέβλεπε μόνον εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν ἑλληνικῶν πόλεων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἀλλ' ὠνειρεύετο νὰ καταλύσῃ ὅλως διόλου τὸ περσικὸν κράτος. Τὰ σχέδιά του ὅμως ἐναυάγησαν. Ὅ,τι δὲν κατῶρθωσαν οἱ Πέρσαι διὰ τῶν ὀπλων, τὸ ἐπέτυχεν ὁ Τιθραύστης διὰ τοῦ χρήματος. Μὲ ἄφθονον χρυσόν, τὸν ὅποτον ἔστειλεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, κατῶρθωσε νὰ συνενώσῃ τὰς σημαντικώτερας πόλεις τῆς Ἑλλάδος ἐναντίον τῆς Σπάρτης.

32 ΟΙ ΝΕΟΙ ΕΜΦΥΛΙΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Ἀνάκλησις τοῦ Ἀγησίλαου ἐκ τῆς Ἀσίας. Ὁ βοιωτικὸς ἢ κορινθιακὸς πόλεμος.

Ὅλιγα ἔτη μετὰ τὸν πελοποννησιακὸν πόλεμον παρατηρεῖται εἰς τὴν Ἑλλάδα μεγάλη μεταβολή. Ἡ ἀγανάκτησις ἐναντίον τῆς Σπάρτης ἔνεκα τῆς δεσποτικῆς πολιτικῆς τῆς εἶναι γενικὴ. Καὶ αὐτοὶ οἱ παλαιοὶ σύμμαχοι εἶναι πολὺ δυσηρεστημένοι καὶ στρέφονται ἐναντίον τῆς. Τοιοῦτοτρόπως αἱ ἀντίπαλοι τῆς Σπάρτης ἑλληνικαὶ πόλεις αὐξάνουν εἰς ἀριθμόν. Ἀλλὰ καὶ αἱ δυνάμεις τῶν, αἱ ὅποιοι εἶχον φθαρῆ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου, παρουσιάζονται τώρα ἐνισχυμένοι.

Αἱ Ἀθῆναι ἤρχισαν νὰ ἀναλαμβάνουν οἰκονομικῶς μὲ τὸ ἐμπόριον. Τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμά των ἑσπερώθη καὶ οὐδεὶς φόβος ὑπῆρχε πλέον ἀπὸ τοὺς ὀλιγαρχικοὺς, οἱ ὅποιοι εἶχον ἐκμηδενισθῆ τελείως. Ἀλλὰ καὶ ὡς πνευματικὸν καὶ καλλιτεχνι-

κὸν κέντρον τῆς Ἑλλάδος αἱ Ἀθῆναι ἐξηκολούθουν νὰ ἔχουν τὴν παλαιὰν λάμπιν των καὶ νὰ ἀσκοῦν γοητεῖαν εἰς ὄλον τὸν ἑλληνικὸν κόσμον.

Οἱ Κορίνθιοι ἐξ ἄλλου δὲν ὠφελήθησαν τίποτε ἀπὸ τὸν πελοποννησιακὸν πόλεμον, τὸν ὅποιον αὐτοὶ προεκάλεσαν. Ὅταν μάλιστα εἶδον, ὅτι ἐπολέμησαν κατὰ τῶν Ἀθηναίων, διὰ νὰ ὑποδουλωθοῦν εἰς τοὺς Σπαρτιάτας, ἐγκατέλειψαν τὴν Σπάρτην καὶ προσεχώρησαν εἰς τοὺς ἐχθροὺς τῆς. Αἱ Θῆβαι εἶχον ἀρχίσει νὰ δημιουργοῦν ἀξιόλογον δύναμιν καὶ δὲν ἠνείχοντο τὰς ἀυθαιρεσίας τῆς Σπάρτης. Ἀντὶ τῆς βοηθείας, τὴν ὁποίαν περιέμενον ἀπὸ τοὺς Σπαρτιάτας, διὰ νὰ συνενώσουν τὰς βοιωτικὰς πόλεις ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν των, συνήντων περιφρόνησιν καὶ ἀδιαφορίαν. Τέλος τὸ Ἄργος, τὸ ὅποιον πάντοτε εἶχεν ἀντιζηλίαν πρὸς τὴν Σπάρτην, ἐξηκολούθει νὰ διατηρῇ τὴν ὑπεροχὴν του μεταξὺ τῶν δευτερευουσῶν πόλεων τῆς Ἑλλάδος.

Δι' ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους μόλις ἔφθασαν τὰ χρήματα τοῦ Τιθραύστου εἰς τὴν Ἑλλάδα, Θηβαῖοι, Κορίνθιοι καὶ Ἄργεῖοι εὐρέθησαν πρόθυμοι νὰ πολεμήσουν κατὰ τῆς Σπάρτης. Μὲ αὐτοὺς ἠνώθησαν καὶ οἱ Ἀθηναῖοι λόγω τῆς παλαιᾶς ἐχθρας των πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας. Ἐκτὸς τούτου ἤθελον νὰ ἐξυπηρετήσουν τοὺς Θηβαίους, οἱ ὅποιοι τόσον τοὺς ἐβοήθησαν εἰς τὴν κατάλυσιν τῶν τριάκοντα. Τοιοῦτοτρόπως ἤρχισε νέος ἐμφύλιος πόλεμος εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὁ λεγόμενος βοιωτικὸς ἢ κορινθιακὸς (395 π.Χ.). Οἱ Σπαρτιάται πρὸ τοῦ μεγάλου κινδύνου ἠναγκάσθησαν νὰ ἀνακαλέσουν ἐκ τῆς Ἀσίας τὸν Ἀγησίλαον. 395 π. Χ. Καὶ ἐλυπήθη μὲν οὗτος, διότι κατὰ τοιοῦτον τρόπον ἐματαιώνοντο τὰ σχέδιά του, ἀλλ' ἔσπευσε νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὴν πρόσκλησιν τῆς πατρίδος του. ✕

331/4
Ἡ μάχη τῆς Κορωνεῖας. Κατάλυσις τῆς ναυτικῆς ἡγεμονίας τῆς Σπάρτης.

Οἱ νέοι ἀγῶνες διεξήχθησαν κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν Βοιωτίαν μεταξὺ Σπαρτιατῶν καὶ Θηβαίων. Ὑπὸ τὰ τείχη τῆς μικρᾶς πόλεως Ἀλιάρτου οἱ Θηβαῖοι ἐνίκησαν τὸν σπαρτιατικόν

στρατόν. Αὐτὸς ὁ στρατηγὸς Λύσανδρος ἔπεσεν εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης.

Ἐν τῷ μεταξύ ὁ Ἀγησίλαος σπεύδει διὰ ξηρᾶς πρὸς τὸν Ἑλλήσποντον, προχωρεῖ εἰς τὴν Θράκην καὶ Μακεδονίαν καὶ ἀπὸ ἐκεῖ κατέρχεται εἰς τὴν νότιον Ἑλλάδα. Καθ' ὁδὸν συνήντησε τὸν Δερκυλίδαν, ὁ ὁποῖος μετέβαινεν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον. Ὅταν δὲ ὁ Δερκυλίδας ἀνεκοίνωσεν εἰς τὸν Ἀγησίλαον μὲ χαρὰν, ὅτι οἱ ἐχθροὶ τῆς Σπάρτης ἔχασαν εἰς τὰς πρώτας συγκρούσεις τῆς Κορινθίας 10.000 μαχητάς, ὁ φιλέλλην βασιλεὺς εἶπε μὲ ἀναστεναγμὸν: «Φεῦ, φεῦ, ὦ Ἑλλάς, ἐπεὶ οἱ νῦν τεθνηκότες ἱκανοὶ ἦσαν ζῶντες νικᾶν μαχόμενοι πάντας τοὺς βαρβάρους» (Ξενοφῶντος Ἀγησίλαος). Κατόπιν ἐξηκολούθησε τὴν πορείαν καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν Βοιωτίαν (τέλος Αὐγούστου 394 π. Χ.) μετὰ 30 ἡμέρας, ἀφ' ὅτου ἐξεκίνησεν ἀπὸ τὴν Ἀσίαν. Πλησίον τῆς Κορωνείας ἐνίκησε τοὺς ἠνωμένους συμμάχους εἰς μάχην φονικωτάτην, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐτραυματίσθη καὶ ὁ ἴδιος. 394 π. Χ.

Μετὰ τὴν μάχην τῆς Κορωνείας ὁ πόλεμος ἐξηκολούθησεν εἰς τὴν Κορινθίαν καὶ πέριξ τοῦ Ἴσθμου ἐπὶ ἕξ ἔτη. Κατὰ τὸν πόλεμον αὐτὸν διεκρίθη ὁ στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων Ἴφικράτης. Οὗτος ἀναδιωργάνωσε στρατιωτικῶς τὸν ἐκ πελταστῶν μισθοφορικὸν στρατόν, τοῦ ὁποίου ἦτο ἀρχηγός. Κατέστησεν αὐτὸν ἐλαφρότερον καὶ περισσότερον εὐκίνητον, ὥστε νὰ ἐξασφαλίζῃ ὑπεροχὴν ἀπέναντι τοῦ δυσκινήτου στρατοῦ τῶν ὀπλιτῶν τῆς Σπάρτης. Πλησίον τῆς Κορίνθου μὲ τοὺς πελταστάς του κατέστρεψεν ὁ Ἴφικράτης ὀλόκληρον σπαρτιατικὸν τάγμα ἐκ 400 ἀνδρῶν.

Μὲ τὰ γεγονότα αὐτὰ κατὰ ξηρὰν συμπύπτουν ἄλλα κατὰ θάλασσαν. Ὁ ἀθηναῖος ναύαρχος Κόνων μετὰ τὴν καταστροφὴν εἰς τοὺς Αἰγὸς ποταμοὺς εἶχε καταφύγει, ὅπως εἶδομεν, εἰς τὴν Κύπρον. Ἐκεῖ εὕρισκόμενος ἔπεισε τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν διὰ τοῦ σατράπου Φαρναβάζου νὰ τοῦ ἀναθέσῃ τὴν διοίκησιν τοῦ περσικοῦ στόλου. Μὲ αὐτὸν προσέβαλε τὰς ναυτικὰς δυνάμεις τῶν Λακεδαιμονίων εἰς τὴν Κνίδον τῆς Μικρᾶς Ἀσίας (394 π. Χ.) καὶ τὰς κατέστρεψεν. Ἀπὸ τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἡ ἡγεμονία τῆς Σπάρτης κατὰ θάλασσαν κατελύθη διὰ παντός.

Τὸ ἐπόμενον ἔτος ὁ Κόνων καὶ ὁ Φαρναβάζος ἐπλευσαν μὲ

ἰσχυρὸν στόλον εἰς τὴν Ἑλλάδα, περιέπλευσαν τὴν Πελοπόννησον, ἐλεηλάτησαν τὰ παράλια τῆς Λακωνικῆς καὶ τῆς Μεσσηνίας, κατέλαβον τὰ Κύθηρα καὶ ἦλθον ἔπειτα διὰ τοῦ Σαρωνικοῦ εἰς τὸν Ἴσθμόν. Ἐκεῖ συνέστησαν εἰς τοὺς συμμάχους νὰ ἐπιμείνουν εἰς τὸν ἀγῶνα καὶ ἔδωκαν εἰς αὐτοὺς χρήματα. Κατόπιν ὁ μὲν Φαρνάβαζος ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἀσίαν, ὁ δὲ Κόνων ἔπλευσεν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ μὲ περσικὰ χρήματα ἀνοικοδόμησε τὰ τείχη τῆς πόλεως.

Μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ σπαρτιατικοῦ στόλου πολλαὶ πόλεις καὶ νῆσοι προσεχώρησαν ἐκ νέου εἰς τοὺς Ἀθηναίους. Τοιοῦτοτρόπως αἱ Ἀθηναῖοι ἐπανιδρύουν τὴν παλαιὰν συμμαχίαν των, ἡ ὁποία ὅμως δὲν εἶχε οὔτε τὴν 394 π. Χ. δύναμιν οὔτε τὴν ἑκτασιν τῆς προηγουμένης. Αὐτὴ εἶναι ἡ λεγομένη δευτέρᾳ ἀθηναϊκῇ συμμαχίᾳ.

34) Προσέγγισις Σπάρτης καὶ Περσῶν.

Οἱ Σπαρτιᾶται ἔβλεπον, ὅτι δὲν ἠδύναντο νὰ ἀντεπεξέλθουν ἐναντίον τόσων ἐχθρῶν, τοὺς ὁποίους μάλιστα ἐβοήθουν χρηματικῶς οἱ σατράπαι τοῦ βασιλέως. Διὰ τοῦτο ἐσκέφθησαν νὰ πάρουν μὲ τὸ μέρος των τοὺς Πέρσας. Ἡ περίστασις ἦτο εὐνοϊκὴ διὰ τὴν πραγματοποίησιν τῶν σχεδίων των. Ὁ Ἄρταξέρξης μὲ δυσαρέσκεϊαν ἔβλεπε τὴν αὐξήσιν τῆς δυνάμεως τῶν Ἀθηνῶν καὶ τὴν προσχώρησιν πολλῶν πόλεων εἰς τὴν συμμαχίαν των. Τὴν ἀνησυχίαν αὐτὴν τοῦ μεγάλου βασιλέως ἐξεμεταλλεύθησαν οἱ Σπαρτιᾶται καὶ ἔστειλαν εἰς τὴν Ἀσίαν τὸν ναύαρχον Ἀνταλκίδαν, ὁ ὁποῖος ἐφημίζετο διὰ τὴν πανουργίαν του. Σκοπὸς τῆς ἀποστολῆς του ἦτο νὰ διαρρήξῃ τὰς φιλικὰς σχέσεις Ἀθηναίων καὶ Περσῶν.

Ὅταν ὁ Ἀνταλκίδας ἦλθεν εἰς τὴν Ἀσίαν, εὔρε σατράπην τῆς Ἰωνίας τὸν Τιρίβαζον, τοῦ ὁποίου δὲν ἐβράδυνε νὰ ἀποκτήσῃ τὴν ἐμπιστοσύνην. Ὑπεσχέθη εἰς αὐτόν, ὅτι ἡ Σπάρτη ἦτο πρόθυμος νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν κυριαρχίαν τῶν Περσῶν εἰς ὅλας τὰς ἑλληνικὰς πόλεις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ὁ Τιρίβαζος ἔδωκε χρήματα εἰς τὸν Ἀνταλκίδαν, διὰ νὰ ἀναδιοργανώσῃ τὸν σπαρτιατικὸν στόλον. Διὰ νὰ δείξῃ μάλιστα καὶ κατ' ἄλλον τρόπον τὰ φι-

λικά του αἰσθήματα, συνέλαβε καὶ ἐφυλάκισε τὸν Κόνωνα, ὁ ὁποῖος ὅμως κατώρθωσε νὰ δραπετεύσῃ εἰς τὴν Κύπρον, ὅπου καὶ ἀπέθανεν. Ἐν τούτοις ὁ μέγας βασιλεὺς ἐδίσταζεν ἀκόμη νὰ δεχθῆ τὰς προτάσεις τῆς Σπάρτης.

35) Ἀνταλκίδειος εἰρήνη.

Ὁ ἀγὼν ἐξηκολούθει μὲ σοβαρὰς ἐπιτυχίας τῶν Ἀθηναίων εἰς τὸν Ἑλλησποντον καὶ τὴν Προποντίδα. Διὰ τοῦτο ὁ Ἀνταλκίδας καὶ ὁ Τιρίβαζος μετέβησαν εἰς τὰ Σοῦσα, διὰ νὰ πείσουν τὸν Ἀρταξέρξην νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὸν πόλεμον. Ἐκεῖ χάρις εἰς τὰς ἐπιμόνους ἐνεργείας τοῦ Τιριβάζου ἐπέτυχεν ὁ Ἀνταλκίδας νὰ ἐκδώσῃ ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν ἐξευτελιστικὴν διὰ τοὺς Ἕλληνας διαταγὴν, διὰ τῆς ὁποίας ἐπέβαλε τὴν εἰρήνην εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἡ εἰρήνη αὕτη ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἀνταλκίδου, ὁ ὁποῖος τὴν διεπραγματεύθη, ὠνομάσθη Ἀνταλκίδειος εἰρήνη.

Ἀπὸ τὰ Σοῦσα ὁ Ἀνταλκίδας καὶ ὁ Τιρίβαζος ἐπέστρεψαν εἰς τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας μὲ τὸ ἐπίσημον κείμενον τῆς εἰρήνης. Ὁ Ξενοφῶν διέσωσε τοὺς ὅρους τῆς εἰς τὰ «Ἑλληνικὰ» του. Ἴδου αὐτοί: «Ἀρταξέρξης βασιλεὺς νομίζει δίκαιον τὰς μὲν ἐν τῇ Ἀσίᾳ πόλεις ἑαυτοῦ εἶναι καὶ τῶν νήσων Κλαζομενὰς καὶ Κύπρον, τὰς δὲ ἄλλας ἑλληνίδας πόλεις καὶ μικρὰς καὶ μεγάλας αὐτονόμους ἀφεῖναι, πλὴν Δήμου καὶ Ἰμβρον καὶ Σκύρον· ταύτας δὲ ὥσπερ τὸ ἀρχαῖον εἶναι Ἀθηναίων. Ὅπότεροι δὲ ταύτην τὴν εἰρήνην μὴ δέχονται, τούτοις πολεμήσω μετὰ τῶν ταῦτα βουλομένων καὶ περὶ καὶ κατὰ θάλατταν καὶ ναυσὶ καὶ χρήμασιν».

Οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν ἑλληνικῶν πόλεων, οἱ ὁποῖοι ἐστάλησαν εἰς τὴν Ἰωνίαν, ἠναγκάσθησαν νὰ δεχθοῦν τοὺς βαρεῖς ὅρους τῆς περσικῆς συνθήκης. Μὲ αὐτὴν ὑπεχρεώθησαν οἱ Ἕλληνες νὰ ὑπακούουν εἰς τὰς ἀποφάσεις τοῦ μεγάλου βασιλέως, ὁ ὁποῖος ἐλάμβανε τὸ δικαίωμα νὰ ἀναμειγνύεται εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ νὰ κανονίζῃ ὡς ἀνώτατος ἄρχων τὰς μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων διαφοράς.

Ποῖα ἦτο ἡ ἐντύπωσις τῶν φρονίμων Ἑλλήνων ἀπὸ τὸ ἀτιμωτικὸν ἔγγραφον, μᾶς λέγει ὁ ρήτωρ Ἴσοκράτης. «Ἄλλοτε, λέγει,

ἡμεῖς περιορίζαμεν τὰ ὅρια τοῦ κράτους τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν καὶ ἐκανονίζαμεν τὸ ποσοστὸν τοῦ φόρου, τὸ ὁποῖον ἔπρεπε νὰ καταβάλλουν μερικαὶ πόλεις ἐκ τῶν ὑπηκόων του, καὶ τοῦ ἐθέταμεν φραγμοὺς εἰς τὸν διάπλουν τῶν θαλασσῶν. Σήμερον ἀντιθέτως ἐκεῖνος κανονίζει τὴν ἑλληνικὴν πολιτικὴν κατάστασιν καὶ αὐτὸς ὑπαγορεύει εἰς τὸν καθένα τὰς ὑποχρεώσεις του καὶ μόνον πού δὲν διορίζει καὶ σατράπας εἰς τὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος. Διότι, ἂν ἐξαιρέσωμεν αὐτό, ποῖος ἄλλος ἐξεντελισμὸς ὑπολείπεται ; Μήπως δὲν διευθύνει ἐκεῖνος τὴν πολιτικὴν κατάστασιν ; Δὲν κάμνομεν δλόκληρον ταξίδι οἱ Ἕλληνας προκειμένου νὰ κατηγορήσωμεν ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, ὡσὰν νὰ ἦτο κυρίαρχός μας ; Δὲν τὸν προσφωνοῦμεν μὲ τὸν τίτλον τοῦ μεγάλου βασιλέως, ὡσὰν νὰ εἴμεθα αἰχμάλωτοί του ; Ὅταν πολεμοῦμεν ἀναμεταξύ μας, δὲν στηρίζομεν τὰς ἐλπίδας μας εἰς τὴν συνδρομὴν ἐκείνου, πού μὲ ὄλην του τὴν εὐχαρίστησιν θὰ ἐξώντωνεν, ἂν ἦτο δυνατόν, ὄλους τοὺς Ἕλληνας ; Δοιπὸν ἀφοῦ λάβουν ὅλα αὐτὰ ὑπ' ὄψιν των οἱ Ἕλληνας, ἐπιβάλλεται νὰ αἰσθανθοῦν ἀγανάκτησιν διὰ τὸ σημερινὸν κατάντημα καὶ νὰ ἀποδώσουν μομφὴν εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους, διότι, ἐνῶ κατ' ἀρχὰς ἐκήρυξαν τὸν (πελοποννησιακὸν) πόλεμον μὲ ἀντικειμενικὸν δῆθεν σκοπὸν τὴν ἐλευθερίαν τῶν Ἑλλήνων, εἰς τὰ τελευταῖα παρέδωκαν τοὺς περισσοτέρους των εἰς τοὺς βαρβάρους» (Ἰσοκράτους Πανηγυρικός).

Ἄλλ' ἢ κατακραυγὴ κατὰ τῆς συνθήκης δὲν ἐσταμάτησε τὴν ἐφαρμογὴν τῆς. Οἱ Ἀθηναῖοι διέλυσαν τὴν νέαν συμμαχίαν, τὴν ὁποῖαν πρὸ ὀλίγων ἐτῶν εἶχον ἰδρύσει, καὶ οἱ Θηβαῖοι ἠναγκάσθησαν νὰ παραιτηθοῦν τῆς ἡγεμονίας των ἐπὶ τῶν ἄλλων βοιωτικῶν πόλεων. Μόνον ἡ Σπάρτη μὲ τὴν συμμαχίαν τῆς ἔμενε πλέον κυρίαρχος εἰς τὴν Ἑλλάδα. Εἰς αὐτὴν ἀνέθεσεν ὁ Ἄρταξέρξης νὰ ἐπιβλέπη διὰ τὴν αὐστηρὰν ἐκτέλεσιν τῆς συνθήκης. Μὲ τὴν ὑποστήριξιν τῶν Περσῶν οἱ Σπαρτιᾶται μετεβλήθησαν εἰς τυράννους τῶν ἄλλων Ἑλλήνων. Εἰς ἄλλας πόλεις ἐπέβαλλον ὀλιγαρχικὰς κυβερνήσεις, ἄλλας ἠνάγκαζον διὰ τῆς βίας νὰ γίνουν σύμμαχοί των, ἐνῶ τοὺς κατοίκους τῆς Μαντινείας ὑπέχρεωσαν νὰ χωρισθοῦν εἰς τέσσαρας κώμας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'

Η ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΩΝ ΘΗΒΩΝ

Παραβίασις τῆς Ἀνταλκιδείου εἰρήνης ἀπὸ τοὺς

36) Λακεδαιμονίους. Κατάληψις τῆς Καδμείας.

Ἐνῶ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ μεγάλου ἀγῶνος τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Περσῶν οἱ Θηβαῖοι ἐδειλίασαν καὶ προσεχώρησαν εἰς τοὺς βαρβάρους, κατὰ τὸν πελοποννησιακὸν καὶ μάλιστα τὸν βοιωτικὸν πόλεμον ἔδειξαν ἀξιόλογα προτερήματα, θάρρος, τόλμην καὶ γενναιότητα. Αἱ ἀρεταὶ αὐταὶ ἐφάνησαν ἀκόμη καθαρώτερα, ὅταν οἱ Σπαρτιᾶται κατὰ παράβασιν τῆς Ἀνταλκιδείου εἰρήνης κατέλαβον τὴν ἀκρόπολιν τῶν Θηβῶν Καδμείαν.

Ὁ στρατηγὸς τῶν Σπαρτιατῶν Φοιβίδας κατὰ τὸ ἔτος 382 π. Χ. ἐστάλη μὲ στρατὸν εἰς τὴν Μακεδονίαν ἐναντίον τῆς Ὀλύνθου, πόλεως τῆς Χαλκιδικῆς. Οἱ Σπαρτιᾶται εὐρίσκοντο εἰς πόλεμον μὲ τοὺς Ὀλυνθίους, διότι οὗτοι εἶχον σχηματίσει ὁμοσπονδίαν μὲ τὰς γειτονικὰς πόλεις ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν των. Τοῦτο ὅμως ἦτο ἀντίθετον πρὸς τὰς διατάξεις τῆς εἰρήνης καὶ τὰ συμφέροντα τῶν Σπαρτιατῶν. Ὅταν ὁ Φοιβίδας διέβαινεν ἀπὸ τὴν Βοιωτίαν, ἐστάθμευσε πλησίον τῶν Θηβῶν. Ὁ ἀρχηγὸς τῶν ὀλιγαρχικῶν εἰς τὰς Θήβας Λεοντιάδης ἦλθεν εἰς συνάντησίν του καὶ τοῦ προέτεινε νὰ καταλάβῃ τὴν ἀκρόπολιν τῆς πόλεως Καδμείαν. Ὁ Φοιβίδας, ἄνθρωπος φιλόδοξος, ἐδέχθη τὴν πρότασιν. Ἀμέσως εἰς μὲν τὴν ἀκρόπολιν ἐγκατέστησε σπαρτιατικὴν φρουράν, τὴν δὲ διοίκησιν τῆς πόλεως 382 π. Χ. παρέδωκεν εἰς τὸν Λεοντιάδην. Συγχρόνως συνέλαβε καὶ ἐφυλάκισε τὸν ἀρχηγὸν τῶν δημοκρατικῶν Ἴσμηνίαν. Οἱ Θηβαῖοι δημοκρατικοὶ κατέφυγον εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου εὗρον πρόθυμον φιλοξενίαν, ὅπως πρὸ εἴκοσι δύο ἐτῶν οἱ Ἀθηναῖοι ἐξόριστοι εἰς τὰς Θήβας.

Ἡ καταπάτησις τῆς συνθήκης ἀπὸ τοὺς Σπαρτιάτας προεκάλεσε γενικὴν ἀγανάκτησιν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Διὰ τοῦτο ἡ Σπάρτη προσεποιήθη, ὅτι ἀπεδοκίμαζε τὸ πραξικόπημα τοῦ Φοιβίδου καὶ τὸν ἐτιμώρησεν, ἀλλὰ δὲν ἀπέδωκε τὴν Καδμείαν. Ἐπὶ πλεόν παρέπεμψε τὸν Ἴσμηνίαν εἰς σπαρτιατικὸν δικαστήριον, τὸ ὁποῖον κατεδίκασεν αὐτὸν εἰς θάνατον.

Ἄπελευθέρωσις τῶν Θηβῶν.

Οἱ Θηβαῖοι δημοκρατικοί, οἱ ὅποιοι κατέφυγον εἰς τὰς Ἀθήνας, κατῴρθωσαν νὰ ἀπελευθερώσουν τὴν πατρίδα των τρία ἔτη μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Καδμείας. Μεταξὺ τῶν πατριωτῶν τούτων ἦτο καὶ ὁ Πελοπίδας, νέος μὲ θερμὴν φιλοπατρίαν καὶ ἐξαιρετικὴν γενναιότητα.

Ὁ Πελοπίδας καὶ ἄλλοι ἐξόριστοι Θηβαῖοι συνενόηθησαν μυστικῶς μὲ ὁμόφρονας εἰς τὰς Θήβας, εἰσῆλθον κρυφίως ἐντὸς τῆς πόλεως καὶ ἐφόνευσαν τοὺς ἀρχηγούς τῶν ὀλιγαρχικῶν. Κατόπιν ἐστράφησαν κατὰ τῆς σπαρτιατικῆς φρουρᾶς καὶ τὴν ἠνάγκασαν νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Καδμείαν. Τοιοῦτοτρόπως οἱ ἐπαναστάται ἐγίναν κύριοι τῆς καταστάσεως καὶ ἐπανεφέραν εἰς τὴν πόλιν τὴν δημοκρατίαν.

Μετὰ τὰ γεγονότα ταῦτα οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐξεστράτευσαν ἐπανεπιλημμένως κατὰ τῶν Θηβῶν χωρὶς νὰ κατορθώσουν τίποτε ἀξιόλογον. Τὸ φρόνημα τῶν Θηβαίων εἶχε τώρα ἀναπτρωθῆ καὶ ἡ δύναμις των ἐντὸς τῆς Βοιωτίας ἐνισχύθη σημαντικῶς.

Ἀνασύστασις τῆς δευτέρας ἀθηναϊκῆς συμμαχίας.

Ἡ ἐπιτυχία τοῦ Πελοπίδου εἰς τὰς Θήβας καὶ ἡ ταπεινώσις τῆς Σπάρτης ἔδωκε θάρρος εἰς τοὺς Ἀθηναίους. Ἐσκέφθησαν λοιπὸν νὰ ἐπαναλάβουν τὴν προσπάθειαν διὰ τὴν ἀνασύστασιν τῆς δευτέρας ἀθηναϊκῆς συμμαχίας, τὴν ὁποίαν εἶχε διαλύσει ἡ Ἀνταλκίδειος εἰρήνη. Αἱ περιστάσεις ἦσαν τώρα εὐνοϊκώτεραι. Αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις ἤθελον νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν τυραννίαν τῆς Σπάρτης καὶ ὡς μέσον δι' αὐτὸ ἐθεώρουν τὴν συμμαχίαν μὲ τοὺς Ἀθηναίους. Τὸ Βυζάντιον, ἡ Τένεδος, ἡ Λέσβος, ἡ

Χίος, ἡ Ρόδος, ἡ Εὐβοία ἔγιναν μέλη τῆς συμμαχίας. Ὡς σκοπός τῆς ὠρίσθη ἡ προστασία τῶν ἑλληνικῶν πόλεων ἀπὸ σπαρτιατικὴν ἀπόπειραν πρὸς ἡγεμονίαν.

Ἄλλὰ καὶ ὁ τρόπος τῆς διοικήσεως τῆς δευτέρας συμμαχίας διαφέρει ἀπὸ τὸν παλαιόν. Τὴν νέαν συμμαχίαν διοικεῖ συνέδριον ἀντιπροσώπων ὄλων τῶν συμμάχων, τὸ ὁποῖον ἐδρεύει εἰς τὰς Ἀθήνας. Αἱ συμμαχικαὶ πόλεις διατηροῦν πλήρη τὴν αὐτονομίαν των.

Ἡ νέα ἀθηναϊκὴ συμμαχία ἀπετέλεσε τὸ σπουδαιότερον πρόσκομμα εἰς τὰς ἐπιδιώξεις τῆς Σπάρτης διὰ τὴν κυριαρχίαν τῆς ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος. Αὐτὴ ἐπίσης ἔδωκε τὴν πρώτην ἀποτελεσματικὴν ἐνίσχυσιν εἰς τὸν ἀγῶνα τῶν Θηβαίων ἐναντίον τῆς Σπάρτης, μέχρις ὅτου ἔγιναν οὗτοι ἱκανοὶ νὰ τὸν διεξαγάγουν μόνοι.

Ἡ πάλη μεταξὺ Σπάρτης καὶ Θηβῶν.

39 Πελοπίδας καὶ Ἐπαμεινώνδας.

Ἡ μεγαλοφυΐα καὶ ὁ πατριωτισμὸς δύο ἀνδρῶν, τοῦ Πελοπίδου καὶ τοῦ Ἐπαμεινώνδου, ἔφεραν τὰς Θήβας εἰς τὴν πρωτεύουσαν θέσιν, τὴν ὁποίαν κατέλαβον κατὰ τοὺς χρόνους τούτους μεταξὺ τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου.

Ὁ Πελοπίδας κατήγετο ἀπὸ ἐπιφανῆ καὶ πλουσίαν οἰκογένειαν τῶν Θηβῶν καὶ ἔλαβε λαμπρὰν ἀνατροφὴν. Μολοντί πλούσιος, ἔζη ἀπλούστατον βίον. Ἠγάπα τὰς σωματικὰς ἀσκήσεις καὶ τὴν σκληραγωγίαν. Τὸν διέκρινε φλογερὰ ἀγάπη πρὸς τὴν πατρίδα, διὰ τὴν ὁποίαν διέθεσε τὸν πλοῦτόν του καὶ ὅτι πολυτιμότερον εἶχε, τὴν ζωὴν του. Ὁ Πελοπίδας εἶναι ὁ ὀργανωτὴς τοῦ περιφήμου ἱεροῦ λόχου τῶν Θηβῶν. Τὸ σῶμα τοῦτο ἀπετελεῖτο ἀπὸ 300 ἐκλεκτοὺς νέους, οἱ ὁποῖοι συνεδέοντο μεταξὺ των μὲ στενωτάτην φιλίαν καὶ ἦσαν ἀφωσιωμένοι ὁ εἷς εἰς τὸν ἄλλον μέχρι θανάτου. Μὲ τὸν ἱερὸν λόχον ὁ Πελοπίδας πρῶτος ἐνίκησε τοὺς Σπαρτιάτας καὶ τοιοῦτοτρόπως ἐνίσχυσε τὸ θάρρος καὶ τὸ φρόνημα τῶν συμπατριωτῶν του.

Ὁ Ἐπαμεινώνδας κατήγετο ἀπὸ εὐγενῆ, ἀλλὰ πτωχὴν οἰκογένειαν. Ἡ πενία ἐν τούτοις δὲν τὸν ἐστενοχῶρει, διότι ἔζη βίον λιτόν. Ἦσκειτο μὲ τοὺς ἄλλους νέους εἰς τὰ γυμναστήρια

καὶ τὰ πολεμικὰ ἔργα, ἀλλ' ἐφρόντιζε πολὺ καὶ διὰ τὴν πνευματικὴν τοῦ ἀνάπτυξιν. Διὰ τοῦτο ἠκροάσθη τοὺς σοφωτέρους ἄνδρας τῆς ἐποχῆς τοῦ καὶ ἀπέκτησε σπουδαίαν φιλοσοφικὴν μόρφωσιν. Καίτοι εὐφραδέστατος ρήτωρ, ἐν τούτοις ἀπεστρέφετο τοὺς ἐπιδεικτικούς λόγους καὶ ἦτο ὀλιγόλογος μέχρις ὑπερβολῆς. Πρὸ πάντων ὅμως ὁ Ἐπαμεινώνδας ἦτο ἐξαιρετικὴ στρατηγικὴ μεγαλοφυΐα. Αὐτὸς ἐφήρμοσεν εἰς τὴν πολεμικὴν τέχνην νέα σχέδια, μὲ τὰ ὁποῖα κατάρθωσε νὰ συντρίψῃ τὸν μοναδικὸν διὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους στρατὸν τῆς Σπάρτης.

Ἡ φιλία μεταξὺ τοῦ Πελοπίδου καὶ τοῦ Ἐπαμεινώνδου ἔμεινε παραδειγματικὴ εἰς τὴν ἱστορίαν. Ὁ Πλούταρχος ὁμιλεῖ μὲ θαυμασμὸν δι' αὐτὴν καὶ τὴν θεωρεῖ ὡς ἀποτέλεσμα τῆς ἐξαιρετικῆς ἀρετῆς των. «*Ἡ αἰτία, λέγει, τῆς φιλίας τῶν δύο Θηβαίων ἦτο ἡ ἀρετὴ των. Χάρις εἰς αὐτὴν δὲν ἐπεδίωκον μὲ τὰ ἔργα των δόξαν ἢ πλοῦτον, τὰ ὁποῖα προκαλοῦν τὸν φοβερὸν φθόνον, τὸν αἷτιον τοῦ καίσαυροῦ ἀλληλοφαγώματος. Καὶ οἱ δύο εἶχον εὐθύς ἐξ ἀρχῆς τὸν εὐγενέστατον ζῆλον νὰ ἴδουν τὴν πατρίδα των λαμπροτάτην καὶ ἰσχυροτάτην*».

10) Συνέδριον τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν Σπάρτην.

Οἱ Ἀθηναῖοι μὲ τὰς ἐπιχειρήσεις των κατὰ θάλασσαν ἐναντίον τῆς Σπάρτης προσέφεραν πολυτίμους ὑπηρεσίας εἰς τοὺς Θηβαίους. Ἔδωκαν καιρὸν εἰς αὐτοὺς νὰ ἐνώσουν ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν των τὰς πόλεις τῆς Βοιωτίας καὶ νὰ αὐξήσουν τὴν δύναμίν των. Ἀλλ' ἡ παράτασις τοῦ πολέμου δὲν συνέφερε πλέον εἰς τοὺς Ἀθηναίους. Ἐβλεπον, ὅτι, ἐνῶ οἱ ἴδιοι ἐφθείροντο, οἱ Θηβαῖοι ἀντιθέτως ἐγίνοντο καθημερινῶς ἰσχυρότεροι. Διὰ τοῦτο οἱ Ἀθηναῖοι ἐνήργησαν νὰ συγκληθῇ εἰς τὴν Σπάρτην συνέδριον τῶν Ἑλλήνων, διὰ νὰ συζητήσῃ τὴν σύναψιν εἰρήνης μεταξὺ ὄλων τῶν ἐμπολέμων.

Τὸ συνέδριον συνήλθε καὶ ὡς πρῶτον ὄρον διὰ τὴν εἰρήνευσιν ἐδέχθη νὰ γίνουσι ὅλαι αἱ πόλεις αὐτόνομοι. Ἀλλ' ὁ ἀντιπρόσωπος τῶν Θηβαίων Ἐπαμεινώνδας ἠρήθη νὰ ὑπογράψῃ, διότι ὁ ὄρος αὐτὸς τῆς συνθήκης κατέλυε τὴν ἡγεμονίαν τῶν Θηβῶν εἰς τὴν Βοιωτίαν. Καὶ ἡ μὲν εἰρήνη συνωμολογήθη μεταξὺ τῶν ἄλλων πόλεων, ὁ δὲ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Κλεόμβροτος,

ὁ ὁποῖος εὐρίσκετο μετὰ στρατὸν εἰς τὴν Φωκίδα, διετάχθη νὰ εἰσβάλη εἰς τὴν Βοιωτίαν καὶ νὰ ἐπιβάλη εἰς τοὺς Θηβαίους τὴν εἰρήνην διὰ τῶν ὄπλων.

411 ~~Α~~ Η μάχη τῶν Λεύκτρων.

Ἡ εἰσβολὴ τῶν Σπαρτιατῶν εἰς τὴν Βοιωτίαν κατετρόμαξε τοὺς Θηβαίους. Ἄλλ' ἡ ἄμυνα τῆς χώρας εὐρίσκετο τῶρα εἰς ἰσχυρὰς καὶ ἀτρομήτους χεῖρας. Ὁ Πελοπίδας καὶ ὁ Ἐπαμεινώνδας ἔδωκαν θάρρος εἰς τοὺς συμπολίτας τῶν καὶ ἐνίσχυσαν τὸ ἠθικόν των.

Οἱ δύο στρατοὶ συνητήθησαν εἰς τὰ Λεῦκτρα, μικρὰν πόλιν τῆς Βοιωτίας. Εἰς τὴν μάχην, ἡ ὁποία ἐγένετο ἐκεῖ, ὁ Ἐπαμεινώνδας ἀπέδειξε τὰ μεγάλα στρατιωτικὰ προτερήματά του. Ἐφήρμοσε νέον τρόπον παρατάξεως, ἰδικῆς του ἐμπνεύσεως, τὴν λεγομένην λοξὴν φάλαγγα. Παρέταξε δηλαδὴ εἰς μέγα βάθος καὶ ἐνίσχυσε πολὺ τὴν ἀριστερὰν πτέρυγα τοῦ στρατεύματός του, ἀπέναντι τῆς ὁποίας ἦτο ἡ δεξιὰ τῶν Σπαρτιατῶν μετὰ τὸν Κλεόμβροτον καὶ τοὺς καλυτέρους στρατιώτας του. Μετὰ τὴν πτέρυγα αὐτὴν ὁ Ἐπαμεινώνδας θὰ ἔκαμνε τὴν ἐπίθεσιν. Θὰ ἐπέπιπτε κατὰ τοῦ δεξιοῦ τῆς παρατάξεως τῶν Σπαρτιατῶν, θὰ εἰσέδυσεν εἰς αὐτὸ ὡς σφῆν καὶ θὰ ἐπέφερε τὴν διάσπασίν του. Κατόπιν θὰ ἔκαμνε στροφὴν καὶ θὰ προσέβαλλεν ἐκ τῶν πλαγίων τὸ ἄλλο μέρος τῆς φάλαγγος τοῦ ἐχθροῦ. Τὸ κέντρον ἐξ ἄλλου καὶ ἡ δεξιὰ πτέρυξ τῆς παρατάξεώς του, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἀσθενέστερα, εἶχον ἄλλην ἀποστολήν. Παρατεταγμένα ὅπως ἦσαν ὄχι ἐπ' εὐθείας γραμμῆς, ἀλλὰ μέλοξην διεύθυνσιν πρὸς τὰ ὀπίσω, προωρίζοντο νὰ ἀποκρούσουν τὴν ἐπίθεσιν τοῦ κέντρου καὶ τῆς δεξιᾶς πτέρυγος τῶν ἐχθρῶν. Οἱ Σπαρτιαταὶ ἀντιθέτως ἠκολούθησαν τὸ παλαιὸν σύστημα εἰς τὴν παράταξίν των. Εἰς ὀλόκληρον τὸ μέτωπόν των παρετάχθησαν εἰς βάθος 12 ἀνδρῶν.

Τὸ εὐφυὲς σχέδιον τοῦ Ἐπαμεινώνδου ἐπέτυχε καθ' ὀλοκληρίαν. Ἡ νίκη του ὑπῆρξε περίλαμπρος. Εἰς αὐτὴν συνετέλεσε πολὺ καὶ ὁ Πελοπίδας μετὰ τὸν ἱερὸν λόχον, ὁ ὁποῖος εἰς τὴν ἀριστερὰν πτέρυγα ἐπολέμησε γενναϊότατα. Ἡ καταστροφὴ τῶν

Σπαρτιατῶν ἦτο πρωτοφανής. Κατὰ τὴν μάχην αὐτὴν ἐφονεύθη ὁ βασιλεὺς Κλεόμβροτος, 400 γνήσιοι Σπαρτιαῖται καὶ πολλοὶ ἄλλοι Λακεδαιμόνιοι.

Ἡ ἀπροσδόκητος ἦττα τῶν Σπαρτιατῶν, οἱ ὅποιοι μάλιστα παρέταξαν εἰς τὰ Λευκτρα μεγαλυτέραν δύναμιν ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους των, εἶχε βαρύτερον ἀντίκτυπον εἰς τὴν σπαρτιατικὴν ἡγεμονίαν. Ἡ μία μετὰ τὴν ἄλλην αἰ σύμμαχοι πόλεις τῆς Πελοποννήσου ἀπεχώρησαν ἐκ τῆς συμμαχίας, ἐνῶ οἱ εἰλωτες καὶ οἱ περιόικοι ἐκινήθησαν εἰς ἐπανάστασιν. Καὶ ὁμως ἡ μεγάλη ἐκείνη συμφορὰ ἔδωκεν ἀφορμὴν νὰ θαυμασθῇ τὸ ψυχικὸν σθένος τῶν Σπαρτιατῶν καὶ ἡ πειθαρχία των εἰς τὸν νόμον καὶ τοὺς ἄρχοντας. Ἴδου τί μᾶς διηγεῖται ὁ Ξενοφῶν: «Ὁ ἀγγελιαφόρος, ὁ ὁποῖος ἐστάλη εἰς τὴν Σπάρτην, διὰ νὰ ἀναγγεῖλῃ τὴν συμφορὰν, ἔφθασε τὴν τελευταίαν ἡμέραν τῆς ἐορτῆς τῶν γυμνοπαιδιῶν, ὅταν ὁ ἀνδρικὸς χορὸς ἦτο ἀκόμη μέσα εἰς τὸ θέατρον. Καὶ οἱ ἔφοροι, ἅμα ἤκουσαν τὴν καταστροφὴν, ἐλυποῦντο μὲν, ὅπως ἦτο φυσικόν ἐν τούτοις δὲν διέταξαν τὸν χορὸν νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὸ θέατρον, ἀλλὰ τὸν ἄφησαν νὰ συνεχίσῃ τὰς χορευτικὰς ἐπιδείξεις. Καὶ τὰ μὲν ὀνόματα τῶν νεκρῶν ἀνεκοίνωσαν εἰς τοὺς συγγενεῖς των παρήγγειλαν ὁμως εἰς τὰς γυναῖκας νὰ μὴ φωνάζουν, ἀλλὰ νὰ ὑπομείνουν τὴν συμφορὰν σιωπηλῶς. Καὶ τὴν ἐπομένην ἀντίκριζε κανεὶς τὸ ἐξῆς παράδοξον θέαμα. Ἐκεῖνοι τῶν ὁποίων οἱ συγγενεῖς εἶχον πέσει εἰς τὴν μάχην, περιεφέροντο εἰς τὴν ἀγορὰν ἐμπρὸς εἰς τὰ μάτια ὄλων εὐθυμοὶ καὶ φαιδροί· ἀπὸ ἐκείνους ἀντιθέτως, εἰς τοὺς ὁποίους ἔφθασεν ἡ εἴδησις, ὅτι ζοῦν οἱ συγγενεῖς, πολὺ ὀλίγους ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ συναντήσῃ καὶ αὐτοὺς νὰ γυρίζουν μὲ σκυθρωπὰ πρόσωπα» (Ξενοφῶντος Ἑλληνικά).

42) Ἐκστρατεία τοῦ Ἐπαμεινώνδου εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Μετὰ τὴν μάχην τῶν Λεύκτρων εἰς τὴν Πελοπόννησον ἐδημιουργήθη εὐνοϊκὴ κατάστασις διὰ τοὺς Θηβαίους. Αἱ ἄρκαδικαὶ πόλεις ἠνώθησαν εἰς ὁμοσπονδίαν, ἡ ὁποία εἰσῆλθεν εἰς τὴν συμμαχίαν τῶν Θηβῶν. Ἀργεῖοι καὶ Ἡλεῖοι ἐπίσης ἤρχισαν νὰ κινουῦνται ἐναντίον τῆς Σπάρτης.

Ἡ εὐκαιρία διὰ τὸν Ἐπαμεινώνδαν ἦτο μοναδική. Τὸν χειμῶνα τοῦ 370 π.Χ. κατὰ πρόσκλησιν τῶν συμμάχων κατήλθεν

εἰς τὴν Πελοπόννησον μὲ στρατόν. Ἀμέσως ὄλοι οἱ ἐχθροὶ τῆς Σπάρτης, Ἀρκάδες, Ἀργεῖοι, Ἡλεῖοι, ἠνώθησαν μαζί του. Κατ' ἀπαίτησίν των ὁ θηβαῖος στρατηγὸς εἰσέβαλεν εἰς τὴν Λακωνικὴν καὶ ἐπροχώρησε μέχρι τῶν προθύρων τῆς ἀτειχίστου Σπάρτης. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῆς δωρικῆς κατακτήσεως ἐχθρικός ποὺς δὲν εἶχε πατήσει εἰς τὴν Λακωνικὴν. Περίφοβοι αἱ γυναῖκες τῆς Σπάρτης ἤρχισαν νὰ θρηνοῦν γοερῶς, ὅταν ἀντελήφθησαν, ὅτι ὁ ἐχθρὸς ἐπλησίαζε. Καὶ ὅμως ἄλλοτε ἐκαυχῶντο, ὅτι οὐδέποτε εἶδον καπνὸν νὰ ἐξέρχεται ἀπὸ ἐχθρικὸν στρατόπεδον!

Ἐν τούτοις ὁ Ἐπαμεινώνδας δὲν ἐπεχείρησε νὰ καταλάβῃ τὴν Σπάρτην, ἰδιότι τὴν ὑπερήσπιζεν ὁ γηραιὸς Ἀγησίλαος. Ἐπροχώρησεν ὅμως πρὸς νότον μέχρι τοῦ Γυθείου, ἐλεηλάτησε τὴν χώραν, ἔκαυσε τοὺς ναυστάθμους τῶν Λακεδαιμονίων καὶ ἐπέστρεψεν ἔπειτα εἰς τὰ σύνορα τῆς Ἀρκαδίας. Τότε ἴδρυσεν πλησίον τῶν συνόρων τῆς Λακωνικῆς τὴν Μεγαλήν πόλιν (Μεγαλόπολιν), τὴν ὁποίαν ὠχύρωσε καὶ κατέστησέ κοινὴν μητρόπολιν τῶν Ἀρκάδων. Εἰς αὐτὴν συνήρχοντο ἀντιπρόσωποι τῶν ἀρκαδικῶν πόλεων καὶ συνεσκέπτοντο διὰ τὰ συμφέροντά των. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ Ἐπαμεινώνδας ἐστερέωσε τὴν ἀρκαδικὴν ὁμοσπονδίαν, τὸ κοινὸν τῶν Ἀρκάδων, ὅπως ἐλέγετο.

Ἡ εἰσβολὴ τοῦ Ἐπαμεινώνδου εἰς τὴν Πελοπόννησον εἶχε καὶ ἄλλας σοβαρὰς συνεπειὰς διὰ τὴν Σπάρτην. Ἡ Μεσσηνία ἀπηλευθερώθη ἀπὸ τὸν σπαρτιατικὸν ζυγὸν καὶ ἀπετέλεσεν ἀνεξάρτητον κράτος. Ἡ πόλις Μεσσηνία, ἡ ὁποία ἐκτίσθη τότε πλησίον τῆς παλαιᾶς ἀκροπόλεως τῆς Ἰθώμης, ἔγινε πρωτεύουσα τοῦ νέου μεσσηνιακοῦ κράτους.

Ἀφοῦ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ θηβαῖος στρατηλάτης ἐξγυτέλισε τὴν Σπάρτην καὶ τὴν περιώρισεν εἰς τὴν Λακωνικὴν, ἐπέστρεψε θριαμβευτικῶς εἰς τὰς Θήβας.

13) τὸ κράτος τῶν Θηβῶν.

Ὁ Ἐπαμεινώνδας δὲν ἀνεπαύθη ἐπὶ τῶν ἐπιτυχιῶν, τὰς ὁποίας εἶχεν ἕως τότε. Ὠνειρεύετο νὰ κάμῃ τὰς Θήβας τὴν πρῶτην δύναμιν τῆς Ἑλλάδος. Τὸ ἐπόμενον ἔτος 369 π.Χ. ἐστράφη πρὸς βορρᾶν. Κατόπιν προσκλήσεως τοῦ θεσσαλικοῦ λαοῦ ἔστειλε τὸν Πελοπίδαν μὲ στρατόν εἰς τὴν Θεσσαλίαν. Ὁ Πελο-

πίδας ἐπέτευχεν εἰς τὴν ἀποστολὴν του. Τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς Θεσσαλίας προσετέθη εἰς τὴν δύναμιν τῶν Θηβῶν. Ὀλίγα μόνον πόλεις παρέμειναν εἰς τὴν ἐπικράτειαν τοῦ τυράννου τῶν Φερῶν Ἀλεξάνδρου.

Ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν ὁ Πελοπίδας ἐπροχώρησεν εἰς τὴν Μακεδονίαν, τὴν ὁποίαν κατέστησε σύμμαχον τῶν Θηβῶν. Διὰ τὴν ἐξασφάλισιν μάλιστα τὴν συμμαχίαν, ἔλαβε 30 ὁμήρους ἀπὸ τὰς ἐπισημοτέρας οἰκογενεῖας τῆς μακεδονικῆς κοινωνίας. Μεταξὺ αὐτῶν ἦτο καὶ ὁ νεαρὸς Φίλιππος, υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Ἀμύντου Γ' καὶ κατόπιν ἔνδοξος βασιλεὺς.

Ἡ ραγδαία αὔξησις τῆς δυνάμεως τῶν Θηβῶν ἀνησύχησε τοὺς Ἀθηναίους. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἐλησμόνησαν τὰς παλαιὰς διαφορὰς πρὸς τὴν Σπάρτην καὶ συνῆψαν μὲ αὐτὴν συμμαχίαν. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἠμπόδισε τὸν Ἐπαμεινώνδαν νὰ εἰσβάλῃ ἐκ νέου εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ νὰ καταστήσῃ συμμάχους τῶν Θηβαίων τὴν Σικυῶνα καὶ τὴν Ἀχαΐαν. Τοιοῦτοτρόπως κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς ἡ ἡγεμονία τῶν Θηβῶν ἐξετείνετο εἰς ὅλην σχεδὸν τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα. Αἱ περισσότεραι χῶραι μεταξὺ Θερμοπυλῶν καὶ Ἴσθμου, τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς Πελοποννήσου, ἡ Θεσσαλία καὶ ἡ Μακεδονία ἦσαν κατ' οὐσίαν ὑπήκοοι τῶν Θηβῶν.

Ἀλλὰ καὶ οἱ Θηβαῖοι δὲν ἀπέφυγον τὰ σφάλματα τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν Σπαρτιατῶν. Δὲν ἐστήριξαν τὴν ἡγεμονίαν των εἰς τὴν ἰσοπολιτείαν καὶ τὴν ἰσοτιμίαν μεταξὺ τῶν συμμαχικῶν πόλεων, ἀλλ' εἰς τὴν βίαν καὶ τὴν αὐθαιρεσίαν, τῶν ὁποίων διετήρουν πικρὰν ἀνάμνησιν οἱ Ἕλληνες. Διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τὴν κυριαρχίαν των εἰς τὴν Ἑλλάδα οἱ Θηβαῖοι, δὲν ἐδίστασαν νὰ προκαλέσουν τὴν ἐπέμβασιν τῶν Περσῶν, ὅπως ἔκαμαν ἄλλοτε οἱ Σπαρτιάται. Ὁ Πελοπίδας τὸ 367 π. Χ. μετέβη εἰς τὰ Σοῦσα καὶ ἐνήργησε διὰ τὴν ἐπέμβασιν τοῦ μεγάλου βασιλέως εἰς τὴν Ἑλλάδα. Πράγματι ὁ πέρσης βασιλεὺς ἐξέδωκε διαταγὴν, διὰ τῆς ὁποίας ἀνεγνωρίζετο ἡ αὐτονομία τῆς Μεσσηνίας, οἱ Ἀθηναῖοι ὑπεχρεοῦντο νὰ ἀφοπλίσουν τὸν στόλον των καὶ οἱ Θηβαῖοι ἀνεκηρύσσοντο ἡγεμόνες τῆς Ἑλλάδος. Ἐπανελήφθη δηλαδὴ πρὸς ὠφέλειαν τῶν Θηβῶν ὅ, τι ἔγινε πρὸ 20 ἐτῶν μὲ τὸν Ἀντακτίδαν πρὸς ὄφελος τῆς Σπάρτης.

Ἡ ἐνέργεια ὅμως αὐτῆ τῶν Θηβαίων προεκάλεσε τὴν ἀντίδρασιν τῶν ἐλληνικῶν πόλεων. Οἱ Ἕλληνες ἀπέκρουσαν τὴν εἰρήνην, τὴν ὁποῖαν διέταξεν ὁ μέγας βασιλεὺς. Ὁ τύραννος τῶν Φερῶν Ἀλέξανδρος μὲ τὴν ὑποστήριξιν τῶν Ἀθηναίων ὑπέταξε τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς Θεσσαλίας. Ὁ Πελοπίδας ἔσπευσε μὲ στρατὸν ἐναντίον του καὶ τὸν ἐνίκησεν, ἀλλ' ἔφονεύθη. Οἱ Θηβαῖοι καθ' ὑπόδειξιν τοῦ Ἐπαμεινώνδου κατεσκεύασαν στόλον, διὰ νὰ ἀφαιρέσουν ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους τὴν κυριαρχίαν τῆς θαλάσσης, ἀλλὰ δὲν τὸ κατάρθωσαν. Ὅλα τὰ σημεῖα ἐδεικνυον, ὅτι ἡ ἡγεμονία τῶν Θηβῶν εἶχεν ἀρχίσει νὰ καταπίπτῃ.

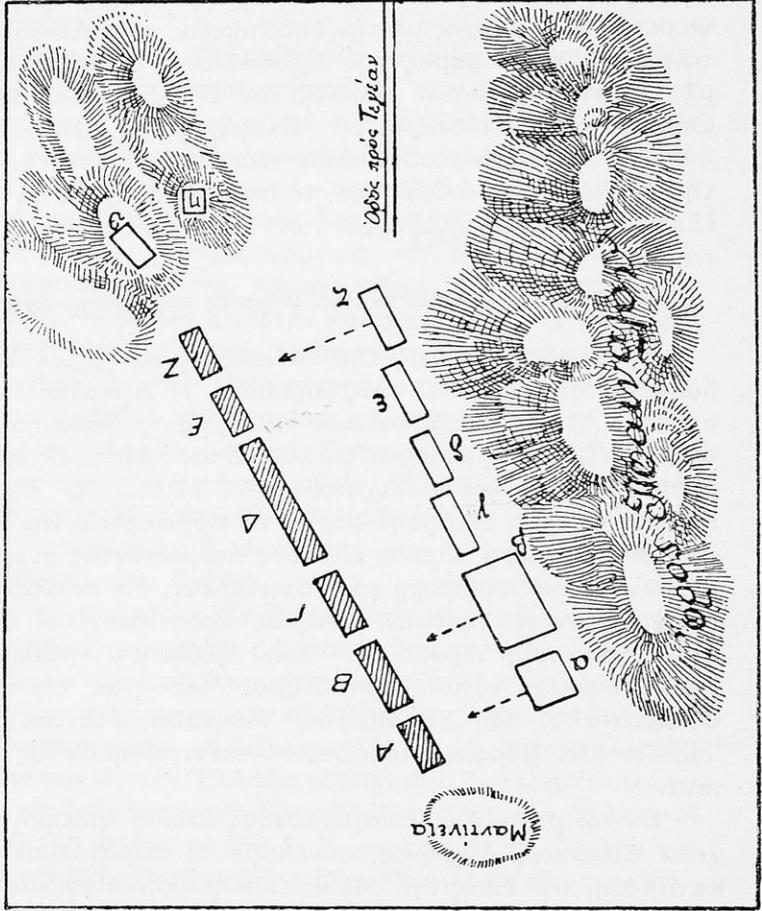
44) Ἡ μάχη τῆς Μαντινείας. Θάνατος τοῦ Ἐπαμεινώνδου.

Ἡ κατάστασις εἰς τὴν Πελοπόννησον ἤρχισε νὰ λαμβάνῃ δυσάρεστον τροπὴν διὰ τοὺς Θηβαίους. Ἡ Ἀρκαδία ἰδίως ἦτο ἀνάστατος. Αἱ βόρειαι ἀρκαδικαὶ πόλεις μὲ τὴν ὑποκίνησιν τῶν Μαντινέων εἶχον συμμαχήσει μὲ τοὺς Σπαρτιάτας, εἰς τοὺς ὁποίους προσεχώρησαν καὶ οἱ Ἀχαιοὶ καὶ οἱ Ἥλεῖοι. Ὁ Ἐπαμεινώνδας ἠναγκάσθη διὰ τετάρτην φορὰν νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον, διὰ νὰ δώσῃ θάρρος εἰς τοὺς ἀπομειναντας συμμαχοὺς τῶν Θηβῶν καὶ νὰ συντρίψῃ τοὺς ἀντιπάλους. Μὲ πολυάριθμον στρατὸν ἐπέρασε τὸν Ἴσθμόν, κατήλθε πρὸς νότον καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν Τεγέαν τῆς Ἀρκαδίας. Ἐκεῖ ἦλθον καὶ ἠνώθησαν μὲ τὸν στρατὸν του οἱ νότιοι Ἀρκαῆδες, οἱ Μεσσήνιοι καὶ οἱ Ἀργεῖοι. Οἱ ἀντίπαλοί του Σπαρτιάται, Ἀθηναῖοι, Μαντινεῖς, Ἀχαιοί, Ἥλεῖοι καὶ βόρειοι Ἀρκαῆδες συνεκεντρώθησαν εἰς τὴν Μαντινείαν.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Ἐπαμεινώνδας ἐπειδὴ ἔβλεπεν, ὅτι παρήρηχοτο ἀσκόπως ὁ χρόνος, συνέλαβε τὸ παράτολμον σχέδιον νὰ καταλάβῃ τὴν Σπάρτην. Μὲ καταπληκτικὴν αἰφνιδιαστικὴν ἐνέργειαν εὐρέθη πρὸ αὐτῆς, ἐνῶ ἦτο ἔρημος ἀπὸ ὑπερασπιστάς. Ἐγκαιρος ἐν τούτοις ἐλιγμὸς τῶν σπαρτιατικῶν δυνάμεων ὑπὸ τὸν γηραιὸν Ἀγησίλαον καὶ τὸν νεαρὸν υἱὸν τοῦ Ἀρχίδαμον ἔσωσε τὴν ἀτείχιστον πόλιν. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν αὐτὴν ὁ Ἐπαμεινώνδας ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ἀρκαδίαν καὶ νὰ συνάψῃ τὴν μάχην τῆς Μαντινείας (362 π. Χ.)

Σχεδιάγραμμα της έν Μαντινεία μάχης.

α=ἐπιπικόν των Θηβαίων μετά ἀμύλων, β=ἐπιτιθεμένη πτέρυξ των Θηβαίων δαλίτων, γ=Αρκάδες, δ καὶ ε=ἄλλοι σύμμαχοι των Θηβαίων, ζ=ἐπιπέεις καὶ ἑλαφρόν πεζικόν, η καὶ θ=δλίται καὶ ἰππέεις ἐπὶ των λόφων.
 Α=ἐπιπικόν των Σπαρτιατῶν, Β-Δ=δλίται των Λακεδαιμονίων καὶ των ἄλλων Πελοποννησίων.
 Ε=πεζικόν των Ἀθηναίων, Ζ=ἐπιπικόν των Πελοποννησίων.
 ↑ γραμμαὶ ἐπιδόσεως.

Ὁ Ἐπαμεινώνδας παρέταξε τὰς δυνάμεις του, ὅπως καὶ εἰς τὰ Λευκτρα. Μὲ ὀρμητικὴν ἐπίθεσιν διέσπασεν ὁ στρατός του καὶ ἔτρεψεν εἰς φυγὴν ὄλην τὴν ἐχθρικὴν παράταξιν. Κατὰ τὴν κρίσιμον ὄμως στιγμὴν τῆς μάχης καὶ ἐνῶ ἡ νίκη ἔκκλινεν ὑπὲρ τῶν Θηβαίων, ὁ Ἐπαμεινώνδας ἐφονεύθη. Ἡ νίκη κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἔμεινεν ἀμφίβολος καὶ τὴν 362 π. Χ. διεξεδίκουν καὶ οἱ δύο ἀντίπαλοι στρατοί. Τὸ γεγονός εἶναι, ὅτι ἡ μάχη τῆς Μαντινείας ἔθεσε τέρμα εἰς τοὺς ἀγῶνας τῶν Ἑλλήνων διὰ τὰ πρωτεῖα καὶ ἐδημιούργησε σύγχυσιν καὶ ἀβεβαιότητα.

Ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ ὁ Ἐπαμεινώνδας εἶχε συστήσει εἰς τοὺς ἐπιζῶντας Θηβαίους ἀξιωματικούς νὰ κλείσουν εἰρήνην μὲ τὸν ἐχθρόν. Μὲ τὴν ἀνωμαλίαν ὄμως καὶ τὴν ἀκαταστασίαν, ἡ ὁποία ἐπεκράτησεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, οὔτε εἰρήνη οὔτε πόλεμος ἦσαν δυνατά. Ἡ ἡγεμονία τῶν Θηβῶν κατέρρευσε μαζὶ μὲ τὸν θάνατον τοῦ Ἐπαμεινώνδου. Ἐξ ἄλλου οἱ Σπαρτιῶται καὶ οἱ Ἀθηναῖοι συνησθάνοντο, ὅτι εἶχον περιέλθει εἰς ἀδυναμίαν νὰ ἐπιβληθοῦν εἰς τοὺς ἄλλους Ἕλληνας. Τὴν κατὰστασιν αὐτὴν ὡς ἐξῆς περιγράφει εἰς τὸ τέλος τῶν Ἑλληνικῶν τοῦ Ὄξυνοφῶν: « Ἀφοῦ ἔγιναν αὐτά, συνέβη τὸ ἀντίθετον ἀπὸ ὅ,τι ὄλος ὁ κόσμος ἐνόμισεν, ὅτι θὰ συμβῆ. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὁλόκληρος σχεδὸν ἡ Ἑλλὰς εἶχεν ἀντιπαραταχθῆ εἰς δύο στρατόπεδα, ὅλοι ἐφαντάζοντο, ὅτι, ἂν συναφθῆ μάχη, οἱ μὲν νικηταὶ θὰ κυριαρχήσουσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα, οἱ δὲ νικημένοι θὰ γίνουσι ὑπήκοοι τῶν. Ὁ θεὸς ὄμως ἔδωκε τέτοιαν τροπὴν εἰς τὰ πράγματα, ὥστε καὶ αἱ δύο ἀντίπαλοι μερίδες ἔστησαν τρόπαιον μὲ τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι ἦσαν νικητρίαι, καὶ καμμία ἀπὸ τὰς δύο δὲν ἠμπόδιζε τὴν ἄλλην δι' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα. Ἐξ ἄλλου καὶ αἱ δύο μερίδες ἀπέδωκαν τοὺς νεκροὺς κατόπιν συμβάσεως μὲ τὴν ἰδέαν, ὅτι εἶχον νικήσει, καὶ αἱ δύο ὄμως ἐπίσης τοὺς ἐλάμβανον ὀπίσω διὰ συμβάσεως, ὡσὰν νὰ ἦσαν νικημένοι. Μολονότι μάλιστα ἰσχυρίζοντο καὶ αἱ δύο παρατάξεις, ὅτι εἶχον νικήσει, δὲν ἐφάνησαν νὰ κατέχουν τίποτε περισσότερον ἀπὸ ἐκείνα, τὰ ὁποῖα κατεῖχον, πρὶν συγκροτηθῆ ἡ μάχη, οὔτε χώραν, οὔτε πόλιν, οὔτε δύναμιν μεγαλυτέραν. Σύγχυσις δὲ καὶ ταραχὴ ἀκόμη μεγαλυτέρα ἐπεκράτησεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τώρα, παρὰ προτοῦ νὰ συγκροτηθῆ ἡ μάχη ».

Καὶ ὁμοίως εἰς τὴν σύγχυσιν καὶ τὴν ἀκαταστασίαν τῆς Ἑλλάδος ἔθεσε μετ' ὀλίγων τέρμα νέα ἑλληνικὴ δύναμις πλήρης νεότητος καὶ ὀρμῆς, καὶ μάλιστα ὅσοις ἔπειτα ἐξελθόντες ἐκ τῆς Πολιτικῆς

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'

ΛΙ/8 Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑ αὐτοῦ ἑοῦ περὶ αὐτοῦ

Μακεδονία καὶ Μακεδόνες. Ἡ παλαιότερα ἱστορία τῆς Μακεδονίας.

Ἡ ἑλληνικὴ χώρα, ἡ ὁποία ἐκτείνεται πέραν τῆς Θεσσαλίας καὶ τοῦ Ὀλύμπου καὶ ἀποτελεῖ τὸ βόρειον τμήμα τῆς Ἑλλάδος, λέγεται Μακεδονία. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἑλληνικῆς ἀκμῆς ὄρια τῆς Μακεδονίας ἦσαν πρὸς βορρᾶν τὸ ὄρος Σκάρδος, πρὸς νότον ὁ Ὀλυμπος, πρὸς δυσμᾶς ἡ Ἰλλυρία καὶ πρὸς ἀνατολὰς ὁ ποταμὸς Στρυμών. Τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας διασχίζουν βουνά, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀπλώνονται εὐφορώταται πεδιάδες. Τρεῖς μεγάλοι ποταμοὶ διαρρέουν τὰς μακεδονικὰς πεδιάδας, ὁ Ἀλιάκμων, ὁ Ἀξιὸς καὶ ὁ Στρυμών. Εἰς τὴν παραλίαν μεταξὺ τοῦ Θερμαϊκοῦ καὶ τοῦ Στρυμονικοῦ κόλπου ἐκτείνεται ἡ τρίγωνσος χερσόνησος τῆς Χαλκιδικῆς, ἡ ὁποία εἰσχωρεῖ βαθέως εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος.

Οἱ Μακεδόνες ἦσαν Ἕλληνες, συγγενεῖς τῶν Δωριέων, περιεστοιχίζοντο δὲ ἀπὸ λαοὺς βαρβάρους. Εἶχον εὖρωστα σώματα καὶ διεκρίνοντο ὡς πολεμισταί. Διέφερον ἀπὸ τοὺς νοτίους Ἕλληνας ὡς πρὸς τὸν τρόπον τοῦ βίου καὶ τὸν πολιτισμόν. Ὁ πολὺς λαὸς ἠσχολεῖτο μὲ τὴν γεωργίαν καὶ τὴν κτηνοτροφίαν, τὰς ὁποίας εὐνοεῖ ἡ φύσις τῆς χώρας. Οἱ μεγάλοι γαιοκτῆμονες ἀπετέλουν τὴν τάξιν τῶν εὐγενῶν. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Μακεδόνες ἔζων ἀγροτικὸν βίον καὶ ἡ ἐπικοινωνία μὲ τοὺς Ἕλληνας τῆς νοτίου Ἑλλάδος ἦτο πολὺ δύσκολος, καθυστέρησαν εἰς τὸν πολιτισμόν. Μὲ τὴν ἐπίδρασιν τῶν Ἀθηναίων, οἱ ὁποῖοι κατεῖχον τὰς ἀποικίας τῶν παραλίων, ἡ Μακεδονία ἤρχισε νὰ ἔρχεται εἰς ἐπαφὴν μὲ τὸν ἄλλον ἑλληνικὸν κόσμον καὶ νὰ ἐκπολιτίζεται.

Ἡ διοίκησις τῆς χώρας ἦτο εἰς χεῖρας τοῦ βασιλέως καὶ τῶν εὐγενῶν, οἱ ὁποῖοι ὠνομάζοντο ἑταῖροι. Οἱ βασιλεῖς εἶχον

κατ' ἀρχάς τὴν πρωτεύουσάν των εἰς τὰς Αἰγὰς, τὴν σημερινὴν Ἔδεσσαν. Κατόπιν τὴν μετέφεραν εἰς τὴν Πέλλαν, τὰ σημερινὰ Γιαννιτσά, διὰ νὰ εἶναι πλησιέστερον πρὸς τὴν θάλασσαν. Μέχρι τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Περσῶν κατὰ τῆς Ἑλλάδος οἱ βασιλεῖς τῆς Μακεδονίας ἦσαν ἀνεξάρτητοι εἰς τὴν χώραν των. Κατὰ τὴν διάρκειαν ὅμως τῶν περσικῶν πολέμων ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποκύψουν εἰς τὸν μέγαν βασιλέα. Ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Ἀλέξανδρος Α' ἔφερεν, ὅπως εἶδομεν, εἰς τοὺς Ἀθηναίους τὰς προτάσεις τοῦ Μαρδονίου περὶ συμμαχίας πρὸ τῆς μάχης τῶν Πλαταιῶν.

Ὁνομαστὸς βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας ὑπῆρξεν ὁ Ἀρχέλαος. Ἐπ' αὐτοῦ ἡ χώρα προώδευσε πολὺ. Ὁ Ἀρχέλαος κατεσκεύασε δρόμους, ἵδρυσεν πόλεις καὶ διοργάνωσεν τὸν μακεδονικὸν στρατὸν, τὸν ὅποτον ἠύξησεν καὶ τελειότερον ἐξώπλισεν. Ἠγάπα τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ κα- 413-399 π.Χ. τέστησεν τὴν πρωτεύουσάν του κέντρον ἑλληνικῆς παιδείας καὶ τέχνης. Πολλοὶ σοφοὶ ἐκ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος ἐφιλοξενήθησαν εἰς τὴν αὐτὴν τοῦ Ἀρχελάου. Μεταξὺ αὐτῶν ἦτο ὁ μέγας δραματικὸς ποιητὴς Εὐριπίδης, ὁ ὅποιος διῆλθε πλῆσιον του τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του.

46) Φίλιππος ὁ Β'. Ζωὸν τὸ βιβλίον

Ὁ Φίλιππος ἦτο υἱὸς τοῦ Ἀμύντου Γ'. Δεκαπενταετῆς ὠδηγήθη, ὅπως ἐμάθομεν, ἀπὸ τὸν Πελοπίδαν ὡς ὄμηρος εἰς τὰς Θήβας. Ἐκεῖ ἔλαβεν λαμπρὰν μόρφωσιν. Πολὺ ἰδίως ὠφελήθη ἀπὸ τὰς σχέσεις του μὲ τοὺς δύο μεγάλους ἄνδρας τῶν Θηβῶν, τὸν Πελοπίδαν καὶ πρὸ πάντων τὸν Ἐπαμεινώνδαν, τὸν ὅποτον ἰδιαίτερος ἐθαύμαζεν. Ἀπὸ αὐτὸν ἐδιδάχθη τὴν πολεμικὴν τέχνην, τὴν ὁποίαν κατόπιν ἐφήρμοσεν ὁ ἴδιος. Εἰς τὰς Θήβας εὗρε τὴν εὐκαιρίαν νὰ γνωρίσῃ ὄχι μόνον τὰ προσόντα, ἀλλὰ καὶ τὰ ἔλαττώματα τῶν νοτίων Ἑλλήνων καὶ τὴν πολιτικὴν κατάστασιν τῆς Ἑλλάδος. Ἡ γνῶσις αὐτῆ τοῦ ἐχρησίμωσεν ἀργότερα πολὺ. Ὁ Φίλιππος εἶχε προσέτι τὴν εὐγένειαν τῆς ψυχῆς τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, ἠγάπα τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας καὶ εἰς τοὺς τρόπους ἦτο λεπτός.

Παρ' ὅλα ἐν τούτοις τὰ προτερήματα αὐτά, τὴν μόρφωσιν καὶ τὴν εὐφυΐαν, διετήρει ὁ Φίλιππος τὰς συνηθείας καὶ τὰ ἐλαττώματα τῶν μακεδόνων εὐγενῶν. Ἦτο βίαιος καὶ σκληρὸς πρὸς τοὺς ἀντιπάλους του. Ἦγάπα μὲ πάθος τὸ κυνήγιον, τὰς διασκεδάσεις καὶ τὸν οἶνον. Τὰ ἐλαττώματα ἐν τούτοις αὐτὰ ἐπεσκότιζον αἱ ἀρεταὶ του. Μαζὶ μὲ τὴν ἔμφυτον διπλωματικότητα εἶχε τὸ μέγα προσὸν νὰ διακρίνη ἀμέσως τὸ συμφέρον του εἰς τὰς διαφορὰς περιστάσεις καὶ νὰ προχωρῇ μὲ ἀποφασιστικότητα εἰς τὴν ἐξυπηρέτησίν του. Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν εὐφυεστέρων καὶ δραστηριωτέρων ἀνδρῶν τοῦ ἀρχαίου κόσμου καὶ ὁ κυριώτερος δημιουργὸς τοῦ ἐνδόξου μακεδονικοῦ ἐλλητισμοῦ.

Φίλιππος Β΄.

Ὅταν ὁ Φίλιππος ἐπέστρεψεν ἀπὸ τὰς Θήβας, ἐβασίλευεν εἰς τὴν Μακεδονίαν ὁ ἀδελφὸς του Περδίκκας, ὁ ὁποῖος τὸν διώρισε κυβερνήτην εἰς μίαν μακεδονικὴν ἐπαρχίαν. Ἐκεῖ ὁ Φίλιππος ὠργάνωσε μικρὰν στρατιωτικὴν δύναμιν κατὰ τὸ σῆμα τοῦ Ἐπαμεινώνδου.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ του Περδίκκα ὁ Φίλιππος ἀνέλαβε τὴν ἀρχὴν κατ' ἀρχὰς ὡς ἐπίτροπος τοῦ ἀνηλίκου ἀνεψιοῦ του Ἀμύντου, υἱοῦ τοῦ Περ-

δίκκα. Ἄλλ' αἱ περιστάσεις ἦσαν πολὺ δύσκολοι διὰ τὴν Μακεδονίαν. Οἱ κίνδυνοι ἀπὸ τοὺς βαρβάρους λαούς, οἱ ὁποῖοι περιέβαλλον τὸ κράτος, ἦσαν μεγάλοι. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ὁ Φίλιππος μὲ τὴν ὑποστήριξιν τῶν φίλων του καὶ τοῦ στρατοῦ, τὸν ὁποῖον εἶχεν ὀργανώσει, κατεπάτησε τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνηλίκου καὶ ἔγινεν αὐτὸς βασιλεὺς. 360 π. Χ.

Ἡ πρώτη φροντίς του κατόπιν ἦτο νὰ στερεωθῇ εἰς τὴν ἀρχὴν. Διὰ νὰ τὸ ἐπιτύχῃ, ἐξώντωσεν ὅλους τοὺς ἀνταπαιτητὰς τοῦ θρόνου του. Μετὰ τοῦτο ἔστρεψε τὴν προσοχὴν του εἰς τὴν

ἐξασφάλισιν τῶν συνόρων τοῦ κράτους. Οἱ βάρβαροι, οἱ ὅποιοι τὸ περιέβαλλον, ἦσαν πολλοὶ καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ τοὺς καταβάλλῃ ἀμέσως διὰ τῶν ὄπλων. Ἐχρησιμοποίησε λοιπὸν κατ' ἀρχᾶς τὴν διπλωματίαν. Μὲ δῶρα καὶ ἄλλας παροχὰς καὶ ὑποσχέσεις ἀπηλλάγη ἀπὸ τοὺς Θρᾶκας. Ἀμέσως κατόπιν ἐπεδόθη εἰς τὴν αὐξήσιν καὶ ὀργάνωσιν τῶν στρατιωτικῶν του δυνάμεων, διὰ νὰ ἀντεπεξέλθῃ κατὰ τῶν ὑπολοίπων ἐχθρῶν.

117) Ἡ στρατιωτικὴ ὀργάνωσις τοῦ μακεδονικοῦ κράτους.

αὐτὸ τὸ ἔργον

Βάσιν τῆς στρατιωτικῆς ὀργανώσεως τοῦ κράτους ἔθεσεν ὁ Φίλιππος τὴν ὑποχρεωτικὴν στρατολογίαν. Ὑπεχρέωσε δηλαδὴ ὅλους τοὺς ὑπηκόους του νὰ ἐκτελοῦν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν. Κατόπιν ἐπεδόθη εἰς τὴν ὀργάνωσιν τοῦ στρατοῦ μὲ νέας στρατιωτικὰς μεθόδους. Εἰς τὸ ἔργον τοῦτο εἶχεν ὁ Φίλιππος πολὺτιμον ὀδηγὸν τὰ διδάγματα, τὰ ὅποια ἔλαβε πλησίον τοῦ Ἐπαμεινώνδου κατὰ τὴν παραμονὴν του εἰς τὰς Θήβας. Πρὸ τοῦ Φιλίππου ὁ πεζικὸς στρατὸς τῆς Μακεδονίας ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἀτελῶς ὀπλισμένους πελταστὰς, οἱ ὅποιοι πολλακίς ἐνικήθησαν ἀπὸ τοὺς πέριξ βαρβάρους. Ἐλειπεν ἀκόμη ἀπὸ αὐτοὺς ἡ ἀπαραίτητος στρατιωτικὴ ἐκπαίδευσις καὶ πρὸ πάντων ἡ πειθαρχία. Ὁ Φίλιππος ἐβελτίωσε τὸν ὀπλισμὸν των, ἀλλὰ ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς δευτερεύουσαν θέσιν εἰς τὸν στρατόν.

Κύριον σῶμα τοῦ πεζικοῦ κατέστησεν ὁ Φίλιππος τὴν περίφημον μακεδονικὴν φάλαγγα, τὴν ὁποίαν ἐδημιούργησε καὶ ἐξώπλισεν ὁ ἴδιος. Οἱ φαλαγγῖται ἦσαν μακεδόνες ὀπλίται μὲ σπουδαιότερον ὄπλον ἀμυντικὸν καὶ ἐπιθετικὸν τὴν σάρισαν, ἡ ὁποία ἦτο μακρότατον δόρυ μήκους ἕξ μέτρων. Παρετάσσοντο εἰς δέκα ἕξ πυκνὰς γραμμὰς. Οἱ ἄνδρες τῶν πρώτων πέντε γραμμῶν ἐκράτουν τὰς σαρίσας εἰς ὀριζοντίαν θέσιν, οὕτως ὥστε ἡ σάρισα τοῦ φαλαγγίτου ἦεν ἐμπροσθεν ἐξεῖχε κατὰ ἓν μέτρον ἀπὸ τὸν στρατιώτην τῆς πρώτης γραμμῆς τῆς φάλαγγος. Τοιοῦτοτρόπως ἐσχηματίζετο τεῖχος λογχῶν, τὸ ὅποion ἐκινεῖτο ἀπὸ ἓνα συμπαγῆ ὄγκον ἀνδρῶν.

Βοηθητικὰ σώματα τοῦ πεζικοῦ ἦσαν οἱ πελτασταί, οἱ ἀκοντισταί καὶ οἱ τοξόται. Οἱ περισσότεροι ἀπὸ

αυτοὺς προήρχοντο ἀπὸ τοὺς πέριξ βαρβάρους. Καὶ οἱ μὲν πελτασταὶ προορισμὸν εἶχον νὰ ἀσφαλίζουσι τὰ πλευρὰ τῆς φάλαγγος, οἱ δὲ ἀκοντισταὶ καὶ οἱ τοξόται νὰ προπορεύωνται ὡς ἐμπροσθοφυλακὴ.

Τὸ ἵππικόν, τὸ ὁποῖον ἀνέκαθεν ἦτο ἄριστον, διετήρησε τὴν σπουδαίαν θέσιν του εἰς τὴν νέαν ὀργάνωσιν τοῦ στρατεύματος. Ὁ ὄπλισμός του ἔγινε τώρα βαρύτερος. Οἱ ἵππεῖς ἔφερον περικεφαλαίαν, θώρακα, ξίφος καὶ βραχεῖαν λόγχην, τὸ λεγόμενον ξυστόν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ σῶμα τοῦτο ἀπέβη χρησιμώτατον κατὰ τὰς μάχας. Εἰς πολλὰς περιπτώσεις ἢ ἐπέμβασιν τοῦ μακεδονικοῦ ἵππικοῦ ἔκρινε τὸν ἀγῶνα. Οἱ ἵππεῖς προήρχοντο ἀπὸ τὰς εὐπόρους τάξεις τῶν γαιοκτημόνων καὶ ὠνομάζοντο ἑταῖροι.

Μακεδῶν ἵππεύς.
(Παράσιαις ἐπὶ νομίματος
τοῦ 5ου αἰῶνος)

Ὁ Φίλιππος ἐπέβαλεν εἰς ὅλον τὸν στρατὸν του σιδηρὰν πειθαρχίαν. Οἱ νεοσύλλεκτοι ὑπεβάλλοντο εἰς διαρκεῖς, ἐπιπόνους καὶ συστηματικὰς ἀσκήσεις. Εἰδικοὶ ὑπάλληλοι τοῦ κράτους ἐφρόντιζον διὰ τὴν προμήθειαν τῶν ἀπαραιτῶν στρατιωτικῶν εἰδῶν, διὰ νὰ εἶναι πάντοτε τὸ στράτευμα ἐτοιμοπόλεμον. Τέλος ὁ Φίλιππος ἐφώδισε τὸν στρατὸν του μὲ πλῆθος πολεμικῶν μηχανῶν, ἐκ τῶν ὁποίων πολλὰ διὰ πρώτην φορὰν ἐχρησιμοποιοῦντο. Τοιοῦτοτρόπως ἐδημιουργήθη ἰσχυρότατος στρατιωτικὸς ὀργανισμὸς, μὲ τὸν ὁποῖον οὐδεὶς ἄλλος προηγούμενος ἢ σύγχρονος ἦτο δυνατὸν νὰ παραβληθῇ.

18/Αἱ πρώται κατακτήσεις τοῦ Φιλίππου. Ἰσοὶ ἠὲ ἠὲ ἠὲ

Ὁ Φίλιππος ἀφοῦ ἀπήλλαξε τὴν χώραν ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν γειτόνων καὶ διωργάνωσε τὸν στρατὸν, ἐστράφη πρὸς κατὰκτησιν τῶν παραλίων τῆς Μακεδονίας, εἰς τὰ ὁποῖα ἦσαν ἐγκατεσπαρμέναι ἀποικίαι τῶν νοτίων Ἑλλήνων. Σκοπὸς του ἦτο νὰ δώσῃ εἰς τὸ κράτος εὐρείαν διέξοδον εἰς τὸ Αἰγαῖον καὶ νὰ τὸ ἀσφαλίσῃ ἀπὸ τὴν θάλασσαν.

Εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Στρυμόνος εὐρίσκετο ἀξιόλογος διὰ τὴν στρατηγικὴν θέσιν τῆς πόλις, ἡ Ἀμφίπολις, παλαιὰ ἀποικία τῶν Ἀθηναίων. Πρὸς αὐτὴν πρῶτον ἔστρεψε τὰ βλέμματά του ὁ Φίλιππος. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἔδειξε διαλλακτικὰς διαθέσεις πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, οἱ ὅποιοι ὑπεσχέθησαν νὰ παραχωρήσουν εἰς αὐτὸν τὴν σύμμαχόν των πόλιν Πύδναν ἐπὶ τῆς δυτικῆς παραλίας τοῦ Θερμαϊκοῦ. Μετ' ὀλίγον ὅμως καιρὸν κατέλαβε καὶ τὴν Ἀμφίπολιν καὶ τὴν Πύδναν (357 π. Χ.).

Κατόπιν ὁ Φίλιππος ἐπροχώρησεν ἀνατολικῶς τοῦ Στρυμόνος καὶ κατέλαβε τὴν χώραν, ἡ ὁποία ἐκτείνεται ὑπὸ τὸ Πάγγων ὄρος. Ἐκεῖ ὑπῆρχε παλαιὰ πόλις ὀνομαζομένη Κρηνηίδεις, τὴν ὁποίαν ὁ Φίλιππος μετωνόμασε Φιλίππους. Τὴν πόλιν αὐτὴν κατέστησε κέντρον τῶν μεταλλουργικῶν ἐργαστηρίων, τὰ ὅποια ἴδρυσεν ἐκεῖ, διὰ νὰ ἐκμεταλλευθῇ τὰ μεταλλεῖα χρυσοῦ τοῦ Παγγαίου. Ἀπὸ τὰ μεταλλεῖα αὐτὰ ἀπέκτησεν ἐτήσιον εἰσόδημα 1.000 ταλάντων. Τότε ἔκοψε χρυσὰ νομίσματα, τὰ ὅποια ἐξετόπισαν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα τοὺς περσικοὺς δαρεικοὺς. Μὲ τὰ εἰσοδήματα τῶν χρυσορυχείων κατεσκεύασεν ἀξιόλογον στόλον, μὲ τὸν ὅποιον ὄχι μόνον ἐξησφάλιζε τὰ παράλια του, ἀλλὰ καὶ ἠπειλεῖ νὰ ἀποκλείσῃ τοὺς Ἀθηναίους ἀπὸ τὸν Ἑλλησποντον καὶ τὸν Βόσπορον.

Παραλλήλως μὲ τὰς ἐνεργείας αὐτὰς ὁ Φίλιππος διεξῆγε πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις εἰς τὴν Χαλκιδικὴν, ὅπου ἐκυρίευσεν τὴν Πολίδαιαν (356 π. Χ.). Τὴν πόλιν αὐτὴν παρεχώρησεν εἰς τοὺς Ὀλυνθίους, διὰ νὰ ἀποκτήσῃ τὴν φιλίαν των. Διότι ἡ Ὀλυνθος κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦτο ἰσχυροτάτη πόλις ὡς κέντρον καὶ μητρόπολις τῆς ὀμοσπονδίας πολλῶν πόλεων τῆς Χαλκιδικῆς.

49

Ἡ πρώτη ἐπέμβασις τοῦ Φιλίππου εἰς τὰ πράγματα τῆς νοτίου Ἑλλάδος. ὡς τὸ παρακάτω

Μετ' ὀλίγον νέος ἐμφύλιος πόλεμος μεταξὺ τῶν νοτίων Ἑλλήνων ἔδωκε τὴν εὐκαιρίαν εἰς τὸν Φίλιππον νὰ ἀναμειχθῇ εἰς τὰ πράγματα τῆς ἄλλης Ἑλλάδος καὶ νὰ ἐπεκτείνῃ πρὸς νότον τὰς κατακτήσεις του. Οἱ Θεσσαλοὶ καὶ οἱ Φωκεῖς ἦσαν ἐχθροί. Οἱ Θηβαῖοι ἐπίσης ἐμίσουν πάντοτε τοὺς Φωκεῖς. Ἀφ' ὅτου ἰδίως οὗτοι

ἡρνήθησαν νὰ συνεκστρατεύσουν εἰς τὴν Πελοπόννησον κατὰ τὴν τελευταίαν εἰσβολὴν τοῦ Ἐπαμεινώνδου, οἱ Θηβαῖοι ἐζήτουν ἀφορμὴν, διὰ νὰ τοὺς τιμωρήσουν. Κατηγόρησαν λοιπὸν αὐτοὺς εἰς τὸ ἀμφικτιονικὸν συνέδριον, ὅτι ἐκαλλιέργησαν γῆν ἱεράν, ἢ ὁποία ἀνήκεν εἰς τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν. Τὸ ἀμφικτιονικὸν συνέδριον κατεδίκασε τοὺς Φωκεῖς εἰς πρόστιμον πολλῶν ταλάντων, τὸ ὁποῖον οὗτοι δὲν ἠδύναντο νὰ πληρώσουν. Ἐπειδὴ δὲ ἦσαν βέβαιοι, ὅτι τὰ μέλη τοῦ συνεδρίου θὰ ἐχρησιμοποιοῦν βίαν ἐναντίον των, ἤρχισαν νὰ ἐτοιμάζωνται πρὸς ἄμυναν. Διὰ νὰ ἐξασφαλίσουν μάλιστα χρήματα οἱ Φωκεῖς, ἐπετέθησαν αἰφνιδιαστικῶς κατὰ τῶν Δελφῶν καὶ διήρπασαν τοὺς θησαυροὺς τοῦ μαντείου.

Τὸ ἀμφικτιονικὸν συνέδριον ἐκήρυξε τότε ἰερόν πολέμον κατὰ τῶν ἱεροσύλων, τὸν ὁποῖον ἀνέλαβον νὰ διεξάγουν ὑπὲρ τοῦ μαντείου οἱ Θηβαῖοι, οἱ Λοκροὶ καὶ οἱ Θεσσαλοί. Ἐν τούτοις οἱ Φωκεῖς ὄχι μόνον 355 π.Χ. ἡμύνησαν ἐπὶ μακρόν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος τοῦ πολέμου εἰσέβαλον εἰς τὴν Θεσσαλίαν ὑπὸ τὸν στρατηγόν των Ὀνόμαρχον.

Οἱ εὐγενεῖς τῆς Θεσσαλίας ἐκάλεσαν τότε εἰς βοήθειαν τὸν Φίλιππον, ὁ ὁποῖος ἐδέχθη προθύμως τὴν πρόσκλησιν. Ὁ Φίλιππος εἰσῆλθεν εἰς τὴν Θεσσαλίαν, ἐξεδίωξε τοὺς Φωκεῖς καὶ κατέλαβε τὰς Παγασὰς καὶ τὴν χερσόνησον τῆς Μαγνησίας. Ἀπὸ ἐκεῖ ἐπροχώρησε μέχρι τῶν Θερμοπυλῶν, διὰ νὰ εἰσβάλη εἰς τὴν ἄλλην Ἑλλάδα. Ἀλλὰ τὸ στενὸν εἶχε καταληφθῆ ἀπὸ ἀθηναϊκὸν στρατὸν καὶ ὁ Φίλιππος ἠναγκάσθη νὰ ἀποσυρθῆ, διότι δὲν ἤθελε νὰ συγκρουσθῆ πρὸς τοὺς Ἀθηναίους. Μὲ τὴν ἐκστρατείαν του αὐτὴν ὁ Φίλιππος ἐπέτυχεν ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ γίνῃ κύριος ὀλοκλήρου τῆς Θεσσαλίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ παρουσιασθῆ εἰς τοὺς ἄλλους Ἕλληνας ὡς προστάτης τοῦ ἱεροῦ τῶν Δελφῶν.

50) Ἡ καταστροφὴ τῆς Ὀλύμπου. ὡς πρὸς τὸν ὄλεθρον

Μετὰ τὴν ἐπάνοδόν του εἰς τὴν Μακεδονίαν ὁ Φίλιππος ἐξεστράτευσεν εἰς τὴν Θράκην καὶ ἐπεξέτεινε τὴν κυριαρχίαν του μέχρι τῆς Προποντίδος. Τοιουτοτρόπως 352 π.Χ. τὸ κράτος τοῦ Φιλίππου ἐκτείνεται τώρα ἕως τὸν Σκάρδον, τὰ ὄρη

τῆς Ἰλλυρίας, τὰς Θερμοπύλας καὶ τὴν θρακικὴν χερσόνησον.

Κατόπιν ὁ Φίλιππος ἐστράφη κατὰ τῆς Ὀλύμπου, μὲ τὴν ὁποῖαν, καθὼς εἶδομεν, εὐρίσκετο εἰς φιλικὰς σχέσεις κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς βασιλείας του. Τὸ 349 π.Χ. μὲ τὴν πρόφασιν, ὅτι οἱ Ὀλύμπιοι ἐδέχθησαν εἰς τὴν πόλιν τῶν ἀνταπαιτητὰς τοῦ μακεδονικοῦ θρόνου, ἐκήρυξε τὸν πόλεμον ἐναντίον των. Εἰς τὰς κρισίμους ἐκείνας διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν των στιγμὰς οἱ Ὀλύμπιοι ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν τῶν Ἀθηνῶν. Ἄλλ' οἱ Ἀθηναῖοι ἠδράνησαν καὶ ἔστειλαν εἰς αὐτοὺς μόνον μικρὰν μισθοφορικὴν δύναμιν. Ματαίως ὁ πολιτικὸς καὶ ρήτωρ Δημοσθένης διὰ τῶν περιφήμων Ὀλυμπιακῶν του λόγων συνέστησε νὰ στείλουν γενναίαν βοήθειαν. Τοιοῦτοτρόπως ἡ Ὀλυμπός ἐγκαταλειφθεῖσα εἰς μόνας τὰς ἰδικὰς τῆς δυνάμεις ἀντεστάθη γενναίως μέχρι τοῦ φθινοπώρου τοῦ 348 π.Χ., ὅτε ὑπέκυψε διὰ προδοσίας. Ὁ Φίλιππος κατέσκαψε τὴν πόλιν ἐκ θεμελίων καὶ τοὺς κατοίκους τῆς ἐπώλησεν ὡς δούλους. Μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Ὀλύμπου ὀλόκληρος ἡ Χαλκιδικὴ περιήλθε πλέον εἰς τὴν κυριαρχίαν τοῦ μακεδόνα βασιλέως.

59)

Φιλομακεδονικὰ καὶ ἀντιμακεδονικὰ κόμματα.

αὐτοὶ τοὶ ἄνθρωποι

Εἰς τὴν νότιον Ἑλλάδα ἀπὸ τὰς τρεῖς μεγάλας πόλεις, αἱ ὁποῖαι εἶχον διεκδικήσει τὴν ἡγεμονίαν, μόνον αἱ Ἀθηναὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν διετήρουν ὅπωςδήποτε μέρος ἀπὸ τὴν παλαιὰν δύναμίν των. Καίτοι ἡ δευτέρα ἀθηναϊκὴ συμμαχία εἶχε διαλυθῆ μὲ τὴν ἀποστασίαν τῶν κυριωτέρων συμμάχων, ἐν τούτοις αἱ Ἀθηναὶ ἦσαν ἀκόμη ὑπολογίσιμος δύναμις. Εἰς οἰανδήποτε στιγμὴν ἠδύνατο ἡ πόλις νὰ παρατάξῃ ἰσχυρότατον στόλον, μὲ τὸν ὅποιον ἐκυριάρχει εἰς τὸ Αἰγαῖον.

Ἄλλ' οἱ Ἀθηναῖοι δὲν εἶχον πλέον τὰς παλαιὰς των ἀρετάς. Δὲν ὑπῆρέτουν οἱ ἴδιοι εἰς τὸν στρατόν, ἀλλ' ἐχρησιμοποιοῦν διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς πόλεως μισθοφόρους. Τὰ ἰδανικὰ τῶν προγόνων των δὲν προεκάλουν εἰς αὐτοὺς τὴν παλαιὰν συγκίνησιν. Μερικοὶ μορφωμένοι καὶ φιλοπάτριδες Ἀθηναῖοι ὠνειρεύθησαν νὰ ἀνυψώσουν τὰς Ἀθήνας εἰς τὴν παλαιὰν δόξαν καὶ

νά ἀποκαταστήσουν τὴν ἡγεμονίαν των ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος. Ἄλλ' ὁ πόθος των ἦτο ἀνεκπλήρωτος. Αἱ Ἀθῆναι τοῦ παρελθόντος εἶχον ἀποθάνει ὀριστικῶς.

Ὁ σπουδαιότερος ἀπὸ τοὺς ἄνδρας αὐτοὺς ἦτο ὁ Δ η μ ο σ θ έ ν η ς, μέγας ρήτωρ καὶ πολιτικός αὐτῆς τῆς περιόδου. Ὁ Δημοσθένης ἐξηγέρθη, ὅταν ἀντελήφθη, ὅτι ὁ Φίλιππος μὲ

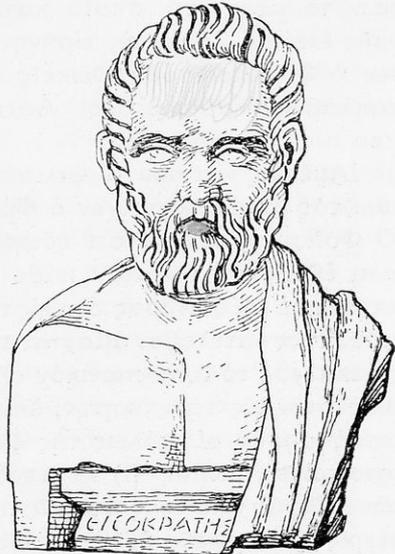
Δημοσθένης.

τὴν εὐφυΐαν καὶ τὴν δραστηριότητά του θὰ ἐκυριάρχει εἰς ὀλόκληρον τὴν Ἑλλάδα. Μὲ ἀνάλογον ἐνεργητικότητα πρὸς τὸν μακεδόνα βασιλέα ἐπεδίωξε νὰ ἀνακόψῃ τὴν πρόοδόν του. Ὑπενθύμιζε διαρκῶς εἰς τοὺς συμπολίτας του τὴν προγονικὴν των δόξαν καὶ προσεπάθει νὰ τοὺς φιλοτιμήσῃ νὰ ἐξεγερθοῦν κατὰ τοῦ Φιλίππου. Ἔγινε λοιπὸν ὁ ἐπισημότερος ἀντιπρόσωπος τοῦ ἀ ν τ ι μ α κ ε δ ο ν ι κ ο ῦ κ ό μ μ α τ ο ς εἰς τὰς Ἀθῆνας. Ἄλλ' ὁ Δημοσθένης εἶχε μὲν ἀγνὴν καὶ θερμὴν φιλοπατρίαν, ἔστερεῖτο

ὅμως εὐρείας πολιτικῆς ἀντιλήψεως. Διὰ τοῦτο ἡ πολιτικὴ του οὔτε τὴν πατρίδα του, οὔτε τὴν ἄλλην Ἑλλάδα ὠφέλησεν. Ἀντίπαλος τοῦ Δημοσθένους ἦτο ὁ ἐπίσης ρήτωρ καὶ πολιτικός Αἰ σ χ ί ν η ς. Αὐτὸς ἦτο ἀρχηγὸς τοῦ φιλομακεδονικοῦ κόμματος, τῶν φ ι λ ι π π ι ζ ό ν τ ω ν, ὅπως ἐλέγοντο.

Ἄλλ' ἐκτὸς τοῦ Δημοσθένους καὶ τοῦ Αἰσχίνου καὶ τῶν ὀπα-

δῶν τῶν εἰς τὰς Ἀθήνας ὑπῆρχον καὶ ἄλλοι ἄνδρες σοβαροὶ καὶ μεγάλης ἀξίας, οἱ ὅποιοι ἀπὸ ἰδεολογικὴν πεποιθῆσιν ἦσαν ὑπὲρ τοῦ Φιλίππου. Τοιοῦτοι ἦσαν ὁ ρήτωρ Ἴσοκράτης καὶ ὁ στρατηγὸς Φωκίων. Αὐτοὶ ἐπίστευον, ὅτι μόνον ὁ Φίλιππος μὲ τὴν νέαν καὶ ρωμαλέαν ἑλληνικὴν δύναμιν τοῦ βορρᾶ ἠδύνατο νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὸν διαρκῆ ἀλληλοσπαραγμὸν τῶν Ἑλλήνων καὶ νὰ ὀδηγήσῃ ἠνωμένον τὸν ἑλληνισμὸν εἰς τὸν θρίαμβον. Πέρσαι καὶ Περσία ἦσαν δι' αὐτοὺς ὁ προαιώνιος ἐχθρὸς τῆς Ἑλλάδος, ἐναντίον τοῦ ὁποίου ἔπρεπε νὰ κινηθοῦν ὡς εἰς ἄνθρωπος οἱ Ἕλληνες ὑπὸ τὴν ἰσχυρὰν ἡγεσίαν τῶν Μακεδόνων.

Ἴσοκράτης.

(52) Φιλοκράτειος εἰρήνη. Ὑποταγὴ τῆς Φωκίδος.

εἰς τὸν Ἰσοκράτη

Μὲ τὴν κατάληψιν τῆς Ὀλύμπου ὁ Φίλιππος εἶχε φθάσει πλεον εἰς τὸ ἀποκορύφωμα τῆς δόξης καὶ τῆς δυνάμεώς του.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ ἱερός πόλεμος ἐξηκολούθει. Οἱ Θηβαῖοι ἐξητλημένοι ἀπὸ τὸν μακρὸν ἀγῶνα ἠναγκάσθησαν νὰ ἐπικαλεσθοῦν τὴν βοήθειαν τοῦ Φιλίππου. Ἐξ ἄλλου ὁ νέος στρατηγὸς τῶν Φωκίων Φάλακκος ἐσκέπτετο νὰ συνθηκολογήσῃ μὲ τὸν Φίλιππον καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἐπέτρεπεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους νὰ καταλάβουν τὰς Θερμοπύλας. Ὑπὸ τὰς περιστάσεις αὐτὰς οἱ Ἀθηναῖοι ἀπεφάσισαν νὰ εἰρηνεύσουν. Ἔστειλαν λοιπὸν πρέσβεις εἰς τὸν Φίλιππον, διὰ νὰ διαπραγματευθοῦν τὴν εἰρήνην. Μεταξὺ τῶν πρέσβεων ἦσαν ὁ Δημοσθένης, ὁ Αἰσχίνης καὶ ὁ Φιλοκράτης, τοὺς ὁποίους ὁ βασιλεὺς ὑπεδέχθη μεγαλοπρεπῶς. Ἡ εἰρήνη, τὴν ὁποίαν ὁ Φίλιππος ἐπέβαλεν εἰς

τοὺς Ἀθηναίους, ἐξυπηρετεῖ μόνον τὰ ἰδικά του συμφέροντα. Κατὰ τοὺς ὅρους τῆς συνθήκης οἱ δύο ἀντίπαλοι θὰ διετήρουν τὰ μέρη, τὰ ὁποῖα κατεῖχον μέχρι τῆς σιγμῆς ἐκείνης. Ἀπὸ τὴν εἰρήνην σκοπῖμως ἀπέκλει- 346 π. Χ. σεν ὁ Φίλιππος τοὺς Φωκεῖς, καίτοι οἱ Ἀθηναῖοι ἐπέμενον νὰ περιλάβουν καὶ τούτους. Αὕτη εἶναι ἡ λεγομένη Φιλοκράτειος εἰρήνη.

Ἀμέσως κατόπιν ὁ Φίλιππος ἐνεφανίσθη εἰς τὰς Θερμοπύλας, τὰς ὁποίας κατεῖχεν ὁ Φάλαικος μὲ τοὺς μισθοφόρους του. Ὁ Φάλαικος, εἴτε διότι ἐδωροδοκῆθη ἀπὸ τὸν Φίλιππον, εἴτε διότι ἐθεώρησε ματαιὰν κάθε ἀντίστασιν, ἐσυνθηκολόγησε καὶ ἀπῆλθε μὲ τοὺς ἄνδρας του εἰς τὴν Πελοπόννησον. Τοιουτοτρόπως ὁ Φίλιππος κατέλαβεν ἀμαχητὶ τὴν χώραν τῶν Φωκέων. Ἀμέσως συνεκάλεσε τὸ ἀμφικτιονικὸν συνέδριον, τὸ ὁποῖον, διὰ νὰ φανῆ εὐάρεστον εἰς τὸν νικητὴν, ἔλαβε τὰς ἐξῆς ἀποφάσεις: α) νὰ κατασκαφῶν αἱ πόλεις τῆς Φωκίδος καὶ νὰ διασκορπισθοῦν οἱ κάτοικοι εἰς κώμας· β) νὰ ἀποδοθοῦν οἱ θησαυροὶ τοῦ μαντείου τῶν Δελφῶν ἀπὸ τοὺς Φωκεῖς μὲ ἐτησίας δόσεις ἐκ 50 ταλάντων μέχρις ὀλοσχεροῦς ἐξοφλήσεως· γ) νὰ δοθοῦν αἱ δύο ψῆφοι, τὰς ὁποίας εἶχον οἱ Φωκεῖς εἰς τὸ ἀμφικτιονικὸν συνέδριον, εἰς τὸν Φίλιππον μαζί μὲ τὴν προεδρίαν τῶν πυθικῶν ἀγώνων.

Ἡ νέα ἐπέμβασις τοῦ Φιλίππου εἰς τὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος.

οὐκ ἔστιν ἔτι

Ἀφοῦ ὁ Φίλιππος ἐτερμάτισεν, ὅπως ἤθελε, τὸν ἱερὸν πόλεμον, ἐστράφη εἰς τὴν Θράκην, διὰ νὰ συμπληρώσῃ τὴν κατάκτησίν της. Τότε ἔκτισεν εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Αἴμου τὴν Φιλιπποῦπολιν (342 π.Χ.) καὶ κατέλαβε τὰς παραλίους πόλεις Ἀπολλωνίαν καὶ Ὀδησσὸν (σημ. Βάρναν). Κατόπιν ἐπολιόρησε τὰς πόλεις Πέρινθον καὶ Βυζάντιον, τὰς ὁποίας ὅμως δὲν ἠδυνήθη τὰ καταλάβῃ χάρις εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ ἀθηναϊκοῦ στόλου.

Ἐν τῷ μεταξὺ νέος ἱερὸς πόλεμος ἔδωκε τὴν εὐκαιρίαν εἰς τὸν Φίλιππον ν'ἀναμειχθῇ εἰς τὰ πράγματα τῆς νοτίου Ἑλλάδος. Τὸ ἀμφικτιονικὸν συνέδριον κατεδίκασεν εἰς πρόστιμον τοὺς κατόικους τῆς Ἀμφίσσης, διότι ἐκαλλιέργησαν ἐδάφη τοῦ δελφικοῦ

μαντείου. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ Ἀμφισσεῖς ἠρνοῦντο νὰ πληρώσουν, οἱ ἀμφικτίονες ἀνέθεσαν εἰς τὸν Φίλιππον νὰ τοὺς τιμωρήσῃ. Ὁ Φίλιππος κατῆλθεν ἐσπευσμένως πρὸς νότον καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Φωκίδα. Καὶ μικρὸν μὲν μέρος τοῦ στρατοῦ του ἐβάδισε κατὰ τῆς Ἀμφίσσης, τὴν ὁποίαν ἐκυρίευσε καὶ κατέστρεψεν, αὐτὸς δὲ μὲ τὸ μεγαλύτερον τμήμα κατέλαβε τὴν Ἐλατεῖαν, ὄχυράν πόλιν τῆς Φωκίδος. Μὲ τὴν κατάληψιν τῆς Ἐλατείας ὁ Φίλιππος ἔγινε κύριος τῆς κοιλάδος τοῦ Κηφισοῦ καὶ τῆς ὁδοῦ, ἡ ὁποία ἔφερεν ἀπὸ τὰς Θερμοπύλας εἰς τὴν Βοιωτίαν. Ἡ ἀπειλὴ κατὰ τῶν Θηβῶν καὶ τῶν Ἀθηνῶν ἐφαίνετο πλέον καθαρά.

Ὅταν ἔφθασεν εἰς τὰς Ἀθήνας ἡ εἶδησις διὰ τὴν κατάληψιν τῆς Ἐλατείας, τόσον τρόμον καὶ κατάπληξιν προεκάλεσεν, ὥστε εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου, ἡ ὁποία συνεκλήθη ἐκτάκτως, οὐδεὶς ἐτόλμα νὰ ὀμιλήσῃ. Τέλος ὁ Δημοσθένης ἀνῆλθεν εἰς τὸ βῆμα καὶ μὲ λόγον γεμάτον ἀπὸ φιλοπατρίαν προσεπάθησε νὰ ἐμψυχώσῃ τοὺς περιφόβους Ἀθηναίους. Συγχρόνως συνέστησεν εἰς αὐτοὺς νὰ λησμονήσουν τὴν παλαιάν ἐχθροπάθειαν πρὸς τοὺς Θηβαίους καὶ ἐμπρὸς εἰς τὸν κοινὸν κίνδυνον νὰ συνάψουν μὲ αὐτοὺς συμμαχίαν κατὰ τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐνέκριναν τὴν πρότασιν τοῦ Δημοσθένους. Ἔστειλαν μάλιστα τὸν ἴδιον εἰς τὰς Θήβας διὰ τὰς σχετικὰς διαπραγματεύσεις. Ἡ συμμαχία συνωμολογήθη καὶ τοιουτοτρόπως Ἀθηναῖοι καὶ Θηβαῖοι ἀνελάμβανον τραχὺν καὶ ἐπίπονον ἀγῶνα διὰ τὴν ἐλευθερίαν των.

(21) Ἡ μάχη τῆς Χαιρωνείας. ἀποσπ. ἐν τῇ ἐκδόσει

Οἱ σύμμαχοι στρατοὶ συνεκεντρώθησαν εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Χαιρωνείας, μικρᾶς πόλεως τῆς Βοιωτίας (2 Αὐγούστου τοῦ 338 π.Χ.). Ἐκλεκτὸν τμήμα τοῦ στρατοῦ τῶν Θηβαίων ἀπετέλει ὁ περίφημος ἱερὸς λόχος. Μετ' ὀλίγον ἔφθασεν ἐκεῖ καὶ ὁ Φίλιππος μὲ 30.000 πεζοὺς καὶ 2.000 ἵππεῖς.

Ἡ σύγκρουσις μεταξὺ τῶν δύο ἰσοπάλων στρατῶν ὑπῆρξε φοβερὰ. Θηβαῖοι καὶ Ἀθηναῖοι ἠγωνίσθησαν μὲ ἀσύγκριτον ἀνδρείαν καὶ φλογερὸν πάθος διὰ τὴν ἐλευθερίαν των. Οἱ 300 ἰδίως θηβαῖοι ἱερολοχίται ἐπά-

338 π. Χ.

λαισαν ὡς μυθικοὶ ἥρωες καὶ ἔπεσαν μέχρις ἑνός. Ἄλλ' ἡ ἀνωτέρα στρατηγικὴ ἰδιοφυΐα τοῦ Φιλίππου ὑπερίσχυσε καὶ ἐδῶ ἐξ ὀλοκλήρου. Εἶχεν ἄλλωστε αὐτὴν τὴν φορὰν ἀτρόμητον συναγωνιστὴν, τὸν δεκαοκταετῆ υἱὸν τοῦ Ἀλέξανδρου. Ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ μακεδονικοῦ ἱππικοῦ ὁ νεαρὸς βασιλόπαις κατετρόπωσε τὰς τάξεις τῶν Θηβαίων καὶ ἔγινεν ὁ

Ὁ λέων τῆς Χαιρωνείας.

κύριος αἴτιος τῆς νίκης. Κατὰ τὴν μάχην ἐφονεύθησαν 1000 Ἀθηναῖοι καὶ 2.000 ἠχμαλωτίσθησαν. Οἱ Θηβαῖοι εἶχον πολὺ μεγαλύτερας ἀπωλείας εἰς νεκροὺς καὶ αἰχμαλώτους.

Μετὰ τὴν νίκην ὁ Φίλιππος ἔδειξε μεγάλην ἐπιείκειαν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους. Ἀπέλυσε τοὺς αἰχμαλώτους των, ἔθαψε τοὺς νεκροὺς των εἰς κοινὸν τάφον, ἄφησεν ἐλευθέραν τὴν πόλιν των καὶ πολλὰς νήσους ἀνεγνώρισεν ὡς κτήσεις ἀθηναϊκάς. Ἀντι-

θέτως πρὸς τοὺς πρῶην συμμάχους τοῦ Θηβαίου ἐδείχθη σκληρός. Ἐπανεφέρε τοὺς ἐξορίστους φίλους τοῦ καὶ ἐθανάτωσε τοὺς κυριωτέρους ἐκ τῶν ἀντιπάλων τοῦ. Ἐπὶ πλέον διέλυσε τὴν βοιωτικὴν ὁμοσπονδίαν καὶ εἰς τὴν Καδμείαν ἐγκατέστησε μακεδονικὴν φρουράν.

Ὁ σύγχρονος ἀθηναῖος ρήτωρ Λυκοῦργος ἐξαίρει τὸν ἠρωισμόν τῶν Ἀθηναίων, οἱ ὅποιοι ἔπεσαν εἰς τὴν μάχην τῆς Χαιρωνείας. Θαυμάσιον ἐγκώμιον τῆς ἀνδρείας τῶν πλέκει ἐπίσης καὶ ὁ Δημοσθένης εἰς τὸν Ἐπιτάφιόν του. Ἀλλὰ καὶ οἱ Θηβαῖοι δταν ἀποκατεστάθη ἡ ἡρεμία εἰς τὴν χώραν, ἀπένειμαν εἰς τοὺς νεκροὺς τῶν ἐξαιρετικῶς τιμᾶς. Ἀνήγειραν ἐπὶ τοῦ τάφου τῶν κενοτάφιον, ἐπάνω εἰς τὸ ὅποιον ἐτοποθέτησαν μαρμᾶρινον λέοντα, τὸν λεγόμενον λέοντα τῆς Χαιρωνείας.

Ἡ νίκη τοῦ Φιλίππου εἰς τὴν Χαιρώνειαν ἀποτελεῖ τὴν ἀφετηρίαν μιᾶς νέας μεγάλης ἱστορικῆς περιόδου διὰ τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα. Κατ' αὐτὴν ἀντὶ τῶν Ἀθηναίων ἢ τῶν Σπαρτιατῶν ἢ τῶν Θηβαίων πρωταγωνιστεῖ ὁ μακεδονικὸς ἑλληνισμὸς, ὁ ὅποιος προσέδωκε νέαν δόξαν καὶ λάμπιν εἰς ὅλοκληρον τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος.

55)

Τὰ τελευτάα ἔτη τοῦ Φιλίππου.

ἔτος τοῦ θανάτου

Ὁ Φίλιππος μετὰ τὴν νίκην τῆς Χαιρωνείας ἐπροχώρησεν εἰς τὴν κατάληψιν καὶ τῶν ἄλλων πόλεων τῆς Ἑλλάδος. Κατέλαβε τὴν Χαλκίδα, ἐγκατέστησε μακεδονικὴν φρουράν εἰς τὴν Κόρινθον, συνῆψε συνθήκας μὲ τοὺς Ἀρκάδας, Μεσσηνίους καὶ Ἡλείους καὶ περιώρισε τὴν ἀπομονωμένην Σπάρτην εἰς τὰ παλαιὰ λακωνικὰ σύνορα. Εἰς ὅλας τὰς πόλεις ἔδωκε τὴν ἐξουσίαν εἰς τοὺς φιλιππιζοντας, χωρὶς ὅμως νὰ ἐξοντώσῃ τοὺς ἀντιπάλους. Ἐξαίρεσιν ἀπετέλεσαν αἱ Θῆβαι. Γενικῶς ἡ συμπεριφορὰ τοῦ Φιλίππου ὑπῆρξεν ἐπεικῆς, διότι σκοπὸς τοῦ ἦτο νὰ συμφιλίωσῃ καὶ νὰ ἐνώσῃ ὅλας τὰς ἑλληνικὰς πόλεις διὰ τὸν πόλεμον, τὸν ὅποιον ἐσχεδίαζε κατὰ τῶν Περσῶν.

Ἀμέσως κατόπιν ὁ Φίλιππος συνεκάλεσεν εἰς τὴν Κόρινθον πανελλήνιον συνέδριον, εἰς τὸ ὅποιον ἔλαβον μέρος ἀντιπρόσωποι ἐξ ὅλων τῶν ἑλληνικῶν πόλεων πλὴν τῆς Σπάρτης. Τὸ συν-

έδριον ἐκήρυξε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν πόλεων, κατήργησε τοὺς συνασπισμοὺς καὶ ἀπεφάσισε τὴν ἀποκατάστασιν διαρκοῦς εἰρήνης μεταξύ τῶν Ἑλλήνων. Οἱ παραβάται τῶν ἀποφάσεων θὰ ἐδικάζοντο ἀπὸ ὁμοσπονδιακῶν δικαστήριον. Ἄλλ' ἢ σπουδαιότερα ἀποφασίς, τὴν ὁποίαν ἔλαβε τὸ συνέδριον, ἦτο ἡ ἴδρυσις νέας πανελληνίου συμμαχίας ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Φιλίππου. Τοιοῦτοτρόπως ὁ Φίλιππος ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν τῶν δυνάμεων εἰς τὸν ἐθνικὸν πόλεμον κατὰ τῶν βαρβάρων, ὅπως εἶχον ὄνειρευθῆ ὁ Ἰσοκράτης καὶ οἱ ἄλλοι ἰδεολόγοι Ἑλληνες.

Μετὰ τὴν λήξιν τοῦ συνεδρίου ὁ Φίλιππος ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Μακεδονίαν, διὰ νὰ ἐτοιμάσῃ τὴν ἐκστρατείαν κατὰ τῶν Περσῶν. Ὅπως ἦτο μάλιστα ἀποφασιστικὸς, τὴν ἀνοιξιν τοῦ 336 π.Χ. ἔστειλεν εἰς τὴν βορειοδυτικὴν Μικρὰν Ἀσίαν τοὺς στρατηγοὺς Παρμενίωνα, Ἀμύνταν καὶ Ἄτταλον μὲ στρατόν, διὰ νὰ προλειάνουν τὸν δρόμον τῆς ἐκστρατείας. Κατὰ τὴν διάρκειαν ὅμως τῶν πολεμικῶν παρασκευῶν ἐδόλοφονήθη διὰ λόγους προσωπικοῦς ἀπὸ ἓνα ἀξιωματικόν, ἐνῶ ἐτέλει 336 π.Χ. τοὺς γάμους τῆς θυγατρὸς του. Ἦτο δὲ τότε μόλις 47 ἐτῶν. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Φιλίππου ὁ στρατὸς ἀνεκήρυξε βασιλείαν τὸν νεαρὸν υἱὸν του Ἀλέξανδρον.

Ἡ σημασία τῆς ἐπικρατήσεως τῶν Μακεδόνων.

Οἱ διαρκεῖς ἐμφύλιοι πόλεμοι, εἰς τοὺς ὁποίους εἶχον ἐμπλακῆ αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις τῆς νοτίου Ἑλλάδος ἀπὸ τὸ τελευταῖον τέταρτον τοῦ 5ου αἰῶνος, ἐξήντηλσαν τὰς δυνάμεις τῶν καὶ προητοίμασαν τὴν εὐκολὸν ἐπικράτησιν τῶν Μακεδόνων. Οἱ Μακεδόνες, νεαρὰ ἑλληνικὴ δύναμις πλήρης ὀρμῆς καὶ ζωτικότητος, ἐπενέβησαν εἰς τὸν παλαιόν, ἄγονον καὶ καταστρεπτικὸν ἀνταγωνισμὸν τῶν ἑλληνικῶν πόλεων καὶ εὐκόλως ἐπέτυχον νὰ ἐνώσουν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν ὅλους τοὺς Ἑλλήνας. Ἡ ἐπικρατήσις τῶν ὑπῆρξε πολλαπλῶς ὠφέλιμος διὰ τὸν ἑλληνισμὸν.

Ἐν πρώτοις ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ἔθνους ἐτέθη λαὸς ἑλληνικὸς μὲ ἀκμαίαν δυνάμειν καὶ ἀρχηγὸν ἱκανώτατον, δραστήριον καὶ ἀποφασιστικόν, τὸν Φίλιππον. Μόνον τοιοῦτος ἀνὴρ ἦτο δυνα-

τὸν νὰ συνενώσῃ ἔστω καὶ διὰ τῆς βίας τὰς καταμερισμένας δυνάμεις τοῦ ἑλληνισμοῦ, νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ ὄνειρον μερικῶν ἐξαιρέτων Ἑλλήνων μὲ πανελλήνια αἰσθήματα καὶ νὰ δώσῃ νέαν δόξαν εἰς τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα. Εἰς αὐτὸ δὲ ἀκριβῶς ἀπέβλεπεν ἡ προσπάθεια τοῦ Φιλίππου νὰ ἐπικρατήσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ἐκτὸς ὅμως τούτου ἡ ἐπικράτησις τοῦ Φιλίππου εἶχε καὶ ἄλλο καλόν. Ἔθεσε τέρμα εἰς τὴν καταστροφὴν τῶν δυνάμεων, αἱ ὁποῖαι ὑπελείποντο ἀκόμη εἰς τὸ ἔθνος. Ἔνεκα τῆς ἀθλιότητος καὶ τῆς πενίας, ἡ ὁποία εἶχε δημιουργηθῆ εἰς τὴν Ἑλλάδα, πολλοὶ Ἕλληνες ἐγκατέλειπον τὴν πατρίδα των καὶ εἰσῆρχοντο εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν Περσῶν ὡς μισθοφόροι. Τὰς δυνάμεις αὐτάς, αἱ ὁποῖαι ἐφθείροντο μακρὰν τῆς Ἑλλάδος διὰ τὰ περσικὰ συμφέροντα, θὰ χρησιμοποίησῃ τώρα ὁ μακεδονικὸς ἑλληνισμὸς ἐναντίον τῶν βαρβάρων.

Τὸ μεγαλύτερον ὅμως ἀγαθόν, τὸ ὁποῖον ἐχάρισεν εἰς τοὺς Ἕλληνας ἡ ἰσχυρὰ πολιτικὴ καὶ στρατηγικὴ μορφή τοῦ Φιλίππου, ἦτο, ὅτι ἐσταμάτησε τοὺς καταστρεπτικὸς ἐμφυλίους πολέμους μεταξὺ τῶν ἑλληνικῶν πόλεων, οἱ ὁποῖοι θὰ κατέληγον κάποτε εἰς τὸν ὀριστικὸν ἀφανισμὸν τῆς φυλῆς.

Δι' ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους ἡ ἕνωσις ὀλοκλήρου τοῦ ἑλληνισμοῦ μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τοὺς Μακεδόνας ὠφέλησε καὶ ἐδόξασε τὴν Ἑλλάδα.

ἔστ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ΄

Η ΑΚΜΗ ΤΟΥ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ. ΑΙ ΜΕΓΑΛΑΙ ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΙΣ

331 / Ο Μέγας Ἀλέξανδρος.

331 - το 400 π.χ.

Ὁ Ἀλέξανδρος ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον πολὺ νέος, μόλις 20 ἐτῶν. Ἡ μήτηρ του ὠνομάζετο Ὀλυμπιάς καὶ ἦτο κόρη βασιλέως τῆς Ἡπείρου. Ἀπὸ αὐτὴν εἶχε κληρονομήσει πολλὰς ψυχικὰς ιδιότητας, ἰδίως τὴν ἀκόρεστον φιλοδοξίαν καὶ τὸν εὐκολοσυγκίνητον καὶ εὐερέθιστον χαρακτήρα.

Ὁ νεαρὸς βασιλεὺς εἶχε πολλὰ φυσικὰ προτερήματα. Ἦτο εἰλικρινής, φιλότιμος, ἐργατικός, φιλομαθὴς καὶ εἶχεν ὀξεῖαν ἀντίληψιν καὶ δυνατὸν νοῦν. Ἠγάπα πολὺ τὰ στρατιωτικά, ὅπως καὶ ὁ πατήρ του. Ὁ φόβος ἦτο ἄγνωστος εἰς αὐτόν. Τοῦναντίον ἡ τόλμη καὶ ἡ ἀφοβία του ἦσαν μοναδικαί. Ἀπόδειξιν αὐτῶν τῶν ιδιοτήτων του ἔδωκεν, ὅταν εἰς ἡλικίαν δώδεκα μόλις ἐτῶν κατάρθωσε νὰ δαμάσῃ τὸν ἄγριον θεσσαλικὸν ἵππον Βουκεφάλαν, τὸν ὁποῖον οὔτε ὁ πατήρ του οὔτε ἄλλος κανεὶς ἐκ τῶν αὐλικῶν ἠδυνήθη νὰ ἱππεύσῃ. Τότε λέγεται, ὅτι ὁ Φίλιππος μὲ δάκρυα χαρᾶς ἐνηγκαλίσθη τὸν υἱὸν του καὶ τοῦ εἶπε· «παιδί μου, νὰ ζητήσῃς ἄλλο βασίλειον μεγαλύτερον, διότι ἡ Μακεδονία δὲν σὲ χωρεῖ». Ἡ μουσικὴ συνεκίνει πολὺ τὸν Ἀλέξανδρον. Ἰδίως ἡ στρατιωτικὴ μουσικὴ διήγειρεν εἰς αὐτόν μέγαν ἐνθουσιασμόν. Ὁ Ἀλέξανδρος εἶχεν ἀκόμη ἐξαιρετικὴν φαντασίαν, μὲ τὴν ὁποῖαν ἐδημιούργει ὀλόκληρον κόσμον πολὺ ἀνώτερον καὶ ὠραιότερον ἀπὸ τὸν πραγματικόν.

Ἀλλὰ καὶ τὰ σωματικὰ χαρίσματα τοῦ Ἀλεξάνδρου ἦσαν μοναδικά. Τὴν μορφήν του γνωρίζομεν ἀπὸ πολλὰς εἰκόνας, αἱ ὁποῖαι ἐσώθησαν. Εἰς τὸ εὖρωστον καὶ ὑψηλὸν σῶμά του ἐστηριζετο ὠραιότατὴ κεφαλὴ μὲ πλουσίαν βοστρυχωτὴν κόμην. Εἶχε

πρόσωπον ἀρρενωπὸν μὲ ὑγροὺς καὶ ἀκτινοβόλους ὀφθαλμούς, οἱ ὅποιοι ἐφανεύωνον τὴν μεγαλοφυΐαν καὶ τὸν συναισθηματικὸν χαρακτήρᾱ του. ²⁰⁷¹

²⁰⁷¹ Ἡ παιδικὴ ἡλικία καὶ ἡ μόρφωσις τοῦ Ἀλεξάνδρου.

Ὁ Ἀλέξανδρος ἀπὸ τὴν παιδικὴν ἀκόμη ἡλικίαν ἔδειξε τὰ ὑπέροχα ψυχικὰ του χαρίσματα. Ἦτο δέκα ἐτῶν, ὅταν ἦλθον εἰς τὴν Πέλλαν ὁ Δημοσθένης, ὁ Αἰσχίνης, ὁ Φιλοκράτης καὶ οἱ ἄλλοι πρέσβεις τῶν Ἀθηνῶν, διὰ νὰ διαπραγματευθοῦν τὴν Φιλοκράτειον εἰρήνην. Κατὰ τὴν διάρκειαν συμποσίου, τὸ ὅποιον ὁ Φίλιππος παρέθεσεν εἰς τοὺς ξένους του, ὁ Ἀλέξανδρος μὲ ἕν ἄλλο παιδίον παρέστησεν ὀλόκληρον σκηνὴν ἑλληνικοῦ δράματος. Ἄλλοτε πάλιν ἐτραγούδησε μόνος χορικὰ ἀπὸ δράματα τῶν μεγάλων τραγικῶν ποιητῶν. Ἐψαλε μάλιστα τόσον ὠραῖα, ὥστε ὁ Φίλιππος τοῦ ἔκαμεν εἰς τὸ τέλος τὴν ἐξῆς πικρὰν παρατήρησιν: *«οὐκ αἰσχύνει οὕτω καλῶς ψάλλον; οὐ γὰρ βασιλικόν»*.

Ὁ Μ. Ἀλέξανδρος.

Ὅσακις ἤρχετο εἶδῃσις, ὅτι ὁ πατήρ του ἐνίκησεν εἰς μάχην ἢ ἐκυρίευσεν σπουδαίαν πόλιν, ὁ Ἀλέξανδρος ἔστενοχωρεῖτο. Μὲ θλίψιν καὶ μελαγχολίαν ἔλεγεν εἰς τοὺς συνομηλικούς του: *«παιδιά, ὅλα θὰ τὰ κατορθώσῃ ὁ πατέρας μου καὶ τοιοῦτοτρόπως δὲν θὰ μείνῃ κανὲν σπουδαῖον καὶ λαμπρὸν ἔργον, διὰ νὰ τὸ πραγματοποιήσω ἐγὼ μαζί σας»*.

Ὅταν ὁ Ἀλέξανδρος ἦτο δέκα τριῶν ἐτῶν, ὁ πατήρ του

ἐκάλεσεν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας τὸν μέγαν μακεδόνα φιλόσοφον Ἀριστοτέλην, διὰ νὰ ἀναλάβῃ τὴν μόρφωσίν του. Ὁ Ἀλέξανδρος ἔδειξεν ἐξαιρετικὴν ἐπιμέλειαν καὶ τόσην ἀφοσίωσιν καὶ σεβασμὸν ἥσθάνετο πρὸς τὸν διδάσκαλόν του, ὥστε ἔλεγε συχνά: «εἰς μὲν τὸν πατέρα μου οφείλω τὸ ζῆν, εἰς δὲ τὸν διδάσκαλόν μου τὸ εὖ ζῆν». Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἀριστοτέλης εἰργάσθη μὲ ἐπιμονήν, διὰ νὰ τοῦ ἐμπνεύσῃ ἀγάπην πρὸς τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ τὰς μεγάλαις καὶ εὐγενεῖς πράξεις.

Ἀπὸ ὅλους τοὺς ποιητὰς ὁ Ἀλέξανδρος ἠγάπησεν ἰδιαιτέρως τὸν Ὀμηρον, διότι ἐθαύμαζε τοὺς ἥρωας τῆς Ἰλιάδος καὶ πρὸ πάντων τὸν Ἀχιλλέα, μὲ τὸν ὅποιον ἤθελε νὰ ἐξομοιωθῇ. Εἰς ὅλας τὰς ἐκστρατείας ἔφερε πάντοτε μαζί του τὸν Ὀμηρον.

(7) Ἐπανάστασις καὶ καταστροφή τῶν Θηβῶν. *ὡς ἐν τῷ 2^ο βιβλίου*

Ὅταν ὁ Ἀλέξανδρος ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον, εἶχε νὰ παλαίσῃ πρὸς σοβαρὰς δυσκολίας. Οἱ Ἕλληνες μόλις ἔμαθον τὸν θάνατον τοῦ Φιλίππου, ἤρχισαν νὰ ἐτοιμάζονται πρὸς ἐπανάστασιν. Οἱ ὑποτεταγμένοι ἐπίσης βάρβαροι ἐκινουνοτο, διὰ νὰ ἀνακτήσουν τὴν ἐλευθερίαν των. Ἐξ ἄλλου εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ κράτους ὑπῆρχον οἱ ἀνταπαιτηταί τοῦ θρόνου. Ἀλλ' ὁ νεαρὸς βασιλεὺς δὲν ἦτο ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι χάνουν τὸ θάρρος των. Μὲ κεραυνοβόλον ταχύτητα ἠνάγκασεν ὅλους νὰ ὑποταχθοῦν εἰς τὴν θέλησίν του.

Κατὰ πρῶτον ἐστράφη ὁ Ἀλέξανδρος ἐναντίον τῶν ἀνταπαιτητῶν τοῦ θρόνου. Ἀπὸ αὐτοὺς ἄλλοι ἐφονεύθησαν καὶ ἄλλοι κατέφυγον εἰς τὴν Ἀσίαν. Τοιοῦτοτρόπως ὁ βασιλεὺς ἐστερέωσε τὸν θρόνον του καὶ ἀποκατέστησε τὴν τάξιν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Μακεδονίας.

Κατόπιν διηυθύνθη πρὸς νότον. Ἐπέρασεν ἀνενόχλητος τὴν Θεσσαλίαν καὶ Βοιωτίαν καὶ ἐπροχώρησε μέχρι τῆς Κορίνθου. Ἐκεῖ συνεκάλεσε πανελλήνιον συνέδριον, ὅπως ἄλλοτε ὁ πατὴρ του. Ὅλαι αἱ πόλεις ἐκτὸς τῆς Σπάρτης ἔστειλαν ἀντιπροσώπους εἰς τὸ συνέδριον, τὸ ὅποιον ὁμοφώνως ἀνεκήρυξε τὸν Ἀλέξανδρον ἀρχιστράτηγον τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν ἐκστρατείαν ἐναντίον τῶν Περσῶν.

Μετὰ ταῦτα ὁ Ἀλέξανδρος ἐξεστράτευσε ἐναντίον τῶν

βαρβάρων, οἱ ὅποιοι ἦσαν πολὺ πέραν τῶν μακεδονικῶν συνόρων. Ἄλλ' ἐνῶ ἐπολέμει ἐκεῖθεν τοῦ Δουνάβεως, διεδόθη εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ ψευδὴς φήμη, ὅτι ἐφονεύθη. Ἀμέσως τότε οἱ Θηβαῖοι ἐπανεστάτησαν καὶ ἐπολιόρκησαν τὴν μακεδονικὴν φρουρὰν εἰς τὴν Καδμείαν. Ὁ Ἀλέξανδρος μόλις ἐπληροφορήθη τὴν ἐπανάστασιν τῶν Θηβαίων, ἔσπευσε μὲ καταπληκτικὴν ταχύτητα εἰς τὰς Θήβας. Ἐπειδὴ δὲν ἤθελε νὰ μεταχειρισθῆ βίαν, ἐκάλεσε τοὺς Θηβαίους νὰ καταθέσουν τὰ ὄπλα μὲ τὴν ὑπόσχεσιν, ὅτι θὰ δώσῃ εἰς αὐτοὺς ἀμνησίαν. Οἱ Θηβαῖοι ἠρνήθησαν. Τότε ἐπετέθη κατὰ τῆς πόλεως καὶ τὴν ἐκυρίευσεν. Ἐξ χιλιάδες Θηβαῖοι ἐφονεύθησαν, οἱ δὲ ὑπόλοιποι ἐπωλήθησαν ὡς δοῦλοι. Ὀλόκληρος ἡ πόλις κατεσκάφη πλὴν τῆς Καδμείας, τῶν ναῶν καὶ τῆς οἰκίας τοῦ ποιητοῦ Πινδάρου (335 π.Χ.).

Οἱ Ἀθηναῖοι ἔδειξαν καὶ αὐτοὶ ἐπαναστατικὰς διαθέσεις, ἀλλὰ μετὰ τὸ πάθημα τῶν Θηβῶν ἔσπευσαν νὰ ὑποδεχθοῦν τὸν Ἀλέξανδρον καὶ νὰ τὸν συγχαροῦν διὰ τὴν νίκην του. Ὁ Ἀλέξανδρος καίτοι ἔλαβε γνῶσιν τῶν σχεδίων των, ἐσεβάσθη τὴν πόλιν διὰ τὸ ἔνδοξον παρελθόν της. Δὲν ἠθέλησε νὰ καταδιώξῃ οὔτε τοὺς σφοδροτέρους ἀντιπάλους τῶν Μακεδόνων, οἱ ὅποιοι ὑπεκίνουν τὸν λαὸν εἰς ἐπανάστασιν.

Μετὰ ταῦτα ὁ Ἀλέξανδρος ἐπροχώρησεν εἰς τὸν Ἴσθμόν. Ἐκεῖ προσήλθον ἀντιπρόσωποι τῶν πόλεων ὅλης τῆς Ἑλλάδος καὶ διεβεβαίωσαν αὐτὸν διὰ τὴν πίστιν καὶ τὴν ἀφοσίωσιν των εἰς τὸ πρόσωπόν του. Ἀφοῦ δὲ ὁ Ἀλέξανδρος καθώρισεν εἰς αὐτοὺς τὴν στρατιωτικὴν δύναμιν, τὴν ὁποίαν ἐκάστη πόλις ὑπεχρεῖτο νὰ ἐτοιμάσῃ δι' αὐτὸν μέχρι τῆς προσεχοῦς ἀνοίξεως, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Μακεδονίαν. Ἐκεῖ ἤρχισε νὰ ἐτοιμάζῃ δραστηρίως τὴν μεγάλην ἐκστρατείαν κατὰ τῶν Περσῶν.

Ἡ κατάσταση τοῦ περσικοῦ κράτους.

Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῆς καθόδου τῶν μυρίων καὶ τῆς ἐκστρατείας τοῦ Ἀγησιλάου εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ἦτο γνωστὴ εἰς τοὺς Ἕλληνας ἡ παρακμὴ τοῦ περσικοῦ κράτους. Μὲ τὴν πάροδον τῶν ἐτῶν ἡ στρατιωτικὴ ἀδυναμία καὶ ἡ διοικητικὴ παράλυσις ἔχειροτέρευσε. Διαρκεῖς ἀντιζηλῖαι καὶ συγκρούσεις μεταξύ

τῶν σατραπῶν καὶ ἐπαναστάσεις τῶν ὑποδοῦλων ἐξησθένιζον συνεχῶς τὴν περσικὴν δύναμιν. Εἰς τοὺς ἐσωτερικοὺς αὐτοὺς πολέμους βασιλεὺς καὶ σατράπαι χρησιμοποιοῦν Ἕλληνας μισθοφόρους, ἀκόμη καὶ στρατηγούς.

Τὴν ἀποσύνθεσιν αὐτὴν ἐγνώριζεν ὁ Ἀλέξανδρος, ὅπως προηγουμένως ὁ Φίλιππος, καὶ ἀπεφάσισε νὰ τὴν ἐκμεταλλευθῆ. Ἦτο βέβαιος, ὅτι ἐντὸς ὀλίγου θὰ κατώρθωνε νὰ διαλύσῃ τὴν ἄλλοτε τρομερὰν αὐτοκρατορίαν.

ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΠΕΡΣΩΝ

(8) Ἡ μάχη τοῦ Γρανικοῦ.

αὐτὴ πο' πορείας

Τὴν ἀνοιξιν τοῦ 334 π. Χ., ἀφοῦ ἀνέθεσε τὴν διοίκησιν τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς νοτίου Ἑλλάδος εἰς τὰς ἱκανὰς

Χάρτης τῆς πορείας τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου μέχρι τοῦ ποταμοῦ Γρανικοῦ.

χεῖρας τοῦ Ἀντιπάτρου, ὁ Ἀλέξανδρος ἐξεκίνησεν ἀπὸ τὴν Πέλλαν μὲ 30.000 πεζοὺς καὶ 5.000 ἵππεῖς. Ἀξιόλογον τμήμα τοῦ περσικοῦ ἀπετέλουν οἱ Ἕλληνες σύμμαχοι καὶ ἄλλοι μισθοφόροι. Οἱ σπουδαιότεροι ἀπὸ τοὺς στρατηγούς του ἦσαν ὁ πολύπειρος καὶ συνετὸς Παρμενίων, ὁ υἱὸς τοῦ Φιλώτας, ὁ Περδίκκας, ὁ Κράτερος, ὁ Κλεῖτος καὶ ὁ ἀγαπητότατος εἰς αὐτὸν Ἡφαιστίων.

Ἀπὸ τὴν ἀκτὴν τῆς θρακικῆς χερσονήσου διεπεραιώθη ὁ Ἀλέξανδρος εἰς τὴν μικρασιατικὴν παραλίαν κυβερνῶν ὁ ἴδιος τὴν βασιλικὴν τριήρη. Ὄταν ἐπέρασε καὶ ὁ στρατὸς ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ ὀλιγαρίθμου μακεδονικοῦ στόλου, ὁ Ἀλέξανδρος διηθύνθη εἰς τὴν Τροίαν καὶ ἐτέλεσεν ἀγῶνας εἰς τὸν τάφον τοῦ Ἀχιλλέως, τὸν ὁποῖον ἐτίμα ἰδιαίτερως ἀπὸ ὅλους τοὺς ὀμηρικοὺς ἥρωας.

Βασιλεὺς τῆς Περσίας ἦτο τότε ὁ Δαρεῖος Γ' ὁ Κοδομανός (336—330π.Χ.). Οὗτος ἔμαθεν ἐγκαίρως τὴν ἀπόβασιν τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ διέταξε τοὺς στρατηγοὺς καὶ σατράπας τῆς δυτικῆς Μικρᾶς Ἀσίας νὰ ἐμποδίσουν τὴν προέλασιν αὐτοῦ εἰς τὸ ἐσωτερικόν. Οἱ Πέρσαι σατράπαι ὑπήκουσαν εἰς τὴν ἐντολήν. Μὲ δύναμιν 20.000 Περσῶν καὶ ἴσον ἀριθμὸν Ἑλλήνων μισθοφόρων παρετάχθησαν εἰς τὴν ἀνατολικὴν ὄχθην τοῦ Γρανικοῦ ποταμοῦ ἀναμένοντες τὸν Ἀλέξανδρον (Μάιος 334). Δὲν ἤκουσαν τὴν συμβουλὴν τοῦ στρατηγοῦ τῶν Ἑλλήνων μισθοφόρων ροδίου Μέμνονος νὰ ὑποχωρήσουν εἰς τὸ ἐσωτερικόν, νὰ παρασύρουν πρὸς τὰ ἐκεῖ τὸν Ἀλέξανδρον, νὰ καύσουν τὰς πόλεις καὶ τὴν παραγωγὴν καὶ ὅταν φέρουν εἰς δύσκολον θέσιν τὸν εἰσβολέα ἀπὸ τὴν ἔλλειψιν τροφῶν καὶ καταλυμάτων, νὰ ἐπιτεθοῦν ἐναντίον του.

Ἐν τῷ μεταξύ ἔφθασεν ὁ Ἀλέξανδρος εἰς τὸν Γρανικόν. Μετὰ τὴν παράταξιν τοῦ στρατοῦ τμημα μακεδονικοῦ ἵππικοῦ ἐρρίφθη εἰς τὸν ποταμὸν καὶ ἐπροχώρει πρὸς τὴν ἀπέναντι ὄχθην, τὴν ὁποίαν ἐκράτουν οἱ βάρβαροι. Ἀλλὰ ἡ θέσις τῶν πρώτων αὐτῶν τολμηρῶν μαχητῶν ἐγένετο ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν κρίσιμος. Πολλοὶ ἐφονεύθησαν ἐντὸς τοῦ ποταμοῦ, ἐνῶ ἄλλοι κατεκόπτοντο ὑπὸ τῶν Περσῶν, μόλις ἔφθανον εἰς τὴν ὄχθην. Ἡ κατάστασις μετεβλήθη, ὅταν ὁ Ἀλέξανδρος ἐπλησίασε τοὺς μαχομένους. Ὁ ἥρωισμὸς τῶν Μακεδόνων ἐγιναντώθη καὶ ὅλοι μαζί ἐξέρχονται ἀσυγκράτητοι ἐκ τοῦ ποταμοῦ. Ἐκεῖ συνήφθη σφοδρὸς ἀγών. Ὁ Ἀλέξανδρος μάχεται μετὰ τῶν πρώτων καὶ κινδυνεύει νὰ φονευθῇ. Ὁ Πέρσης 334 π.Χ. στρατηγὸς Σπιθριδάτης ἠτοιμάζετο νὰ καταφέρῃ θανάσιμον κτύπημα κατὰ τῆς κεφαλῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἀλλ' ὁ Κλεῖτος μὲ τὴν σπάθην του ἀπέκοψε τὸν βραχίονα τοῦ Σπιθριδάτου. Τέλος οἱ Πέρσαι ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς μακεδονικῆς φάλαγγος ἐτράπησαν εἰς ἄτακτον φυγὴν.

Αἱ ἀπώλειαι τῶν βαρβάρων κατὰ τὴν μάχην ἦσαν βαρεῖαι. Δύο χιλιάδες πεντακόσιοι Πέρσαι ἐφονεύθησαν καὶ ἀρκετοὶ ἐκ τῶν στρατηγῶν των. Ἡ τύχη ἐπίσης τῶν Ἑλλήνων μισθοφόρων ὑπῆρξεν ἀξιοθρήνητος. Κυκλωθέντες, χωρὶς κἄν νὰ προφθάσουν νὰ μετᾶσχουν εἰς τὸν ἀγῶνα, ἐξωντῶθησαν ἢ συν-

ελήφθησαν αἰχμάλωτοι. Ὅσοι ἐσώθησαν, ἐστάλησαν δέσμοιοι εἰς τὴν Μακεδονίαν, διὰ νὰ καλλιεργοῦν τὴν γῆν, «*οὗ παρὰ τὰ κοινῇ δόξαντα τοῖς Ἑλλησιν Ἑλληνες ὄντες ἐναντίον τῇ Ἑλλάδι ὑπὲρ τῶν βαρβάρων ἐμάχοντο*» (Ἀρριανός).

Μετὰ τὴν νίκην ὁ Ἀλέξανδρος ἔθαψε τοὺς νεκροὺς του με μεγάλας τιμὰς. Πιστὸς εἰς τὴν ἑλληνικὴν παράδοσιν διέταξε νὰ θάψουν ἐπίσης καὶ τοὺς νεκροὺς ἑλλήνας μισθοφόρους. Ἐφρόντισεν ὁμοίως καὶ διὰ τὴν ταφὴν τῶν περσῶν στρατηγῶν. Μετὰ τοῦτο ἔστειλεν εἰς τὰς Ἀθήνας τριακοσίας ἀσπίδας ἀπὸ τὰ περσικὰ λάφυρα. Ἔδωκεν ἐντολὴν νὰ τὰς ἀφιερῶσουν εἰς τὸν Παρθενῶνα μετὰ τὴν ἐπιγραφὴν «*Ἀλέξανδρος Φιλίππον καὶ οἱ Ἑλληνες πλὴν Λακεδαιμονίων ἀπὸ τῶν βαρβάρων τῶν τὴν Ἀσίαν κατοικούντων*». Ἐπάνω εἰς τὸ ἐπιστύλιον τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ Παρθενῶνος διακρίνονται μέχρι σήμερον τὰ σημεῖα τῶν ἡλων, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐκρεμάσθησαν τὰ περσικὰ λάφυρα.

ὁ γ Κατάκτησις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ὁ γόρδιος δεσμός.

Μετὰ τὸν θρίαμβον τοῦ Γρανικοῦ ὁ Ἀλέξανδρος ἔγινε κύριος ὀλοκλήρου τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐντὸς ἐλαχίστου χρόνου. Ἡ μία μετὰ τὴν ἄλλην παρεδόθησαν εἰς αὐτὸν σχεδὸν ἀμαχητὶ αἱ πόλεις τῆς Φρυγίας καὶ τῆς Λυδίας. Αἱ ἰωνικαὶ ἐξ ἄλλου πόλεις ὑπεδέχοντο μετὰ ἐνθουσιασμὸν τὸν μέγαν στρατηλάτην ὡς ἐλευθερωτὴν. Μόνον εἰς τὴν Μίλητον καὶ τὴν Ἀλικαρνασσὸν συνήντησεν ὁ Ἀλέξανδρος ἰσχυρὰν ἀντίστασιν, τὴν ὁποίαν ὁμως δὲν ἤργησε νὰ καταβάλλῃ. Μετὰ τὴν κατάληψιν τῶν δύο τούτων παραλίω πόλεων ὁ Ἀλέξανδρος διέλυσε τὸν στόλον του, διότι δὲν ἦτο ἀξιόμαχος ἀπέναντι τοῦ περσικοῦ. Κατόπιν ἐστράφη πρὸς τὴν Φρυγίαν, διὰ νὰ συναντήσῃ τὸν Παρμενίωνα μετὰ τὸν ὑπόλοιπον στρατόν.

Ὅταν ἔφθασεν εἰς τὸ Γόρδιον ὁ Ἀλέξανδρος, ἐζήτησε νὰ ἴδῃ τὸν περιλάλητον γόρδιο δεσμόν. Δι' αὐτὸν ὑπῆρχεν ἡ παράδοσις, ὅτι, ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος θὰ κατάρθωνε νὰ τὸν λύσῃ, ἦτο πεπρωμένον νὰ κυριαρχήσῃ εἰς τὴν Ἀσίαν. «*Ἀπειλεῖτο δὲ ὁ δεσμός, διηγεῖται ὁ βιογράφος τοῦ Ἀλεξάνδρου Ἀρριανός, ἀπὸ φλοῖον κροναῖς, στριμμένον ἐπάνω εἰς τὸν ζυγὸν βοῦδαμάξης. Τοῦ δεσμοῦ αὐτοῦ δὲν διεκρίνετο οὔτε ἀρχὴ οὔτε τέλος. Καὶ ὁ Ἀλέξανδρος, ἐπειδὴ δὲν*

ἤμποροῦσε μὲν νὰ λύσῃ τὸν δεσμόν, δὲν ἤθελεν ὁμως καὶ νὰ τὸν ἀφήσῃ ἄλυτον, μὴπως αὐτὸ προξενήσῃ κακὴν ἐντύπωσιν εἰς τὰ πλήθη, λέγουν, ὅτι, ἀφοῦ ἐκτύπησε μὲ τὸ ξίφος, ἔκοψε τὸν δεσμόν καὶ εἶπεν, ὅτι ἐλύθη».

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ ρόδιος στρατηγὸς Μέμνων, ὁ ἀρχηγὸς τῶν Ἑλλήνων μισθοφόρων εἰς τὸν Γρανικόν, ἐπεχείρησε νὰ μεταφέρῃ τὸν πόλεμον πρὸς ἀντιπερισπασμὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὑπελόγιζεν, ὅτι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ κατώρθωνε νὰ ἐξεγείρῃ τοὺς νοτίους Ἕλληνας ἐναντίον τῶν Μακεδόνων καὶ νὰ φέρῃ εἰς δύσκολον θέσιν τὸν Ἀλέξανδρον. Ἀλλ' ἐνῶ ἐπολιόρκει τὴν Μυτιλήνην, ἀπέθανε καὶ ἡ προσπάθειά του ἐγκατελείφθη.

Ἀπὸ τὸ Γόρδιον ὁ Ἀλέξανδρος ἐβάδισεν εἰς τὴν Παφλαγονίαν καὶ τὴν Καππαδοκίαν καὶ τὰς ὑπέταξε. Κατόπιν διηθύνη πρὸς τὴν Κιλικίαν καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν Ταρσόν. Ἐκεῖ ἐλούσθη ἰδρωμένος εἰς τὰ ψυχρὰ ὕδατα τοῦ Κύδνου καὶ ἡσθένησε σοβαρῶς. Ἀλλ' ὁ πατρικὸς του φίλος ἰατρός Φίλιππος ἀπὸ τὴν Ἀκαρνανίαν κατώρθωσε νὰ τὸν διασώσῃ. 852

Ἡ μάχη τῆς Ἴσοῦ.

Ἡ ἡττα τοῦ Γρανικοῦ καὶ ἡ ἐξάπλωσις τοῦ Ἀλεξάνδρου εἰς ὀλόκληρον τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ἐνέβαλον τὸν Δαρεῖον εἰς θλιβεράς σκέψεις. Διὰ τοῦτο ἀπεφάσισε νὰ ἀντιμετωπίσῃ αὐτοπροσώπως τὸν ἐχθρόν. Πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν ὁ Δαρεῖος συνεκέντρωσε μεγάλας δυνάμεις ἐκ 400.000 πεζῶν καὶ 100.000 ἵππέων. Ἐπειδὴ δὲ ἐφαντάζετο, ὅτι ὁ στρατὸς του ἦτο ἀκατανίκητος, κατέβη ἀπὸ τὰς ἀνοικτάς πεδιάδας τῆς Βαβυλώνας, ὅπου θὰ ἠδύνατο νὰ ἀναπτύξῃ ἀνέτως τὰς δυνάμεις του, εἰς τὰς στενοπορίας τῆς Κιλικίας.

Οἱ δύο στρατοὶ συνεκρούσθησαν τὸν Ὀκτώβριον ἢ Νοέμβριον τοῦ 333 π.Χ. εἰς τὴν ἀμμώδη πεδιάδα τῆς Ἴσοῦ. Ἡ ἀνωτέρα τακτικὴ καὶ ἡ στρατηγικὴ μεγαλοφυΐα τοῦ Ἀλεξάνδρου ὑπερίσχυσαν καὶ ἐδῶ τοῦ ἀριθμητικοῦ ὄγκου. Ὁ περσικὸς στρατὸς, ὅ ὅποῖος ἐκτὸς τῶν ἄλλων διετήρει ἀκόμη τὴν παλαιὰν ὀργάνωσιν καὶ τὸν ὀπλισμὸν του, ὑπέστη ὀδυνηρὰν ἡτταν. Ἡ μακεδονικὴ φάλαγξ διέρρηξε τὴν ἐχθρικὴν μαζαν, ἐνῶ ὁ Ἀλέξανδρος μὲ τὸ ἵππικὸν ἐπετίθετο κατὰ τοῦ πλευροῦ τῆς ἐχθρικῆς παρατάξεως. Ὁ περσι-

κὸς στρατὸς διελύθη πανικόβλητος καὶ ὁ Δαρεῖος ἔφυγεν ἔντρομος εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν μάλιστα τοῦ φόβου, τῆς συγχύσεως καὶ τῆς ταραχῆς ὁ πέρσης μονάρχης ἐγκατέλειπεν εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ νικητοῦ καὶ αὐτὴν τὴν οικογένειάν του. Ἡ μήτηρ, ἡ σύζυγός του, αἱ δύο νεαραὶ θυγατέρες του, ἀμέτρητοι θησαυροὶ καὶ ἄλλα πολύτιμα λάφυρα περιήλθον εἰς χεῖρας τῶν Μακεδόνων.

Ἄλλ' ἡ συμπεριφορὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου πρὸς τὴν ἀτυχήσαναν οικογένειαν τοῦ ἡττημένου ὑπῆρξε πραγματικῶς βασιλική. «Ὅταν, διηγεῖται ὁ Ἀρριανός, ἐπέστρεψεν ὁ Ἀλέξανδρος ἀπὸ τὴν

Ἡ μάχη τῆς Ἴσσοῦ (ψηφιδωτὸν τῆς Πομπηίας).

Ἄριστερά ὁ Ἀλέξανδρος ἔφιππος ὁρμᾷ κατὰ τοῦ Δαρείου, ὁ ὁποῖος τρομαγμένος καὶ ὄρθιος χειρονομεῖ.

καταδιώξιν τοῦ Δαρείου, εἰσῆλθεν εἰς τὴν σκηνήν, τὴν ὁποίαν εἶχον προορίσει δι' αὐτὸν οἱ Μακεδόνες ὡς ἐξαιρετικὸν δῶρον. Τότε ἤκουσε θρήνους γυναικῶν καὶ θόρυβον ὄχι μακρὰν ἀπὸ τὴν σκηνήν του. Δι' αὐτὸ ἐζήτησε νὰ μάθῃ, ποῖαι ἦσαν αἱ γυναῖκες καὶ διὰ ποῖον λόγον μένουں εἰς σκηνήν τόσον πλησίον τῆς ἰδικῆς του. Καὶ κάποιος ἀπήντησε: Βασιλεῦ, ἡ μήτηρ καὶ ἡ σύζυγος τοῦ Δαρείου καὶ τὰ παιδιά του, ἐπειδὴ ἔφθασεν εἰδησις εἰς αὐτούς, ὅτι ἔχεις τὸ τόξον τοῦ Δαρείου καὶ τὸν βασιλικὸν μανδύαν καὶ ὅτι ἡ ἀσπίς του ἔχει μετακομισθῆ εἰς τὸ στρατόπεδον, κλαίουں γοερῶς μετὰ τὴν ἰδέαν, ὅτι

ὁ Δαρεῖος ἔχει φονευθῆ. Καθὼς ἤκουσεν αὐτὰ ὁ Ἀλέξανδρος, ἔστειλε τὸν Δεοννάτον, ἕνα ἀπὸ τοὺς ἐταίρους, μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ ἀνακοινώσῃ εἰς τὰς γυναῖκας, ὅτι ὁ Δαρεῖος ζῆ καὶ ὅτι, ὅταν ἐτροῦπη εἰς φυγὴν, ἀφῆκεν ἐπάνω εἰς τὴν ἄμαξάν του τὰ ὄπλα καὶ τὸν μανδύαν του καὶ ὅτι μόνον αὐτὰ κρατεῖ ὁ Ἀλέξανδρος. Καὶ ὁ Δεοννάτος εἰσηλθὲν εἰς τὴν σκηνὴν τῶν γυναικῶν καὶ ἀνέφερεν εἰς αὐτὰς τὰς σχετικὰς πληροφορίες διὰ τὴν τύχην τοῦ Δαρείου. Ἐδήλωσεν ἀκόμη, ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος παραχωρεῖ εἰς αὐτὰς τὴν αὐλικὴν ὑπηρεσίαν των καὶ τὰς ἄλλας τιμὰς καὶ ἐπιτρέπει νὰ ὀνομάζωνται βασιλίσσαι... Λέγεται μάλιστα, ὅτι καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ἀλέξανδρος τὴν ἐπομένην ἡμέραν εἰσηλθὲν εἰς τὴν σκηνὴν τῶν βασιλισσῶν συνοδευόμενος μόνον ἀπὸ τὸν Ἡφαιστίωνα. Καὶ ἐπειδὴ ἡ μήτηρ τοῦ Δαρείου ἀμφέβαλε, ποῖος ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς δύο ἦτο ὁ βασιλεὺς, διότι καὶ οἱ δύο ἦσαν λαμπροστόλιστοι, ἐπροχώρησε πρὸς τὸν Ἡφαιστίωνα καὶ τὸν προσεκύνησεν, ἐπειδὴ τῆς ἐφάνη ὑψηλότερος εἰς τὸ ἀνάστημα. Ὅταν ὁμως ὁ Ἡφαιστίων ὑπεχώρησε πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ κάποιος ἀπὸ τὴν συνοδείαν τῆς ἔδειξε τὸν Ἀλέξανδρον καὶ τῆς εἶπεν, ὅτι ἐκεῖνος εἶναι ὁ Ἀλέξανδρος, αὐτὴ κατεντροπιασμένη ἀπὸ τὸ λάθος τῆς ὀπισθοχώρησεν. Ἀλλ' ὁ Ἀλέξανδρος εἶπεν εἰς τὴν βασιλίссαν, ὅτι δὲν ἔκαμε λάθος, διότι καὶ ἐκεῖνος εἶναι Ἀλέξανδρος». Τόσῃν ἀγάπῃν καὶ ἀφοσίωσιν εἶχεν εἰς τὸν φίλον του!

Αἱ ἀπώλειαι τῶν Περσῶν εἰς τὴν μάχην τῆς Ἴσσοῦ ἦσαν τεράστιαι. Κατὰ τὸν Ἀρριανὸν πέντε στρατηγοὶ καὶ 100.000 περίπου πεζοὶ καὶ ἵππεῖς ἐκάλυψαν τὸ πεδίον τῆς μάχης.

Κατάκτησις τῆς Φοινίκης καὶ Παλαιστίνης.

Ὁ Ἀλέξανδρος δὲν ἐσυνέχισε μετὰ τὴν νίκην τὴν καταδίωξιν τοῦ Δαρείου, ἀλλ' ἐβάδισε νοτιώτερον πρὸς τὴν Φοινικὴν, ἡ ὁποία ἦτο ἡ κυρία βάσις τοῦ περσικοῦ ναυτικοῦ. Αἱ φοινικικαὶ πόλεις παρεδόθησαν χωρὶς ἀντίστασιν, τὰ φοινικικὰ πλοῖα προσεχώρησαν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον καὶ τοιοιτοτρόπως ἡ ναυτικὴ δύναμις τῶν Περσῶν ἐξεμηδενίσθη. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐπωφελήθη τὴν εὐκαιρίαν καὶ μὲ τὰ φοινικικὰ καὶ κυπριακὰ σκάφη ἀνασυνεκρότησε τὸν στόλον του, μὲ τὸν ὅποιον ἐκυριάρχει πλέον καὶ κατὰ θάλασσαν.

Μόνον ἡ Τύρος, ἡ «βασίλις τῆς θαλάσσης»,

ὅπως ἐκολακεύοντο νά τήν ὀνομάζουν οἱ κάτοικοί της, ἐνόμιζεν, ὅτι εἶναι ἀσφαλῆς ἐπάνω εἰς τήν νησιδᾶ της καί ἠρνήθη νά ὑποταχθῆ. Διετῆρει ἄλλωστε ζωηρόν τὸ μῖσος καί τήν ἀντιζηλίαν της πρὸς τοὺς Ἑλληνας. Ὁ Ἀλέξανδρος ὑπεχρεώθη νά τήν πολιορκήσῃ καί μετὰ ἐπτάμηνον στενὸν ἀποκλεισμὸν τὴν ἐξηνάγκασεν εἰς παράδοσιν. Ἡ τιμωρία τῶν Τυρίων ὑπῆρξε παραδειγματική. Οἱ Μακεδόνες λαμβάνοντες ἐκδίκησιν διὰ τὴν ἀπάνθρωπον σφαγὴν τῶν ὀλίγων αἰχμαλώτων, τοὺς ὁποίους εἶχον

Σχέδιον τῆς πολιορκίας τῆς Τύρου.

συλλάβει οἱ πολιορκούμενοι κατὰ τὰς ἐπανειλημμένας ἐπιθέσεις ἐναντίον τῆς Τύρου, ἐδείχθησαν πρὸς αὐτοὺς σκληροί. Μόνον ἐλάχιστοι ἐκ τοῦ πληθυσμοῦ, οἱ ὅποιοι εἶχον καταφύγει εἰς τὰ ἱερά, ἐσώθησαν. Οἱ λοιποὶ ἐφονεύθησαν ἢ ἐξηνδραποδίσθησαν.

Ἐνῶ ὁ Ἀλέξανδρος ἦτο ἀπασχολημένος μετὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Τύρου, ὁ Δαρεῖος μετὰ ἐπιστολὴν προέτεινεν εἰς αὐτὸν εἰρήνην μετὰ ὄρους εὐνοϊκοὺς διὰ τὸν νικητὴν. Τοῦ προσέφερε 10.000 τάλαντα διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς οἰκογενείας του, ὅλην τὴν χώ-

ραν πρὸς δυσμᾶς τοῦ Εὐφράτου ποταμοῦ καὶ μίαν ἐκ τῶν θυγατέρων του εἰς γάμον. Εἰς ἀντάλλαγμα ἐζήτηι ἀπὸ τὸν Ἀλέξανδρον νὰ γίνῃ φίλος καὶ σύμμαχος του.

Ὅταν ὁ Ἀλέξανδρος ἀνεκοίνωσεν εἰς τὸ συμβούλιον τῶν στρατηγῶν τὰς προτάσεις τοῦ Δαρείου, ὁ Παρμενίων συνέστησεν εἰς τὸν βασιλέα νὰ τὰς δεχθῆ. «*Ἐγὼ τοῦλάχιστον*», εἶπε, *ἂν ἦμην Ἀλέξανδρος, θὰ τὰς ἐδεχόμην*». *Καὶ ἐγώ*, ἀπήντησεν ὁ Ἀλέξανδρος, *ἂν ἦμην Παρμενίων*». Καὶ ἀμέσως ἐκάλεσε τοὺς πρέσβεις τοῦ Δαρείου καὶ ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς τὴν ἐντολὴν νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὸν κύριόν των καὶ νὰ τοῦ ἀνακοινώσουν, ὅτι αὐτὸς εἶναι τώρα ὁ ἄρχων τῆς Ἀσίας καὶ ἐπομένως αἱ προτάσεις τοῦ ἡττημένου δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνουν δεκταί. Ἄν ὅπωςδῆποτε, εἶπεν ἐν τέλει, θέλῃ ὁ Δαρεῖος τὴν οἰκογένειάν του, ἤμπορεῖ νὰ ἔλθῃ νὰ τὴν παραλάβῃ ὁ ἴδιος, μὲ τὴν πεποίθησιν, ὅτι δὲν θὰ πάθῃ κακόν.

Ἀπὸ τὴν Τύρον ὁ Ἀλέξανδρος ἐβάδισε πρὸς νότον καὶ εἰσηλθεν εἰς τὴν Παλαιστίνην. Αἱ πόλεις τῆς ὑπετάχθησαν εἰς αὐτὸν ἀμαχητί. Μόνον ἡ Γάζα προέβασεν ἀντίστασιν, ἀλλὰ μετὰ δίμηνον πολιορκίαν ἐκυριεύθη καὶ κατεστράφη ὀλοτελῶς.

Ἐκστρατεία κατὰ τῆς Αἰγύπτου.

Ἡ ὑποταγὴ τῆς Παλαιστίνης ἤνοιξεν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον τὸν δρόμον πρὸς τὴν Αἴγυπτον. Διὰ τὴν κατάληψιν τῆς πλουσιωτάτης χώρας δὲν συνήντησε κανὲν ἐμπόδιον. Οἱ Αἰγύπτιοι, οἱ ὅποιοι ἔφερον βαρέως τὸν περσικὸν ζυγόν, τὸν ἐδέχθησαν ὡς ἐλευθερωτὴν. Τοιουτοτρόπως ὁ Ἀλέξανδρος ἔγινε κύριος ὀλοκλήρου τῆς Αἰγύπτου εἰρηνικῶς. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἐφέρθη πρὸς τοὺς Αἰγυπτίους μὲ σύνεσιν, εὐγένειαν καὶ δικαιοσύνην. Ἔσεβάσθη τὴν θρησκείαν, τὰς παλαιὰς παραδόσεις των καὶ τὰ μνημεῖα, τὰ ὅποια εἶχον κληρονομήσει ἀπὸ τοὺς παναρχαίους προγόνους των. Τότε ἔκτισεν εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Νείλου τὴν πρῶτην ἀπὸ τὰς πολλὰς πόλεις, τὰς ὁποίας ἐγκατέσπειρεν εἰς τὰ ἐδάφη τῆς ἀχανοῦς περσικῆς αὐτοκρατορίας, τὴν ὁμώνυμον Ἀλεξάνδρειαν. Ἡ πόλις ἐντὸς μικροῦ χρονικοῦ διαστήματος ἔλαβε τεραστίαν ἀνάπτυξιν, ἔγινε τὸ κέντρον τοῦ παγκο-

σμίου ἐμπορίου καὶ μετ' ὀλίγον ἐστία πνευματική, ἡ ὁποία ἐξέπεμπεν ἐπὶ μακρὸν εἰς ὀλόκληρον τὴν Ἀνατολὴν τὴν λάμψιν τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος.

Κατὰ τὴν παραμονὴν του εἰς τὴν Αἴγυπτον ἔλαβεν ὁ Ἀλέξανδρος τὴν ἀπόφασιν νὰ ἐπισκεφθῆ τὸ μαντεῖον τοῦ Διός Ἀμόν ἢ Ἀμμωνος, ὅπως τὸ ἔλεγον οἱ Ἕλληνες, εἰς τὴν θελκτικὴν ὄασιν Σεβᾶ τῆς Λιβύης. Ὁ ἱερεὺς τοῦ θεοῦ τὸν ὠνόμασε παῖδα Διός, δηλαδὴ τοῦ ἀπένευμε τὸν τίτλον, τὸν ὁποῖον ἔφερον ἄλλοτε οἱ ἰσχυροὶ Φαραῶ. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐκολακεύθη καὶ ἀπὸ τότε ἐφρόντιζε νὰ ἐμπνέη εἰς τοὺς δεισιδαίμονας λαοὺς τῆς Ἀσίας τὴν ἰδέαν, ὅτι εἶναι πράγματι υἱὸς τοῦ Διός, ὥστε νὰ ἐπιτυγχάνῃ εὐκολώτερον τὴν ὑποταγὴν των.

Μετὰ παραμονὴν πέντε μηνῶν εἰς τὴν Αἴγυπτον ὁ Ἀλέξανδρος ἐπανῆλθε κατὰ τὴν ἀνοιξιν τοῦ 331 εἰς τὴν Φοινίκη. ~~X~~

~~X~~ Ἡ μάχη τῶν Γαυγαμήλων.

Ὅταν ὁ Δαρεῖος ἔλαβε τὴν ἀρνητικὴν ἀπάντησιν τοῦ Ἀλέξανδρου εἰς τὰς προτάσεις του, ἐνόησεν, ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸς κανεὶς συμβιβασμός. Ἀπεφάσισε λοιπὸν νὰ δοκιμάσῃ ἄλλην μίαν φορὰν τὴν τύχην τῶν ὅπλων. Πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν συνήθροισε κολοσσιαίαν στρατιωτικὴν δύναμιν ἀπὸ τὰς ἀνατολικὰς σατραπειάς. Ἐν ἑκατομμύριον πεζικοῦ, 40.000 ἵππεῖς, 200 δρεπανηφόρα ἄρματα καὶ ἄρκετοὶ ἐλέφαντες συνεκεντρώθησαν εἰς τὰς ἐκτεταμένας πεδιάδας τῆς Ἀσσυρίας.

Ὁ Ἀλέξανδρος ἐν τῷ μεταξύ ἀπὸ τὴν Φοινίκη ἐστράφη πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Περσίας μὲ διεύθυνσιν πρὸς τὸν Εὐφράτην ποταμόν. Ὁ στρατός του εἶχε τώρα αὐξηθῆ μὲ νέας ἐνισχύσεις ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν εἰς 47.000 μαχητάς. Χωρὶς νὰ χάσῃ καιρὸν ὁ Ἀλέξανδρος ἐπέρασε τὸν Εὐφράτην καὶ τὸν Τίγρητα καὶ ἐπροχώρησε πρὸς συνάντησιν τοῦ Δαρείου. Ἡ συνάντησις ἐγένετο εἰς τὴν θέσιν Γαυγαμήλων, πλησίον τῆς ἀσσυριακῆς πόλεως τῶν Ἀρβήλων (Σεπτέμβριος 331). Οἱ Μακεδόνες προσέβαλον τοὺς Πέρσας ὅπως καὶ εἰς τὴν Ἴσσον. Ἡ φάλαγξ εἰσέδυσεν εἰς τὴν μᾶζαν τοῦ περσικοῦ στρα-

τοῦ, ἐνῶ ὁ Ἀλέξανδρος μὲ ὀρμητικὰς καὶ ριψοκινδύνους ἐπιθέσεις τοῦ ἵππικοῦ ἔσπειρε τὴν ταραχὴν, τὸν πανικὸν καὶ τὸν θάνατον εἰς τὰς πολυπληθεῖς τάξεις τῶν ἀντιπάλων. Ὁ περσικὸς στρατὸς ἤρχισε νὰ ὑποχωρῇ μὲ ἀταξίαν καὶ καταδιωκόμενος διελύθη. Τριακόσιοι χιλιάδες νεκροὶ καὶ ἰσάριθμοι αἰχμάλωτοι ὑπῆρξαν αἱ ἀπώλειαι τῶν βαρβάρων. Ἀπὸ τοὺς Μακεδόνας ἐφονεύθησαν μόλις ἑκατὸν ἄνδρες καὶ ἐχάθησαν χίλιοι περίπου ἵπποι ἐκ τῶν τραυμάτων καὶ τῆς ταλαιπωρίας.

Κατὰ τὴν μάχην ἐκινδύνευσε καὶ αὐτὸς ὁ πέρσης μονάρχης. Ὁ Ἀλέξανδρος ἀφοῦ ἐπλήγωσε τὸν ἠνιοχὸν του, ὤρμησε νὰ φονεύσῃ καὶ τὸν ἴδιον. Ἄλλ' ὁ Δαρεῖος ἐπρόφθασε νὰ πηδήσῃ ἀπὸ τὸ ἄρμα, ἀνέβῃ εἰς τὸν ἵππον του καὶ μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ ἀποπνικτικοῦ κονιορτοῦ κατάρθωσε νὰ διαφύγῃ.

Ἡ μάχη τῶν Γαυγαμῆλων ἔκρινεν ὀριστικῶς τὴν τύχην τοῦ πολέμου. Ἡ μεγάλη στρατιὰ τοῦ Δαρείου εἶχε διαλυθῆ καὶ ὁ δρόμος πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Περσίας ἔμεινεν ἀνοικτός. Ἡ ἔνδοξος αὐτοκρατορία τοῦ Κύρου καὶ τοῦ Καμβύσου εἶχε καταρθεύσει.

Ἀμέσως μετὰ τὴν μάχην ἡ Βαβυλώων ἤνοιξε μὲ ἐνθουσιασμόν τὰς πύλας εἰς τοὺς Μακεδόνας. Τὰ Σοῦσα μὲ τοὺς ἀμυθήτους βασιλικοὺς θησαυροὺς ἐμιμήθησαν τὴν Βαβυλώνα. Ἐκεῖ εὔρεν ὁ Ἀλέξανδρος καὶ τὰ καλλιτεχνήματα τῶν Ἀθηνῶν, τὰ ὁποῖα εἶχε λαφυραγωγῆσει ὁ Ξέρξης. Μεταξὺ αὐτῶν ἦσαν καὶ οἱ χάλκινοι ἀνδριάντες τῶν τυραννοκτόνων, τοὺς ὁποίους ἐπέστρεψεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους. Ἡ Περσέπολις ἐπίσης μὲ τὰ λαμπρὰ ἀνάκτορα τῶν παλαιῶν βασιλέων καὶ αἱ Πασαργάδαί, ἡ ἀρχαία πρωτεύουσα τῆς Περσίας, παρεδόθησαν εἰρηρικῶς εἰς τὸν νικητὴν. Ὁ Ἀλέξανδρος ἔκαυσε τὰ ἀνάκτορα τῆς Περσεπόλεως, διὰ νὰ ἐκδικηθῇ τὴν πυρπόλησιν τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ τὸν Ξέρξην. Ἄλλ' ἡ πρᾶξις του εἶχε καὶ συμβολικὸν νόημα. Ἡθέλησε νὰ δείξῃ, ὅτι ἡ δυναστεία τῶν Ἀχαιμενιδῶν ἔληξεν ὀριστικῶς καὶ ἡ περσικὴ αὐτοκρατορία κατελύθη.

Τὸν χειμῶνα διῆλθεν ὁ Ἀλέξανδρος εἰς τὴν Περσέπολιν. Ἦτο ἀνάγκη νὰ ἀναπαύσῃ τὸ κουρασμένον ἀπὸ τοὺς συνεχεῖς ἀγῶνας στρατεύμα.

Τὸ τέλος τοῦ Δαρείου. Συμπλήρωσις τῆς κατακτίσεως τοῦ
περσικοῦ κράτους.

Τὴν ἀνοιξιν τοῦ 330 π.Χ. ὁ Ἀλέξανδρος ἐβάδισε πρὸς τὴν Μηδιαν διὰ τὴν καταδίωξιν τοῦ Δαρείου καὶ τῶν λειψάνων τοῦ στρατοῦ του. Εἰς τὰ Ἐκβάτανα, τὴν πρωτεύουσαν τῆς χώρας, ἔμαθεν, ὅτι ὁ πέρσης βασιλεὺς διευθύνεται πρὸς βορρᾶν. Ὁ Ἀλέξανδρος ὤρμησεν ἀμέσως εἰς καταδίωξιν του. Καθ' ὁδὸν πληροφορεῖται, ὅτι ὁ Βῆσσος, σατράπης τῆς Βακτριανῆς (σήμερον Τουρκεστάν), συγγενῆς τῶν Ἀχαιμενιδῶν, κρατεῖ αἰχμάλωτον τὸν Δαρεῖον, ἐφόρεσεν αὐτὸς τὸ περσικὸν στέμμα καὶ ἐτοιμάζεται νὰ συνεχίσῃ τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου. Μὲ μικρὸν τμήμα στρατοῦ ὁ Ἀλέξανδρος ἐβάδισεν ἐναντίον τοῦ ἀπίστου σατράπου. Αὐτὸς ἐπειδὴ ἐκινδύνευε νὰ συλληφθῆ, ἐφόρευσε τὸν Δαρεῖον καὶ ἐτράπη πρὸς βορρᾶν.

Ὁ Ἀλέξανδρος ἤσθάνθη λύπην διὰ τὸ θλιβερὸν τέλος τοῦ ἀντιπάλου του, διέταξε νὰ θάψουν τὸν νεκρὸν του μὲ βασιλικὰς τιμὰς καὶ ἀνεκήρυξε τὸν ἑαυτὸν του διάδοχον τῶν Ἀχαιμενιδῶν (Ἰούλιος 330 π.Χ.). Ἐπειδὴ δὲ ἐσκόπευε νὰ ὑποτάξῃ τὰς χώρας, αἱ ὁποῖαι εὐρίσκονται πέριξ τῆς Κασπίας θαλάσσης, ἀνέβαλε προσωρινῶς τὴν καταδίωξιν τοῦ Βῆσσου. Ἐντὸς ὀλίγου ὁ Ἀλέξανδρος κατέλαβε τὴν Ὑρκανίαν, τὴν Παρθίαν, τὴν χώραν τῶν Μάρδων, τὴν Ἀρείαν (σήμερον Ἀφγανιστάν), ὅπου ἔκτισε τὴν ἐν Ἀρείοις Ἀλεξάνδρειαν, καὶ ἐπροχώρησε μέχρι τῆς Ἀραχωσίας (σήμερον Νότιον Ἀφγανιστάν). Ἐκεῖ διῆλθε τὸν χειμῶνά του.

Τὴν ἀνοιξιν τοῦ 329 π.Χ. ἐστράφη βορειότερον. Ἀφοῦ ἐπέρασε μὲ ἀφαντάστους κακουχίας καὶ ταλαιπωρίας τὸν χιονοσκεπῆ Παροπάμισον ἢ Ἰνδικὸν Καύκασον, εἰσέβαλεν εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Βακτριανῆς, ὅπου εἶχε καταφύγει ὁ Βῆσσος. Ἡ Βακτριανὴ ὑπετάχθη οἰκειοθελῶς μέχρι τοῦ ποταμοῦ Ὠξου (σήμερον Ἀμούρ Ντάρια), ἀλλ' ὁ Βῆσσος διέφυγεν εἰς τὴν Σογδιανὴν (σῆμ. Μπουχάρα). Ὁ Ἀλέξανδρος τὸν ἠκολούθησε κατὰ πόδας καὶ μετὰ ἐπίπονον καταδίωξιν διὰ μέσου ἐρήμου χώρας τὸν συνέλαβε. Καὶ τότε μὲν ἠρέσθη νὰ τὸν μαστιγώσῃ. Κατόπιν ἔστειλεν αὐτὸν εἰς τὰ Βάκτρα, ὅπου ἐδικάσθη ἀπὸ περσικὸν δικα-

στήριον ἐκ συγγενῶν τοῦ Δαρείου καὶ ἐθανατώθη μὲ βασιανισμοῦς.

Ὁ Ἀλέξανδρος ἔμεινεν εἰς τὰ ἔσχατα αὐτὰ σύνορα τοῦ κράτους ἐπὶ δύο περίπου ἔτη. Ἦτο ἀνάγκη νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν μεθόριον ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Μογγόλων, νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν τάξιν καὶ τὴν ἡσυχίαν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῶν μερῶν ἐκείνων καὶ νὰ ἀπαλύνη τὰ σκληρὰ ἦθη τῶν ἐντοπίων μὲ τὴν ἡμερότητα τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Κατόπιν διὰ τῶν Μαρκακάνδων (Σαμαρκάνδης), πρωτευούσης τῆς Σογδιανῆς, ἐπροχώρησε πρὸς τὸν Τάναϊν (Ἰαξάρτην, σήμερον Σιρ Ντάρια) ποταμόν. Εἰς τὸ ἀκρότατον αὐτὸ σημεῖον τοῦ κράτους ἔκτισεν ὁμώνυμον πόλιν, Ἀλεξάνδρειαν τὴν Ἐσχάτην ἢ ἐπ' Ἰαξάρτη. Εἰς τὴν νέαν Ἀλεξάνδρειαν ἐγκατέστησε κυρίως ἑλληνας μισθοφόρους καὶ ἀπομάχους Μακεδόνας, ἀλλὰ καὶ ὄσους ἤθελον ἀπὸ τοὺς γειτονικοὺς λαούς. Εἰς τὴν Σογδιανὴν ἐνυμφεύθη ὁ Ἀλέξανδρος τὴν ὠραιοτάτην Ρωξάνην, κόρην μεγιστάνου τῆς Βακτριανῆς.

Μετὰ τὴν ὑποταγὴν τῆς Βακτριανῆς καὶ Σογδιανῆς συνεπληρώθη εἰς διάστημα ἑπτὰ ἐτῶν ἡ κατάκτησις τοῦ ἀπεράντου περσικοῦ κράτους.

Μεταβολὴ εἰς τὰς συνηθείας καὶ τοὺς τρόπους τοῦ Ἀλεξάνδρου.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Δαρείου ὁ Ἀλέξανδρος ἀνεκίηρξεν, ὅπως εἶδομεν, τὸν ἑαυτὸν τοῦ διαδόχου τῶν Ἀχαιμενιδῶν. Ἀπὸ τὴν στιγμήν ἐκείνην ἠκολούθει τὴν ἐθιμοτυπίαν τῆς περσικῆς αὐλῆς, παρουσιάζετο εἰς τὰς ἐορτὰς μὲ τὴν στολὴν τῶν μοναρχῶν τῆς Περσίας, τὴν τιάραν καὶ τὸ πορφυροῦν ἐπανωφόριον, καὶ γενικῶς ἐμιμεῖτο τὴν μεγαλοπρέπειαν καὶ τὴν ἐπίδειξιν τῶν Ἀσιατῶν. Ἐκτὸς αὐτοῦ περιεποιεῖτο καὶ ἀπέδιδε τιμὰς εἰς τοὺς πέρσας μεγιστάνους καὶ διετήρησε πολλοὺς σατράπας εἰς τὰς θέσεις των. Τὸ σημαντικώτερον ἦτο, ὅτι εἶχε τὴν ἀξίωσιν νὰ τὸν προσκυνοῦν, ὅπως ἄλλοτε τὸν πέρσων βασιλέα, ὄχι μόνον οἱ ἐντόπιοι, ἀλλὰ καὶ οἱ ὑπήκοοί του. Ἐξ ἄλλου εἰς δοκιμασμένους διὰ τὴν ἀφοσίωσίν των φίλους του καὶ στρατηγούς ἤρχισε νὰ συμπεριφέρεται μὲ τρόπον ἀπότομον καὶ κάποτε - κάποτε προσβλητικόν. Ἡ μέθη ἀπὸ τοὺς θριάμβους του καὶ αἱ κολακεῖαι τῶν

Ἀσιατῶν καὶ τῶν ἑλλήνων σοφιστῶν τῆς ἀκολουθίας του ἐθόλωσαν τὴν ἕως τότε καθαρὰν καὶ ἡρεμον σκέψιν του.

Οἱ τρόποι αὐτοὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου προεκάλεσαν, ὅπως ἦτο φυσικόν, βαθεῖαν δυσἀρέσκειαν εἰς τοὺς Μακεδόνας. Ἡ ἀξίωσις ἰδίως νὰ τὸν προσκυνοῦν ἐξήγειρε τὴν δυσφορίαν πολλῶν, καὶ μάλιστα τῶν ἐκ τῆς νοτίου Ἑλλάδος συμμάχων, οἱ ὅποιοι εἶχον διαφορητικὰς ἀντιλήψεις διὰ τὴν ἀνθρωπίνην ἐλευθερίαν καὶ ἀξιοπρέπειαν. Δὲν ἠδύναντο νὰ ἐννοήσουν, πῶς ὁ ἕως τότε καταδεκτικὸς βασιλεὺς, ὁ ὅποιος τοὺς συναναστρέφετο ὡς φίλος καὶ ἀδελφός, ἔγινεν ἐξαφνικὰ τυραννικὸς καὶ ἀπρόσιτος εἰς τοὺς συναγωνιστάς του.

Ἡ δυσφορία τοῦ στρατοῦ καὶ μάλιστα τῶν ἀνωτάτων ἀξιωματοῦχων μετεδόθη ἀπὸ τοὺς κόλακας εἰς τὸν Ἀλέξανδρον παραμορφωμένη. Οὗτοι παρέστησαν εἰς αὐτόν, ὅτι εἰς τὸ στενώτατον περιβάλλον του ὀργανώνεται συνωμοσία κατὰ τῆς ζωῆς του. Θύματα τῶν διαδόσεων ἔπεσαν πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἐξοχωτέρους ἐταίρους καὶ μάλιστα ὁ ἀρχηγὸς τοῦ ἱππικοῦ Φιλώτας, ὁ υἱὸς τοῦ Παρμενίωνος. Ὁ Ἀλέξανδρος, ὅταν κατήγγειλαν εἰς αὐτόν τὴν συνωμοσίαν, χωρὶς νὰ ἐξετάσῃ, ἂν εἶναι ἀληθινὴ ἢ τόσον βαρεῖα κατηγορία, εἰσήγαγε τὸν Φιλώταν εἰς δίκην ἐνώπιον τοῦ στρατοῦ κατὰ τὴν μακεδονικὴν συνήθειαν. Ἐκεῖ κατηγορήθη ὁ στρατηγὸς του, ὅτι, ἂν καὶ ἐγνώριζε σχέδια στρεφόμενα ἐναντίον τοῦ βασιλέως, δὲν τὰ ἀπεκάλυψε. Τὸ δικαστήριον κατεδίκασε τὸν Φιλώταν εἰς θάνατον καὶ ἡ ποινὴ ἐξετελέσθη ἀμέσως δι' ἀκοντισμοῦ.

Τὴν θανάτωσιν τοῦ Φιλώτα ἠκολούθησε χωρὶς διαδικασίαν καὶ ἡ θανάτωσις τοῦ Παρμενίωνος, ὁ ὅποιος εὐρίσκετο εἰς τὰ Ἐκβάτανα ὡς διοικητὴς τῆς Μηδίας. Φαίνεται, ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος ἐθεώρησε καὶ τὸν γηραιὸν στρατηγὸν ὡς συνένοχον εἰς τὴν συνωμοσίαν ἢ δὲν ἔτρεφε πλέον ἐμπιστοσύνην εἰς αὐτόν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ υἱοῦ του.

Ἐν ἔτος ἀργότερα ἐφόνευσεν ὁ Ἀλέξανδρος ἰδιοχείρως εἰς τὴν Σογδιανὴν κατὰ τὴν διάρκειαν συμποσίου τὸν Κλεῖτον. Εἰς τὴν παράφορον αὐτὴν πρᾶξιν παρεσύρθη, διότι ὁ στρατηγὸς περιεγέλασεν ἀξίωσιν τοῦ βασιλέως νὰ τὸν λατρεύουν ὡς θεὸν καὶ ἀπέδωκε μέρος τῶν κατορθωμάτων του εἰς τὴν ἀνδρείαν καὶ

τὴν δραστηριότητα τῶν Μακεδόνων. Ἄλλ' ἤσθάνθη εὐθύς ἀμέσως ὁ Ἀλέξανδρος τόσον βάρος εἰς τὴν συνειδησιν διὰ τὴν πράξιν του, ὥστε, ἂν δὲν ἠμπόδιζον αὐτὸν οἱ ἄλλοι συμποσιασταί, θὰ ἠῤτοκτόνει μὲ τὸ ἴδιον ξίφος ἐπάνω εἰς τὸ θερμὸν ἀκόμη πτώμα τοῦ Κλείτου. Μόλις καὶ μετὰ βίας κατῶρθωσαν οἱ ὑπασπισταί του νὰ τὸν παρηγορήσουν ὕστερον ἀπὸ πολλὰς ἡμέρας.

Ἐκστρατεία κατὰ τῶν Ἰνδιῶν.

Ἡ ἀγάπη πρὸς τὰς περιπετείας, ἡ ἀκόρεστος δίψα πρὸς τὴν δόξαν καὶ τολμηρὰ πολιτικὰ σχέδια παρεκίνησαν τὸν Ἀλέξανδρον εἰς νέας ἐπικινδύνους ἐπιχειρήσεις. Αὐτὴν τὴν φορὰν ἐσκέφθη νὰ κατακτήσῃ τὴν μυστηριώδη χώραν τοῦ πλοῦτου καὶ τῶν μυθικῶν παραδόσεων, τὰς Ἰνδίας. Ὑπελόγιζεν, ὅτι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ ἔφερε τοὺς Ἕλληνας εἰς ἐπαφὴν μὲ ὄλον τὸν ἀνατολικὸν κόσμον καὶ μὲ τὴν γνωριμίαν αὐτὴν θὰ κατῶρθωνε νὰ συνδέσῃ καὶ νὰ συμφιλιώσῃ διὰ παντὸς τὴν Εὐρώπην μὲ τὴν ἀσιατικὴν ἡπειρον.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 327 π. Χ. μὲ δύναμιν 100.000 περίπου πεζῶν καὶ 15.000 ἵππέων, βαρβάρων κατὰ τὸ πλεῖστον, ἐπέρασε τὸ ὑψίπεδον τῆς Ἀσίας, διήλθε τὸν Ἰνδὸν μὲ γεφύρας καὶ ἔφθασεν εἰς τὸν παραπόταμον αὐτοῦ Ὑδάσπην. Ἀπὸ ἐκεῖ ἔστειλε κήρυκας πρὸς τοὺς Ἰνδοὺς ἡγεμόνας καὶ τοὺς προσεκάλει νὰ ἔλθουν πρὸς συνάντησίν του. Πολλοὶ ἐδέχθησαν τὴν πρόσκλησιν. Μεταξὺ αὐτῶν ἦτο καὶ ὁ Ταξιλης, ὁ ὁποῖος ἔφερεν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον πολύτιμα δῶρα καὶ 25 ἐλέφαντας. Ἐπὶ πλεόν ἔθεσεν εἰς τὴν διάθεσίν του δύναμιν 5.000 Ἰνδῶν. Συγχρόνως τὸν ἐπληροφόρησεν, ὅτι πέραν τοῦ Ὑδάσπου ἦτο ἔτοιμος νὰ ἀντισταθῇ ἐναντίον του ὁ βασιλεὺς τῆς περιοχῆς Πῶρος. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐπλησίασε τὴν δυτικὴν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ καὶ εἶδε πράγματι, ὅτι ἀπέναντι ἦτο παρατεταγμένος πρὸς μάχην ὁ στρατὸς τοῦ Πῶρου, ὁ ὁποῖος ἀπετελεῖτο ἀπὸ 50.000 πεζοὺς, 4.000 ἵππεῖς καὶ ἀρκετὰ ἄρματα. Ἐμπρὸς ἀπὸ τὴν παράταξιν 300 πυργοφόροι ἐλέφαντες ἐσχημάτιζον συνεχῆς καὶ ἀκατάβλητον τεῖχος. Ἄλλ' ὁ Ἀλέξανδρος δὲν ἔχασε τὸ θάρρος του. Μὲ παραπειστικὰς μετακινήσεις καὶ τεχνάσματα καὶ μὲ τὴν προ-

στασίαν καταρρακτώδους βροχῆς κατώρθωσε νὰ διαβῆ ἀπὸ ἀβαθῆ σημεῖα τὸν ποταμὸν καὶ νὰ ἐπιτεθῆ αἰφνιδιαστικῶς κατὰ τοῦ Πώρου. Ὁ Ἰνδὸς βασιλεὺς ἠγωνίσθη γενναίωτατα, ἀλλ' ἐνίκηθη καὶ συνελήφθη αἰχμάλωτος. Ὅταν τὸν ὠδήγησαν ἐνώπιον τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὁ μακεδὼν βασιλεὺς ἐθαύμασε τὸ παράστημα, τὴν ὠραιότητα καὶ τὴν ἀξιοπρέπειαν, μὲ τὴν ὁποίαν παρουσιάσθη ἐμπρὸς του. Μὲ τὰς ἐντυπώσεις αὐτὰς ἠρώτησε τὸν Πῶρον, πῶς θέλει νὰ τὸν μεταχειρισθῆ. Καὶ ὁ ἠττημένος βασιλεὺς ἠρκέσθη νὰ ἀπαντήσῃ «*βασιλικῶς*». «*Αὐτὸ θὰ τὸ κάμω, ἀπήντησεν ὁ Ἀλέξανδρος, χάριν τοῦ ἑαυτοῦ μου· ἀλλὰ σὺ ζήτησε ὅ,τι θέλεις διὰ τὸν ἑαυτὸν σου*». Καὶ ὁ Πῶρος ἀνταπήντησεν: «*Εἰς αὐτὴν τὴν λέξιν βασιλικῶς περιέχονται ὅλα*». Ὁ Ἀλέξανδρος ἠὲ χαριστήθη ἀπὸ τὴν ἀπόκρισιν καὶ γενικῶς τὴν διαγωγὴν τοῦ Πώρου καὶ ἀφῆκεν εἰς αὐτὸν τὴν χώραν του καὶ τὴν βασιλικὴν ἀρχήν. Εἰς διαιώνισιν δὲ τῆς νίκης του ἔκτισεν εἰς τὴν δυτικὴν ὄχθην τοῦ Ὑδάσπου τὴν πόλιν Νί κ α ι α ν. Εἰς τὴν ἰδίαν περιοχὴν ἵδρυσεν ἐπίσης ἄλλην πόλιν, τὴν Β ο υ κ ε φ ἄ λ ε ι α ν, πρὸς ἀνάμνησιν τοῦ περιφήμου ἵππου του Βουκεφάλα, ὁ ὁποῖος ἀπέθανεν ἐκεῖ ἐκ τοῦ γήρατος καὶ τῶν κακουχιῶν.

Λήξις τῆς ἐκστρατείας τῶν Ἰνδιῶν.

Ἀπὸ τὸν Ὑδάσπην ἐπροχώρησεν ὁ Ἀλέξανδρος πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἰνδικῆς καὶ ἔφθασεν εἰς τὸν Ὑ φ α σ ι ν, παραπόταμον καὶ αὐτὸν τοῦ Ἰνδοῦ. Ἐδῶ ἔλαβε τὴν ἀπόφασιν νὰ διαβῆ καὶ τὸν Ὑφασιν, διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὴν εὐφορον κοιλάδα τοῦ Γάγγου. Εἶχε πληροφορηθῆ, ὅτι ἐκεῖ ἔζη λαὸς γεωργικὸς μὲ εἰδικὰς γνώσεις καὶ ἰκανότηας εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς. Ἀλλ' ἐνῶ ἠτοιμάζετο διὰ τὴν νέαν πορείαν, ἐδοκίμασεν ἀπροσδόκητον καὶ ὀδυνηρὰν ἔκπληξιν. Στρατὸς καὶ ἀξιωματικοὶ κουρασμένοι ἀπὸ τοὺς διαρκεῖς ἀγῶνας καὶ τὰς τάλαιπωρίας ἠρνήθησαν διὰ πρώτην φοράν νὰ τὸν ἀκολουθήσουν. Εἰς μάτην ὁ Ἀλέξανδρος ἐπεχείρησε νὰ τοὺς φιλοτιμήσῃ. «*Πέρας δὲ πόνων*», εἶπεν εἰς συγκέντρωσιν τοῦ στρατοῦ, «*γενναίω μὲν ἀνδρὶ οὐδὲν δοκῶ ἔγωγε ὅτι μὴ αὐτοὺς τοὺς πόνους, ὅσοι αὐτῶν εἰς καλὰ ἔργα φέρουσιν*». Ἀλλ' οἱ λόγοι τοῦ βασιλέως,

ὅπως καὶ αἱ ὑποσχέσεις του διὰ μεγάλας ὑλικὰς ἀμοιβάς, δὲν συνεκίνουν κανένα. Μὲ νοσταλγίαν πρὸς τὴν ἄγονον γῆν τῆς πατρίδος των ἐδήλωσαν, ὅτι θέλουν νὰ ἐπανέλθουν ὀπίσω. Ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς ἀνάγκης ὁ Ἀλέξανδρος ἀπεφάσισε νὰ ἐπιστρέψῃ.

Ἐν τῷ μεταξὺ μὲ ξυλείαν ἀπὸ τὰ ἀπέραντα δάση τοῦ Ὑδάσπου εἶχε ναυπηγήσει στόλον ἐκ 2.000 πλοίων. Ἐπὶ τῶν πλοίων αὐτῶν ἐπεβιβάσθη ὁ Ἀλέξανδρος μὲ μέρος τοῦ στρατοῦ καὶ ἐπλευσε πρὸς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ὑδάσπου, τοῦ Ἀκεσίνου, ἄλλου παραποτάμου τοῦ Ἰνδοῦ, καὶ τέλος αὐτοῦ τοῦ Ἰνδοῦ. Ὁ ὑπόλοιπος στρατὸς ἠκολούθει τὸν Ἀλέξανδρον ἀπὸ τὰς δύο ὁχθας. Ἀντικειμενικὸς σκοπὸς αὐτῶν τῶν κινήσεων ἦτο νὰ φθάσῃ πέραν τοῦ Ἀκεσίνου, εἰς τὴν χώραν τῶν πολεμικωτάτων Μαλλῶν καὶ νὰ τὴν κατακτήσῃ. Καὶ ἐπέτυχε μὲν πράγματι τὴν ὑποταγὴν τῆς κατόπιν ἀγῶνων ἐπικῶν, ἀλλ' ὀλίγον ἔλειψε νὰ χάσῃ τὴν ζωὴν του. Ἡ ἐκστρατεία αὐτὴ ὑπῆρξεν ἀξιοθαύμαστος στρατιωτικὴ ἐπιχείρησις, ἡ ὁποία κατέπληξε καὶ τὴν σύγχρονον καὶ τὰς κατόπιν γενεάς.

Ἐπιστροφή εἰς τὴν Περσίαν.

Μετὰ τοῦτο ἀπεφάσισεν ὁ Ἀλέξανδρος νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Περσίαν διὰ ξηρᾶς, τὴν διοίκησιν δὲ τοῦ στόλου ἀνέθεσεν εἰς τὸν παιδικὸν του φίλον, Κρήτα τὴν καταγωγὴν, ναύαρχον Νέαρχον. Ἔδωκεν εἰς αὐτὸν ἐντολὴν νὰ πλεύσῃ πρὸς τὸν Ἰνδικὸν Ὠκεανόν, νὰ ἐξερευνήσῃ τὴν παραλίαν του καὶ κατόπιν διὰ τοῦ περσικοῦ κόλπου νὰ ὀδηγήσῃ τὰ πλοῖα εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Εὐφράτου ποταμοῦ. Μέρος τοῦ στρατοῦ εἶχεν ἀναχωρήσει προηγουμένως ὑπὸ τὸν Κράτερον διὰ τῆς Ἀραχωσίας. Ὁ Ἀλέξανδρος ἠκολούθησε τὴν ὁδὸν διὰ τῆς Γερωσίας (σήμερον Βελουτχιστάν).

Ἡ πορεία τῆς στρατιᾶς τοῦ Ἀλεξάνδρου διὰ τῆς ἐρήμου καὶ ἀνύδρου χώρας εἶναι μία ἀπὸ τὰς καταπληκτικωτέρας διαδρομάς, τὰς ὁποίας ἐπεχείρησε στρατὸς εἰς τὴν Ἱστορίαν. Ἐπὶ 60 ἡμέρας οἱ ἄνδρες ἐβάδιζον ἐπάνω εἰς ἔρημον, ἀμυῶδες καὶ πυρακτωμένον ἔδαφος. Ἀπὸ τὴν δίψαν καὶ τὰς στερήσεις ἀπέθνησκον καθ' ἡμέραν πολλοί. Διὰ νὰ προκαλῆται ὀλιγώτερον ἢ δίψα μέσα εἰς τὴν κατάξηρον χώραν, ὁ Ἀλέξανδρος ἐπέβαλεν εἰς τὸ στράτευμα νὰ ὀδοιπορῇ τὴν νύκτα καὶ νὰ ἀναπαύεται τὴν ἡμέραν ὑπὸ τὴν ὀλίγην σκιὰν τῶν φοινίκων καὶ τοῦ εὐωδιαστοῦ συμυρνοδένδρου.

Ἡ φθορὰ τῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν ὑποζυγίων ἦτο μεγάλη. Στρατιῶται ἔσφαζον τοὺς ἵππους, τὰς καμήλους καὶ τοὺς ἡμιόνους τοῦ στρατοῦ καὶ ἔτρωγον τὸ κρέας τῶν. Οἱ ἀσθενεῖς καὶ οἱ ἐξηντλημένοι ἀπὸ τὴν δίψαν καὶ τὴν πορείαν ἀφήνοντο εἰς τὴν τύχην τῶν. "Ὅσοι ἐξ ἄλλου κατὰ τὰς νυκτερινὰς πορείας κατελαμβάνοντο ἀπὸ ὕπνου καὶ ἀπεκοιμῶντο εὕρισκον θλιβερὸν τέλος. "Ἐχανον τὰ ἴχνη τῆς στρατιᾶς καὶ ἀποπλανώμενοι εἰς τὸ πέλαγος τῶν λόφων τῆς ἐρήμου παρεδίδοντο εἰς τὸν βραδὺν θάνατον ἀπὸ τὴν ἔλλειψιν ὕδατος καὶ τροφῆς. Ὁ ἴδιος ὁ βασιλεὺς δὲν ὑπέφερεν ὀλιγώτερον ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Ὡς ἀπλοῦς στρατιώτης ὑπεβάλλετο εἰς ὄλας τὰς κακουχίας καὶ τὰς στερήσεις. Τέλος ἐξηντλημένη καὶ ἀποδεκατιομένη ἔφθασεν ἡ στρατιὰ εἰς τὰ Π ο Ὡ ρ α, πρωτεύουσαν τῆς Γεδρωσίας, ὅπου εὔρεν ἀφθονίαν ἀγαθῶν.

Ἀπὸ ἐκεῖ ἐπροχώρησεν ὁ Ἀλέξανδρος εἰς τὴν Καρμανίαν (σήμερον Κερμάν), ὅπου ἔφθασε καὶ ὁ Κράτερος μὲ τὸν στρατὸν καὶ τοὺς ἐλέφαντας. Μαζὶ μὲ τὸν Κράτερον ἦλθον καὶ ἄλλοι στρατηγοὶ καὶ σατράπαι διαφόρων περιοχῶν. Ἐφερον ἄνδρας, ὑποζύγια καὶ ἄφθονα τρόφιμα διὰ τὴν στρατιάν. Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς σατράπας κατηγορήθησαν τότε, ὅτι εἶχον κάμει καταχρήσεις καὶ ἄλλας πράξεις προσβλητικὰς διὰ τὴν μακεδονικὴν διοίκησιν. Ἡ ταχεῖα καὶ αὐστηρὰ τιμωρία ὅσων ἀπεδείχθησαν ἔνοχοι ἔκαμε βαθεῖαν ἐντύπωσιν εἰς τοὺς ἐντοπίους καὶ τοὺς Μακεδόνας. Ὅλοι ἀντελήφθησαν καὶ ἐξετίμησαν τὴν ἀντιπάθειαν τοῦ βασιλέως πρὸς τοὺς πονηροὺς καὶ τοὺς κερδοσκόπους. Εἰς τὸ πρόσωπόν του ἔβλεπον τὸν προστάτην τῶν γενναίων καὶ ἀγαθῶν πράξεων καὶ τὸν διώκτην τῆς κακίας.

Κατὰ τὸν ἴδιον χρόνον κατέπλευσε καὶ ὁ Νέαρχος εἰς τὴν Καρμανίαν. Τότε ὁ Ἀλέξανδρος αὐτὸν μὲν διέταξε νὰ πλεύσῃ εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Τίγρητος, τὸν δὲ Ἐφαισίωνα μὲ ἰσχυρὸν μέρος τοῦ στρατοῦ νὰ προχωρήσῃ διὰ τῆς παραλίας εἰς τὴν Περσίαν. Ὁ ἴδιος μὲ τὸν ὑπόλοιπον στρατὸν διηυθύνθη εἰς τὰς Πασαργάδας.

Τὸν Μάρτιον τοῦ 324 π.Χ. ἦλθεν εἰς τὰ Σοῦσα. Ἐκεῖ ἔφθασε καὶ ὁ Ἐφαισίων. Μετ' ὀλίγον κατέπλευσε καὶ ὁ Νέαρχος μὲ τὸ ναυτικόν. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐνεθουσιάσθη ἀπὸ τὰς διηγήσεις τοῦ

Νεάρχου καὶ τὸν ἐτίμησε μὲ χρυσοῦν στέφανον διὰ τὸ καταπληκτικὸν διὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἐξερευνητικὸν τοῦ ἔργου εἰς τὸν Ἰνδικόν. Τὰ πορίσματα τῶν ἐρευνῶν τοῦ ἐξέθεσεν ἀργότερα ὁ Νεάρχος εἰς εἰδικὸν σύγγραμμα, τὸν «*Παράπλουον*», τοῦ ὁποῖου ἔχομεν μόνον ἀποσπάσματα. Ἄλλὰ καὶ τὰ ἐλάχιστα αὐτὰ τεμάχια προκαλοῦν τὸν θαυμασμόν τῶν νεωτέρων ἐρευνητῶν διὰ τὴν ἀπαράμιλλον τόλμην τοῦ θαλασσοπόρου καὶ τὴν ἀκρίβειαν τῆς περιγραφῆς του.

Τὸ πολιτικὸν πρόγραμμα τοῦ Ἀλεξάνδρου.

Ὁ Ἀλέξανδρος ἐκτὸς τοῦ στρατιωτικοῦ δαιμονίου ἦτο προικισμένος καὶ μὲ μοναδικὸν πολιτικὸν νοῦν. Κανεὶς πολιτικὸς κατὰ τὴν ἀρχαιότητα δὲν συνέλαβε τὸ μέγα σχέδιον, τοῦ ὁποῖου τὴν πραγματοποίησιν ἐπεδίωξεν ὁ θαυμαστός Μακεδὼν, χωρὶς καὶ νὰ κατορθώσῃ νὰ τὸ ἐπιτύχῃ λόγῳ τοῦ προώρου θανάτου του. Ὁνειρεύθη νὰ συγχωνεύσῃ ὅλον τὸν βαρβαρικὸν κόσμον μὲ τὸν ἑλληνικὸν εἰς ἓν εὐρύτατον κράτος, εἰς τὸ ὅποῖον ὅλοι οἱ λαοὶ θὰ εἶχον ἴσα δικαιώματα χωρὶς φυλετικὰς διακρίσεις, χωρὶς ἐχθρότητα, μὲ κοινὰ χαρακτηριστικὰ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμόν. Ἄλλὰ διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τοῦτο, ἦτο ἀνάγκη νὰ ἐξασφαλίσῃ προηγουμένως τὴν ἀγάπην καὶ τὴν συμπάθειαν τῶν ἐντοπίων. Διὰ νὰ ὑποτάξῃ τὰ σώματα τῶν ἀνθρώπων, ἐχρειάσθη ὀλίγον στρατόν. Διὰ νὰ κατακτήσῃ τὰς ψυχάς, εἶχεν ἀνάγκην ἀπὸ μεγάλην διπλωματικὴν ἰκανότητα. Μὲ αὐτὴν κατώρθωσεν ὁ Ἀλέξανδρος νὰ ἐπιβληθῇ πολὺ ταχέως ἐπὶ τῶν ἠττημένων λαῶν. Εἰς τὴν Αἴγυπτον ἐσεβάσθη, ὅπως εἶδομεν, τὰ ἥθη, τὰ ἔθιμα, τὰς παραδόσεις καὶ τὰ μνημεῖα τῶν Αἰγυπτίων. Εἰς τὴν Περσίαν ἠκολούθησε τὴν ἐθιμοτυπίαν τῆς περσικῆς αὐλῆς, διετήρησε πολλοὺς σατράπας εἰς τὰς θέσεις των, συμπεριεφέρθη ἡγεμονικῶς πρὸς τοὺς ἠττημένους, ἔλαβε περσίδα σύζυγον. Διὰ νὰ φέρῃ ἐξ ἄλλου εἰς μεγαλυτέραν ἐπαφὴν τὸν ἑλληνικὸν τρόπον τῆς ζωῆς μὲ τὸν βαρβαρικόν, ἔκτισε τὰς πολυπληθεῖς πόλεις καὶ εἰς τὰ πλέον ἀπομεμακρυσμένα σημεῖα τῆς χώρας, εἰς τὰς ὁποίας τὸν πυρῆνα τοῦ πληθυσμοῦ ἀπετέλουν οἱ παλαίμαχοι Μακεδόνες καὶ ἄλλοι Ἕλληνες. Εἰς τὰς πόλεις αὐτάς ἔδιδε τὴν ὀργάνωσιν τῶν

ἀστικῶν κέντρων τῆς Ἑλλάδος μὲ τὰς ἐορτὰς καὶ τὰς πανηγύρεις των, μὲ τοὺς ναοὺς καὶ τὰ ἀγάλματα καὶ τὰ λοιπὰ ἔργα τέχνης, μὲ τὰ ὁποῖα τὰς κατεστόλιζε. Διὰ τὸν ἴδιον λόγον εἰς ὄσας πόλεις κατελάμβανεν ὁ Ἀλέξανδρος ἐτέλει ὁ ἴδιος τελετὰς καὶ ἀγῶνας, διὰ τῶν ὁποίων ἐπεδίωκε νὰ ἐπιδράσῃ εἰς τὰ τραχέα ἦθη τῶν ἐντοπίων.

Μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν ἐκ τῆς Ἰνδικῆς, τῆς ὁποίας διανοήθη τὴν κατάκτησιν, διὰ νὰ ὀλοκληρώσῃ τὸ πρόγραμμά του, ἡ προσπάθεια τοῦ Ἀλεξάνδρου διὰ τὴν συγχώνευσιν τῶν δύο κόσμων ἔγινεν ἀκόμη ζωηροτέρα. Προσεκάλεσεν εἰς τὰ Σοῦσα ὄλους τοὺς μεγιστᾶνας τοῦ κράτους μὲ τὰς γυναῖκας καὶ τὰς θυγατέρας των, διὰ νὰ συνεορτάσουν τὴν ἀδέλφωσιν τῶν Ἀσιατῶν καὶ Ἑλλήνων. Μὲ τὴν εὐκαιρίαν αὐτὴν ὁ ἴδιος νυμφεύεται τὴν μεγαλύτεραν κόρην τοῦ Δαρείου, ἐνῶ τὴν νεωτέραν ἔδωκεν ὡς σύζυγον εἰς τὸν ἀγαπητόν του Ἡφαιστίωνα. Ἐξ ἄλλου ὀγδοήκοντα ἀπὸ τοὺς ἐξέχοντας ἐταίρους ἔλαβον ὡς γυναῖκας κόρας ἀπὸ τὴν ἀνωτέραν περσικὴν ἀριστοκρατίαν. Δέκα χιλιάδες ἐπίσης στρατιῶται Μακεδόνες ἐνυμφεύθησαν Ἀσιάτιδας, εἰς τὰς ὁποίας προσέφερε προῖκας ὁ ἴδιος ὁ Ἀλέξανδρος. Μὲ τοὺς γάμους αὐτοὺς ἐπραγματοποιήθη κατὰ τρόπον συμβολικόν ἡ συγχώνευσις τῆς ἀνατολῆς καὶ τῆς δύσεως.

Ἡ ἀντίδρασις.

Ἐν τούτοις τὴν ὑψηλὴν πολιτικὴν τοῦ βασιλέως των δὲν ἠδύναντο νὰ ἀντιληφθοῦν οἱ Μακεδόνες. Εἶχον τὴν ἰδέαν, ὅτι ὅλα αὐτὰ ἦσαν ἀποτέλεσμα τῆς προτιμήσεώς του πρὸς τὸν τρυφήλὸν βίον τῶν Περσῶν ἀντὶ τοῦ ἀπλοῦ καὶ λιτοῦ βίου τῶν Ἑλλήνων. Διὰ τοῦτο ὅταν εἶδον νὰ σχηματίζη στρατιωτικὸν σῶμα ἐκ 30.000 Περσῶν εὐγενῶν, οἱ ὁποῖοι ὠνομάσθησαν Ἐπιγόνοι, μὲ ὀργάνωσιν καὶ ὀπλισμὸν μακεδονικόν, ἐδοκίμασαν πικρὴν μαζὶ μὲ ἀγανάκτησιν. Ἡ ἀγανάκτησις ἐμεγάλωσεν ἀκόμη περισσότερον, διότι μετ' ὀλίγον ὁ βασιλεὺς προσέλαβεν εἰς τὴν ἰδιαιτέραν φρουρὰν ἀσφαλείας του βαρβάρους.

Ἄλλ' ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον προεκάλεσεν ἀναβρασμὸν μετὰ τοῦ στρατοῦ, ἦτο ἡ ἀπόφασις τοῦ Ἀλεξάνδρου νὰ στείλῃ ὀπίσω

εἰς τὴν Μακεδονίαν ὄλους τοὺς παλαιμάχους Μακεδόνας ὡς ἀχρήστους πλέον δι' αὐτόν. Τοῦτο ἐθεωρήθη ὡς περιφρόνησις καὶ ἐξευτελισμὸς πρὸς ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι κατηνάλωσαν τὰς δυνάμεις των ἀγωνιζόμενοι διὰ τὴν δόξαν τοῦ βασιλέως. Οἱ ζωηρότεροι ἐξήγειραν στάσιν κατὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἀλλ' αὐτὸς δὲν ἔχασε τὴν ψυχραιμίαν του. Μὲ τὸ μέσον τῆς σκληρᾶς τιμωρίας ἀφ' ἑνός, τῶν περιποιήσεων καὶ τῆς συγγνώμης ἀφ' ἑτέρου κατάρθωσε νὰ καταπραῦνη ἐγκαίρως τὸν ἐρεθισμόν. Εἶναι ἀξιοσημείωτοι διὰ τὴν μεγαλοψυχίαν τοῦ Ἀλεξάνδρου οἱ λόγοι, τοὺς ὁποίους εἶπε πρὸς τοὺς μεταμεληθέντας διὰ τὴν στάσιν των Μακεδόνας : «*Υμᾶς γε*», ἔφη, «*σύμπαντας ἐμαντῶ τίθεται συγγενεῖς καὶ τό γε ἀπὸ τούτου οὕτως καλέσω*» (Ἀρριανός). Συγχρόνως προσέφερον εὐχαριστήριον θυσίαν εἰς τοὺς θεοὺς διὰ τὴν συμφιλίωσιν καὶ κατόπιν παρέθεσε δεῖπνον, εἰς τὸ ὁποῖον παρεκάθησαν 9.000 πρόσωπα. Εἰς τοὺς Μακεδόνας ἔδωκε τιμητικὴν θέσιν πλησίον του. Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ συμποσίου ὁ βασιλεὺς ἔπιπεν ἀπὸ τὸν ἴδιον κρατῆρα μὲ τοὺς στρατιώτας του. Ὅταν ἐπλησίαζε τὸ τέλος τοῦ δεῖπνου, ὁ Ἀλέξανδρος προσέφερε σπονδὴν μὲ τὴν εὐχὴν νὰ δώσουν οἱ θεοὶ εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς Πέρσας καὶ ὅλα μὲν τὰ ἄλλα ἀγαθὰ, πρὸ πάντων ὅμως ὁμόνοιαν καὶ ἀγάπην καὶ συμμετοχὴν ἀπὸ κοινοῦ εἰς τὰ ἔργα τῆς διοικήσεως. Τὴν ἰδίαν εὐχὴν ἐπανάλαβον καὶ οἱ ἄλλοι συμποσιασταὶ καὶ κατόπιν ἔψαλαν τὸν παιᾶνα.

Ἀφοῦ κατ' αὐτόν τὸν τρόπον συνεφιλιώθη ὁ στρατὸς μὲ τὸν βασιλέα, 10.000 Μακεδόνες ἀπόμαχοι ἐκ τῶν γηρατειῶν ἢ ἐξ ἄλλων ἀτυχημάτων ἀνεχώρησαν ἐκουσίως εἰς τὴν πατρίδα των. Εἰς ἕκαστον ἐξ αὐτῶν ἔδωκεν ὡς δῶρον ὁ Ἀλέξανδρος ἓν τάλαντον. Εἰς ἔνδειξιν δὲ τῆς ἀγάπης καὶ τοῦ διαφέροντός του πρὸς τοὺς παλαιμάχους του ἀνέθεσεν εἰς τὸν πιστότατον ἐκ τῶν στρατηγῶν του Κράτερον νὰ τοὺς συνοδεύσῃ.

Ἐπάνοδος εἰς τὴν Βαβυλῶνα. Θάνατος τοῦ Ἀλεξάνδρου.

Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν ἀπομάχων ἀπῆλθε καὶ ὁ Ἀλέξανδρος μὲ τὸν στρατὸν εἰς τὰ Ἐκβάτανα. Ἐκεῖ ἐτέλεσεν εὐχαριστηρίους θυσίας εἰς τοὺς θεοὺς καὶ ὠργάνωσεν ἑορτὰς καὶ μου-

σικούς ἀγῶνας. Κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτῶν ἠσθένησεν ὁ ἐπιστήθιος φίλος τοῦ Ἡφαιστίων καὶ ἀπέθανεν εἰς τὸ ἄνθος τῆς ἡλικίας του. Ὁ θάνατός του ἐπροξένησε βαθύ τραῦμα εἰς τὴν καρδίαν τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἐκάθητο πλησίον τοῦ νεκροῦ χωρὶς νὰ φάγῃ ἢ νὰ πῖν τίποτε. Ἄλλοτε ἔκλαιεν, ἄλλοτε ἐσιώπα ἀπὸ τὴν ὀδύνην καὶ τὴν ἀνάμνησιν τοῦ πολυτίμου φίλου. Τέλος ὁ νεκρὸς τοῦ Ἡφαιστίωνος μετεκομίσθη εἰς Βαβυλῶνα καί, ἀφοῦ ἐκάη, ἐτάφη μὲ ἐξαιρετικὰς τιμάς.

Κατὰ τὸ τέλος τοῦ 324 ὁ Ἀλέξανδρος ἐγκατέλειψε τὰ Ἐκβάτανα καὶ ἤρχετο πρὸς τὴν Βαβυλῶνα, τὴν ὁποίαν ἐσκέπτετο νὰ καταστήσῃ πρωτεύουσαν τοῦ κράτους του. Καθ' ὁδὸν συνήντησε πρεσβείας ἀπὸ τὴν Σκυθίαν, τὴν Ἰταλίαν, τὴν Ἰβηρίαν (Ἰσπανίαν), τὴν Καρχηδόνα, τὴν Λιβύην καὶ τὴν Αἰθιοπίαν. Ἦρχοντο ἄλλαι μὲν νὰ τὸν στεφανώσουν διὰ τὴν ὑποταγὴν τῆς Ἀσίας, ἄλλαι δὲ νὰ ζητήσουν τὴν ἐπέμβασίν του ἐπὶ διαφορῶν των μὲ γειτονικοὺς λαούς. Ἀπὸ τὴν στιγμὴν αὐτὴν ἐνισχύθη πλέον εἰς τὸν Ἀλέξανδρον καὶ τὴν ἀκολουθίαν του ἡ πεποιθήσις, ὅτι εἶχε γίνει πράγματι κύριος τοῦ κόσμου.

Ὅταν ὁ Ἀλέξανδρος ἐπλησίαζεν εἰς τὴν Βαβυλῶνα, ἦλθον πρὸς συνάντησίν του οἱ ἐπιφανέστεροὶ ἐκ τῶν Χαλδαίων, τῶν περιφήμων ἀστρολόγων τῆς Ἀνατολῆς. Συνέστησαν εἰς αὐτὸν νὰ μὴ συνεχίσῃ τὴν πορείαν πρὸς τὴν Βαβυλῶνα, διότι ἡ εἴσοδος του εἰς τὴν πόλιν, σύμφωνα μὲ ἀποκάλυψιν τοῦ θεοῦ των Βήλου, ἐπεφύλασσε εἰς αὐτὸν συμφοράν. Ὁ Ἀλέξανδρος ἠρέκασθη νὰ ἀποκριθῇ εἰς τοὺς Χαλδαίους μὲ τὸν στίχον τοῦ Εὐριπίδου «*μάντις ἄριστος, ὅστις εἰκάζει καλῶς*» καὶ εἰσηλθεν εἰς τὴν Βαβυλῶνα. Ἐκεῖ εὗρε πρέσβεις ἐκ τῆς Ἑλλάδος, οἱ ὅποιοι ἦλθον νὰ τὸν στεφανώσουν διὰ τὰς νίκας του καὶ νὰ τὸν συγχαροῦν διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ζωῆς του εἰς τὸν ἀγῶνα κυρίως πρὸς τοὺς Μαλλοὺς. Εἰς αὐτοὺς παρέδωκεν ὁ Ἀλέξανδρος ὅλα τὰ ἀναθήματα, τὰ ὅποια εἶχεν ἀρπάσει ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα ὁ Ξέρξης. Εἰς τὴν Βαβυλῶνα κατέπλευσε καὶ ὁ στόλος ὑπὸ τὸν Νέαρχον, ἀφοῦ ἀνέπλευσε τὸν Εὐφράτην.

Εἰς τὴν μεγάλην καὶ πλουσίαν πόλιν τῆς Ἀνατολῆς ἤρχισεν ὁ Ἀλέξανδρος νὰ ὀργανώσῃ κυρίως ἀπὸ ἐντοπίους νέον στρατὸν καὶ νὰ ἐτοιμάζῃ πολυάριθμον στόλον. Ὠνειρεύετο τώρα νὰ

κατακτήση τὴν Ἀραβίαν, τὴν Καρχηδόνα, τὴν Ἰβηρικὴν χερσόνησον, τὴν Ἰταλίαν, τὴν Σκυθίαν (σημερ. Ρωσίαν) καὶ νὰ ἐνώσῃ ὅλα τὰ ἔθνη τῆς γῆς ὑπὸ τὸ σκῆπτρόν του. Αἱ ἐτοιμασίαι διὰ τοὺς νέους ἀγῶνας εἶχον φθάσει σχεδὸν εἰς τὸ τέλος των. Δὲν ὑπελείπετο παρὰ ὁ καθορισμὸς τῆς ἡμέρας διὰ τὴν ἐκκίνησιν.

Ἄλλ' ἡ μοιραία ὥρα εἶχε σημάνει διὰ τὸν Ἀλέξανδρον. Ὁ χαλύβδινος ὄργανισμὸς μετὰ τοὺς συνεχεῖς ἀγῶνας, τὰς κακουχίας, τὰς στερήσεις, εἶχε χάσει τὴν ἀντοχὴν του. Εἰς αὐτὸ συνέτελεσε πολὺ ἡ θλίψις διὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἡφαιστῖωνος καὶ αἱ πικραὶ ἀναμνήσεις τοῦ φόνου τοῦ Φιλῶτα, τοῦ Παρμενίωνος καὶ τοῦ Κλείτου. Ὑψηλὸς πυρετὸς κατέλαβεν αἰφνιδίως τὸν Ἀλέξανδρον κατὰ τὴν διάρκειαν συμποσίου. Ἐπὶ ἡμέρας ὁ πυρετὸς ἐγένετο σφοδρότερος καὶ ἤρχισε νὰ ἐμπνέῃ ἀνησυχίας. Ἦτο συγκινητικὴ ἡ ἀγωνία, ἡ ὁποία εἶχε καταλάβει τὸν στρατόν. Οἱ Μακεδόνες συνωστίζοντο διαρκῶς πέριξ τῶν ἀνακτόρων καὶ ἐζήτουν νὰ ἴδουν τὸν βασιλέα.

Ὅταν ἡ κατάστασις τοῦ ἀσθενοῦς ἐφθασεν εἰς κρίσιμον σημείον, οἱ αὐλικοὶ ἐπέτρεψαν εἰς τοὺς Μακεδόνας τὴν εἴσοδον εἰς τὸν θάλαμόν του. Οἱ στρατιῶται διήρχοντο μὲ τάξιν καὶ κατῆφιαν ἐμπρὸς ἀπὸ τὴν κλίνην τοῦ βασιλέως, ὁ ὁποῖος, ἀνίκανος πλέον νὰ ὀμιλήσῃ, ἐχαιρέτιζεν αὐτοὺς μὲ τὸ θολωμένον του βλέμμα καὶ ἐλαφρὰν κίνησιν τῆς κεφαλῆς. 323 π. Χ. Τὴν ἐπομένην, 13 Ἰουνίου τοῦ 323, ὁ Ἀλέξανδρος ὑπέκυψεν εἰς τὸν θάνατον μόλις 33 ἐτῶν.

Ὁ νεκρὸς του ἐταριχεύθη καὶ ἐτοποθετήθη μέσα εἰς χρυσοῦν λάρνακα. Μετὰ δύο ἔτη μετεκομίσθη εἰς τὴν αἰγυπτιακὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ ἐτάφη μὲ ἐξαιρετικὴν λαμπρότητα ἐντὸς τεμένους, τὸ ὁποῖον κατεσκευάσεν ὁ ἡγεμὼν τῆς Αἰγύπτου Πτολεμαῖος. Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους διεξάγονται εὐρεῖαι ἔρευναι εἰς τὸ αἰγυπτιακὸν ἔδαφος πρὸς ἀνακάλυψιν τοῦ τάφου τοῦ μεγάλου κατακτητοῦ.

Ἡ σημασία τῶν κατακτήσεων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου.

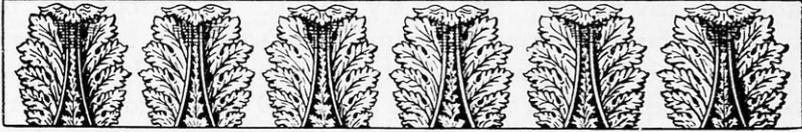
Τὸ καταπληκτικὸν ἔργον τοῦ Ἀλεξάνδρου ἔχει προκαλέσει τὸν θαυμασμόν ὄλων τῶν ἀνθρωπίνων γενεῶν. Κανεὶς ἄλλος περισσότερον ἀπὸ τὸν μακεδόνα στρατηλάτην δὲν ἔλαβε τόσον

ἐπαξίως τὸν τίτλον τοῦ Μεγάλου. Τὸ κατόρθωμά του εἶναι μοναδικὸν εἰς τὴν Ἱστορίαν. Μὲ ἐλαχίστας δυνάμεις καὶ εἰς πολὺ μικρὸν χρονικὸν διάστημα κατέλυσε τὴν ἰσχυρὰν περσικὴν αὐτοκρατορίαν, προήλασε μέχρι τοῦ Ἰνδοῦ, κατέκτησε τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Λιβύην καὶ ὠργάνωσεν αὐτὰς κατὰ τὸν ἐπιτυχέστερον τρόπον.

Ἄλλ' ὑπεράνω τοῦ στρατιωτικοῦ καὶ διοικητικοῦ ὑπάρχει τὸ ἐκπολιτιστικὸν ἔργον τοῦ Ἀλεξάνδρου. Διὰ τῶν νικῶν του ἔφερε μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου εἰς φιλικὴν ἐπαφὴν τὸν ἀνατολικὸν μὲ τὸν ἑλληνικὸν κόσμον. Ὁ πολιτισμὸς τῶν Ἑλλήνων εἰσεχώρησεν εἰς τὴν ζωὴν τῶν λαῶν τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Αἰγύπτου καὶ τοὺς ἀφύπνισεν ἀπὸ τὴν πνευματικὴν νάρκην, εἰς τὴν ὁποίαν τοὺς ἐκράτει ὁ περσικὸς ζυγός. Μὲ τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν καὶ γλῶσσαν, μὲ τὸν ἑλληνικὸν τρόπον τῆς σκέψεως καὶ τῆς ζωῆς οἱ λαοὶ τῆς ἀνατολῆς ἀρχίζουσι νὰ ἐκπολιτίζωνται.

Ἄλλὰ καὶ ἡ ἐπιστήμη ὠφελήθη πολὺ ἀπὸ τὰς κατακτήσεις τοῦ Ἀλεξάνδρου. Εἶχε φροντίσει ἄλλωστε ὁ μεγαλοφυῆς βασιλεὺς νὰ τὸν συνοδεύῃ ἐπιτελεῖον ἐρευνητῶν, οἱ ὅποιοι ἐπλούτισαν τὴν ἀνθρωπίνην γνῶσιν μὲ νέα, ἄγνωστα ἕως τότε, στοιχεῖα. Ἡ ἱστορία, ἡ γεωγραφία καὶ ἔθνογραφία, ἡ φυσικὴ, ἡ ζωολογία, ἡ βοτανικὴ, ἡ ἀστρονομία, τὰ μαθηματικὰ ἔλαβον σπουδαίαν ἀνάπτυξιν. Αἱ περιγραφαὶ π. χ. ἀπὸ τὸν Νέαρχον τῶν παραλίων τοῦ Ἰνδικοῦ, τῆς Ἀραχωσίας, τῆς ἐρήμου Γεδρωσίας κλπ. ἐπλάτυναν τοὺς ὀρίζοντας τῆς γεωγραφικῆς ἐπιστήμης καὶ ἔδωκαν ἀργότερα τὴν πρώτην ὠθησιν εἰς τοὺς θαλασσοπόρους καὶ τοὺς ἄλλους ἐρευνητὰς διὰ τὴν ἀνακάλυψιν νέων κόσμων. Διὰ τοῦτο πολλοὶ ἐχαρακτήρισαν τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου ὡς ἐνοπλὸν ἐξερευνησιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑ-
ΔΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ Δ' ΑΙΩΝΑ. ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΑΙ

Ἡ κοινωνική καὶ πνευματικὴ κατάστασις.

Μετὰ τὰς τρομερὰς καταστροφὰς τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς νεωτεριστικῆς διδασκαλίας τῶν σοφιστῶν ἡ κοινωνικὴ κατάστασις τῆς Ἑλλάδος παρουσιάζει μεγάλην κατὰπτωσιν. Ὁ σεβασμὸς πρὸς τὴν θρησκείαν ἔχει χαλαρωθῆ, ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν πατρίδα ἔπαυσε νὰ ἐμπνέη καὶ νὰ παρακινή εἰς γενναίας καὶ ὑψηλὰς πράξεις. Οἱ ἄνθρωποι στρέφονται περισσότερον πρὸς τὴν ἀπόλαυσιν τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν. Ἡ παλαιὰ ἀπλότης εἰς τὴν κατοικίαν καὶ τὴν τροφήν, ἡ ἐγκράτεια καὶ ἡ σωφροσύνη ἐγκαταλείπονται. Ἐνῶ τὰ δημόσια οἰκονομικὰ μαραίνονται, ὁ ἰδιωτικὸς πλοῦτος αὐξάνει. Ἡ ζωὴ γίνεται πολυτελεστέρα καὶ περισσότερον δαπανηρά. Καὶ αὐτὴ ἀκόμη ἡ γυμναστικὴ, ἡ ὁποία πρωτύτερα ἐθεωρεῖτο ἀπαραίτητον στοιχεῖον μορφώσεως τοῦ ἐλευθέρου ἀνθρώπου, παραμελεῖται. Ἐνομίσθη, ὅτι κουράζει τὸ σῶμα καὶ τὸ προπονεῖ μόνον διὰ τὸν πόλεμον.

Παρ' ὅλην ἐν τούτοις τὴν κοινωνικὴν αὐτὴν παρακμὴν ἡ πνευματικὴ δημιουργία εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὸν 4^{ον} αἰῶνα ὄχι μόνον δὲν ἐσταμάτησεν, ἀλλὰ παρουσίασε σπουδαίαν ἐξέλιξιν. Ὁ πεζὸς λόγος ἰδίως καλλιεργεῖται ζωηρῶς καὶ ἡ ἱστορία, ἡ ρητορικὴ καὶ ἡ φιλοσοφία λαμβάνουν τὴν τελειοτέραν αὐτῶν ἑκφρασιν καὶ μορφήν. Ἀντιθέτως ἐκ τῶν δύο κλάδων τῆς δραματικῆς ποιήσεως ἡ μὲν τραγωδία δὲν ἔδωκεν ἔργα ὑψηλῆς ἐμπνεύσεως, ἡ δὲ κωμῶδια ἀλλάσσει μορφήν καὶ παράγει ἀξιόλογα δημιουργήματα.

Ἡ Ἱστορία.

Τὴν ἱστορίαν κατὰ τὸν 5ον αἰῶνα ἀντιπροσωπεύει, ὅπως εἶδομεν, ὁ Θουκυδίδης. Τὸ ἔργον τοῦ Θουκυδίδου εἶναι ἀσύγκριτον ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς ἐκθέσεως τῶν γεγονότων καὶ τὴν δύναμιν τῆς περιγραφῆς, ἀλλ' ἡ ἀρχαία ἀττικὴ διάλεκτος, τὴν ὁποίαν πρῶτος αὐτὸς χρησιμοποιοεῖ εἰς τὸν πεζὸν λόγον, εἶναι δύσκαμπτος. Κατὰ τὸν 4ον αἰῶνα ἀντιθέτως οἱ ἱστορικοὶ συγγραφεῖς περιποιοῦνται τὴν μορφήν τοῦ λόγου καὶ δίδουν εἰς τὴν ἀττικὴν διάλεκτον χάριν καὶ δροσερότητα. Μὲ τὰ προσόντα τῆς αὐτᾶ ἐπιβάλλεται ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὡς κοινὸν γλωσσικὸν ὄργανον εἰς ὀλόκληρον τὸν ἑλληνικὸν κόσμον.

Κατὰ τὸν 4ον αἰῶνα ἔζησαν ἀρκετοὶ ἱστορικοὶ, ἀλλὰ δὲν ἐσώθησαν ὅλων τὰ ἔργα. Σπουδαῖα ἱστορικά συγγράμματα μᾶς ἀφῆκεν ὁ Ξενοφῶν. Ἐγεννήθη εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 430 π.χ. Ἡ πρώτη νεότης του διῆλθε μέσα εἰς τὰς συγκινήσεις καὶ τὰ πάθη τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου. Ἐφηβος ἀκόμη εἶχε τὴν εὐτυχίαν νὰ γνωρισθῇ μὲ τὸν Σωκράτην, τοῦ ὁποίου ἡ διδασκαλία καὶ ὁ τρόπος τῆς ζωῆς ἐπέδρασε βαθέως εἰς τὸν χαρακτῆρά του. Ἠκολούθησε τὸν Κῦρον εἰς τὴν ἐκστρατείαν ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ του βασιλέως Ἀρταξέρξου καὶ ἔγραψε τὴν Κύρου Ἀνάβασιν. Τὸ ἔργον διακρίνει ἀκρίβεια καὶ ἀμεροληψία καὶ μεγάλη δροσερότης εἰς τὴν ἔκφρασιν. Ἀλλὰ καὶ τὰ Ἑλληνικὰ δὲν ὑστεροῦν τῆς Ἀναβάσεως. Εἶναι ἡ ἱστορία τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τὸ 411 ἕως τὸ 362 π.Χ., δηλαδὴ μέχρι τῆς μάχης τῆς Μαντινείας. Ἡ Κύρου Παιδεία εἶναι μᾶλλον μυθιστόρημα μὲ παιδαγωγικὸν σκοπὸν. Τὰ Ἀπομνημόνεύματα περιέχουν ἀναμνήσεις ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωκράτους. Εἰς ὅλα τὰ ἔργα τοῦ Ξενοφῶντος ἡ γλῶσσα εἶναι ρέουσα καὶ γλαφυρὰ καὶ θεωρεῖται ὑπόδειγμα τοῦ πεζοῦ ἀττικοῦ λόγου.

Ἡ ρητορικὴ.

Ἡ ρητορικὴ εἶναι τὸ κατ' ἐξοχὴν δημιούργημα τοῦ 4ου αἰῶνος. Εἰς τὰ σχολεῖα τῶν σοφιστῶν καὶ τῶν ἐξ ἐπαγγέλματος ρητο-

ροδιδασκάλων έκαλλιιεργήθη και άνεπτύχθη εις βαθμόν τελειότατον. Εις αυτό συνετέλεσε κυρίως ό έλεύθερος δημοκρατικός βίος τών 'Αθηνών, αλλά και ή έξαίρετος καλλιτεχνική φύσις τών κατοίκων τής 'Αττικής.

Οί ρήτορες τών 'Αθηνών έπεδείκνυον τήν τέχνην των εις πολλές εύκαιρίας. 'Υγόρευον άλλοτε ένώπιον τών δικαστηρίων ώς κατήγοροι ή κατηγορούμενοι, άλλοτε εις μεγάλας δημοσίας έορτάς ή πανηγύρεις και άλλοτε εις τήν έκκλησίαν του δήμου επί δημοσίων ύποθέσεων. Δι' αυτό έχομεν τρία είδη ρητορικών λόγων, τούς δικανικούς, τούς πανηγυρικούς ή έπιδεικτικούς και τούς συμβουλευτικούς ή δημηγορίας.

Μεταξύ τών δικανικών ρητόρων του 4ου αιώνος κατέχει εξέχουσαν θέση ό Λυσίας. 'Ανήκεν εις πλουσίαν οικογένειαν μετοίκων και έγγραφεν επί πληρωμή λόγους χάριν άλλων κατηγορουμένων ή κατηγορών. Τουτό συνέβαινε, διότι εις τά άθηναϊκά δικαστήρια οί ίδιοι οί διάδικοι και όχι δια συνηγόρων έπρεπε νά όμιλούν. Εις τό είδος αυτό του λόγου διέπρεψεν ό Λυσίας και απέκτησε μεγάλην πελατεϊαν.

Ό 'Ισοκράτης ύπήρξεν έξοχος ρητοροδιδάσκαλος. Εις τήν σχολήν του συνέρρεον νέοι από όλην τήν 'Ελλάδα, καιτόι τά διδάκτρα ήσαν πολλά. Οί λόγοι του είναι δικανικοί, πανηγυρικοί, συμβουλευτικοί. Ό περιφημότερος έξ όλων είναι ό Πανηγυρικός, ό όποιος μάς δίδει ζωηράν εικόνα τής καταστάσεως τής 'Ελλάδος κατά τό πρώτον τέταρτον του 4ου αιώνος και δικαιολογεί τήν άξίωσιν τών 'Αθηνών δια τά πρωτεϊα. Ό 'Ισοκράτης δέν άπήγγειλε κανένα από τούς πολυπληθείς λόγους του. Τούς έγγραφεν ώς ύποδείγματα τής τέχνης του χάριν τών μαθητών του.

Ός συμβουλευτικοί ρήτορες άνεδείχθησαν κυρίως ό Δημοσθένης και ό Αίσχίνης, οί όποιοι ήκμασαν κατά τούς χρόνους του Φιλίππου και του 'Αλεξάνδρου. Ό Δημοσθένης είναι ό άρχηγός τής πολιτικής μερίδος τών 'Αθηνών, ή όποία όνειρεύεται νέαν ήγεμονίαν τής πατρίδος του επί τών 'Ελλήνων. Εις τήν έπιδίωξίν του αυτήν συναντᾶ επικίνδυνον αντίπαλον, όπως είδομεν, τόν πολιτικώτατον και δραστήριον βασιλέα τής

Μακεδονίας Φίλιππον. Διὰ τοῦτο ἐπολέμησεν αὐτὸν σφοδρῶς ἀπὸ τοῦ βήματος τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου. Οἱ φιλιππικοὶ καὶ ὀλυνθιακοὶ λόγοι τοῦ Δημοσθένους στρέφονται μὲ ἐξαιρετικὴν βιαιότητα κατὰ τοῦ Φιλίππου. Διακρίνονται διὰ τὴν ἀπαράμιλλον πατριωτικὴν τῶν θέρμην, τὴν δύναμιν καὶ τὸ πάθος, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ διὰ στενὴν πολιτικὴν ἀντίληψιν.

Ἐκτὸς τῶν συμβουλευτικῶν ἔχομεν καὶ δικανικοὺς λόγους τοῦ Δημοσθένους. Αὐτοὶ εἶναι δύο εἰδῶν, ἰδιωτικοὶ καὶ δημόσιοι. Ἐκ τῶν δημοσίων περίφημος εἶναι ὁ περὶ τοῦ στεφάνου λόγος.

Ὁ Δημοσθένης θεωρεῖται καὶ ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς καὶ ἀπὸ τοὺς νεωτέρους ὡς ὁ κορυφαῖος ρήτωρ τοῦ κόσμου διὰ τὴν δύναμιν καὶ τὸ πάθος τῆς ἐκφράσεως, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν εὐγένειαν τῆς ψυχῆς καὶ τῶν ἰδανικῶν.

Ἀντίπαλος πολιτικὸς πρὸς τὸν Δημοσθένην καὶ ἐξ ἴσου νευρώδης ρήτωρ ἦτο ὁ Αἰσχίνης, ἀρχηγὸς τῆς φιλομακεδονικῆς μερίδος τῶν Ἀθηνῶν. Τούτου διεσώθησαν ὀλίγοι λόγοι, ἀλλ' ὁ κατὰ Κτησιφῶντος μᾶς δίδει τὸ μέτρον τῆς ἀξίας του ὡς ρήτορος.

Δύο ἄλλοι ρήτορες κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εἶναι ἐπίσης ἀξιόλογοι, ὁ Ὑπερείδης καὶ ὁ Λυκοῦργος.

Ὁ Ὑπερείδης ἔθεωρεῖτο δεύτερος τοῦ Δημοσθένους εἰς τὴν δύναμιν τοῦ λόγου, ἀλλ' ἀνώτερός του κατὰ τὴν χάριν. Ἀνῆκεν εἰς τοὺς φανατικοὺς ἀντιμακεδονίζοντας. Τῶν λόγων του διεσώθησαν μόνον ἀποσπάσματα, τὰ ὁποῖα μαρτυροῦν δροσερότητα ὕφους καὶ εὐφυΐαν.

Ἀπὸ τοὺς ἄκρους ἐχθροὺς τοῦ Φιλίππου ἦτο καὶ ὁ Λυκοῦργος, τοῦ ὁποῖου ἔφθασαν μέχρις ἡμῶν ὀλίγα ἀποσπάσματα καὶ ἀκέραιος ὁ κατὰ Λεωκράτους λόγος. Ἄν καὶ κατώτερος ἀπὸ τοὺς προηγουμένους εἰς τὴν εὐγλωττίαν, ὑπερέχει ὁμως εἰς τὸν χαρακτήρα καὶ τὸν ἀγνὸν πατριωτισμὸν.

Ἡ ποίησις.

Ὅπως εἶδομεν, κατὰ τὸν 4^{ον} αἰῶνα ἐκ τῆς δραματικῆς ποιήσεως μόνον ἢ κωμωδία παράγει ἀξιόλογα ἔργα, ἀλλ' ὑπὸ

νέαν μορφήν. Ἡ κωμωδία τοῦ 5ου αἰῶνος, ἡ παλαιὰ κωμωδία, ὅπως λέγεται, σατιρίζει τὰ γελοῖα καὶ τὰ ἄξια κατακρίσεως ἐκ τοῦ δημοσίου βίου τῶν Ἀθηνῶν καὶ τὰ πολιτικά ζητήματα τῆς ἡμέρας. Πολλάκις ἐπίσης παραλαμβάνει εἰς τὰ θέματά της ὀνομαστικῶς ἄρχοντας, στρατηγούς, ιδιώτας, φιλοσόφους, ποιητάς κλπ., τῶν ὁποίων τὴν διαγωγὴν ἔκρινεν ἐπιβλαβῆ εἰς τὴν σύγχρονον ἠθικὴν ἢ τὴν πολιτείαν. Ἀλλὰ μετὰ τὸν πελοποννησιακὸν πόλεμον, ὅτε τὸ διαφέρον τῶν πολιτῶν διὰ τὰ πολιτικά ζητήματα εἶχε χαλαρωθῆ, ἡ κωμωδία ἐστράφη πρὸς ἄλλα θέματα. Περιωρίσθη ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν σάτιραν τῶν φιλοσοφικῶν ἐν γένει θεωριῶν, τὴν διακωμώδησιν τῶν ἠθῶν καὶ τὸν χλευασμὸν τῶν μύθων, τοὺς ὁποίους εἶχον χρησιμοποίησει εἰς τὰ δράματά των οἱ τραγικοί. Τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς κωμωδίας λέγεται μέση κωμωδία καὶ ἀντιπροσωπεύεται κυρίως ἀπὸ τοὺς ποιητὰς Ἀντιφάνην καὶ Ἄλεξιν, τῶν ὁποίων ἔχομεν μόνον ἀποσπάσματα.

Κατὰ τὸ τελευταῖον ὅμως τέταρτον τοῦ 4ου αἰῶνος ἡ κωμωδία ἀλλάσσει μορφήν καὶ παρουσιάζεται ὡς νέα κωμωδία. Αὐτὴ σατιρίζει πρὸ πάντων γεγονότα τῆς καθημερινῆς ζωῆς, πολλάκις ὅμως καὶ ιδιώτας καὶ ἰσχυρὰ ἀκόμη πολιτικά πρόσωπα. Τὴν νέαν κωμωδίαν ἀντιπροσωπεύει κυρίως ὁ Φιλῆμων καὶ μάλιστα ὁ ἐφάμιλλος τοῦ Ἀριστοφάνους διὰ τὴν ποιητικὴν μεγαλοφυΐαν τοῦ Μένανδρος ὁ Ἀθηναῖος (342-290).

Ἡ φιλοσοφία.

Εἰς τὴν φιλοσοφίαν κατὰ τὸ τελευταῖον τέταρτον τοῦ 5ου αἰῶνος ἔδωκεν, ὅπως εἶδομεν, διαφορετικὴν κατεύθυνσιν ἀπὸ τοὺς προηγουμένους φιλοσόφους ὁ Σωκράτης. Οἱ πολυπληθεῖς μαθηταὶ τοῦ ἡρμῆνευσαν τὴν διδασκαλίαν τοῦ σύμφωνα μὲ τὰς ἰδικὰς τοῦ ἕκαστος ἀντιλήψεις. Ἐξ αὐτοῦ προήλθον αἱ λεγόμεναι σοκρατικαὶ σχολαί.

Ὁ ἐπισημότερος ἐκ τῶν μαθητῶν τοῦ ἦτο ὁ Πλάτων. Ἐγεννήθη εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 427 π. Χ. ἀπὸ πλουσίαν καὶ ἀριστοκρατικὴν οἰκογένειαν. Φύσις ποιητικὴ ὅπως ἦτο, ἐστράφη κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν ποίησιν. Ἀλλ' ἡ ἐπιβολὴ τῆς προσω-

πικότητος τοῦ Σωκράτους, τοῦ ὁποίου ἔγινε πιστὸς μαθητῆς, ἔφερεν αὐτὸν ἔνωρις εἰς τὴν φιλοσοφίαν. Μὲ αὐτὴν ὠνειρεύετο νὰ ἀναμορφώσῃ τὴν πολιτικὴν κατάστασιν τῆς πατρίδος του καί, ἂν ἦτο δυνατόν, ὀλοκλήρου τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου. Ὅταν ὁμως ἐπέισθη, ὅτι ὁ πόθος του αὐτὸς ἦτο ἀνεκπλήρωτος, ἴδρυσε φιλοσοφικὴν σχολὴν εἰς τὰς Ἀθήνας, τὴν Ἀκαδημαίαν, τὴν ὁποίαν διηύθυνε μέχρι τοῦ θανάτου του (347 π.Χ.). Ὁ Πλάτων ὑπῆρξεν ὁ μεγαλύτερος καὶ γονιμώτερος θεωρητικὸς νοῦς τῶν αἰώνων.

Οἱ μεταγενέστεροι ἠγάπησαν τὸν Πλάτωνα, ὁ δὲ χριστιανισμὸς ἐτίμησεν ἰδιαιτέρως αὐτὸν ἀπὸ ὅλους τοὺς φιλοσόφους, διότι ἡ ἠθικὴ διδασκαλία του πλησιάζει πολὺ τὴν χριστιανικὴν. Τὰ συγγράμματα τοῦ Πλάτωνος διακρίνονται διὰ τὴν βαθύτητα τῶν σκέψεων, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν κομψότητα καὶ τὴν χάριν τοῦ λόγου. Ὅλα, ἐκτὸς τῆς Ἀπολογίας τοῦ Σωκράτους, εἶναι εἰς διαλογικὴν μορφήν καὶ διὰ τοῦτο λέγονται *διαλογοί*. Εἰς αὐτοὺς ἐξετάζονται τὰ προβλήματα τοῦ πνευματικοῦ, ἠθικοῦ καὶ πολιτικοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου. Αἱ φιλοσοφικαὶ θεωρίαι, αἱ ὁποῖαι ἀναπτύσσονται ἐκεῖ, εἶναι μὲν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ πλάσματα τοῦ δαιμονίου νοῦ τοῦ Πλάτωνος, ἀλλὰ παρουσιάζονται ὡς ἰδέαι τοῦ Σωκράτους, ὁ ὁποῖος διευθύνει τὴν συζήτησιν εἰς ὅλους σχεδὸν τοὺς διαλόγους.

Μαθητῆς τοῦ Πλάτωνος ἦτο ὁ Ἀριστοτέλης. Ἐγεννήθη εἰς τὰ Στάγειρα τῆς Μακεδονίας τὸ 384 π. Χ. Συνεδύαζε τὸν πρακτικὸν καὶ ψυχραίμον νοῦν τῶν βορείων Ἑλλήνων μεσπανίαν ἰδιοφυῖαν δι' ἐπιστημονικὰς καὶ φιλοσοφικὰς ἐρεῦνας.

Πλάτων.

Μαρμαρινὴ προτομή· Μουσεῖον Βατικανοῦ.

Δεκαεπταετής ἦλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἔμεινεν ἐδῶ ἐπὶ 20 ἔτη. Κατὰ τὸν χρόνον τῶν σπουδῶν του διεκρίνετο διὰ τὴν ἐξαιρετικὴν εὐφυΐαν του, τὴν εἰλικρίνειαν, τὴν ἀκόρεστον φιλομάθειάν του, ἀλλὰ καὶ τὴν ἰκανότητα νὰ ταξινομῇ τὰς γνώσεις του. Κατόπιν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ ἀνέλαβε τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ Ἀλεξάνδρου.

Ὅταν ἐκεῖνος ἔγινε βασιλεὺς, ἐπέστρεψε πάλιν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἴδρυσε σχολήν, ἡ ὁποία εἶχε περίπατον, δηλαδὴ ὑπόστεγον χώρον κατάλληλον διὰ διδασκαλίαν. Δι' αὐτὸ ὠνομάσθη περιπατητικὴ καὶ ἀπὸ τὴν τοποθεσίαν, εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκετο, Λύκειον. Εἰς τὴν σχολὴν αὐτὴν ὁ Ἀριστοτέλης ἐδημιούργησε τὴν περίφημον ἀριστοτελικὴν φιλοσοφίαν. Ἐγραψεν ἔργα φιλολογικά, ἱστορικά, φιλοσοφικά, φυσικά κλπ. καὶ ἔθεσε τὰς βάσεις τῶν σημερινῶν ἐπιστημῶν. Εἰς τὰ πολυ-

Ἀριστοτέλης.

ἀριθμὰ συγγράμματά του ἔχει ἀποθησαυρίσει ὄλας τὰς γνώσεις τῆς ἐποχῆς του, ἀφοῦ τὰς ὑπέβαλεν εἰς τὸν ἔλεγχον τῆς μεγαλοφυΐας του. Μὲ αὐτὰς ἐτράφη ἐπὶ μακρὰς γενεάς ὁ κόσμος. Ἕλληνες καὶ Ῥωμαῖοι καὶ Βυζαντινοὶ καὶ Ἀραβες καὶ Εὐρωπαῖοι τῶν μεσαιωνικῶν χρόνων εἰς τὴν πανσοφίαν τοῦ Ἀριστο-

τέλους προσέφευγον, διὰ νὰ λύσουν τὰς ἐπιστημονικὰς ἀπορίας των. Ἄλλ' ὁ τετράγωνος ἐκεῖνος νοῦς εἶχε καὶ ποιητικὰς ἐμπνεύσεις. Ἐκτὸς ἄλλων ποιημάτων ἔγραψε καὶ περίφημον ὕμνον εἰς τὴν ἀρετὴν.

Αἱ καλαὶ τέχναι.

Ὅπως ἡ πνευματικὴ, τοιουτοτρόπως καὶ ἡ καλλιτεχνικὴ κίνησις κατὰ τὸν 4^{ον} αἰῶνα δὲν ἐσταμάτησεν. Αἱ ἀναστατώσεις καὶ αἱ καταστροφαὶ τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου καὶ τῶν ἄλλων ἐμφυλίων ἀγώνων δὲν ἀνέκοψαν τὴν καλλιτεχνικὴν πρόοδον. Ἀντιθέτως μάλιστα καὶ κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν παρήχθησαν ἔργα ἐφάμιλλα τῶν προηγουμένων. Διὰ τοῦτο ὅταν ὀμιλοῦμεν περὶ κ λ α σ σ ι κ ῶ ν χ ρ ὶ ν ω ν, ἐννοοῦμεν τὸν 5^{ον} καὶ 4^{ον} αἰῶνα.

Καίτοι ὅμως ἡ καλλιτεχνικὴ κίνησις κατὰ τὸν 4^{ον} αἰῶνα εἶναι ἐξ ἴσου ζωηρὰ ὅπως καὶ ἡ τοῦ προηγουμένου, ἐν τούτοις αἱ κλίσεις τῆς εἶναι διαφορετικαί. Οἱ καλλιτέχναι τοῦ 5^{ου} αἰῶνος ὡς κυρίαν πηγὴν ἐμπνεύσεως ἔχουν τὸ ἤρεμον μεγαλεῖον τῶν θεῶν. Ἄλλ' οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι ἔκαμαν τοὺς Ἕλληνας νευρικούς, εὐερεθιστοὺς, περισσότερον εὐκόλους εἰς τὰς συγκινήσεις. Τὴν συναισθηματικὴν λοιπὸν αὐτὴν κατάστασιν τῶν χρόνων των ἀπετύπωσαν οἱ καλλιτέχναι τοῦ 4^{ου} αἰῶνος εἰς τὰ προϊόντα τῆς ἐμπνεύσεώς των. Καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν εἰκόνα τοῦ θεοῦ προσπαθοῦν νὰ τὴν πλησιάσουν πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην μορφήν καὶ τὰ ἀνθρώπινα πάθη καὶ ὄχι νὰ τὴν ἀναβιβάσουν εἰς τὰ δυσθεώρητα ὕψη τῆς φειδιακῆς τέχνης. Μὲ τὴν τάσιν αὐτὴν τῶν καλλιτεχνῶν τὰ ἀγάλματα τῶν θεῶν παρουσιάζονται ἀπαλώτερα, ζωηρότερα, μὲ λεπτοτέρας καὶ ὠραιότερας γραμμὰς. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον οἱ τεχνῖται ἀρχίζουν κατ' ἀνάγκην νὰ προσέχουν πολὺ εἰς τὴν κατεργασίαν τοῦ μαρμάρου, ἡ ὁποία πραγματικῶς ἔφθασε κατὰ τὸν 4^{ον} αἰῶνα εἰς ἀνυπέβλητον τελειότητα.

Καὶ αἱ περιστάσεις ὅμως, ὑπὸ τὰς ὁποίας ἐργάζονται οἱ καλλιτέχναι τοῦ 4^{ου} αἰῶνος, ἔχουν ἀλλάξει σημαντικῶς. Κέντρον τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας ἐξακολουθοῦν νὰ εἶναι αἱ Ἀθῆναι. Ἄλλ' ἐνῶ κατὰ τὸν 5^{ον} αἰῶνα οἱ καλλιτέχναι ἀναλαμβάνουν τὴν ἐκτέλεσιν μεγάλων δημοσίων ἔργων καὶ ἡ ἐμπνευσίς

των προσαρμόζεται πρὸς τὰς ὑποδείξεις τῶν ἀρχόντων καὶ τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ κοινου, τώρα τὰ πράγματα μεταβάλλονται. Ἡ ἀθηναϊκὴ πολιτεία κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς εἶναι πτωχή. Πολὺ σπανίως ἀναθέτει εἰς τοὺς καλλιτέχνας τὴν ἐκτέλεσιν δημοσίων ἔργων. Ἐν τούτοις ὑπάρχουν πάντοτε εἰς τὰς Ἀθήνας ἰδιῶται μὲ λεπτὴν αἴσθησιν τοῦ ωραίου. Αὐτοὶ δίδουν ἐργασίαν εἰς τοὺς καλλιτέχνας. Τοῦτο εἶχε μεγάλην σημασίαν διὰ τὴν ἐξέλιξιν τῆς τέχνης. Ὁ καλλιτέχνης ἐργάζεται τώρα μὲ ἀπόλυτον ἐλευθερίαν καὶ πρωτοβουλίαν καὶ ἡ ἔμπνευσις τοῦ δὲν δεσμεύεται ἀπὸ κανένα περιορισμόν.

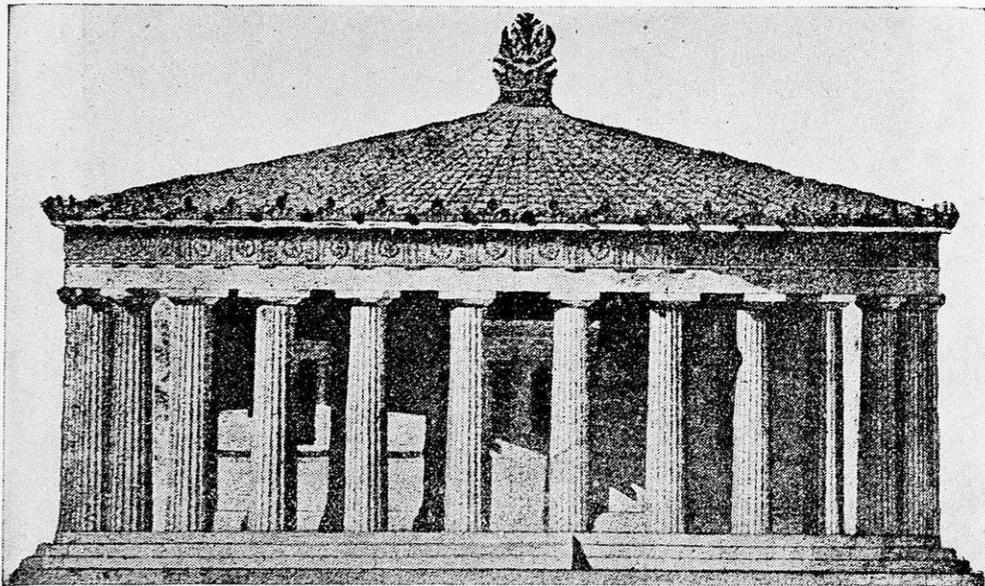
Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ.

Ὁ 4^{ος} αἰὼν ἀκολουθεῖ εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν τὴν παράδοσιν τοῦ 5^{ου} αἰῶνος. Καὶ κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν οἱ καλλιτέχνη κτίζουν ναοὺς δωρικοὺς καὶ ἰωνικοὺς. Σιγὰ σιγὰ ἐν τούτοις τὸν ἰωνικὸν ρυθμὸν παραμερίζει ὁ πολυτελέστερος κορινθιακὸς καὶ τὰ οἰκοδομήματα λαμβάνουν σχῆμα κυκλικὸν μὲ κωνικὴν στέγην. Θαυμάσιον δεῖγμα κορινθιακοῦ ρυθμοῦ ἦτο ἡ θόλος τῆς Ἐπιδαύρου, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐσώθησαν μόνον ὀλίγοι κίονες. Εἰς τὰς Ἀθήνας τοιοῦτον στρογγύλον οἰκοδόμημα κορινθιακοῦ ρυθμοῦ μὲ μονολιθικὴν στέγην ἔχομεν τὸ μνημεῖον τοῦ Λυσικράτους (σήμερον φανάρι τοῦ Διογένους). Ἐπάνω εἰς αὐτὸ εἶχε τοποθετηθῆ ὁ χορηγικὸς τρίπους, δηλαδὴ τὸ ἀναμνηστικὸν ἀνάθημα πρὸς τὸν Διόνυσον διὰ τὴν νίκην, τὴν ὁποίαν ἐκέρδισεν ὁ Λυσικράτης ὡς χορηγὸς εἰς δραματικὸν ἀγῶνα.

Ἀντιθέτως πρὸς τὴν εὐρωπαϊκὴν Ἑλλάδα εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν κυριαρχεῖ καὶ κατὰ τὸν 4^{ον} αἰῶνα ὁ ἰωνικὸς ρυθμὸς. Θαυμαστὸν οἰκοδόμημα εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἦτο ὁ νέος ναὸς τῆς Ἐφεσίας Ἀρτέμιδος καὶ ὁ μικρὸς, ἀλλὰ κομψότατος ναὸς τῆς Πολιάδος Ἀθηναῖς εἰς τὴν Πριήνην τῆς Καρίας.

Κατὰ τὸν 4^{ον} αἰῶνα καίτοι ἡ παραγωγή τῆς τραγωδίας δὲν εἶναι ἀξιόλογος, αἱ πόλεις τῆς κυρίως Ἑλλάδος καὶ τῶν ἀποικίων φιλοτιμοῦνται νὰ κτίζουν θέατρα. Εἰς αὐτὰ ἐπαίζοντο

ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ αἱ τραγωδίαὶ τῶν μεγάλων δραματουργῶν τοῦ 5ου αἰῶνος καὶ τὰ προϊόντα τῆς μέσης καὶ τῆς νεωτέρας κωμωδίας. Εἰς τὰς Ἀθήνας ἀνεγείρεται μαρμάρινον τὸ διουσιακὸν θέατρον. Εἰς τὴν Ἐπίδαυρον κατασκευάζεται τὸ περιφημότερον διὰ τὸ κάλλος καὶ τὴν ἄρμονίαν τοῦ θέατρον

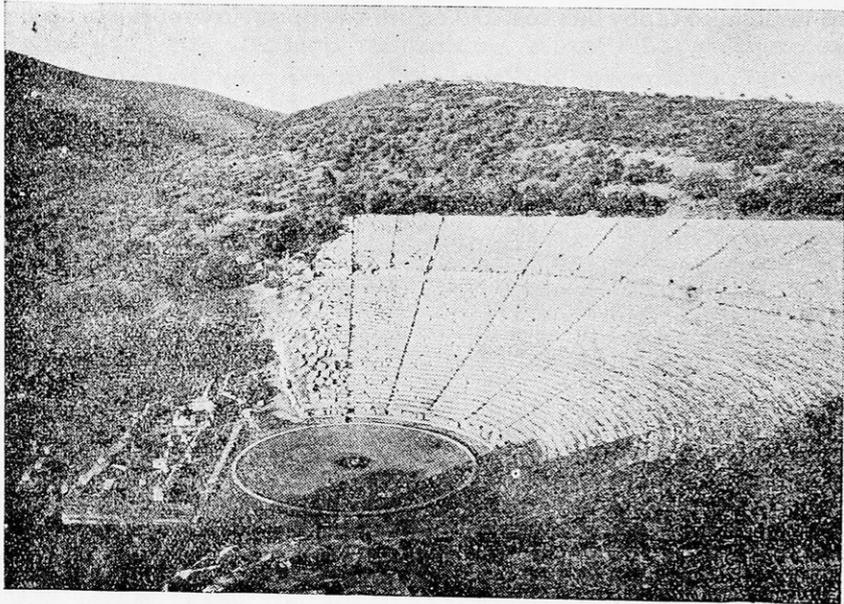

Θόλος τῆς Ἐπίδαυρου (ἀναπαράστασις).

Ἐκεῖτο παρὰ τὸν ναὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ἀλλ' εἶναι ἄγνωστον πρὸς τί ἐχρησιμοποιεῖτο.

τῆς Ἐπίδαυρου. Εἰς τὴν Μεγαλόπολιν ἰδρύεται παραπλεύρως τοῦ βουλευτηρίου ὅμοιον μεγαλοπρεπές ἔργον διὰ 40.000 θεατᾶς. Καὶ αὕτῃ ἀκόμη ἡ μικρὰ κωμόπολις τοῦ ἀρκαδικοῦ Ὀρχομενοῦ εἶχεν ἀποκτήσει τὸ θέατρόν της. Τὸ διαφέρον αὐτὸ τοῦ ἐλληνικοῦ κόσμου πρὸς τὸ θέατρον ἐξηγεῖται

ἀπὸ τὸ γεγονός, ὅτι οἱ Ἕλληνες, ὅπως εἶδομεν, ἐθεώρουν αὐτὸ ὡς λαϊκὸν σχολεῖον, τὸ ὁποῖον δὲν ἔτερπε μόνον τὴν ψυχὴν, ἀλλ' ἐφώτιζε τὸν νοῦν καὶ ἐξηυγέριζε τὴν καρδίαν.

Τὸ θέατρον τῆς Ἐπιδαύρου ὅπως εἶναι σήμερον.

Ἡ γλυπτικὴ.

Περισσότερον ἀπὸ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν αἱ κλίσεις τῶν καλλιτεχνῶν τοῦ 4ου αἰῶνος γίνονται φανεραὶ εἰς τὴν γλυπτικὴν. Οἱ μεγάλοι γλύπται αὐτῆς τῆς περιόδου εἶναι ἀθηναῖοι ἢ εἰργάστησαν εἰς τὰ ἐργαστήρια τῶν Ἀθηνῶν. Ὁ ἀθηναῖος Κηφισόδοτος κατεσκεύασε χάλκινον ἄγαλμα τῆς θεᾶς Εἰρήνης μετὰ τὸ τέκνον τῆς, τὸν Πλοῦτον, εἰς τὴν ἀγκάλῃ τῆς. Τοῦ ἀγάλματος σφάζεται μαρμάρινον ἀντίγραφον εἰς τὴν γλυπτοθήκην τοῦ Μονάχου. Ἡ βαθεῖα καὶ ἐντελῶς ἀνθρωπινὴ ἐκφρασις τῆς μητρικῆς ἀγάπης εἰς τὸ ὄρατον πρόσωπον τῆς

θεᾶς προδίδει μέγαν καλλιτέχνην. Ὁ Πλούτος εἰς τὴν ἀριστερὰν χεῖρα κρατεῖ τὸ κέρασ τῆς Ἀμαλθείας, σύμβολον τῆς ἀφθονίας, τὴν δὲ δεξιὰν ἀπλώνει μὲ παιδικὴν ἀφελειαν πρὸς τὸ πρόσωπον τῆς θεᾶς, ὡσάν νὰ θέλῃ νὰ τὴν θωπεύσῃ.

Υἱὸς τοῦ Κηφισοδότου ἦτο ὁ Πραξιτέλης, ὁ ἐπιφανέστερος γλύπτης τοῦ 4ου αἰῶνος. Εἰργάσθη διὰ λογαριασμὸν πολλῶν πόλεων τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τὰ περισσότερα ἐκ τῶν ἔργων του παρίστανον θεούς. Τὴν καλλιτεχνικὴν μεγαλοφυΐαν τοῦ Πραξιτέλους δυνάμεθα νὰ ἐκτιμῆσωμεν καὶ ἀπὸ ἀρκετὰ ἀντίγραφα ἀγαλμάτων του, ἀλλὰ πρὸ πάντων ἀπὸ τὸ πρωτότυπον ἔργον, τὸ ὁποῖον ἐσώθη ἐλαφρῶς ἀκρωτηριασμένον εἰς τὴν Ὀλυμπίαν, τὸν Ἑρμῆν. Ἡ κατεργασία τοῦ ἀγάλματος εἶναι μοναδική. Ἡ σμίλη τοῦ Πραξιτέλους εἶχε πράγματι τὴν δύναμιν νὰ μεταβάλλῃ τὴν ψυχρὰν ἐπιφάνειαν τοῦ μαρμάρου εἰς λεπτοτάτην ἐπιδερμίδα, ἣ ὅποια δίδει τὴν ἐντύπωσιν θερμῆς ζωτανῆς σαρκός. Τὸ σῶμα τοῦ Ἑρμοῦ εἶναι εὐρωστον, ἀλλ' ἀπαλόν, μὲ λεπτὰς γραμμὰς καὶ ἀσύγκριτον χάριν. Καὶ πρέπει νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψει μας, ὅτι, σύμφωνα τοῦλάχιστον πρὸς τὰς μαρτυρίας τῶν παλαιῶν, δὲν ἔθεωρεῖτο τὸ ἄγαλμα τοῦτο ἀπὸ τὰ καλύτερα ἔργα τοῦ καλλιτέχνου.

Εἰρήνη τοῦ Κηφισοδότου.

Πολύ περισσότερον ἐφημιζετο τὸ ἄγαλμα τῆς Ἀφροδίτης, τὸ ὁποῖον εἶχε τοποθετηθῆ ἐντὸς τοῦ ναοῦ τῆς θεᾶς εἰς τὴν Κνίδον τῆς Μ. Ἀσίας, ἢ Κνιδία Ἀφροδίτη. Τὸ ἄγαλμα εἶναι γνωστὸν ἀπὸ ἀπεικονίσεις νομισμάτων καὶ ἀντίγραφα. Τὸ κάλλος τῆς θεᾶς ἦτο θαμβωτικὸν καὶ ἡ ἔκφρασις τόσον ζωντανή, ὥστε παλαιὸν ἐπίγραμμα ἔλεγε περὶ τοῦ ἔργου :

Ἡ κεφαλὴ τοῦ Ἑρμού
τοῦ Πραξιτέλους.
(Μουσεῖον Ὀλυμπίας)

«*Ποῖος ἔδωκε ζωὴν εἰς τὴν πέτραν ; Ποῖος εἶδε μέσα εἰς τὸ μάρομαρον τὴν Ἀφροδίτην ; Αὐτὸ ἐδῶ τὸ δημιουργήμα ἐβγῆκε πραγματικῶς ἀπὸ τὰ χεῖρια τοῦ Πραξιτέλους ἢ μήπως χηρεύει ὁ Ὀλυμπος, ἐπειδὴ ἡ Παφία (Ἀφροδίτη) ἐπέταξε μακροῖα εἰς τὴν Κνίδον ;*» Ἐνδεικτικὰ τῆς τέχνης τοῦ μεγαλοφυοῦς πλάστου εἶναι καὶ ἀντίγραφα ἄλλων ἔργων του, ὅπως

ὁ Ἔρωσ τῶν Θεσπιῶν, ὁ ἀναπαυόμενος Σάτυρος, ὁ Ἀπόλλων σαυροκτόνος.

Ἐξ ἴσου μεγάλης ἐμπνεύσεως καλλιτέχνης ἦτο καὶ ὁ Σκόπας. Ἐγεννήθη εἰς τὴν νῆσον Πάρον, ἀλλ' εἰργάσθη εἰς πολλὰ μέρη τῆς εὐρωπαϊκῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἐκτὸς τῆς γλυπτικῆς δεξιότητις εἶχε καὶ σπουδαίαν ἀρχιτεκτονικὴν μόρφωσιν. Τοῦτο γνωρίζομεν ἀπὸ μαρτυρίαν τῶν ἀρχαίων, ὅτι ἦτο ὁ ἀρχιτέκτων τοῦ ναοῦ τῆς Ἀλέας Ἀθηνᾶς εἰς τὴν Τεγέαν τῆς Ἀρκαδίας. Ἀπὸ τὸν ἴδιον ναὸν σχηματίζομεν ἰδέαν καὶ διὰ τὴν πλαστικὴν ἰδιοφυῖαν του. Ἐσώθησαν κάπως κολοβωμένα τὰ ἀγάλματα τῶν ἀετωμάτων τοῦ ναοῦ, ἀπὸ τὰ ὁποῖα φαίνεται, ὅτι ὁ Σκόπας κατεγίνετο πολὺ εἰς τὴν ἔκφρασιν

Κεφαλὴ τῆς Κνιδίας
Ἀφροδίτης.
(Ἀντίγραφον)

τοῦ σφοδροῦ καὶ βιαίου πάθους. Τὴν ἰδίαν ἄλλωστε ἐντύπωσιν μᾶς ἀφήνουν καὶ τὰ ἄλλα ἀντίγραφα τῶν ἔργων του, ὅπως ἡ Β α κ χ ι ς (μαινὰς) τοῦ Μουσείου τοῦ Μονάχου καὶ ἡ κεφαλὴ τοῦ Μ ε λ ε ἄ γ ρ ο υ, τοῦ μυθικοῦ ἥρωος τῶν Αἰτωλῶν. Εἰς τὴν ὄριμον τέχνην τοῦ Σκόπα ἀνήκει καὶ ὁ ἀνάγλυφος στολισμὸς τοῦ τάφου τοῦ Μ α υ σ ῶ λ ο υ, τοῦ Μ α υ σ ῶ λ ε ἰ ο υ, ὅπως λέγεται, εἰς τὴν Ἀλικαρνασσόν.

Νεώτερος τοῦ Σκόπα καὶ τοῦ Πραξιτέλους καὶ σύγχρονος τοῦ Ἀλεξάνδρου ἦτο ὁ τρίτος μέγας γλύπτης τοῦ 4ου αἰῶνος, ὁ Λύσιππος. Κατήγετο ἀπὸ τὴν Σικυῶνα καὶ κατειργάζετο κυρίως τὸν χαλκόν. Κατεσκεύαζεν ἀγάλματα θεῶν, ἀλλὰ πρὸ πάντων ἀνδριάντας ἀθλητῶν καὶ συγχρόνων ἐπισήμων προσώπων. Ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς πληροφοροῦμεθα, ὅτι ὁ Λύσιππος ἦτο ὁ προνομιούχος ἀνδριαντοποιὸς τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Ἡ προτίμησις αὐτῆ πρὸς τὸν σικυῶνιον καλλιτέχνην ὠφείλετο εἰς τὸ γεγονός, ὅτι αὐτὸς μόνον ἀπέδιδεν εἰς τὰς εἰκόνας τοῦ μακεδόνα ἥρωος τὸν ἀρρενωπὸν καὶ λεοντόκαρδον χαρακτήρα του. Φαίνεται ἐπίσης, ὅτι μόνον ὁ Λύσιππος κατῴρθωνε νὰ παριστᾷ τὸν Ἀλέξανδρον νὰ βλέπῃ πρὸς τὰ ἐπάνω, ὅπως συνήθιζεν εἰς τὴν πραγματικὴν ζωὴν. Εἰς τὸν περιφημότερον τοῦλάχιστον ἀπὸ τοὺς ἀνδριάντας τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὅπως ἀναφέρουν οἱ παλαιοί, παρέστησε τὸν μακεδόνα βασιλέα ὀρθόν, μὲ τὴν λόγχην εἰς τὴν χεῖρα καὶ τὸ πρόσωπον ἐστραμμένον πρὸς τὸν οὐρανόν. Ποίαν ἐντύπωσιν προεκάλει τὸ ἔργον, μᾶς λέγει παλαιὸν ἐπίγραμμα :

Μοιάζει δ χαλκὸς σὰν νὰ μιλᾷ κοιτώντας πρὸς τὸ Δία·

Τὴ γῆ ἔχω ἐγὼ ὑποπόδι μου, τὸν Ὀλυμπο ἐὼς κρᾶτα.

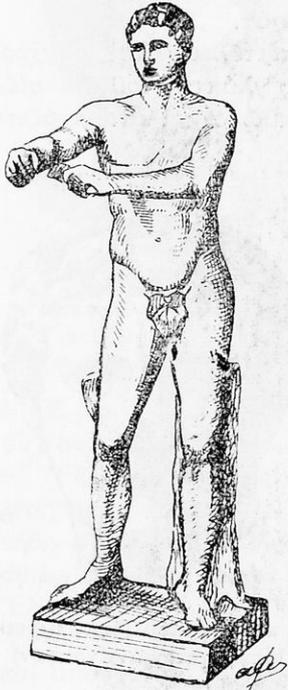
Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἀπὸ τὸ ἔργον αὐτὸ εἶχεν ἐμπνευσθῆ ὁ τεχνίτης ἐνὸς χρυσοῦ μεταλλίου, τὸ ὁποῖον φέρει τὴν εἰκόνα τοῦ Ἀλεξάνδρου.

Ἡ κεφαλὴ τοῦ Μελεάγρου.
(Μαρμάρινον ἀντίγραφον)

Πρωτότυπον ἔργον τοῦ Λυσίππου δὲν ἐσώθη. Ἐχομεν ὅμως ἀρκετὰ μαρμάρινα ἀντίγραφα τῶν ἔργων του. Ἐξαίρετον εἶναι ἀντίγραφον χαλκοῦ ἀνδριάντος, τοῦ ἀποξυόμενου, ὅπως τὸν ὠνόμαζον οἱ παλαιοί. Παριστάνει ἀθλητὴν, ὁ ὁποῖος μετὰ τὴν νίκην του ἀποξέει μὲ τὴν σ τ λ ε γ γ ῖ δ α

(ξύστραν) τὸ ἔλαιον καὶ τὴν σκόνην ἀπὸ τὸ δέρμα του. Ἡ στάσις τοῦ σώματος τοῦ ἀθλητοῦ μὲ τὸ πλατὺ ἄνοιγμα τῶν σκελῶν εἶναι φυσικωτάτη. Ὁ κορμὸς φαίνεται ὡς νὰ λυγίζεται ἐπάνω εἰς τὰ ἰσχία. Εἰς τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου διακρίνεται ἀκόμη ἡ ὑπερέντασις τῶν σωματικῶν καὶ ψυχικῶν δυνάμεων ἀπὸ τὸν ἀγῶνα. Ἄλλα μαρμάρινα ἀντίγραφα χαλκῶν ἔργων τοῦ Λυσίππου εἶναι ὁ Ἡρακλῆς, ὁ Ἄρης καὶ ὁ παγκρατιαστὴς Ἀγίας.

Ἅποξυόμενος τοῦ
Λυσίππου.

(Μουσεῖον τοῦ Βατικανοῦ)

Εἰς τὰ γλυπτικὰ προϊόντα τοῦ 4ου αἰῶνος κατατάσσεται καὶ τὸ σύμπλεγμα τῆς Νιόβης μὲ τὰ τοξευόμενα τέκνα της καὶ ὁ Ἀπόλλων τοῦ Μπελβεντέρε.

Δύο ἐπίσης χάλκινα ἀγάλματα, τὰ ὁποῖα εὐρέθησαν εἰς τὸν βυθὸν τῆς ἑλληνικῆς θαλάσσης, ὁ ἔφηβος τῶν Ἀντικυθήρων καὶ ὁ παῖς τοῦ Μαραθῶνος, εἶναι ἔργα αὐτῆς τῆς ἐποχῆς.

Εἰς τὴν ἰδίαν δημιουργικὴν ἔμπνευσιν ἀνήκουν καὶ μερικὰ ἐξαίρετα ἐπιτύμβια ἀνάγλυφα. Μεταξὺ αὐτῶν τὸ ἀνάγλυφον τοῦ Δεξιλέων εἶναι ἔργον διασήμου καλλιτέχνου. Παριστᾷ τὸν εἰκοσαετῆ ἰπέα τοῦ ἀθηναϊκοῦ στρατοῦ Δεξιλέων τὴν στιγμὴν, κατὰ τὴν ὁποῖαν ὀρμᾷ ἐναντίον τοῦ ἀντιπάλου του κατὰ τὸν κορινθιακὸν πόλεμον (394), τὸν ἀνατρέπει καὶ προσπαθεῖ νὰ τὸν τρυπήσῃ μὲ τὴν λόγχην του.

Πήλινα ἀγαλμάτια.

Κατὰ τὸν 4ον αἰῶνα ἀναζῆ παλαιοτάτη βιοτεχνία, ἡ ὁποία κατὰ τοὺς δύο προηγούμενους αἰῶνας εἶχε παραμεληθῆ. Εἶναι

Ἡ κεφαλὴ τοῦ παιδὸς τοῦ Μαραθῶνος.
(Χάλκινος ἀνδριάς, Ἐθνικὸν Μουσεῖον)

ἡ βιοτεχνία τῆς κατασκευῆς μικρῶν πήλινων ἀγαλμάτων ἢ εἰδωλίων, ὅπως λέγονται. Πλῆθος τοιούτων εἰδωλίων εὐρέ-

θη εἰς τοὺς τάφους ἰδίως τῶν ἀρχαίων νεκροταφείων τῆς Ταναγράφας εἰς τὴν Βοιωτίαν. Παριστάνουν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ γυναῖκας μὲ ἐνδυμασίαν περιπάτου, δηλ. χιτῶνα καὶ ἱμάτιον, συχνὰ μὲ σκιάδιον εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ μὲ ριπίδιον εἰς τὴν χεῖρα. Συνηθισμένοι εἶναι ἐπίσης κωμικαὶ παραστάσεις, ὅπως π. χ. ἄσχημοι γραῖται τροφοὶ μὲ παιδιὰ εἰς τὰς ἀγκάλας των, δοῦλοι παιδαγωγοί, οἱ ὅποιοι σύρουν τὰ ὄτα τῶν μαθητῶν των κλπ.

Πολλὰ ἀπὸ τὰ εἰδῶλια αὐτὰ εἶναι ἀληθινὰ κομψοτεχνήματα. Ἡ ἐπεξεργασία των μαρτυρεῖ γενικῶς, πόσον ἀνεπτυγμένον καὶ διαδεδομένον ἦτο τὸ αἶσθημα τοῦ ὠραίου εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν κοινωνίαν.

Ζωγραφικὴ καὶ ἀγγειογραφία.

Καὶ ἡ ζωγραφικὴ ἀντιπροσωπεύεται κατὰ τὸν 4^{ον} αἰῶνα ἀπὸ ἐπιφανεῖς καλλιτέχνας. Ὁ μεγαλύτερος ἐξ ὅλων ἦτο ὁ

Εἰδῶλια Τανάγρας.

(Ἄνῆ καὶ γυνὴ μὲ ἐνδυμα περιπάτου καὶ σκιάδιον)

Ἀπελλῆς ἀπὸ τὴν Κολοφῶνα τῆς Ἰωνίας. Τὴν ζωγραφικὴν ἐδιδάχθη εἰς τὴν Ἐφεσον. Διὰ τὴν τελειοποιηθῆ, ἤλθε κατόπιν εἰς τὴν Σικυῶνα. Τὴν ἀξίαν του ὡς ζωγράφου πιστοποιεῖ τὸ γεγονός, ὅτι, ὅπως ὁ Λύσιππος εἰς τὴν γλυπτικὴν, τοιουτοτρόπως καὶ ὁ Ἀπελλῆς εἰς τὴν ζωγραφικὴν εἶχε μόνος αὐτὸς τὸ προνόμιον νὰ ζωγραφῇ εἰκόνας τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ Ἀπελλοῦ ἐξύμνησαν οἱ ἀρχαῖοι τὴν ἀναδυομένην Ἀφροδίτην, ἀφιερωμένην εἰς τὸ Ἀσκληπιεῖον τῆς νήσου Κῶ. Ὁ πίναξ παρίστανε τὴν γέννησιν τῆς θεᾶς ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Τὸ ἐπάνω ἡμῖς τοῦ κορμοῦ

Δεξιλεως.

ἦτο ἔξω ἀπὸ τὰ κύματα, ἐνῶ τὸ ὑπόλοιπον ἦτο διαφανές μέσα εἰς τὸ ὕδωρ. Ὡς περίφημον ἐπίσης ἔργον τοῦ Ἀπελλοῦ ἀναφέρεται ἡ λεγομένη *Κυνηγέτις Ἀρτεμις*, τὴν ὁποίαν ἐζωγράφησεν ὁ καλλιτέχνης νὰ κυνηγῇ εἰς τὰ βουνὰ μὲ τὰς νύμφας τῶν ὁρέων. Ὅχι ὀλιγώτερον ἐθαυμάζετο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἄλλος πίναξ τοῦ Ἀπελλοῦ, ὁ ὁποῖος παρίστανε τὸν Μ. Ἀλέξανδρον μὲ τὸν κεραυνὸν τοῦ Διὸς εἰς τὴν χεῖρα.

Σύγχρονος τοῦ Ἀπελλοῦ ἦτο ὁ *Πρωτογένης* ἀπὸ τὴν Καρίαν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Διὰ τὴν ἀξίαν του ὡς ζωγράφου μαρτυρεῖ ἡ ἀρχαία παράδοσις. Λέγεται δηλαδῆ, ὅτι ὁ Ἀπελλῆς τὸν ἐθεώρει ἴσον ἢ καὶ ἀνώτερόν του, τὸν κατέκρινεν ὁμως, διότι ἐπέμενε πολὺ εἰς τὰς λεπτομερείας τῶν ἔργων του.

Μὲ τὴν πρόοδον τῆς ζωγραφικῆς κατὰ τὸν 4ον αἰῶνα ἡ διακοσμητικὴ τῶν ἀγγείων παρακμάζει. Τοιουτοτρόπως ἡ μοναδικὴ εἰς τὸν ἀρχαῖον κόσμον ἑλληνικὴ τέχνη τῆς ἀγγειογραφίας ἔπαυσε πλέον νὰ παράγῃ ἐκλεκτὰ προϊόντα. Ἐν τούτοις καὶ κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν τοῦ μαρασμοῦ οἱ ἀθηναῖοι τεχνῖται δὲν παύουν ἐντελῶς νὰ κατασκευάζουν ἐρυθρόμορφα ἀγγεῖα. Τὰ προϊόντα τῆς τέχνης τῶν ἐξάγονται τώρα κυρίως εἰς τὰς ἀποικίας τῆς Ρωσίας καὶ τῆς Κυρηναϊκῆς. Τὰ σχέδια τῶν ἀγγείων δεικνύουν πλουσίαν ἔμπνευσιν καὶ μεγάλην εὐχέρειαν εἰς τὸν χειρισμὸν τοῦ χρωστήρου, ἀλλὰ μαζὶ καὶ προχειρότητα καὶ ἀμέλειαν εἰς τὴν ἐπεξεργασίαν.

Ἀντιθέτως πρὸς τὴν κυρίως Ἑλλάδα ἡ ἀγγειογραφία ἔλαβε μεγίστην ἀνάπτυξιν κατὰ τὴν περίοδον τοῦ 4ου αἰῶνος εἰς τὰς ἀποικίας τῆς Ἰταλίας, αἱ ὁποῖαι ἀπὸ τὴν καταστροφὴν τῶν Ἀθηναίων εἰς τὴν Σικελίαν καὶ κατόπιν ἔπαυσαν νὰ ἔχουν ζωηρὰν ἐπικοινωνίαν μὲ τὰς Ἀθήνας. Τὰ ἐργαστήρια τῶν ἀγγειοπλαστῶν τῶν Ἰταλιωτικῶν πόλεων παράγουν μεγαλοπρεπῆ ἀγγεῖα, κρατῆρας, ἀμφορεῖς κλπ. μὲ ἀξιόλογον εἰκονογράφησιν. Τὰ θέματά τῶν λαμβάνουν οἱ τεχνῖται ἀπὸ τὴν μυθολογίαν καὶ εἶναι συνήθως μελαγχολικὰ (παραστάσεις τοῦ Ἄδου, λατρεία τῶν νεκρῶν κλπ.). Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ Ἰταλιωτικὴ ἀγγειογραφία ἐπισκιάζει μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου τὴν ἀττικὴν, ἡ ὁποία ἀπὸ τὸν ἐπόμενον αἰῶνα σβῆνει σχεδὸν ἐντελῶς.

Ἐφθάσαμεν εἰς τὸ τέλος τῆς ἐνδοξοτέρας περιόδου τῆς Ἱστορίας μας. Κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν τὸ ἔθνος μας, τὸ ὁποῖον ὁ Θεὸς ἐπροίκισε μὲ σπανίας ἀρετάς, ἔκαμεν ἔργα παγκοσμίου ἐνδιαφέροντος, τὰ ὁποῖα κανὲν ἄλλο ἔθνος εἰς τὸν κόσμον δὲν ἔχει παρουσιάσει.

Δὲν ἀποτελεῖ ἐπομένως ἀξιοκατάκριτον ἐθνικὸν ἐγωισμόν, ἂν λέγωμεν μὲ σεμνὴν ὑπερηφάνειαν, ὅτι ὁ ἐλληνικὸς λαὸς εἶναι ὁ ἐκλεκτὸς λαὸς τῆς Θεῆς Προνοίας, ὁ ὁποῖος ἐδίδαξεν ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τὴν ἀξίαν τῆς ἐλευθερίας, ἐφώτισε τὸν νοῦν των καὶ ἐξηυγένισε τὴν καρδίαν των.

The following text is extremely faint and illegible. It appears to be a list of references or a series of notes, but the individual entries cannot be discerned. The text is mirrored across the page, suggesting a scanning artifact or bleed-through from the reverse side.

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν Α'

ΟΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΙ ΛΑΟΙ

Σελ.

Ο ἀρχαιότερος πολιτισμός. Οἱ Αἰγύπτιοι : Ἡ Αἴγυπτος καὶ ὁ Νεῖλος - Οἱ κάτοικοι - Ἡ Αἰγυπτιακὴ κοινωνία - Ἱστορικαὶ πηγαὶ - Τὰ ἱερογλυφικὰ - Ἱστορία τῆς Αἰγύπτου - Ἡ θρησκεία - Τὰ μνημεῖα - Βιοτεχνία καὶ Ἐπιστήμαι. Οἱ Φοίνικες : Χώρα καὶ κάτοικοι - Ἡ θαλασσοκρατορία τῶν Φοινίκων - Ἐμπόριον - Βιομηχανία - Τέχνη. Οἱ Ἑβραῖοι : Χώρα καὶ κάτοικοι - Ἱστορία τῶν Ἑβραίων. Οἱ Βαβυλώνιοι καὶ οἱ Ἀσσύριοι : Οἱ ἀρχαιότεροι λαοὶ τῆς Μεσοποταμίας - Ἱστορικαὶ πηγαι - Σφηνοειδῆς γραφὴ - Τὸ ἀρχαῖον βαβυλωνιακὸν κράτος - Τὸ ἀσσυριακὸν κράτος - Τὸ νέον βαβυλωνιακὸν κράτος - Θρησκεία - Πολιτισμὸς τῶν Ἀσσυρίων καὶ Βαβυλωνίων. Οἱ Χεταῖοι. Μῆδοι καὶ Πέρσαι : Τὸ ὄροπέδιον τοῦ Ἰράν - Οἱ λαοὶ τοῦ δυτικοῦ Ἰράν - Τὸ Μηδικὸν κράτος - Κῦρος ὁ Ἰδρυτὴς τοῦ περσικοῦ κράτους - Τὸ περσικὸν κράτος μετὰ τὸν Κῦρον - Ὁ πολιτισμὸς τῶν Περσῶν - Ἡ σημασία τῶν ἀνατολικῶν λαῶν

9—42

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν Β'

ΑΚΜΗ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΣΩΝ

Ἡ σημασία τῶν περσικῶν πολέμων. Ἡ Ἑλλάς πρὸ τῶν περσικῶν πολέμων. Οἱ Πέρσαι κατὰ τὸ τέλος τοῦ 6ου π.Χ. αἰῶνος. Δαρεῖος. Αἱ Ἴωνικαὶ πόλεις ὑπὸ τοὺς Πέρσας. Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Δαρείου κατὰ τῶν Σκυθῶν. Ἡ Ἴωνικὴ ἐπανάστασις. Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Μαρδονίου κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἐκστρατεία τοῦ Δάτιδος καὶ τοῦ Ἀρταφέρνης. Ἡ μάχη τοῦ Μαραθῶνος. Ἡ σημασία τῆς νίκης τοῦ Μαραθῶνος - Ὁ Μιλτιάδης. Ἀριστείδης καὶ Θεμιστοκλῆς. Νεαὶ προετοιμασίαι τῶν Περσῶν. Θάνατος τοῦ Δαρείου. Ὁ Ξέρξης ἐκστρατεῖα κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Συνέδριον τῶν Ἑλλήνων εἰς τὸν Ἴσθμόν. Ἡ μάχη τῶν Θερμοπυλῶν. Ὁ Ξέρξης καταστρέφει τὰς Ἀθήνας. Πολεμικὸν συμβούλιον τῶν Ἑλλήνων εἰς Σαλαμίνα. Ἡ ναυμαχία

τῆς Σαλαμίνος. Φυγή τοῦ Ξέρξου. Τιμαὶ εἰς τὸν Θεμιστοκλέα. Προτάσεις τοῦ Μαρδονίου πρὸς τοὺς Ἀθηναίους. Ἡ μάχη τῶν Πλαταιῶν. Ἔσθλα νῆκαι τῶν Ἑλλήνων: Ἡ μάχη τῆς Μυκάλης - Ἡ μάχη τῆς Ἰμέρας. Τὰ αἴτια τῆς νίκης τῶν Ἑλλήνων	43—76
--	-------

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν Γ'

Η ΑΘΗΝΑΪΚΗ ΗΓΕΜΟΝΙΑ

Ὁχύρωσις τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Πειραιῶς. Τὸ τέλος τοῦ Παυσανίου καὶ τοῦ Θεμιστοκλέους. Ἡ ἀθηναϊκὴ συμμαχία. Θάνατος τοῦ Ἀριστείδου. Ὁ Κίμων: Αἱ νῆκαι τοῦ Κίμωνος κατὰ τῶν Περσῶν - Κιμώνειος εἰρήνη. Οἱ σύμμαχοι χάνουν τὴν αὐτονομίαν των. Ὁ ἀνταγωνισμὸς τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Σπάρτης. Ὁ Περικλῆς: Ἐσωτερικὴ διοίκησις καὶ πολιτικὰ σχέδια τοῦ Περικλέους	77— 90
---	--------

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν Δ'

ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΑΘΗΝΑΪΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Ἡ λαμπρὰ πεντηκονταετία: Τὸ πολίτευμα - Οἱ στρατηγοὶ - Τὰ δικαστήρια - Αἱ πολεμικαὶ δυνάμεις τῶν Ἀθηνῶν: Ὁ στρατός - Ὁ στόλος - Τὰ Οἰκονομικά: Ἔσοδα καὶ ἔξοδα τοῦ κράτους - Ἡ ἀθηναϊκὴ κοινωνία	91—100
--	--------

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν Ε'

Η ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΑ ΖΩΗ ΕΙΣ ΤΑΣ ΑΘΗΝΑΣ

Ἡ κατοικία - Ἡ ἐνδυμασία - Ἡ μόρφωσις τῶν νέων - Αἱ στρατιωτικαὶ ὑποχρεώσεις τῶν Ἀθηναίων - Βιομηχανία καὶ Ἐμπόριον - Αἱ μεγάλαι ἐορταὶ καὶ πανηγύρεις - Αἱ λειτουργίαι	101—116
---	---------

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν Σ'

Ο ΑΙΩΝ ΤΟΥ ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ

Πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ ἀκμὴ: Ἡ ποίησις - Ἡ ἱστορία - Ἡ φιλοσοφία - Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ: Οἱ ρυθμοὶ - Μορφαὶ ἑλληνικῶν ναῶν - Ἡ γλυπτικὴ: Ἀρχαϊκὴ τέχνη - Οἱ μεγάλοι γλύπται τοῦ 5ου αἰῶνος - Ζωγραφικὴ καὶ ἀγγειογραφία - Ἡ Ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν	117—143
--	---------

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν Ζ'

Ο ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Σελ.

Αί παραμοναί τοῦ πολέμου - Τά αἴτια καί αἱ ἀφορμαί τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου - Συνέδριον εἰς τήν Σπάρτην - Ἡ ἀπόφασις περὶ τοῦ πολέμου. Πρώτη περίοδος τοῦ πολέμου: Ἄρχιδάμειος πόλεμος - Ὁ λοιμὸς τῶν Ἀθηνῶν - Δυσφορία τῶν Ἀθηναίων - Θάνατος τοῦ Περικλέους - Ἀποστασία τῆς Λέσβου - Κατάληψις τῆς Πύλου - Νικίειος εἰρήνη - Ὁ Νικίας - Ὁ Ἀλκιβιάδης. Δευτέρα περίοδος τοῦ πολέμου: Τά πολιτικά σχέδια τοῦ Ἀλκιβιάδου διὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Σικελίας - Ἡ ἐκστρατεία τῆς Σικελίας - Φυγή τοῦ Ἀλκιβιάδου - Ἡ καταστροφή. Τρίτη περίοδος τοῦ πολέμου: Δεκελεικὸς πόλεμος - Ἀποστασία τῶν συμμάχων - Ἀνάκλησις τοῦ Ἀλκιβιάδου εἰς τὰς Ἀθήνας - Ἡ ναυμαχία παρὰ τὰς Ἀργινούσας - Ἡ καταστροφή τοῦ ἀθηναϊκοῦ στόλου εἰς τοὺς Αἰγὸς ποταμοὺς - Πολιορκία καὶ παράδοσις τῶν Ἀθηνῶν - Τά ἀποτελέσματα τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου - Ἀκμὴ καὶ παρακμὴ τῆς δυνάμεως τῶν Ἀθηνῶν 144—172

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν Η'

Η ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΗΣ ΣΠΑΡΤΗΣ

Αἱ νέαι ὀλιγαρχαί: Ἡ ὀλιγαρχία τῶν τριάκοντα εἰς τὰς Ἀθήνας - Ἀποκατάστασις τῆς δημοκρατίας εἰς τὰς Ἀθήνας - Ἡ Σπάρτη καὶ οἱ Πέρσαι - Ἡ Κύρου Ἀνάβασις - Ἡ κάθοδος τῶν μυρίων - Πόλεμος μεταξὺ Σπάρτης καὶ Περσῶν: Ἀπόβασις τῶν Λακεδαιμονίων εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν - Ὁ Ἀγησίλαος - Οἱ νέοι ἐμφύλιοι ἀγῶνες εἰς τὴν Ἑλλάδα: Ἀνάκλησις τοῦ Ἀγησίλαου ἐκ τῆς Ἀσίας - Ὁ βοιωτικὸς ἢ κορινθιακὸς πόλεμος - Ἡ μάχη τῆς Κορωνείας - Κατάλυσις τῆς ναυτικῆς ἡγεμονίας τῆς Σπάρτης - Προσέγγισις Σπάρτης καὶ Περσῶν - Ἀνταλκίδειος εἰρήνη 173—184

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν Θ'

Η ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΩΝ ΘΗΒΩΝ

Παραβίασις τῆς Ἀνταλκιδείου εἰρήνης ἀπὸ τοὺς Λακεδαιμονίους: Κατάληψις τῆς Καδμείας - Ἀπελευθέρωσις τῶν Θηβῶν - Ἀνασύστασις τῆς δευτέρας ἀθηναϊκῆς συμμαχίας. Ἡ πάλη μετα-

ξύ Σπάρτης και Θηβών : Πελοπίδας και Έπαμεινώνδας - Συνέδριον τών Έλλήνων εις τήν Σπάρτην - Ή μάχη τών Λεύκτρων - Έκστρατεία τοῦ Έπαμεινώνδου εις τήν Πελοπόννησον - Τό κράτος τών Θηβών - Ή μάχη τῆς Μαντινείας - Θάνατος τοῦ Έπαμεινώνδου 185—195

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν Ι'

Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑ

Μακεδονία και Μακεδόνες : Ή παλαιότερα Ιστορία τῆς Μακεδονίας - Φίλιππος ὁ Β΄ - Ή στρατιωτική ὀργάνωσις τοῦ μακεδονικοῦ κράτους - Αἱ πρώται κατακτήσεις τοῦ Φιλίππου - Ή πρώτη ἐπέμβασις τοῦ Φιλίππου εις τὰ πράγματα τῆς νοτίου Έλλάδος - Ή καταστροφή τῆς Όλύνθου - Φιλομακεδονικά και ἀντιμακεδονικά κόμματα - Φιλοκράτειος εἰρήνη - Ή υποταγή τῆς Φωκίδος - Ή νέα ἐπέμβασις τοῦ Φιλίππου εις τὰ πράγματα τῆς Έλλάδος - Ή μάχη τῆς Χαιρωνείας - Τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ Φιλίππου - Ή σημασία τῆς ἐπικρατήσεως τών Μακεδόνων 196—211

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν ΙΑ'

Η ΑΚΜΗ ΤΟΥ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

ΑΙ ΜΕΓΑΛΑΙ ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΙΣ

Ή Μέγας Άλέξανδρος : Ή παιδική ἡλικία και ἡ μόρφωσις τοῦ Άλεξάνδρου - Ήπανάστασις και καταστροφή τών Θηβών - Ή κατάστασις τοῦ περσικοῦ κράτους - Έκστρατεία κατὰ τών Περσών - Ή μάχη τοῦ Γρανικοῦ - Κατάκτησις τῆς Μικρᾶς Άσίας - ቬ γόργδιος δεσμός - Ή μάχη τῆς Ίσοῦ - Κατάκτησις τῆς Φοινίκης και Παλαιστίνης - Έκστρατεία κατὰ τῆς Αἰγύπτου - Ή μάχη τών Γαυγαμήλων - Τό τέλος τοῦ Δαρείου - Συμπλήρωσις τῆς κατακτήσεως τοῦ περσικοῦ κράτους - Μεταβολή εις τὰς συνηθείας και τοὺς τρόπους τοῦ Άλεξάνδρου - Έκστρατεία κατὰ τών Ίνδιων - Λήξις τῆς ἐκστρατείας τών Ίνδιων - Ήπιστροφή εις τήν Περσίαν - Τό πολιτικόν πρόγραμμα τοῦ Άλεξάνδρου - Ή ἀντίδρασις - Ήπάνοδος εις τήν Βαβυλῶνα - Θάνατος τοῦ Άλεξάνδρου - Ή σημασία τών κατακτήσεων τοῦ Μ. Άλεξάνδρου 212—239

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑΙ

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΕΡΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

1. ΑΙΓΥΠΤΙΟΙ

- 4000 π.Χ. Ἐνωσις τῆς Αἰγύπτου εἰς ἓν κράτος.
1800-1530 » Ἐπιδρομὴ τῶν Ἰκσῶς.
670 » Οἱ Ἀσσύριοι ὑποτάσσουν τὴν Αἴγυπτον.
665 » Ὁ Ψαμμήτιχος ἐκδιώκει τοὺς Ἀσσυρίους ἐκ τῆς Αἰγύπτου.
525 » Ἰπποταγὴ τῆς Αἰγύπτου εἰς τοὺς Πέρσας.

2. ΦΟΙΝΙΚΕΣ

- 800 » Μεγίστη ἀκμὴ τῆς Τύρου. Κτίσις τῆς Καρχηδόνας.

3. ΕΒΡΑΙΟΙ

- 2000 » Ἐγκατάστασις τῶν Ἑβραίων εἰς τὴν Παλαιστίνην.

4. ΒΑΒΥΛΩΝΙΟΙ ΚΑΙ ΑΣΣΥΡΙΟΙ

- 2000 » Ἰδρυσις τοῦ ἀρχαίου βαβυλωνιακοῦ κράτους.
1100 » Ἰπποταγὴ τῶν Βαβυλωνίων εἰς τοὺς Ἀσσυρίους.
612 » Ἰδρυσις τοῦ νέου βαβυλωνιακοῦ κράτους.
539 » Κατάλυσις τοῦ νέου βαβυλωνιακοῦ κράτους ὑπὸ τοῦ Κύρου.

5. ΧΕΤΤΑΙΟΙ

- 1350 » Ἀκμὴ τῶν Χετταίων.

6. ΜΗΔΟΙ ΚΑΙ ΠΕΡΣΑΙ

- 550 » Ὁ Κῦρος γίνεται βασιλεὺς τῶν Μήδων καὶ τῶν Περσῶν.
546 » Ὁ Κῦρος ὑποτάσσει τοὺς Λυδοὺς.
538 » Ὁ Κῦρος κυριεύει τὴν Βαβυλῶνα.
528 » Θάνατος τοῦ Κύρου.

ΕΛΛΗΝΕΣ

5^{ος} Αἰών

- 499 π.Χ. Ἴωνικὴ ἐπανάστασις.
 492 » Ἐκστρατεία τοῦ Μαρδονίου κατὰ τῆς Ἑλλάδος.
 490 » Μάχη τοῦ Μαραθῶνος.
 480 » Μάχη τῶν Θερμοπυλῶν. Ναυμαχία τῆς Σαλαμῖνος.
 479 » Μάχη τῶν Πλαταιῶν, τῆς Μυκάλης καὶ τῆς Ἰμέρας.
 478 » Ἰδρυσις τῆς πρώτης ἀθηναϊκῆς συμμαχίας.
 467 » Νίκη τοῦ Κίμωνος πλησίον τοῦ Εὐρυμέδοντος.
 449 » Κιμώνειος εἰρήνη. Θάνατος τοῦ Κίμωνος.
 431-404 » Πελοποννησιακὸς πόλεμος.
 429 » Θάνατος τοῦ Περικλέους.
 421 » Νικίειος εἰρήνη.
 415-413 » Ἡ ἐκστρατεία τῶν Ἀθηναίων εἰς τὴν Σικελίαν.
 406 » Ἡ ναυμαχία εἰς τὰς Ἀργινοῦσας.
 405 » Ἡ καταστροφή τοῦ ἀθηναϊκοῦ στόλου εἰς Αἰγὸς ποταμούς.
 404-403 » Οἱ τριάκοντα τύραννοι.

4^{ος} Αἰών.

- 396 » Ἐκστρατεία τοῦ Ἀγησιλάου εἰς τὴν Ἀσίαν.
 395-387 » Βοιωτικὸς ἢ Κορινθιακὸς πόλεμος.
 387 » Ἀνταλκίδειος εἰρήνη.
 382 » Κατάληψις τῆ Καδμείας ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν.
 371 » Ἡ μάχη τῶν Λεύκτρων.
 362 » Ἡ μάχη τῆς Μαντινείας. Θάνατος τοῦ Ἐπαμεινώνδου.
 360 » Ὁ Φίλιππος καταλαμβάνει τὸν μακεδονικὸν θρόνον.
 352 » Ὁ Φίλιππος γίνεται κύριος τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Θράκης.
 348 » Καταστροφή τῆς Ὀλύνθου ὑπὸ τοῦ Φιλίππου.
 338 » Ἡ μάχη τῆς Χαιρωνείας.

- 336 π. Χ. Δολοφονία τοῦ Φιλίππου. Ὁ Μ. Ἀλέξανδρος βασιλεύς.
- 335 » Καταστροφή τῶν Θηβῶν ὑπὸ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου.
- 334 » Ἐκστρατεία τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου εἰς τὴν Ἀσίαν. Ἡ μάχη τοῦ Γρανικοῦ.
- 333 » Ἡ μάχη τῆς Ἴσσοῦ.
- 331 » Ἡ μάχη τῶν Γαυγαμήλων. Κατάλυσις τοῦ περσικοῦ κράτους.
- 330-328 » Ὑποταγὴ τῆς Βακτριανῆς καὶ Σογδιανῆς (ἄνω Ἀσίας).
- 327 » Ἐκστρατεία εἰς τὰς Ἰνδίας.
- 323 » Θάνατος τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου.
-

ΕΙΚΟΝΕΣ

1. Αιγύπτιος	Σελ.	12
2. Ίερογλυφικά	»	13
3. Αί πυραμίδες και ή μεγάλη Σφίγξ	»	14
4. Ύπόστυλος αΐθουσα τοῦ ναοῦ τοῦ Καρνάκ	»	16
5. ᾽Αμένεμχετ Γ΄	»	17
6. Σφηνοειδής γραφή	»	27
7. Κυνήγιον λεόντων (άσσυριακόν ανάγλυφον)	»	29
8. Πτερωτός ταῦρος	»	30
9. ᾽Ασσυριακός ναός	»	31
10. Ὁ τάφος τοῦ Κύρου εἰς τὰς Πασαργάδας	»	37
11. Περσικόν ανάκτορον	»	40
12. Περσικός κίων	»	41
13. Δαρεῖος Α΄	»	45
14. Πέρσαι πολεμισταί	»	46
15. Ἑλλην ὀπλίτης	»	52
16. Μιλτιάδης	»	55
17. ᾽Αριστείδης	»	56
18. Θεμιστοκλῆς	»	57
19. Ὁ χρυσοῦς τρίπους τῶν Δελφῶν καί ή ἐπί τῶν σπειρῶν τῶν ᾔφρων ἐπιγραφή	»	72
20. Ἡρόδοτος	»	75
21. Ὅστρακον μέ τὸ ὄνομα καί τὸν δῆμον τοῦ Θεμιστοκλέους	»	79
22. Κεφαλή τοῦ Κίμωνος ἐπί δακτυλιολίθου	»	82
23. Περικλῆς	»	88
24. ᾽Αθηναϊκή τριήρης	»	96
25. ᾽Ανῆρ μέ χιτῶνα—άνῆρ μέ ἱμάτιον	»	103
26. Γυνή μέ χιτῶνα— γυνή μέ ἱμάτιον	»	104
27. Σχολεῖον	»	105
28. ᾽Από ἐρυθρόμορφον ἀγγεῖον: ᾽Ασκήσεις ἐφήβων	»	106
29. ᾽Εσωτερικόν σιδηρουργεῖου	»	109
30. Παναθηναϊκός ἀμφορεύς	»	112
31. Τὸ χορηγικόν μνημεῖον τοῦ Λυσικράτους	»	115
32. Αἰσχύλος	»	118
33. Σοφοκλῆς	»	119
34. Εὐριπίδης	»	120
35. Θουκυδίδης	»	121
35. Σωκράτης	»	123

37. Δωρικός, Ιωνικός και κορινθιακός κίων	Σελ. 128
38. Ὁ δωρικοῦ ρυθμοῦ θησαυρὸς τῶν Ἀθηναίων εἰς τοὺς Δελφοὺς	» 129
39. Ὁ ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς (Ἀπτέρου) Νίκης	» 130
40. Κοῦρος	» 131
41. Κόρη	» 132
42. Κεφαλὴ τοῦ Διὸς τῆς Ὀλυμπίας	» 133
43. Μαρμάρινον ἀντίγραφον τοῦ χρυσελεφαντίνου ἀγάλματος τῆς Ἀθηνᾶς	» 135
44. Μελανόμορφος ἀμφορεὺς	» 136
45. Ὁ δισκοβόλος τοῦ Μύρωνος	» 137
46. Ὁ δορυφόρος τοῦ Πολυκλείτου	» 138
47. Ἡ Ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν	» 139
48. Ὁ Παρθενών	» 141
49. Τὸ Ἐρέχθειον. Στοᾶ τῶν Καρυατίδων	» 142
50. Ἀλκιβιάδης	» 157
51. Στήλη Ἑρμοῦ	» 159
52. Νόμισμα Συρακουσῶν	» 160
53. Φίλιππος Β΄	» 198
54. Μακεδῶν ἵππεύς	» 200
55. Δημοσθένης	» 204
56. Ἰσοκράτης	» 205
57. Ὁ λέων τῆς Χαιρωνείας	» 208
58. Ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος	» 213
59. Ἡ μάχη τῆς Ἴσσοῦ	» 220
60. Πλάτων	» 245
61. Ἀριστοτέλης	» 246
62. Θόλος τῆς Ἐπιδαύρου	» 249
63. Τὸ θέατρον τῆς Ἐπιδαύρου	» 250
64. Ἡ εἰρήνη τοῦ Κηφισοδότου	» 251
65. Ἡ κεφαλὴ τοῦ Ἑρμοῦ τοῦ Πραξιτέλους	» 252
66. Κεφαλὴ τῆς Κνιδίας Ἀφροδίτης	» 252
67. Ἡ κεφαλὴ τοῦ Μελεάγρου	» 253
68. Ὁ ἀποξυόμενος τοῦ Λυσίππου	» 254
69. Ἡ κεφαλὴ τοῦ παιδὸς τοῦ Μαραθῶνος	» 255
70. Εἰδώλια Τανάγρας	» 256
71. Δεξιλεως	» 257

1942

απτβ'

απτβ'

1328

αππγ'

~~1942~~

1842

απτβ'

1900

1000/96

80	8
67	1
88	<hr/>
9	9
100	
9	
5	
6	
7	

α.α.

αλεξάνδρος παύλος
αλεξάνδρος παύλος

Κυριακός Διτ.
Γραμμάτι

06

